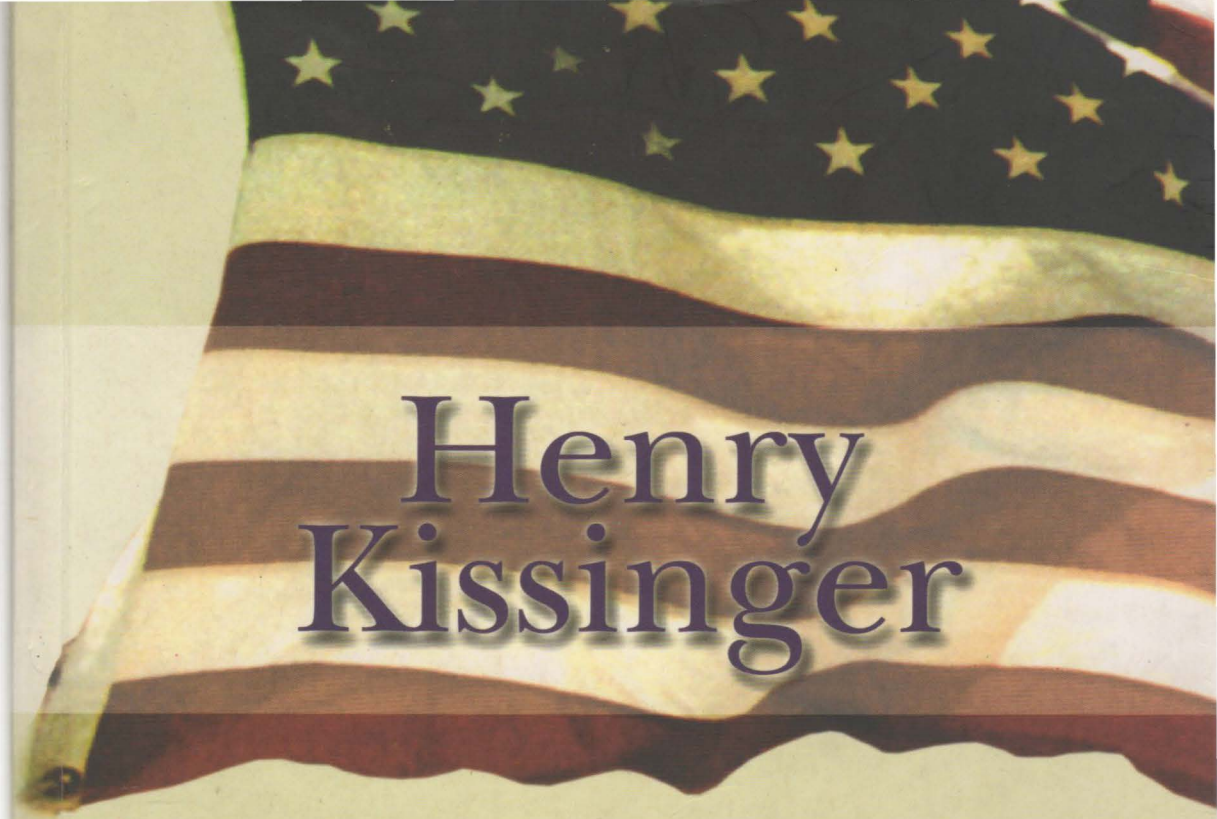

Henry Kissinger

AMERİKA'NIN DIŞ POLİTİKAYA İHTİYACI VAR MI?

Çeviren: Tayfun Evyapan

METU PRESS

Yazar'ın 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra kaleme aldığı 'Sonsöz' ile birlikte.

AMERİKA'NIN DIŞ POLİTİKAYA İHTİYACI VAR MI ?

Henry Kissinger

AMERİKA'NIN DIŞ POLİTİKAYA İHTİYACI VAR MI?
ISBN 975-7064-56-4

ODTÜ Geliştirme Vakfı
Yayıncılık ve İletişim A.Ş. Yayınları
METU Press

Bu kitabın yayın hakları, **Kesim Ajans** aracılığıyla
Simon & Schuster, Inc.'den alınmıştır.

© 2002 Türkçe yayın hakları **ODTÜ** Geliştirme Vakfı **Yayıncılık ve İletişim A.Ş.**'nindir.
Yayıncının izni olmaksızın, hiçbir biçimde ve hiçbir yolla, bu kitabın içeriğinin
bir bölümü ya da tümü yeniden üretilemez ve dağıtılamaz.

Orijinal Adı
"DOES AMERICA NEED A FOREIGN POLICY?: Toward a Diplomacy for the 21st Century"

© 2001 by **Henry Kissinger**
All Rights Reserved.
Published by arrangement with the original publisher, **Simon & Schuster, Inc.**

Çeviri
Tayfun EVYAPAN

Yayına Hazırlık
Ertan ALTAN

Kapak Tasarımı
Rahmi LALE (TLEY Tasarım)

1. Baskı Ekim 2002
Özkan Matbaası

ODTÜ Geliştirme Vakfı **Yayıncılık ve İletişim A.Ş.**
METU Press
İnönü Bulvarı, ODTÜ Yerleşkesi 06531 ANKARA
Tlf.: (312) 210 38 70 – 210 38 73
Faks: (312) 210 15 49
E-posta: odtuyayincilik@tr.net - metupres@tr.net
İnternet: www.metupress.com.tr

Çocuklarım Elizabeth ve David ile
Gelinim Alexandra Rockwell'e

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm	***Zirvedeki Amerika: Bir İmparatorluk Mu, Yoksa Lider Mi?*** Uluslararası Ortamın Değişen Doğası - Amerika'nın Güçlüğü	9
İkinci Bölüm	***Amerika ve Avrupa:Demokrasiler Dünyası*** Atlantik İlişkisinin Dönüşümü - Atlantik'te Değişiklik Ve Avrupa Liderliği - Avrupa Birleşiminin Geleceği - Avrupa Bütünleşmesi ve Atlantik İşbirliği - Stratejik Doktrin: Avrupa Askeri Kriz Yönetimi - Stratejik Doktrin: Füze Savunması ve Atlantik İttifakı - Rusya İle İlişkiler - Atlantik İlişkilerinde Yeni Bir Yapıya Doğru	23
Üçüncü Bölüm	***Batı Yarı Küre:Demokrasiler Dünyası II*** Bölgedeki Devrim - Yeni Zorluklar - Kaostan Dışarıya Bir Yol Var Mı? Kolombiya Planı - Batı Yarıkürenin Sözü - Nafta ve Mercosur	71
Dördüncü Bölüm	***Asya: Denge Dünyası*** Asya'nın Jeopolitik Karmaşıklığı - Japonya'yla İlişkiler - Kore ile İlişkiler - Çin'le İlişkiler: Tarihi Durum - Çin'le İlişkiler: Stratejik Bağlam - Tayvan ve Çin - Hindistan - Bundan Sonra Ne Olacak?	97
Beşinci Bölüm	***Ortadoğu ve Afrika: Geçiş Sürecindeki Dünyalar*** Arap-İsrail Çatışması - Bundan Sonra Ne Olacak? - Amerika ve Körfez - Irak - İran - Afrika Nereye Gidiyor? - Afrika'nın Ortamı - Afrika Politikasına Doğru	147

Altıncı Bölüm	***Küreselleşme Politikaları*** Ekonomi ve Politika - Kriz Yönetimi ve Uluslararası Para Fonu - Politik Evrim ve Küreselleşme	191
Yedinci Bölüm	***Barış ve Adalet*** Amerikan Geleneği - Roosewelt ve Wilson - Yeni Müdahalecilik - İnsani Müdahale ve Ulusal Çıkar: Dört İlke - İnsani Müdahale ve Tarihsel Bağlam - Evrensel Yargılama Yetkisi	213
Sonuç	Enformasyon ve Bilgi	257
Sonsöz	***Terörizmin Yeniden Meydan Okuması*** Atlantik İttifakı ve Irak - İsrail Filistin Anlaşmazlığı	263
Notlar		291
İndeks		305

Birinci Bölüm

Zirvedeki Amerika: Bir İmparatorluk mu, Yoksa Lider mi?

Birleşik Devletler, yeni bin yılın şafağında, geçmişin en büyük imparatorluklarında bile eşi görülmemiş bir egemenliğin keyfini sürmektedir. Amerika, silah üretiminden girişimciliğe, bilimden teknolojiye, yüksek öğrenimden popüler kültüre kadar, yerkürede benzeri görülmemiş bir üstünlüğe sahiptir. Bu üstün konumu Amerika'yı yirminci yüzyılın son on yılı boyunca uluslararası dengenin vazgeçilmez bir bileşeni durumuna getirmiştir. Birleşik Devletler, Ortadoğu'daki barış sürecinde olduğu gibi, sorunlu noktalardaki anlaşmazlıklara arabuluculuk etmiştir. Hatta bu role kendini öylesine adamıştır ki, 1999 Haziranı'nda Hindistan ile Pakistan arasındaki Keşmir anlaşmazlığında oynadığı role benzer şekilde, aralarında anlaşmazlık bulunan taraflarca davet edilmediği durumlarda bile, neredeyse törensel bir biçimde arabulucu olarak ileri atılmıştır. Birleşik Devletler, giderek ülke dışındaki seçimlerin kurallara uygunluğu konusunda da kendisini hakem olarak belirlemiş ve kendi ölçütleri sağlanmadığında, ekonomik

yaptırımlar ve başka türlü baskılar uygulayarak, kendisini yerküredeki demokratik kurumların hem kaynağı, hem de teminatçısı addetmiştir.

Sonuç olarak, Amerikan birlikleri, Kuzey Avrupa düzlüklerinden Doğu Asya'daki karşılaşmaların yaşandığı cephelere kadar, dünyanın dört bir yanına yayılmıştır. Amerika'nın katılımının bu ara istasyonları, barışı korumak adına kalıcı askeri sorumluluklar haline gelmeye başlamıştır. Birleşik Devletler, temelde Avusturya ve Osmanlı imparatorluklarının, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında Balkanlar'da yaptığı gibi, savaşan etnik grupların arasında denetim altında devletler kurarak barışı koruma işlevlerinin aynısını sürdürmektedir. Ayrıca, en geniş yatırım sermayesi havuzunu, yatırımcılar için en çekici sığınağı ve dış ihraç malları için en büyük pazarı sağlayarak, uluslararası mali sisteme hükmetmektedir. Zaman zaman ulusal tepkilerin şimşeklerini üzerine çekse de; Amerikan popüler kültürü, dünya çapındaki beğeni ölçütlerini belirlemektedir.

1990'ların mirası, bir çelişki ortaya çıkarmıştır. Bir yandan, Birleşik Devletler kendi bakış açısını uygulamada ısrarlı ve çoğunlukla Amerikan egemenliğinin buyruklarını benimsetecek ölçüde başarılı olabilecek kadar güçlüdür. Aynı zamanda, Amerika'nın dünyanın geri kalanı için hazırladığı reçeteler, çoğunlukla iç baskılar ya da Soğuk Savaş deneyiminden türetilmiş olan çıkarımların yinelenmesini yansıtır. Sonuçta, küresel düzeni etkileyerek nihayet onu değiştiren akımların bir çoğuyla olan ilişkisini yitirmesi gibi ciddi bir olasılıkla, ülkenin üstünlüğü arasında bir bağlantı kurulmaktadır. Uluslararası sahnede, Amerika'ya karşı, kimi zaman hazırladığı reçetelere yönelik kızgınlık kimi zaman uzun dönem hedefleriyle ilgili şaşkınlık içeren bir saygıyla karışık boyun eğme sergilenmektedir.

İronik bir biçimde, Amerika'nın üstünlüğü genellikle kendi halkı tarafından aldırmazlıkla karşılanmaktadır. İki önemli barometre olan medyanın içeriği ve kongreye ait düşünceler açısından bir değerlendirme yaparsak; Amerikalıların dış politikaya duyduğu ilgi tüm zamanların en düşük düzeyindedir.[1] Dolayısıyla bu öngörü, istekli politikacıları dış politika tartışmalarından kaçınmaya ve liderliği, Amerika'nın görüşünü yükseltmek için bir zorunluluk olmaktan çok, geçerli popüler düşüncelerin yansıması olarak tanımlamaya sevk etmiştir. Son başkanlık seçimi, dış politikanın adaylar tarafından ciddi biçimde ele alınmadığı üst üste üçüncü seçimdi. Amerikan üstünlüğü özellikle 1990'larda, ekonomik a-

landa teknolojiyle yürütülür ve Amerikan üretkenliğinde o zamana değin görülmemiş kazanımlarla sonuçlanırken, bir stratejik tasarımdan çok, yerel seçmenleri tatmin etmek üzere planlanmış bir dizi duruma özel alınmış karar yönünde yavaş yavaş gelişim göstermişti. Bütün bunlar Birleşik Devletler'de hiçbir şekilde uzun vadeli bir dış politikaya gereksinim duymama, sorunlar ortaya çıktıkça duruma göre çözüm üretme dürtüsüne yol açmıştı.

Birleşik Devletler gücünün doruğundayken kendisini ironik bir konumda buluyor. Dünyanın şimdiye kadar gördüğü kargaşaların, karışıklıkların belki de en yoğunu ve kapsamlısıyla karşı karşıya kaldığı bir durumda ortaya çıkan gerçekliklerle ilgili kavramlar geliştirmekte başarısız oluyor. Soğuk Savaşta edinilen zafer Birleşik Devletler'i kendini beğenmişliğe doğru sürüklerken; statükodan duyulan memnuniyet, politikanın, tanıdık olan şeylerin gelecekte de korunması olarak görülmeye başlanmasına neden oluyor. Şaşkına çeviren ekonomik başarılar, politika yapıcıların gözünü, stratejiyle ekonomiyi birbirine karıştırmalarına neden olacak şekilde boyuyor ve onları politik kültüre ve Amerikan teknolojisinin getirdiği devasa dönüşümlerin ruhsal etkilerine karşı daha az duyarlı kılıyor.

Soğuk Savaşın sona ermesiyle çakışan, kendine yönelik tatmin ve gönencin bileşimi, kendisini ikili bir mitte ifade eden bir Amerikan yazgısı ve duygusunu ortaya çıkarmıştır: Solda, birçokları Birleşik Devletler'i tüm dünyadaki yerel evrimlerin nihai arabulucusu olarak görmektedir. Bunlar, kültürü ve tarihsel farklılıkları ne olursa olsun, diğer toplumların tümü için, sanki Amerika en uygun demokratik çözüme sahipmiş gibi hareket etmektedirler. Bu düşünce okulu için, dış politika toplumsal politikayla eşit sayılır. Bu okul, Soğuk Savaşta edinilen zaferin önemini kabul etmez. Çünkü kendi görüşüne göre, tarih ve demokrasiye olan kaçınılmaz eğilim kendiliğinden Komünist sistemin parçalanmasını getirmiştir. Sağda, bazıları Sovyetler Birliği'nin çöküşünün, yaklaşık yarım yüzyıldan fazla bir sürede dokuz yönetime yayılan iki partili çabalardan çok, yeni Amerikan tarzı kendine güvenin, aşağı yukarı otomatik bir sonucu olarak meydana geldiğini imgelerler. Tarihin bu yorumuna dayanarak, dünyadaki hastalıkların çözümünün Amerikan egemenliğinde, Amerikan çözümlerinin dünyanın sorunlu noktalarına kendi üstünlüğünü utanmaz bir doğrulamayla, zorla kabul ettirmesinde yattığına inanırlar. Her iki yorum da geçiş halindeki dünyaya uzun vadeli bir yaklaşımın özenle hazırlanmasını güçleştirir. Dış politika konusunda yer alan bu uyuşmazlık, bir

yanda misyoner doğruluğu tutumuyla güç toplamanın aynı zamanda diğerleri üzerinde kendini uygulama olduğu duygusu arasında bölünmüştür. Tartışma soyut bir soruna, Amerikan dış politikasını değerlerin mi, yoksa çıkarların mı, idealizmin mi, yoksa gerçekçiliğin mi yönlendireceği sorununa odaklanır. Gerçek güçlük ikisinin birleştirilmesidir; hiçbir ciddi Amerikalı dış politika yapıcısı, Amerikan demokrasisinin kendisini tanımladığı olağanüstücülük geleneklerinden habersiz olamaz. Ancak politika yapıcı bunların yerine getirilmeleri gereken koşullarını da yok sayamaz.

ULUSLARARASI ORTAMIN DEĞİŞEN DOĞASI

Amerikalılar için halihazırdaki durumun anlaşılması şuna bağlıdır ki; bu durumun rahatsızlıkları, faydalı bir statükonun geçici müdahaleleri değildir. Bunun yerine, iletişimin anlık olmasından, ekonominin küreselleşmesinden ve uluslararası düzenin önemli aktörlerinin çoğunun iç yapısındaki değişimlerden kaynaklanan uluslararası düzenin kaçınılmazlığının işaretini verir. Devlet, tanım olarak iç düzenlemelerini yasallaştıran bir adalet kavramının ve en küçük işlevleri dahi yerine getirebilme becerisini belirleyen gücün korunmasının, yani toplumun dış tehlikelere ve iç karışıklıklara karşı korunmasının bir ifadesidir. Neyin yabancı olduğu kavramı da dahil olmak üzere, tüm bu öğeler aynı anda değişimin içinde yer aldığında, bir düzensizlik döneminin yaşanması kaçınılmazdır. "Uluslararası İlişkiler" terimi aslında nispeten yakın zamanların bir ürünüdür, çünkü ulus-devletin kaçınılmaz biçimde örgütlenmenin esası olması gerektiğini anlamına gelir. Ancak bu, Avrupa'da yalnızca on sekizinci yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmış ve dünyaya büyük oranda Avrupa sömürgeciliğiyle yayılmış bir kavramdır. Ortaçağ Avrupa'sında, yükümlülükler kişisel ve gelenekseldi ve ne ortak dile, ne de tek bir kültüre dayanmıyordu; devletin bürokratik mekanizmasını yönetilenle yöneten arasına sokmuyordu. Hükümet üzerindeki sınırlandırmalar anayasalardan değil, gelenekten ve kendi özerkliğini koruyarak, istemeden de olsa, çoğulculuğun ve yüzyıllar sonra gelişmiş olan devlet gücü üzerindeki demokratik sınırlandırmaların temelini oluşturan evrensel Katolik Kilisesi'nden türemişti.

On altıncı ve on yedinci yüzyıllarda bu yapı, dini birliği yok eden Reform'un ve büyüyen dini çeşitliliği geniş oranda erişilebi-

lir kılan matbaacılığın ikili etkisi altında çöktü. Sonuçta ortaya çıkan kargaşa, o zamanlar dini olan ideolojik ortodoksluk adına Orta Avrupa'daki nüfusun yüzde otuzunu öldüren Otuz Yıl Savaşları'nı doğurdu.

Bu kıyımdan, 1648 Westphalia Paktı olarak tanımlanan, temel ilkeleri günümüzün uluslararası ilişkilerini şekillendirmiş olan modern devlet sistemi çıktı. Paktın temeli, bir devletin iç idaresinin ve kurumlarının diğer devletlerin uzanamayacakları yerlerde olması gerektiğini iddia eden hakimiyet doktriniydi.

Bu ilkeler, iç kuralların savaşım veren yabancı orduların dönüşüm karşısında eğilmesinden daha az keyfi olduğu yönündeki kanaatin bir ifadesiydi. Aynı zamanda güç dengesi kavramı, herhangi bir devletin baskın olmasını önleyen ve savaşları göreceli olarak daha küçük alanlarla sınırlandıran bir dengeyi oluşturmaya çalışıyordu. Birinci Dünya Savaşı'nın patlamasına kadar geçen iki yüzyıldan fazla bir zaman boyunca Otuz Yıl Savaşları'ndan çıkan devlet sistemi, hedeflerine ulaştı (karışmama ilkesinin yirmi yıl kadar bir kenara bırakıldığı Napolyon döneminin ideolojik çatışması dışında). Bu kavramlardan her biri, amaçlarının genişlemek, gücün keyfi kullanımı değil, sınırlandırmak olduğunun unutulduğu bir noktaya kadar saldırı altındalar.

Bugün Westphalia düzeni sistematik bir buhran içindedir. İlkelerine meydan okunmuştur ancak henüz üzerinde anlaşılmış bir alternatif ortaya çıkmamıştır. Diğer devletlerin iç işlerine müdahale etmeme, yalnızca Birleşik Devletler tarafından değil, birçok Batı Avrupa ülkesi tarafından evrensel insani müdahale veya evrensel yargılama yetkisi kavramı uğruna bir kenara atılmıştır. Bu, Eylül 2000'de New York'taki Birleşmiş Milletler Bin Yıllık Dönem Zirvesi'nde çok sayıdaki başka devletler tarafından da desteklenmiştir. 1990'larda Birleşik Devletler, Somali, Haiti, Bosna ve Kosova'da olmak üzere dört insani askeri harekatı üstlendi; Bunlardan ikisinde, Doğu Timor (Avustralya tarafından öncülük edildi) ve Sierra Leone (İngiltere tarafından öncülük edildi) harekatları olmak üzere diğer ülkeler rehberlik etmiştir. Kosova dışında bu müdahalelerin her birinde Birleşmiş Milletler onayı vardı.

Bununla eşzamanlı olarak, daha önce baskın olan ulus-devlet kavramı başkalaşım geçirmektedir. Baskın felsefeye göre, her bir devlet kendisine bir ulus adını verir ancak bunların tamamı dilbilimsel ve kültürel bir birim olarak on dokuzuncu yüzyıl ulus kavramı biçiminde değildir. Yeni bin yılın eşiğinde "büyük güçler-

den" yalnızca Avrupa demokrasileri ve Japonya bu tanıma uygundur. Çin ve Rusya, ulusal ve kültürel çekirdeği çok etnikli özelliklerle birleştirir. Birleşik Devletler giderek artan şekilde kendi ulusal kimliğini çok etniklilikle eşit hale getirmiştir. Dünyanın geri kalanında, karışık etnik bileşime sahip devletler yöneten konumdadır ve bunların çoğunun oluşturduğu birlikler, on dokuzuncu ve erken yirminci yüzyıldaki ulusçuluk ve kendi kendini belirleme doktrinleri temeline dayanarak özerklik veya bağımsızlık arayan etnik gruplar tarafından tehdit edilmektedir. Avrupa'da bile, düşen doğum oranları ve artan göç, çok sayıda etnik gruba sahip olmanın güçlüklerini ortaya çıkarmaktadır.

Boyutlarının küresel çapta bir rol oynamaya yetecek büyüklükte olmadığının farkında olan tarihi ulus devletler kendilerini daha büyük birimler halinde gruplandırmaya çalışmaktadır. Avrupa Birliği, bu politikanın şimdiye kadarki en geniş içerikli ifadesini temsil eder. Ancak benzer uluslàrarası gruplaşmalar Batı Yarı Kürede Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA), Güney Amerika'da Mercosur ve Asya'da ise Güney Doğu Asya Ulusları Birliği (ASEAN) gibi kurumlarda ortaya çıkmaktadır. Temel bir serbest ticaret alanı fikri Asya'da kendisini Çin ve Japonya ortak sponsorluğunda göstermiştir.

Bu yeni birimlerden her biri, kendi kimliğini tanımlarken, kimi zaman bilinçaltı, çoğunlukla kasten olmak üzere, bölgesindeki baskın güçlerle bir ayrıma gitmek amacıyla bunu yapmıştır. ASEAN için engeller Çin ve Japonya'dır (ve büyük olasılıkla zaman içinde Hindistan); Avrupa Birliği ve Mercosur için engel, geleneksel olanların üstesinden geldikçe yeni rekabetler yaratan Birleşik Devletler'dir.

Geçmişte çok daha az güce sahip olan dönüşümler büyük savaşlara yol açmıştır; gerçekten de, şu andaki uluslararası sistemde de savaşlar önemli bir sıklıkla yaşanmaktadır. Ancak bu savaşlar, asla şu andaki büyük güçlerin birbiriyle askeri anlaşmazlıklara düştükleri durumları içermez. Çünkü nükleer çağ, en azından büyük ülkelerin birbiriyle ilişkisi söz konusu olduğunda, gücün hem önemini, hem de rolünü değiştirmiştir. Nükleer çağın başlangıcına kadar savaşlar çoğunlukla toprak veya kaynaklara sahip olma konularındaki anlaşmazlıklardan kaynaklanıyordu; işgaller bir devletin gücünü ve nüfuzunu güçlendirmek için yapılıyordu. Modern çağda, toprak ulusal bir kuvvet olarak önemini büyük ölçüde kaybetmiştir; teknolojik ilerleme bir ülkenin gücünü, herhangi bir olası toprak genişlemesinden çok daha fazla artırır. Kelimenin tam

anlamıyla kendi halkının ve liderlerinin zekâsından başka bir kaynağa sahip olmayan Singapur'da kişi başına düşen gelir, daha büyük ve daha elverişli ülkelere göre oldukça yüksektir. Bu zenginliğinin bir kısmını, en azından yerel olarak açgözlü komşularını tasarılarından vazgeçirmek için etkileyici askeri güçler oluşturmakta kullanır. İsrail de benzer bir konumdadır.

Nükleer silahlar, onlara sahip olma olasılığı daha az olan ülkeler arasında savaşlara yol açmıştır; ancak nükleer silahlar, insan yaşamına yönelik farklı tutumlar besleyen veya onların yıkıcı etkilerinin farkında olmayan ülkelerde hızla çoğalmayı sürdürdükçe bu ifade büyük olasılıkla geçerliliğini yitirecektir. Nükleer çağın gelişine kadar ülkeler savaşa yenilginin sonuçlarından dolayı gidiyordu ve hatta uzlaşmanın sonuçlarının savaşınkilerden daha kötü olduğu düşünülüyordu; bu mantık Birinci Dünya Savaşında Avrupa'nın kendi varlığını tüketmesine neden oldu. Ancak nükleer güçler arasında, bu denklem yalnızca en içinden çıkılmaz durumlarda geçerlidir. Başlıca nükleer güçlerin çoğu liderinin zihninde nükleer savaşın yok ediciliği, uzlaşmanın, hatta belki yenilginin sonuçlarından daha vahim görünmektedir. Nükleer çağın, nükleer becerinin artması ve böylece devasa toplam gücün elde edilmesi şeklindeki paradoksu kaçınılmaz şekilde onu kullanmaya yönelik istekte bir düşüşe karşılık gelmiştir.

Diğer güç biçimlerinin tamamı da kökten değiştirilmiştir. İkinci Dünya Savaşının sonuna kadar güç, göreceli olarak türdeşti; ekonomik, askeri veya politik olarak çeşitli öğeleri birbirini tamamlıyordu. Bir toplum diğer alanlarda benzer bir konuma hükmetmeden askeri olarak güçlü olamıyordu. Ancak, yirminci yüzyılın ikinci yarısında, çeşitli parçalar ayrılmaya başladı. Bir ülke önemli bir askeri kapasiteye sahip olmadan bir ekonomik güç haline gelebiliyordu (örneğin, Suudi Arabistan) veya durgun bir ekonomiye rağmen devasa bir askeri güç geliştirebiliyordu (Sovyetler Birliğinin son zamanları gibi).

Yirmi birinci yüzyılda bu parçalar yeniden birleşme eğilimindedir. Sovyetler Birliği'nin kaderi, özellikle ekonomik ve teknolojik devrimin, yaşam standartlarının arasındaki devasa boşlukları dünyadaki oturma odalarına taşıyan anlık iletişimlerle bağlı olduğu bir çağda, askeri güce tek taraflı önem vermenin sürdürülmesi imkansız bir şey olduğunu gözler önüne serdi. Bunun yanı sıra, tek bir nesilde bilim, tüm geçmiş insanlık tarihindeki bilgilerin tamamını aşan atılımlar yaptı. Bilgisayar, Internet ve gelişen biyo-

teknoloji, teknolojiye, geçmiş nesillerin hiçbiri tarafından hayal edilemeyen bir olanak verdi. Gelişmiş bir teknolojik eğitim sistemi, uzun vadeli güç için bir ülkenin yerine getirmesi gereken ön koşullardan biri haline geldi. Bu, bir toplumunun gücünün ve canlılığının ana damarlarını oluşturdu; bu eğitim olmadan diğer güç türleri yok olacaktır.

Küreselleşme, ekonomik ve teknolojik gücün dünya çapında yayılmasını olanaklı hale getirdi. Anlık iletişimler bir bölgede alınan kararlara, kürenin diğer kısımlarındakilerin tutsak olmasını sağladı. Her ne kadar eşit olmasa da, küreselleşme benzeri görülmemiş bir refah sağladı. Küreselleşme refah getirdiği kadar işlerin kötüye gitmesini hızlandırdığı, küresel bir felaketi hazırladığı şeklinde de görülmektedir. Küreselleşme kaçınılmaz olduğu kadar, aynı zamanda milyonların yaşamını etkileyen kararlar, yerel politik denetimin elinden akıp gittikçe onu içten içe kemiren bir iktidarsızlık duygusunun oluşmasına neden olma potansiyeli de taşıyordu. Ekonominin ve teknolojinin daha da incelmesi, halihazırdaki politikaların gücünü aşma tehlikesini getirmektedir.

AMERİKA'NIN GÜÇLÜĞÜ

Birleşik Devletler kendisini, tarihsel deneyiminin çok azının hazırladığı bir dünyada bulmuştur. İki büyük okyanusun arasındaki güvenli konumundan güç dengesi kavramını reddetmiş, diğer devletlerin çekişmelerine uzak durabileceği gibi, kendi demokrasi ve kendi kendini belirleme değerlerinin uygulanması konusunda ısrar ederek evrensel barışı getirebileceğine ikna olmuştur.

Bu kavramları, ilerideki bir bölümde daha ayrıntılı olarak ele alacağım; şu an için, halihazırdaki uluslararası düzeninin çözümlenmesi ve yorumlanması için tek bir formül uygulamanın mümkün olmadığını belirtmek yeterli olacaktır. Bugünün dünyasında en azından dört uluslararası sistem yan yana varlığını sürdürmektedir:

- Birleşik Devletler ve Batı Avrupa arasındaki ve Batı Yarıküre içindeki ilişkilerde Amerika'nın tarihsel idealleri önemli ölçüde uygulanabilirliğe sahiptir. Burada demokrasi

ve ekonomik ilerlemeye dayalı idealist barış anlayışı, konuya olan ilgisini gösterir. Devletler demokratik; ekonomiler pazar yönelimli; savaşlar ise, etnik anlaşmazlıklarla tetiklenebildikleri çevreler dışında olanaksızdır. Anlaşmazlıklar savaşla ya da savaş tehdidiyle çözülmez. Askeri hazırlıklar bölgenin dışındaki tehditlere yönelik bir yanıttır; Atlantik bölgesinin veya Batı Yarıkürenin devletlerinin birbirine yönelik değildir.

- On dokuzuncu yüzyıl Avrupa'sının devletlerinden boyut olarak daha büyük ve çok daha fazla nüfusa sahip olan Asya'nın büyük güçleri birbirlerini stratejik rakipler olarak tehdit etmektedir. Kore ve Güney Doğu Asya ülkeleri geride kalmayacak şekilde Hindistan, Çin, Japonya ve Rusya, diğer bazılarını ve kuşkusuz bunların bir birleşimini gerçekten de kendi ulusal güvenliklerini tehdit edebilecek düzeyde görmektedir. Bu güçler arasındaki savaşlar muhtemel olmamakla beraber olanaksız da değildir. Asya'da askeri harcamalar artmakta ve bunlar temel olarak diğer Asya devletlerine karşı koruma oluşturmak amacıyla tasarlanmaktadır (ancak Çin'in askeri çabaları, Birleşik Devletler ve Tayvan ile yaşanabilecek bir savaş olasılığını da içerir). On dokuzuncu yüzyıl Avrupa'sında olduğu gibi, uzun bir barış dönemi olması olası, hatta kuvvetle muhtemeldir ancak güç dengesi bu barışın korunmasında kesinlikle anahtar bir rol oynayacaktır.

- Orta Doğu anlaşmazlıkları, on yedinci yüzyıl Avrupası'ndakilere en çok benzeyenlerdir. Bu anlaşmazlıkların kökleri, Atlantik bölgesinde ve Batı Yarı Kürede olduğu gibi ekonomik veya Asya'da olduğu gibi stratejik değil, ideolojik ve dinidir. Westphalia barış diplomasisinin özdeyişleri burada uygulanmaz. Sorun, özel bir şikayetten çok diğer tarafın meşruiyeti, aslında varlığı olduğunda uzlaşma ulaşılması zor bir şey haline gelir. Bu nedenle, paradoksal olarak bu anlaşmazlıklara kesin bir çözüm getirilmesine yönelik girişimler, Başkan Clinton ve Başbakan Ehud Barak'ın 2000 yazının Camp David zirvesinde alınan kötü sonucun ardından keşfettikleri gibi, büyük oranda geri tepme potansiyeline sahiptir. Her bir tarafın kendi kutsal toprağı olarak nereyi düşündüğü sorusu üzerinde "uzlaş-

maya varma" girişimleri, kendi konumlarının uzlaştırılamaz özelliklerinin anlaşılmasıyla sınırlıydı.

- Avrupa tarihinde hiçbir geçmiş örneği olmayan bölüm Afrika'dır. Kırk altı devletinin kendilerini demokrasi olarak adlandırmalarına karşı, politikalarını ideolojik ilkeyi birleştirme temelinde yürütmezler. Aynı zamanda Afrika politikası, inanılan güç dengesi kavramıyla yürütülür. Afrika'da bir güç dengesinden söz etmek için kıta çok büyük ve ülkelerinin çoğunun erimi çok küçüktür. Ayrıca, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, Afrika üzerindeki büyük güç rekabeti de büyük oranda kaybolmuştur. Daha da ötesi, Afrika'nın sömürgeci hakimiyet mirası, ona patlayıcı bir potansiyel, etnik çatışma, ciddi oranda az gelişmişlik ve sağlık sorunlarının insani niteliklerden uzaklaştırılması sorunlarını getirir. Bölünen kabilelerin ve etnik grupların sömürgeci yönetimini kolaylaştırmak için sınırlar çizilmiş ve bu sınırlar, farklı dinleri ve kabileleri daha ileride bağımsız devletler olarak ortaya çıkan idari alt bölümlerde bir araya getirmiştir. Bundan dolayı Afrika uluslararası çatışmalara yayılan vahşi iç savaşların yanı sıra, insan vicdanını zorlayan salgın hastalıkları ortaya çıkarmıştır. Bu kıtada demokrasiler, Afrika'nın küresel büyümeye katılımına yardımcı olmak amacıyla bir yol bulmak için kendi tarihlerinin bedelini ödeme güçlüğüyle karşı karşıyadır. Dünya toplumu politik ve etnik çatışmaları sonlandırmak ya da en azından hafifletmek gibi bir yükümlülüğe sahiptir.

Uluslararası sistemlerin sahası ve çeşitliliği, bir şekilde önemsiz olan uluslararası politikanın doğası hakkında geleneksel Amerikan münazaralarının çoğunu ortaya çıkarır. Dış politikanın anahtar belirleyicilerinin değerleri mi yoksa gücü mü, ideolojisi mi yoksa varlık nedeni mi olacağı, aslında bir uluslararası sistemin kendisini bulduğu tarihsel aşamaya bağlıdır. Her daim büyülü, tüm amaçlara hizmet eden bir formülün arayışında olan Amerikan dış politikası için, en sonunda ortaya çıkan ideolojik ayrıntı ve uzun vadeli strateji gereksinimi, özel ancak henüz çözülmemiş bir güçlüğü ortaya koyar.

Ne yazık ki, iç politikalar Amerikan dış politikasını ters yönde götürmektedir. Kongre dış politikanın taktiklerini meşrulaştırmak-

la kalmaz, aynı zamanda gereğinden fazla yaptırımlarla diğer devletler üzerinde bir yönetme kuralını zorla kabul ettirmeye çalışır. Artık onlarca devlet kendisini buna benzer yaptırımların altında bulmaktadır. Başarılı yönetimler, hem diğer programların onayını almak, hem de halihazırda bir dış tehlike olmadığı için iç politikayı dış politikanın önüne koymayı varolmanın kaçınılmaz bir gereği olarak kabullenmek zorunda kalmışlardır. Yabancı eleştirmenler tarafından Amerika'nın kendinden fazla emin egemenlik arayışı olarak ortaya konulan, çoğunlukla destek sözü vererek ya da seçim zamanında cezalandırmakla tehdit ederek anahtar sorunlara ışık tutabilecek bir konumda olan ve gelecekte kendi hak taleplerini oluşturmak amacıyla bir diğerinin nedenlerini destekleyen yurtiçi baskı gruplarına verilen yanıtlardır

Yasamaya ilişkin her bir eylemin erdemi ne olursa olsun, bunların birikmiş etkisi Amerikan dış politikasını tek taraflı ve kimi zaman zorla yürütülen bir yönetime doğru götürmektedir. Genellikle diyalog çağrısı olan diplomatik iletişimlerin tersine, yasama bunu, ültimatomun uygulanabilir bir eşleniği olan "al ya da bırak" reçetesi olarak yorumlar.

Aynı zamanda, her yerde olan gürültücü basın yayın organları dış politikayı halk eğlencesinin bir parçası haline getirmektedir. İzlenme oranları için yapılan yoğun rekabet, genellikle belirli bir sonucu olan iyi ve kötü arasındaki bir ölüm oyunu olarak sunulan ve nadiren tarihin uzun vadeli meydan okumaları açısından düşünülen o andaki buhrana yönelik bir takıntı ortaya çıkarır. Ani heyecan fırtınası diner dinmez, basın yayın organları yeni sansasyonlara geçer. Körfez ve Kosova krizleri veya Camp David zirvesi doruk noktasındayken basın yayın organlarında yirmi dört saat boyunca işlenmişti. O zamandan beri, altlarında yatan eğilimlerin sürmesine, bazılarının çözülmeme süreleri uzadıkça yönetilemez hale gelmelerine rağmen, günden güne çok az ilgi görmüşlerdir.

Ancak Amerika'nın 1990'larda kendi rolünün böylesine merkezi olduğu bir dünya için tutarlı bir strateji geliştirmede yaşadığı güçlüğün en derindeki nedeni, Amerika'nın rolü konusunda dış politikaya çok farklı yaklaşımları olan üç farklı neslin çekişmesiydi. Yarışan güçler, kendi deneyimlerini yeni bin yılın koşullarına uyarlamaya çalışan 1950'lerin ve 1960'ların Soğuk Savaş stratejilerinin kıdemlileri; ortaya çıkan dünya düzenine Vietnam'dan alınan dersleri uygulamaya çalışan Vietnam'ı protesto hareketinin ateşli yandaşları ve Soğuk Savaş neslinin ya da Vietnam protesto-

cularının her ikisinin de algılarını yakalamalarını güçleştiren deneyimlerle şekillenen yeni nesildi.

Soğuk Savaş'ın strateji uzmanları, Sovyetler Birliği'nin kontrol altında tutulması politikasıyla nükleer süper güçlerin anlaşmazlığını yönetmeye çalıştılar. Askeri olmayan sorunlar açısından çok belirgin olmalarına karşın (nihayetinde Marshall Planı genel tasarım için NATO kadar önemliydi), Soğuk Savaş nesli, uluslararası politikaya dahil olan azaltılamaz bir güç öğesinin olduğu ve bunun Sovyet askeri ve politik genişlemesinin önlenmesi becerisiyle ölçülebildiği yönünde ısrar ettiler.

Soğuk Savaş nesli strateji uzmanları, idealizm ve güç arasındaki Amerikan düşüncesinde bulunan tarihsel gerginliği azalttı ve bir süre için neredeyse tamamen ortadan kaldırdı. İki süper güç tarafından yönetilen bir dünyada, ideoloji ve denge gereksinimleri birleşme eğilimi gösterdi. Dış politika, bir taraftaki kazançların, diğer taraftaki kayıplarla karşılandığı bir sıfır toplam oyununa dönüştü.

Kontrol altında tutmanın ötesinde Amerikan Soğuk Savaş diplomatik dış politikasının ana dürtüsü, yenilmiş düşmanlar olan Almanya ve Japonya'yı, deneyimsiz üyeler olarak, oluşan uluslararası sisteme tamamen geri döndürmekti. Koşulsuz teslimiyetin beş yıldan az bir süre öncesinden empoze edildiği devletler açısından emsalsiz olan bu görev, yapısal deneyimleri 1930'ların Büyük Buhran'ının üstesinden gelen bir Amerikan liderleri nesli için anlamlı gelmiştir. Sovyetler Birliği'ne direnci örgütleyen bu nesil, Franklin D. Roosevelt'in Amerikan beklentileriyle ekonomik gerçeklik arasındaki boşluğu kapatarak politik istikrar sağlamış olan Yeni Anlaşma (New Deal) deneyimini yaşamıştı. Aynı nesil demokrasi adına yapılan İkinci Dünya Savaşından da galip çıkmıştır.

Şimdi "Muhteşem Nesil" olarak adlandırılan düşünce biçimiyle belirlenen ideoloji ve strateji birleşmesini ayıran Vietnam'dı.[2] Amerikan olağanüstücülüğünün ilkeleri, dış politikaya dair yurtiçi tartışmalarının tüm katılımcıları tarafından hala doğrulanmasına karşın, somut olaylardaki uygulamaları kökten ve süregelen bir çekişmenin konusu olmuştur.

Vietnam deneyiminden sonra içinde bulundukları sanrının sarsılmasıyla, Soğuk Savaş politikalarının birçok eski aydın destekçileri ya strateji alanından çekilmişler, ya da gerçekte savaş sonrası Amerikan dış politikasının varlığını reddetmişlerdir. Vietnam protestosundan gelen çok sayıdaki birey tarafından ilk kez seçilen

Başkan Bill Clinton'un yönetimi, Soğuk Savaş'a Amerikan sabit fikirliliği tarafından kontrol edilemez hale getirilmiş olan bir yanlış anlama olarak yaklaştı. Ulusal çıkar kavramından geri çekildiler ve birtakım "bencil olmayan" nedenlerin hizmetinde olacak şekilde, yani hiçbir Amerikan ulusal çıkarını yansıtmayacak şekilde sunulmadıkça güç kullanımına güvenmediler. Çeşitli defalar ve birkaç kıtada Başkan Clinton, kendisinden önce gelenlerin, Clinton'un kendi görüşüne göre, onu kırıcı biçimde açıkladıkları Soğuk Savaş tutumlarından kaynaklanan eylemleri için özür diler duruma düştü. Ancak Soğuk Savaş politik bir hata değildi; kuşkusuz bu süre içinde bazı hatalar yapılmıştı, hayatta kalma ve ulusal amaç gibi derin sorunlar buna dahildi. İronik bir biçimde, bencil olmama iddiası, tarihsel olarak diplomasiye çıkarların uzlaştırılması olarak yaklaşan devletler tarafından özel bir tahmin edilemezlik, hatta güvenilmezlik türü olarak yorumlandı.

Birleşik Devletler açık bir şekilde Soğuk Savaş politikalarına ya da on sekizinci yüzyıl diplomasisine dönemezdi ve dönmemeliydi. Çağdaş dünya çok daha karmaşıktır ve çok daha farklı yaklaşımlara gereksinim duymaktadır. Ancak protesto döneminin kendi kendini hoş görme veya kendi kendine doğruluğunu da kaldıramaz. Bu düşünce okulları, herhangi bir olayda, çekişmelerinin 1960'tan sonra doğan nesle çapraşık ve akademik geldiği bir çağın sonunu işaret eder.

Bu nesil henüz tutarlı ve uzun vadeli bir dış politikaya sadakat uyandırma becerisine sahip liderler yetiştirmemiştir. Gerçekte bunlardan bazıları dış politikaya gerek duyup duymadığımızı sorgulamaktadır. Küreselleştirilmiş ekonomik dünyada, Soğuk Savaş ertesi nesil Wall Street'e veya Silikon Vadisi'ne, kendi ana babalarının Washington'daki kamu hizmetine baktıkları gibi bakmaktadır. Bu önceliğin, kısmen çoğunlukla kariyerlerin ve ünün yok olmasıyla sonuçlanan acımasız bir reklam tarafından meydana getirilen körleşmeye girme yönünde giderek artan gönülsüzlüğün neden olduğu politik etkinin üzerindeki ekonomik güce bağlandığını yansıtır.

Soğuk Savaş sonrası nesil, büyük çoğunlukla ayrıntılarına yabancı olduğu ve neye hizmet ettiğini neredeyse anlaşılmaz bulduğu Hindiçin'deki savaş konusundaki münazaralarla daha az ilgilidir. Kendi ekonomik faaliyetlerinde etkili bir biçimde izlediği kendine yönelik çıkarlar doktrini itiraf etmek konusunda da kendisini suçlu hissetmez (ancak bazen vicdanına sus payı olarak ulusal bencil olmama yönünde sempati sağlar). Tarihe çok az eğilen bir

eğitim sisteminin ürünü olarak çoğunlukla dış ilişkiler konusunda derinlikten yoksundur. Bu nesil, özel yaşamlarının yoğun rekabetçi ortamını telafi etmek için risksiz küresel ilişkiler fikri tarafından ayartılmaya açıktır. Bu ortamdan çok doğal bir şekilde ekonomik çıkarların sonunda ve neredeyse otomatik olarak küresel politik uzlaşmayı ve demokrasiyi getireceği inancı çıkar.

Bu tutumlar yalnızca genel savaş tehlikesi büyük oranda kaybolduğu için mümkün olmuştur. Böyle bir dünyada Soğuk Savaş sonrası Amerikan liderleri nesli (ister protestocu akımlardan mezun olsun, ister işletmecilik okullarından), dış politikanın ya ekonomik politika olduğunun ya da dünyanın geri kalanına Amerikan erdemlerinin öğretilmesinden ibaret olduğunun hayal edilmesinin mümkün olduğunu düşünürler. Şaşırtıcı olmayacak şekilde Soğuk Savaşın sona ermesinden bu yana Amerikan diplomasisi, giderek artan biçimde Amerikan gündemine sadakat için sunulan bir dizi teklife dönüşmüştür.

Ancak ekonomik küreselcilik, dünya düzeninin önemli bir bileşeni olmasına karşın, onun yerini alamaz. Küreselleştirilmiş ekonominin başarısı, gerek toplumlar içinde, gerekse arasında dünyanın politik liderlikleri üzerinde baskılar oluşturacak oynamaları ve gerilimleri meydana getirecektir. Bu arada, politik sorumluluğun bir birimi olarak kalan ulus-devlet, dünyanın birçok bölgesinde görünüşte çelişen iki eğilim esasına göre, etnik bileşenlerin parçalanması veya kendilerini daha büyük bölgesel gruplarda eritmeleri esaslarına göre yeniden yapılandırılmaktadır.

Soğuk Savaş sonrası ulusal liderler nesli, özür dilemeyen, aydınlatılmış ulusal çıkar kavramını karmaşıklaştırmaktan utandığı sürece ahlaki yükselmeye değil, ilerleyen bir felce ulaşacaktır. Kuşkusuz gerçekten Amerikalı olmak için, herhangi bir ulusal çıkar kavramı ülkenin demokratik geleneğinden ve dünyadaki demokrasinin canlılığı endişesinden gelmelidir. Ancak Birleşik Devletler aynı zamanda kendi değerlerini bazı zor soruları yanıtlamak üzere yorumlamalıdır: Hayatta kalmamız için, yol ne kadar sancılı olursa olsun, neyi önlemeye çalışmalıyız? Kendimize karşı dürüst olarak, sonunda ulaşılan uluslararası ortak karar ne kadar küçük olursa olsun gerektiğinde kendi başımıza neye ulaşmaya çalışmalıyız? Hangi yanlışları temel olarak düzeltmemiz gerekir? Hangi hedefler bizim kapasitemizin ötesinde?

İkinci Bölüm

Amerika ve Avrupa: Demokrasiler Dünyası

Kuzey Atlantik'e sınırı olan devletler arasında, Wilson'ın demokratik kurumlara ortak bağlılığı temel alan uluslararası düzen ve tartışmaları savaş yerine müzakerelerle halletme ideali galip geldi. Hükümetler demokratiktir ve "demokrasi" etiketi, partilerin sırayla görevlerini yerine getirdikleri düzenli ve barışçı olan gerçekten çoğulcu devletleri işaret eder. Bu, demokrasi sözcüğünün genellikle gücü elinde tutan kişilerin haklı gösterilmesi şeklinde kullanıldığı ve darbeler veya darbe benzeri yollarla hükümet değişikliklerinin gerçekleştiği dünyanın geri kalanıyla çelişmektedir. Atlantik bölgesinde artık savaş bir politika aracı olarak kabul edilmemektedir. Geçtiğimiz yarım yüzyıl içinde, güç yalnızca Avrupa'da ve geleneksel ulusal devletler arasında değil de, etnik gruplar arasında kullanılmıştır.

Bu nedenle, yarım yüzyıldan beri Kuzey Atlantik'e sınırı olan devletlerin ortaklığı Amerikan dış politikasının temel taşı olarak hizmet etmiştir. Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasından sonra bile, Atlantik ortaklığı Amerika Birleşik Devletleri için can alıcı bir uluslararası düzen desteği olmayı sürdürmüştür. Karşılıklı ge-

leneksel ittifak tanımının ötesinde, Kuzey Atlantik devletleri, ortak bir politik yazgı belirlemek ve ona ulaşmak için bir müzakereler ve ilişkiler ağı geliştirmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın doğurduğu kötü sonuçlar sırasında, Amerika'nın yardımı Avrupa'nın ekonomik çöküşü atlatmasını sağlamıştır. Ve Sovyetler Birliği tehdit edici hale geldiğinde, Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü gündeme gelmiştir. Bu örgütün askeri dalı bütünleşmiş bir askeri yönetim olmuştur ve geçici büyükelçiler kurulu, işbirliği içinde ittifak diplomasisi yürütmüştür. Daha yakın zamanda, küreselleşme ekonomik bağları öylesine derinleştirmiştir ki, iki tarafın karşılıklı yatırımlarını Kuzey Amerika ve Avrupa'nın refahını neredeyse çözülmez biçimde birbirine bağlamıştır.

Ve paradoksal şekilde Kuzey Amerika ve Avrupa arasındaki ilişkiler anlaşmazlıklarla çevrelenmiştir. Bunun nedeni, ittifak ilişkilerinin geleneksel biçimde pastoral ve hatta yumuşak olması değildir. Anlaşmazlık, ittifakın büyüyen yaralarına damgasını vurmuştur; zaten üç yüzyıldan beri küresel ilişkileri yönetmiş olan devletlerin ansızın kendilerinden üç bin mil uzaklıktaki Washington'da verilen kararlara bağımlı hale gelmeleri sonunda bu beklenmelidir. *1956* yılındaki Süveyş krizi sırasında Eisenhower yönetimi İngiliz ve Fransız müttefiklerinden ayrılmış ve etkin şekilde onları bozguna uğratmak için çalışmıştır. Kennedy yönetiminin 1960'lardaki Berlin Krizi'ni ele alması, hem Almanya hem de Fransa'da kuşkuyla karşılanmıştır. 1970'lerde Nixon yönetiminin yeni bir transatlantik ilişkisi tanımlama girişimi, özellikle Fransa tarafından geniş bir direnişle karşılanmıştır. Ve 1980'lerde Amerikan nükleer füzelerinin Avrupa'ya yerleştirilmesine, tüm kıta boyunca gösterilerle karşı çıkılmıştır.

Ancak şimdi önemli bir nitel fark var. İttifakın ilk krizleri genellikle üzerinde anlaşılmış ortak güvenlik gerekliliklerinin farklı yorumlarından kaynaklanan aile münakaşaları niteliğindeydi. Bugün ise ortak güvenlik ve aslında ortak amaç kavramlarının tanımları sorgulanıyor. Amerika'nın Avrupa koloni merakından kopması konusu tarihi açıdan neredeyse tuhaf görünmektedir. Bu yazıda, NATO bölgesinin dışındaki Amerikan politikalarından ayrılanlar Avrupalı müttefiklerimizdir. Küba'ya, Irak'a veya İran'a karşı yaptırımlar, Amerika'nın Tayvan Boğazı'ndaki politikası ve ulusal bir füze savunması kurma planı bunu kanıtlamaktadır. Geçmişte Avrupa ülkeleri sık sık Amerikan yayılma kararlarını kınamış olsalar da, NATO hükümetlerinin başındakiler için, kendi güvenliklerinin bağlı olduğu bir müttefikin stratejik kararlarına alenen

veya bir Rusya lideriyle yan yana saldırmak, bu güne dek görülmemiş bir şeydir. Zaten Rusya Başkanı Vladimir Putin 2000 yılının Ekim ayında Paris'i ziyaret ettiğinde olan budur. Başkan Jacques Chirac, konuğuyla birlikte düzenledikleri bir basın konferansında, Fransa'nın altı ay boyunca başkanlığını yaptığı Avrupa Birliği adına konuşurken, Clinton yönetiminin ABM Anlaşması'nın yeniden gözden geçirilmesi plânına saldırdı:

Avrupa Birliği ve Rusya'nın görüşü benzerdir. Biz, herhangi bir gözden geçirmenin gelecek için son derece zararlı olabilecek bir çoğalma riski taşıdığına inanıyor ve ABM Anlaşması'nın gözden geçirilmesi olasılığını kınıyoruz.

Daha ilginç olan şey ise, Avrupa Birliği'nden bir uzlaştırma ekibinin, Kore yarımadasındaki gerilimi azaltma olaşılıklarını araştırmak üzere, bundan yalnızca iki hafta önce Başkan Bush tarafından ilân edilmiş olan Amerikan politikasının tam zıddı bir görevle gönderilmesiydi. Söz konusu olan, bu iki görüşün değerleri değil. Ancak en azından Amerika'nın tüm askeri riskleri üstlendiği ve şiddetli tartışmalara konu olan bu bölgede daha fazla sabır ve kısıtlama daha uygun olurdu.

Soğuk Savaş sırasında Avrupa bütünleşmesi, Atlantik ortaklığını güçlendirme yöntemi olarak teşvik edildi. Bugün bu bütünleşmenin taraftarlarının çoğu buna Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı bir güç oluşturma yolu olarak bakıyor. 2003 yılında gerçekleşecek olan Avrupa Birliği askeri gücünün belirleyici bir özelliği, NATO çerçevesi dışında hareket edecek bir güç oluşturmaktır. Aynı şekilde, Alman Dışişleri Bakanı Joschka Fischer bundan böyle Birleşmiş Milletler'in Alman dış politikasında daha büyük bir rol oynayacağını, hatta bazı durumlarda bu rolün NATO'nunkinden daha büyük olacağını ifade etmiştir.[2]

İttifak kurulduğunda belirleyici unsuru Sovyetler Birliği'ne karşı ortak bir politika idi. Bugün Atlantik'in iki tarafındaki ana müttefikler Moskova'yla kendi "özel ilişkilerini" tanımlama ihtiyacı içindedir. Bu çabaları birbirlerine karşı yönelmiş olmasa da, özellikle müttefiklerinin görüşleriyle ilgili endişelilerdir. Gereksinim duydukları şey, birbirlerine karşı bir bakıma sigorta poliçesi olacak biçimde, Moskova'nın iyi niyetini kazanarak kendi seçeneklerini büyütmektir.

Rusya'ya yönelik ortak bir ittifak politikası gözüyle bakılan şey, genellikle o anki Rusya liderinin kişiliğinin duygusal bir yorumu

olmaktadır; bir zamanlar bu Boris Yeltsin'di, şimdi (en azından başlangıçta) Vladimir Putin. Bu durum, her müttefikin kendisini donatmayı seçeceği şekilde ulusal politikayı psikolojik ölçütlere göre ayarlama özgürlüğüne sahip olmasını getirir.

Ekonomik alandaki anlaşmazlıklar daha da keskindir. Ana ticaret sürtüşmeleri, Avrupa'ya karşı Amerika Birleşik Devletleri'nin çeşitli misilleme tehditleri şeklinde, sığır eti ve muz konusunda ve Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı Avrupa Birliği tarafından uygulanan ihraç mallarına Amerikan vergilendirmesi konusunda patlak vermiştir. Atlantik'in iki tarafı Dünya Ticaret Örgütü'nde yeni bir çok taraflı ticaret müzakeresinin nasıl başlatılacağı, hatta başlatılıp başlatılmayacağı konusunu çıkmaza sokmaktadır. Hem anlam, hem de süreç üzerinde anlaşmazlığa düşmektedirler. Özellikle petrol fiyatları yüksek kalmaya devam ederse, ufukta enerji politikasıyla ilgili başka bir meydan okuma belirmiştir.

Daha kaygı verici olan ise, daha önce eşi görülmemiş derecede seyahat gerçekleşmesine rağmen, Atlantik'in iki tarafında insan irtibatının kalmamasıdır. Amerikalılar ve Avrupalılar, diğer kıtayı her zamankinden daha fazla ziyaret etmektedirler. Ancak, Atlantik'in diğer yakasının tarihi ve elle tutulamayan değerleri hakkında bilgi sahibi olmaksızın, önyargılarının veya mesleki ilişkilerinin kozası içinde hareket etmektedirler. Bugünkü Amerikalı neslin Avrupa hakkındaki bilgisi politik veya kültürel bağlardan çok iş meseleleri yönünde büyümektedir. Öte yandan, çoğu Avrupalı'nın kitle iletişim araçlarından öğrendiği kadarıyla Amerika Birleşik Devletleri, idam cezası, yetersiz olduğu iddia edilen sağlık sigortası, büyük cezaevi nüfusu ve diğer benzer basmakalıp örnekleriyle tanımlanmaktadır. Emin olmak için Avrupa'nın ana liderleri George W. Bush'un başkanlık görevine gelmesini, Atlantik bağlarına bağlılıklarını yeniden teyit etmek için kullanmışlardır. Ancak ittifakın hâlâ ortak bir yazgı ifadesi olarak görülüp görülmediği veya ittifakın aslında ulusal ya da bölgesel politikalar için bir güvenlik ağına mı döndüğü sorusu yanıtsızdır. Atlantik'in iki yakasının liderlerinin karşılaştıkları en önemli zorluk, bu soruyu yanıtlamaktır.

ATLANTİK İLİŞKİSİNİN DÖNÜŞÜMÜ

Atlantik ilişkilerinin yönelimine, ayrı ayrı liderlerin özel politi-

kaları neden olmamıştır; bunun yerine bu politikalar, geleneksel ilişkideki dört temel değişikliğe duyulan tepkileri yansıtmaktadır:

- Sovyetler Birliği'nin dağılması,
- Almanya'nın birleşmesi,
- Dış politikaya iç politikanın bir aracı gibi davranma eğiliminin artışı,
- Avrupa kimliğinin filizlenmesi

1917 yılında Birinci Dünya Savaşı'na girmesinden bu yana Amerika'nın politikası, egemen olan Avrupa'dan gelebilecek potansiyel saldırgan gücü önlemenin jeopolitik bir kazanç olduğunun farkında olmayı temel almıştır. Amerika Birleşik Devletleri, bu kazancı savunmak için İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yalnızlık geleneğini terk etmiş ve uzayan bir mücadelede Sovyetler Birliği'yle yüzleşmiştir. Görev aşkını ve dış politikayı, ulusal tarihlerinin daha kısıtlı faziletini öğrettiği liderlere bağlı ahlaki gelişimle eşit sayma eğilimine rağmen, Avrupa, iki örnekte de Amerika'nın rolünü selamlamıştır. Sovyet tehdidinin yalnızca Atlantik'e sınırı olan ulusların ortak çabasıyla ve ulusal çıkarları büyük oranda ikinci plâna almakla karşılanabileceği bilinci, var olan ortak ittifak yapısını oluşturmuştur; bu belki de tarihteki en etkili yapıdır.

Süreç içinde, Atlantik'in iki yakasında da geleneksel ortak savunma çerçevesinin ötesine geçen bir tutum gelişti; Atlantik İttifakı'nın üyeleri, ulusal çıkarların basit toplamından çok, kendilerinin eşsiz ve özel bir değerler topluluğuna ait olduklarını düşünmeye başladılar. Ancak bu bölümde daha ileride ele alınacağı gibi, Sovyet tehdidinin sonu, ulusal diplomasi ve iç politikanın geleneksel biçimlerinin cazibesini yeniden diriltmiştir.

Almanya'nın birleşmesi, bu eğilimleri hızlandırmıştır. Almanya'nın yenilgi aldığı her iki dünya savaşından sonra komşularına kıyasla daha güçlü çıkabilecekken savaştan önceki halinden daha kötü duruma düşmüş olması, tarihin ironilerinden biridir. Hiçbir şey insan öngörüsünün sınırlılığını bu savaşların sonuçlarından daha net biçimde kanıtlayamaz. Diğer Avrupa devletleri hevesle bu fırsata el koydularsa da, Almanya ilk savaşı başlatmakta etkili olmuştur ve Avrupa, hatta büyük olasılıkla dünya egemenliğini elde etmek için tek başına ikinci savaşı kışkırtmıştır. Bu savaşlara hiç girmeseydi, Almanya, neredeyse kendiliğinden en azından Avrupa içinde en önde gelen devlet konumuna ulaşabilirdi; uğra-

mış olduğu iki bozguna (yabancı birlikler tarafından sınırlarının işgali ve kırk yıldan beri birbiriyle rekabet eden iki devlete bölünmesi) rağmen, şimdi ekonomisinin gücüne ve insanlarının canlılığına dayanarak bu konuma yaklaşmaktadır. Nazi döneminin çöküşü, ülkenin bölünmesi ve Soğuk Savaş belirtme hattının merkezinden geçtiği gerçeği, yeni Alman demokrasisinin kurucularını her şeyin üstünde yalnız bir ulusal gidişatın yinelemesinden kaçınmaları konusunda ikna etmiştir.

Birleşen son büyük Avrupa devleti olan Almanya, popüler bir hareketin bir sonucu olarak değil, beş yıl önce Prusya'nın askeri anlamda Almanya'yı yenerek başı çekmesini takiben, 1871 yılında çeşitli Alman prenslerinin devleti ilan etmeleri nedeniyle bir devlet haline geldi.

Diğer Avrupa devletlerinin aksine, yüzyılın daha iyi bir parçası olarak, Almanya'da milliyetçilik ve demokrasi ayrı ayrı ve genellikle birbiriyle çelişen patikalarda gelişti. Sonuçta Alman milliyetçiliğinin soyut, duygusal ve romantik bir niteliği oluştu.

Her şeyin üzerinde bu, orandan yoksun oldu. Bu durum, Almanya'nın merkezi coğrafi konumu nedeniyle oluşan stratejik sorunların Avrupa için kalıcı bir dengesizlik kaynağı haline gelmesine yol açtı. 1871 yılındaki birleşmeden önce Almanya'nın düzinelerce küçük devlete bölünmüş olması, yüzyıllardır komşularının Avrupa güç dengesi için Alman toprakları üzerinde yarışmalarına imkan vermişti. Birleşmeden sonra Almanya, tüm komşularına karşı aynı anda güvenlik garantisi arayışıyla, diğer uca yanaştı. Ama komşuları ittifak kurmuş olsalardı ve Almanya onları yenecek güçte olsaydı, o zaman açıkça onları tek tek yenecek kadar da güçlüydü. Böylece Almanya'nın stratejik çıkmazından kaçma çabası onun en korkunç kabusunu hazırladı: Ona komşu olan devletlerin tümünün kendisine karşı koalisyonu. Almanya yüzyıllardır Avrupa'nın barışı için ya çok güçsüz ya da çok güçlü olmuştu.

Sonunda bu sorun Alman tarihinde yalnızca iki defa çözüldü: Birleşmiş bir Almanya'nın ilk yıllarında, on dokuzuncu yüzyılda Otto von Bismarck tarafından ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Konrad Adenauer ve ondan sonra gelen Federal Cumhuriyet başbakanları tarafından. Bismarck güvenliği diplomatik beceri yoluyla sağlamayı tercih etti. Avrupa devletlerinin birbirleriyle olan ilişkilerini, Almanya'nın her zaman olası bir rakibe göre daha fazla seçeneği olacak şekilde düzenlemeye çabaladı ve böylece düşmanca koalisyonların oluşmasını önledi. Bu dahice başarı,

Bismarck'ın silahlanma yarışını diplomatik becerilere yeğleyen ve aşırı kas bükülmesiyle Birinci Dünya Savaşı'na doğru yönelen halefleri için fazla ince bir şekilde hazırlanmıştı ve fazlasıyla karmaşıktı.

Adenauer ve haleflerine, yalnızlık maceraları zevki iki savaşla tükenmiş olan, bozguna uğramış, bölünmüş ve perişan bir Almanya miras kaldı. Almanya'nın geçmiş yönetiminin Bismarck stili ince birleşimlere izin vermeyecek kadar çok güvensizliğe yol açtığını ve Bismarck tarzı diplomasinin dayandığı Alman romantik eğiliminin, oran duygusunu yenilgiye uğratacağını öğrenmişlerdi. Her halükarda ulusal bir diplomasi, müttefik işgalinin gerçekleri tarafından imkansızlaştırılmıştı.

Almanya'nın Soğuk Savaş bölünmesi on yıllara uzadıkça, Federal Cumhuriyet, hem Atlantik hem de Avrupa eğilimlerini vurguladı. Atlantik İttifakı'nda Amerikan liderliğini destekleyerek Sovyet askeri baskılarından güvence bulmaya çalıştı ve Avrupa bütünleşmesinde Fransa'nın politik liderliğini kabul ederek Doğu Almanya Sovyet uydusu açısından meşruiyet için çabaladı. NATO içinde Amerika Birleşik Devletleri'ne ve Avrupa içinde Fransa'ya ikinci oyunu oynayan Federal Cumhuriyet, mutlak teslimiyetinden birkaç on yıl sonra, Avrupa'daki en güçlü askeri ve ekonomik güç ve Atlantik dayanışmasının ana yapı taşı olarak ortaya çıktı.

Soğuk Savaş'ın ilk dönemlerinde Adenauer'un gidişatına karşı önemli ölçüde muhalefet vardı. Bu en çok Nazilere kahramanca karşı koyan ve üyelerinin bazıları Alman politikasında çok takdir gören figürleri içeren Sosyal Demokrat Parti tarafından vurgulanıyordu. Federal Cumhuriyet'in ilk günlerinde, liderleri tarafsız giysiler içinde bir ulusal politika savundu; somut kelimelerle söylemek gerekirse, önerdikleri şey birleşmeye karşılık Batılı askeri bağlardan vazgeçmekti.

1970'lerle birlikte SPD (Almanca kısaltmasıyla) Almanya'nın Batı'yla birleşmesini kabul etmişti. İki seçkin Sosyal Demokrat başbakan Willy Brandt ve Helmut Schmidt, Komünist Doğu ile diplomatik seçenekleri keşfetmeye karşı daha büyük bir istekleri olmasına ve bunun Amerika Birleşik Devletleri tarafından da ilk başta tereddütlü biçimde, daha sonra ise inançla desteklenmesine rağmen, Almanya'nın Atlantik ve Avrupa bağlarını pekiştirdi. Brandt'ın Moskova'yla görüşerek "Doğu'ya açılması" Almanya'nın bölünmesinin resmi olarak kabulüne yol açtı ve 1971 yılında Berlin'de bu şehre yönelik tehdidi sona erdiren dört taraflı bir anlaşmanın temelini oluşturdu. Birleşmeye giden yol ve SPD'nin

mevkii ve dosyası açısından askeri stratejiye farklı bir yaklaşım olarak Almanya'nın doğu seçeneğine süren ilgisi, 1982 yılında orta menzilli Amerikan füzelerini Alman topraklarına yerleştirmeye yönelik NATO kararını uygulamaya hazırlanan Başbakan Schmidt'i alaşağı etti.

On altı yıldır görevden uzakta olan SPD 1998'de tarihsel açıdan Atlantik İttifakı'na karşı saldırgan bir platform olan sözde Yeşil (Çevreci) partiyle koalisyona giderek Almanya'nın yönetimini devraldı. Kısmen Soğuk Savaş sonrası tartışmaların 1980'lerin birçok tartışmasını işgal etmesi gerçeğine bağlı olarak, bu görev çerçevesinde sözü edilen partilerin hiçbiri kendilerini muhalefette niteleyen konuları vurgulamadı.

İktidardaki partiden bağımsız olarak ve kaçınılmaz bir biçimde, yeni uluslararası düzenleme Alman ulusal merakına daha çok önem verilmesini getirdi. Sovyetler Birliği'nin çöküşünün Doğu'dan gelebilecek askeri saldırı korkusunu azaltmasıyla (ve bir süreliğine yok etmesiyle) ve 1990'da birleşmenin Doğu Alman Sovyet uydusunu yıkmasıyla birlikte, aslında Avrupa ve NATO içindeki politik denge değişti. Almanya'nın NATO'da ve aynı zamanda Avrupa'da ikincil bir konumu kabul etmeye istekli olması durumu sona erdi. Rusya'nın düzelmesi hız kazandıkça, Rusya'yla Almanya'nın özel ilişkilerinin geleneksel cazibesi yeniden ortaya çıktı.

Almanya güvenlik açısından Amerika Birleşik Devletleri'ne ve meşruiyet açısından Fransa'ya daha az bağımlı hale geldikçe üç temel eğilim ortaya çıkmaktadır:

- Hem Atlantik İttifakı hem de Avrupa kurumları içinde daha büyük bir kendine güven görülecektir. Almanya Avrupa içerisinde Fransa'nın Atlantik ittifakında Avrupa için oynaması gereken rolü bulmaya çalışacaktır.
- Almanya her zaman Amerika Birleşik Devletleri'ne olan bağlarını riske etmeye, Atlantik ilişkileri için düzenlenen Fransız reçetelerinde düşünüldüğünden daha az hazırlıklı olacaktır. Bu anlamda, Fransa konuşma sanatının uygulanmasına sınırlama getirmektedir.
- Almanya'nın göreceli rolü ve gücü arttıkça ve Rusya'nın durumu iyileştikçe, iki ülkenin yakın oldukları zamanda geliştirdikleri ve çatışmaya düştüklerinde mustarip oldukları Bismarck geleneğine dayanan özel bir Rus-Alman yeniden yakınlaşması için istek uyanacaktır.

Bu eğilimler yönetici taraflarla sınırlı kalmayacaktır. Almanların genç kuşağı savaş sonrası travma deneyimini yaşamadı (Nazi travmasından bahsetmiyorum bile) ve Almanya'nın eski komünist üçte biri demokratik deneyimine yirminci yüzyılın son on yılına kadar katılmadı. Böylece, askeri bakımdan saldırgan olmayan, ancak Almanların çoğunluğunun hiç bilmediği bir geçmişe dayanan ayrımcılığa karşı dirençli ve Almanya'nın ekonomik ve askeri potansiyeliyle orantılı politik etkide ısrarlı yeni bir tür milliyetçilik gelişecek gibi görünmektedir.

Bu eğilimler, kısmen Amerikan üstünlüğüne tepki olarak, kısmen de Almanya'ya karşı dengeyi oluşturmak için (bu tür bir yarışmada Almanya'nın Rusya karşısında anlaştığı konumun çok daha güçlü olması ihtimaline rağmen) diğer Avrupa devletlerini Rusya'ya kur yapmaya teşvik edecektir. Sonunda Amerika Birleşik Devletleri aynı oyuna girecek olsaydı, Atlantik ilişkisi karakterini değiştirecek ve daha çok ödülleri ve cezaları dengeleyen geleneksel Avrupa diplomasisine benzeyecekti.

ATLANTİK'TE DEĞİŞİKLİK VE AVRUPA LİDERLİĞİ

Atlantik ilişkisini yaratmış olan liderler İkinci Dünya Savaşı'nın eritme kabında, 1930'ların ödün verme döneminde demokrasiler arasındaki bölünmenin ve zafere giden uzun yolda, neredeyse dünya çapında bir felaketin meydana geleceğini öğrenmişlerdir. Marshall Planı'nı ve NATO'yu denize indirmiş, doğrudan ve dolaylı bir dizi Sovyet meydan okumasını üstesinden gelmiş ve Komünizm'in en sonunda gerçekleşen bozgununun temelini atmışlardır.

Atlantik'e sınırı olan ülkelerde 1990'larda görevde bulunan veya seçimlere hakim olan kuşak biraz farklı bir deneyim kümesinden ortaya çıkmıştır. Babaları, Amerikan gücüne güven ve müttefik bütünlüğün önemi kavramlarıyla büyütülmüştü. Kızları ve oğulları, özlerinde Amerikan gücüne ve aslında genel olarak uluslararası olaylarda gücün rolüne duyulan güvensizlikle 1960'ların ve 1970'lerin protesto hareketleri sırasında büyüdüler. Dış politikayı stratejik olmayan nedenlerle tanımladılar ve ulusal çıkar görüşünden rahatsız oldular. Onların tutumlarının ortaya çıkardığı soru bu konuların önemli olup olmaması değil, geleneksel güvenlik çerçevesi göz ardı edildiğinde bunun sürdürülebilir olup olmadığıdır.

Bin yıl devrettiğinde hemen tüm Batı Avrupa ülkelerinde yönetimde görev alan kuşak, onları biçimlendiren Amerika karşıtı bir çeşit protestoda yer almış olan merkez sol partileri temsil ediyordu. Amerika Birleşik Devletleri'nde bile Clinton yönetiminin dış politika oluşturması sürecinde çoğu kişi Amerika'nın kendi iç sorunlarıyla yüzleşip onları çözmeden önce gücünü ülke dışına yöneltme hakkı olmadığı, eğer bunu yaparsa da kendi meraklarının ötesinde başka nedenlerle yapması gerektiği düşüncesini taşıyordu. Bazıları, Soğuk Savaş'ın kökeninin ağır sorumluluğunun askeri güce yoğun bir ilgi göstererek Sovyet korkularını ayaklandıran Amerika Birleşik Devletleri'ne ait olduğu düşüncesini taşıyordu.[3]

Kurucu kuşak Atlantik İttifakı'nı demokrasilerin birleşimi için bir ayrılma noktası olarak algılasa da, protesto kuşağı onu yenmek için bir engel olarak değilse de Atlantik İttifakı'nı Soğuk Savaş'ın kalıntısı olarak görmektedir. Böylece Başkan Clinton Rusya Başkanı Boris Yeltsin'le 1997 yılında bir ortak konferansta "eski NATO"nun, aslında demokratik devletlerin Sovyetler Birliği'nin boyun eğen Doğu Avrupa ülkelerine zorla kabul ettirdiği bir yapıyla gönüllü birleşmesini dengeleyen "temel olarak Varşova Paktı'nın bir ayna görüntüsü" olduğunu ifade etti.[4] Protesto kuşağının hedefi bir Atlantik birliğini güçlendirmekten çok "ayıran sınırları silmekti". Bunun iyi bir örneği, 1997 yılının Mayıs ayında Clinton'ın West Point'te yaptığı ve NATO genişlemesi için dört gerekçe gösterdiği konuşmadır:

- yeni yüzyılda "tüm insanlığın barışını tehdit eden çatışmalara işaret etmek" için İttifak'ı güçlendirmek (muhtemelen etnik ve bölge dışı çatışmalar);
- "Avrupa'da demokrasinin tarihi kazanımlarını güvence altına almaya yardımcı olmak"
- "olası üyeleri aralarındaki farklılıkları barış içinde çözmeye teşvik etmek" ve
- Barış Ortaklığı ve Rusya ve Ukrayna ile özel düzenlemelerle beraber "Avrupa'daki Stalin'in çizdiği yapay sınırı silmek ve Avrupa'yı istikrarsızlıkla ayırmadan güvenlik içinde bir araya getirmek"[5]

Bu tartışmaların her biri değerli olmasına karşın, Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin NATO'ya kabul edilmesinin en önemli nedenini dışarıda tutuyordu: İlk ve son olarak, Orta Avru-

pa'da yirminci yüzyılda Almanya ve Rusya genişlemeciliğini çeken tüm stratejik boşluğu gideriyordu. Bu jeopolitik gerçeği doğrulamak, bir yıl sonra NATO genişlemesine öğüt ve rıza önergesinde Amerika Birleşik Devletleri Senatosu'na kalmıştı.

Senatörler net bir biçimde, NATO'nun "en başta askeri bir ittifak" olduğunu ve Avrupa'nın karşısında bulunan üstünlük gücünün yeniden ortaya çıkmasını engelleme amacıyla bulunduğunu ilan ettiler.[6]

Clinton döneminde, İttifak'ın bildirimlerinin, adım adım İttifak'ın özgün düşüncesine ve kolektif güvenlik doktrinine doğru her zamankinden daha çok yaklaşan ayinsel bir niteliği bulunuyordu.

İki düşünce arasındaki ayrım yasal bir baştan savma söz değildir; önemli bir felsefi farklılığı işaret eder. Bir ittifak, bir grup devlet belirli bir bölgeyi veya belli bir hedefi savunmaya karar verdiğinde oluşur. Aslında, savaş nedenini oluşturan ihlalin sınırını çizer. Buna karşılık, kolektif güvenlik sistemi ne savunulacak bölgeyi ne de bunu yapmak için gerekli vasıtaları ve düzeneği tanımlar; aslında hukuki bir kavramdır. NATO bir ittifaktır; Birleşmiş Milletler bir kolektif güvenlik sistemidir. İttifak kesin ve tanımlı bir tehditle uğraşır ve genellikle bunun için gereken güçleri tayin eder. Kolektif güvenlik sistemi, hukuki olarak tarafsızdır; tehdidi tanımlamaktan uzaktır ve bulunulacak eylem ele alınmadan önce onun ortaya çıkmasını beklemek zorundadır.

Birleşmiş Milletler gibi bir sistemde saldırgan önceden adlandırılamaz ve eylemlerine ilişkin müzakerelere katılma hakkına sahiptir. Bunun tersini uygulamak, örgütün tarafsız ve hukuki benzeri karakterinden vazgeçmek olurdu. Bir tehdit gündeme geldiğinde, kolektif güvenlik sisteminin katılımcıları onun doğası hakkında anlaşmaya varmalıdır. Ancak bundan sonra, bu tehditle karşılaşacak kolektif güçleri toplamakta özgürdürler. Birleşmiş Milletler'de eğer saldırgan Güvenlik Konseyi'nin kalıcı üyelerinden biriyse, hangi tarafın suçlu olduğunun veya bulunulması gereken kolektif eylemlerin belirlenmesinde veto hakkı olur. Bu nedenle, aynı o zamanki Birleşmiş Milletler'de olduğu gibi, 1930'larda hem Devletler Birliği hem de Locarno Paktı ana tehditlere karşı başarısız oldu. Birleşmiş Milletler, özellikle bütün taraflar anlaşmaya vardıklarında ve konu bir anlaşmanın teknik uygulaması olduğunda zaman zaman barışı korumada yararlı oldu. Ancak Birleşmiş Milletler hiçbir zaman isteksiz taraflara veya Güvenlik

Konseyi'nin kalıcı bir üyesi tarafından desteklenen bir tarafa barışı kabul ettirmekte başarılı olamadı. Tüm katılımcılar hemfikir olduğunda, kolektif güvenliğe minimum ihtiyaç duyulur; ayrılma olduğunda bunu uygulamak imkansızdır. Uluslararası bir sistemin her üyesi aynı yükümlülüklere sahip olduğunda, ittifakın özü olan özel yükümlülüğe hiçbir ülke ya da ülkeler grubu sahip değildir. "İttifak" ve "kolektif güvenlik" terimlerinin genellikle birbirinin yerine kullanılmasına karşın, iki kavram aslında bir diğeriyle bağdaşmaz.

Bu karışıklığın sonucunda, NATO 1990'larda hem kavram hem de uygulama açısından sulandırıldı. NATO'yu küçük bir Birleşmiş Milletler'e çevirme girişiminde bulunan bir kurumlar sunucusu oluşturuldu. On dokuz NATO ülkesinin büyükelçilerinden oluşan Kuzey Atlantik Konseyi; Rusya ve Kuzey Atlantik Konseyi'ni içeren Kalıcı Birleşik Konsey; NATO ve yirmi sekiz eski Doğu Bloğu ülkesini bir araya getiren Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi; Doğu Avrupa ülkelerinin (Rusya dahil) belirtilmemiş çok taraflı görevlerde ortak eğitime katılmaları için davet edildiği Barış Ortaklığı bulunmaktadır. Kazakistan, Azerbaycan ve Özbekistan'a kadar uzanan bütün bu ülkeler NATO zirvelerinde temsil edilmektedir; tümü tarihi İttifak görevlerini, amacı belirsiz kolektif güvenlik girişimleri fazlalığına dönüştürerek NATO karargahlarının dışında hizmet görmektedir.

NATO'nun sınırı nedir? Ve bu yeni yapılar kavramsal olarak BM türü örgütlerden nasıl ayrılır? Amerikan veya Atlantik etkisinin uzantısını dünyanın diğer bölgelerine genişletmek cazip olabilir. Ama bu görev için NATO doğru araç mı? Bu örgütler fazlalığını askeri bir ittifakın karargahlarından yönetme ihtiyacı, NATO'nun odağını dağıtmakta ve önceliklerini karıştırmaktadır. NATO devletlerinin yöneticilerinin yıllık zirvelerine, resmi on dokuz müttefik dahil, artık çeşitli gruplardan yaklaşık elli lider katılmaktadır. Bütün bunlar, NATO'yu çok taraflı kötü bir karışıma çevirme tehdididir.

Bu, NATO'nun Rusya ile ilişkilerini düzenleme biçiminden bellidir. Kısmen NATO genişlemesine karşı Rus ilgisini bastırmak için 27 Mayıs 1997 tarihinde Paris'te imzalanan sözde Karşılıklı İlişkiler, İşbirliği ve Güvenlik Kurma Yasası'nda, özgün Kuzey Atlantik Konseyi artı bir Rus büyükelçisinden oluşan bir NATO-Rusya Kalıcı Ortak Konseyi oluşturulmuştur. En az ayda bir toplanması kararlaştırılan Kalıcı Ortak Konsey'in yetkisi ayrıntılı biçimde açıklanmıştır; konsey yapısı, istediği takdirde Rusya'nın

gündemi belirlemesini asıl konuşma yetkisine sahip olmasını garantilemektedir. Bunun nedeni, Rus temsilci, NATO Genel Sekreteri ve Kuzey Atlantik Konseyi'nden sırası gelen bir büyükelçinin kalıcı konseyi yönetecek olmasıdır. (Amerika Birleşik Devletleri yalnızca sürenin on dokuzda birinde başkanlık ederken, Rusya kalıcı olarak yönetimdedir.) Eğer Rusya kendisine açık olan fırsatları tümüyle kullansaydı (henüz bunu yapmamıştır), Kuzey Atlantik Konseyi oturumları ve Kalıcı Ortak Konsey oturumları sonunda birleşebilirdi.

NATO'nun belirsiz öncelikleri ani tehdidin yok olmasını yansıtmaktadır. Sonuç olarak, tüm NATO ülkelerinde önceliği dış politika ve güvenlik politikasından çok iç politikaya vermek, artan biçimde güvenli hale gelmeye başladı. Hemen tüm merkez sol Avrupa hükümetleri pazar ekonomisi reformları gerçekleştirerek esas takipçilerini kaybettiklerinden, Amerika Birleşik Devletleri tarafından belirlenen ulusal güvenlik politikaları uygulayarak radikal kanatları daha da alevlendirme konusunda gönülsüzlerdir. Avrupa'da çoğunluğun ABD ulusal füze savunma programına karşı direnci, saldırı füzelerinin yerleştirilmesine karşı 1980 tartışmalarını (bazı durumlarda aynı liderler tarafından) tekrarlamaktadır.

Clinton yönetimi, kendi önceliklerini, Avrupa soluyla neredeyse aynı olan seleflerininkilerden ayırarak işe başladı. Bu, NATO'nun önemini doğrulamış olsa da, bunu NATO'nun geleneksel stratejik hedefleriyle neredeyse ilgili değerler bağlamında yaptı. Yine de, tarihi bağların zayıflaması açısından, Atlantik devletlerinin liderleri arasındaki kişisel ilişkiler Clinton yönetimi süresince önemli ölçüde yakın kaldı. İç politikaların benzerliği nedeniyle, Avrupa liderleri kendilerinin Clinton'a karşı duydukları beğeniyle, ona kısmen huysuz sağ tarafından yapıldığına inandıkları insanların onun politikalarının çoğuna duydukları muhalefet arasında hiçbir çelişki görmediler.

Sonuç olarak, Atlantik liderlerinin en teklifsiz ve memnun edici karşılaşmaları resmi zirve toplantılarında değil, dünyanın (genellikle Avrupa'nın) "Üçüncü Yol" bir araya gelmelerinde Sosyal Demokrat Parti başkanları tarafından gerçekleştirildi. Bu toplantıların görünüşteki amacı, geleneksel kapitalizm ve sosyalizm arasında bir orta yol bulmaktı. İşte bu nedenle Portekiz'in Sosyalist Başbakanı davet edilirken İspanya Başbakanı çağrılmamıştı. Bu nedenle Fransa Başbakanı katıldı, ancak muhafazakar Fransa Başkanı dışarıda bırakıldı. Başkan Clinton, bu toplantılara düzenli bir

biçimde katılarak, temsil edilen ülkelerin iç politikalarında makamının prestijini bir kenara bıraktı.

Sovyetler Birliği'nin çöküşünden önce, tüm müttefiklerin başvurabilecekleri bir dış politika ölçütleri kümesi bulunuyordu. O zaman genellikle Amerika'nın dış politikaya yaklaşımı biraz ideolojik ve görev odaklıydı; Avrupa yaklaşımı ise daha geleneksel ve gerçekçiydi. Amerika kendisinin Avrupa'nın görüşlerini yükselttiğini düşünüyordu; Avrupa liderleri ise Amerika Birleşik Devletleri'nin mümkün olanın sınırlarını keşfetmesine yardımcı olduklarını düşünerek kendilerine paye biçiyorlardı. İlişki, Atlantik'in iki tarafında hangi partinin başta olduğuna dayanmıyordu. Bu tür bir tutuma dönüş, eğer Atlantik politikası tutarlı bir yön duygusu geliştirecekse gereklidir.

Cumhuriyetçi bir yönetime geçiş, kaçınılmaz olarak Avrupa liderleriyle müzakere forumunu değiştirecektir. Başkan George W Bush, Üçüncü Yol toplantıları için uygun olmayacaktır veya olsa bile, bundan önce dışarıda bırakılan Avrupa liderlerinin de toplantılara kabul edilmesi ve konferansın hükümet başkanları toplantısına dönmesi gerekecektir. Ve Avrupa liderleri bir kez benzer ulusal meraklara dayalı ilişkiye alışınca, Atlantik ilişkilerinin daha kalıcı bir karakteri olduğunu görecekler.

Soğuk Savaş kesinliğinin nostaljisi akıllı bir politikanın rehberi değildir; ancak altta yatan ufalanmış gerçeğin karşısında Atlantik birliğinin ezberlenmiş sloganlarının yinelemesi de değildir. 1990'ların mirası olan yanıtsız sorular kümesiyle uğraşmak için yeni bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Atlantik İttifakı transatlantik ilişkilerinin hâlâ kalbinde mi yatıyor? Eğer öyleyse, Soğuk Savaş sonrası dünyadaki amaçlarını nasıl tanımlıyor? Birleşmiş bir Avrupa Atlantik ortaklığını nasıl etkiler? İttifak bir ortak amaçlar kümesi mi, yoksa bir güvenlik ağı mı?

AVRUPA BİRLEŞİMİNİN GELECEĞİ

Birleşmiş bir Avrupa'nın doğması günümüzün en devrimci olaylarından biridir. Bu dürtü, hepsi de birbiriyle uyumlu olmayan çeşitli güdülerden sıçramıştır. Başlangıçta Avrupa birleşmeyi, onu iki dünya savaşına sürüklemiş olan, intihar niteliğinde rekabetin üstesinden gelmek ve bu savaşların ekonomik tahribatlarıyla işbirliği yaparak başa çıkmak için bir yol olarak gördü. Fransa, Almanya'nın yeniden ulusal bir tehdit olarak ortaya çıkmaması için

Avrupa birleşmesini destekledi. Federal Çumhuriyet, birleşmiş Avrupa idealine, kendisini Doğu Alman Sovyet uydusundan ayırmanın bir yolu olarak ve duygusal bir biçimde ulusal birliğin yerine geçmesi açısından kalkıştı. Birleşmiş bir Avrupa'yı tarihsel açıdan İngiliz bağımsızlığına karşı bir tehdit olarak görme geleneğinin mirasçısı olan İngiltere, pragmatik teknik ve ekonomik düzenlemeleri destekleyerek, ancak Birleşik Krallık'ı bir Avrupa şehrine dönüştürebilecek ve Amerika Birleşik Devletleri'yle olan özel ilişkisini tehlikeye sokabilecek herhangi bir girişime karşı her zaman tedbirli davranarak, buna gönülsüzce razı oldu.

1990 yılında Almanya birleştiğinde Avrupa birleşmesi için yeni bir dürtü gelişti. Birleşmiş bir Almanya'nın egemenliğine duyulan korkuları yatıştırmak için, Başbakan Helmut Kohl, 1992 yılındaki Avrupa para birimi Euro'yu ortaya çıkaran Maastricht Antlaşması'nın başlıca savunucusu oldu ve ortak bir Avrupa dış politikası ve güvenlik politikasına doğru önemli adımlar attı. Fransa, kısmen Alman gücünü denetim altında tutmak, kısmen Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı daha büyük bir özgürlük alanı kazanmak için bu süreci destekledi.[7]

Avrupa'yı birleştirme süreci boyunca, Amerika Birleşik Devletleri, ilk önce ihtiraslı bir savunucu oldu. Son zamanlarda ise engel olmak için, ana destekleyici bir rol oynadı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa birleşmesinin ilk telaşından beri, Amerika Birleşik Devletleri projeyi şiddetli biçimde destekledi ve hatta bazen isteksiz müttefikleri harekete geçirdi. 1963 yılında bile, Başkan Kennedy, Avrupa ile daha eşit bir ilişki geliştirebilmek için Avrupa'nın birleşmesini savunmuştu:

> İttifakın bölünmesine karşı hepimizi koruyabilecek tek şey tümüyle uyumlu bir Avrupa'dır. Yalnızca böyle bir Avrupa, Atlantik gündemiyle karşı karşıya gelirken, okyanusun karşı kıyısında tümüyle karşılıklı işleyişe izin verecektir. Yalnızca böyle bir Avrupa ile sorumlulukları eşit olarak paylaşabilir, eşit düzeyde özveri gösterebilir, eşit biçimde alışverişte bulunabiliriz.[8]

Kennedy'nin halefleri tarafından da genellikle paylaşılan bu görüşte Atlantik ilişkisi, etkinin varsayılan sorumluluklara göre paylaştırıldığı çok uluslu endüstriyel bir kuruluşa benziyordu. Atlantik İttifakı'nın harekete geçirici gücü olan bu yük paylaşımı fikriyle ilgili sorun, amacını ortaklık işlemiyle karıştırmasıdır. Fonksiyonu ulus devletler topluluğu veya Avrupa Birliği de olsa, Avrupa, Amerika'nın yükünü ancak kendi hedefleri Ameri-

ka'nınkilerle paralel olursa ve kendi katkısı olmadan ortak hedeflere ulaşamayacağına inanırsa paylaşacaktır. Durum böyle olmadı. Aslında Soğuk Savaş döneminde ortak bir amaç vardı; ancak Amerika'nın müttefikleri her adımda müttefikleri zorda kaldığında Amerika'nın kendi küresel sorumluluklarını gerçekleştireceğinden eminlerdi. Bugün ortak amaçların doğasının doğruluğundan öylesine şüphe edilmektedir ki, yük paylaşımı sorusuna nadiren ulaşılmaktadır.

Esas konu teknik değil, felsefidir: Avrupa'nın ortaya çıkan kimliği Atlantik ortaklığı için yer bırakacak mı? Amerika'nın Soğuk Savaşı kazanma konusundaki zaferciliği hegemonyaya doğru yön değiştirecek mi? Fransa Dışişleri Bakanı Hubert Védrine hiçbir şüpheye yer bırakmadan kendisine göre Avrupa kimliği kazanma amacının Amerika Birleşik Devletleri'nin üstünlüğünü azaltmak olduğunu söylemiştir:

> Bugün Amerikan üstünlüğü ekonomide, parasal işlerde, teknolojide, askeri alanlarda, yaşam biçimlerinde, dilde ve dünyayı boğan, düşünce yollarını biçimlendiren ve Amerika Birleşik Devletleri'nin düşmanlarını bile büyüleyerek çalışan kitle kültür ürünlerinde hissedilmektedir.
>
> Amerika'nın hem kendisiyle hem de son iki yüzyıldır dünyanın geri kalanıyla ilgili görüşüne bakarsak, çoğu Amerikan lideri ve düşünürü, bir an için bile Amerika Birleşik Devletleri'nin takdiri ilahi tarafından "vazgeçilmez ulus" olarak seçildiğinden ve insanoğlunun iyiliği için bu ulusun hakim olması gerektiğinden şüphe etmemiştir. Amerikalıların hiçbir şüphesi yoktur ve içlerinde daha samimi olanları, çağdaş dünyanın Avrupa'nın yirminci yüzyılın ilk yarısında kendi işleriyle dünya işlerini yönetme konusunda tümüyle başarısız olmasının doğrudan bir sonucu olduğunu bize hatırlatacak kadar zekilerdir.[9]

Védrine'in çözümlemesi haksız değildir. 1990'ların büyük bölümünde Amerika'nın Atlantik politikaları buyurganlık ve aldırmazlık arasında, Avrupa'ya bir yardımcı veya bir fırsat olarak davranma arasında salındı. Kısmen Amerika Birleşik Devletleri asla kendisiyle bu tür bir stratejik diyalog kurmaya yetecek kadar uzun süre mola vermediği için, ciddi stratejik bir diyalog biçimlenmedi. Tek taraflı başlangıçlar yapıldı ve bir karara varıldıktan sonra müzakere konusu yapıldı.

Amerikan tek yönlülüğünün değiştirilebilir politika kararlarından kaynaklanmasına karşın, Avrupa'nın Amerika ile bütünleşmesinin zorluğu yapısaldır ve üç ana konuyu içerir: Avrupa Birliği'nin kendisiyle ilgili izlenimi; Avrupa bütünleşmesinin Atlantik

ilişkileri üzerindeki etkisi ve Avrupa bütünleşmesi için farklı seçeneklere yönelik Amerikan tutumları.

Avrupa Devletleri kimliklerini tanımlarken, önemli ölçüde tarihi deneyimlerinin ürünlerine bağlıdır ve hatta belki de bu ürünlerin tutsağıdırlar. Yüzyıllar boyunca rekabet eden bir devlet egemenliği sistemini işletmek, onlara müzakerelerde ikna edici olmanın önemli ölçüde müzakerecinin sahip olduğu veya kendisinde bulunduğuna inanılan seçeneklere dayandığını öğretmiştir. Avrupalılar geçmişten beri diplomasiyi ödüller ve maliyetlerin dengelenmesiyle ilişkilendirmişlerdir. Evrensel iyi niyetin diplomasiyi kolaylaştırması soyut kavramını pek kullanmazlar. Bununla birlikte, Avrupa toplumları aynı tarihsel deneyimle biçimlendirilmemiştir. Bu, İngiltere, Fransa ve Almanya'nın Atlantik ortaklığı ve Avrupa bütünleşmesi fikrine karşı farklı tutum alışlarıyla kendini göstermiştir.

Soğuk Savaş sırasında İngiltere, Amerika'nın NATO'daki üstünlüğünden memnundu, çünkü kendi tarihsel deneyimi kıtadaki diğer komşularından büyük ölçüde farklıydı. Kıtasal devletler için kâbus, her zaman güçlü bir komşunun üstünlüğü olmuştur. İngiltere, Avrupa kıtasında üstünlük sahibi bir güçle bağımsızlığına karşı tehdidi ilişkilendirmiştir; her iki dünya savaşında da kurtuluş karşı kıyıdan gelmiştir. İngilizlerin gözünde, savaş sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nin dünyadaki rolü bütüne bakıldığında cömert görünmektedir ve Amerika Birleşik Devletleri ile dostluk, İkinci, hatta belki de Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiliz dış politikasının merkezi teması olmuştur. Bu "özel ilişki" aslında duygusal bir jest değildi; İngiltere ulusal çıkarlarını hiçbir zaman kaybetmeden, yüzyıllardır Avrupa kıyısının ileri karakol adası olarak ayakta kalmıştır. Bu çıkarların peşinde koşarken, Fransa'dan on yıl önce bağımsız bir nükleer güç oluşturdu. Bu, İngiltere'nin Amerika'yla kurduğu özel ilişkiye olan güveninin de sınırları olduğunun bir göstergesidir.

Akılcı bir eğitim sistemiyle ortak dilin avantajlarından yoksun olan Fransa, daha az pragmatik bir dış politika yürütmektedir. Fransız liderler, aslında Amerika herhangi bir baskıya gerek kalmadan bunu kabul etmeye oldukça istekli olabilecekken, Fransa (veya Avrupa) politikasının Amerika Birleşik Devletleri'nden çıktığı izlenimi oluşturma gayreti içindedir. İngiltere, görüşlerinin kabul görmemesinin neredeyse utanç verici olacağını düşünerek, kendisini karar verme sürecinin önemli bir parçası haline getirerek kendi çıkarlarının peşinde koşmaktadır. Fransa, kendi çıkarlarının

yok sayılmasını çok acı veren bir hale getirerek bunu kovalamaktadır. İngiltere Atlantik ilişkilerine orta bir girişim olarak bakarken, Fransız liderler bağımsızlıklarını sergileyerek, bu ilişkileri, Atlantik'in bir tarafının ya da diğerinin üstünlük sahibi olması gerektiği ve sonucu sıfır olan bir oyun olarak yürütmüşlerdir.

Bu, Fransa'nın Amerika Birleşik Devletleri'nin Fransız (ve Avrupa) özerk politikası için temel güvenlik ağı olarak rolünü anlamadığı anlamına gelmez. Ayrıca Fransız liderleri iki ülkenin göreceli güç pozisyonları hakkında illüzyon da görmemektedir. Soğuk Savaş'ın ana krizlerinde (1957 ve 1962 yılları arasında Berlin'in yaşadığı zorluklar, 1962 yılındaki Küba Füze Krizi, 19901991 yılları arasındaki Körfez Savaşı) Fransa sadık bir müttefik olmuştur. Fransa Başkanı François Mitterrand'ın etkili desteği olmaksızın, 1983 yılında Almanya'da orta menzilli füzelerin yerleştirilmesi mümkün olmazdı.

Fransız politikasını yapılandıranların Kartezyen, aşırı akılcı eğitimi, Fransa'nın güvenliğinin garantörü olarak Amerika'ya güvendiklerinde bile, Amerika Birleşik Devletleri'nin onların varlıklarının nedeni olan sinik uygulamaları anlayacağına ve her zaman Fransa'nın Avrupa kimliğini Amerika Birleşik Devletleri'ne bir meydan okuma olarak tanımlamasına neden olan motivasyonlara saygı duyacağına inanmalarına yol açmaktadır. Önemli bir tehlike oyunun sınırlarını belirlediğinde kabul edilebilir olan bu yüksek eylem, Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı muhalefet çoğu güncel konuda işleyen standart prosedür haline gelmiş olsa da, Fransız liderlerinin hâlâ güvendikleri son çare üzerindeki işbirliğine zarar verecek şekilde tehdit oluşturmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'ne meydan okuyarak bir Avrupa kimliği arama politikası, en iyi şekilde taraflardan yalnızca biri buna başvurduğunda işler. Eğer Amerika Birleşik Devletleri sistematik biçimde misillemede bulunsaydı, ki er ya da geç bunu yapacaktır, Avrupa Birliği'nin tarzı daha şiddetli bir hal alabilirdi.

Almanya bu kutuplar arasında kaygılı bir biçimde gezinmektedir. Avrupa Birliği'ni desteklemektedir; ancak İngiltere ve Fransa'nın aksine, ulusal çıkarlara dayanan başarılı bir diplomasi geleneğine başvuracak konumda değildir. Almanya soyut olarak Fransız politikasının hedeflerine yakın görünse de, aynı zamanda meydan okuyacak ve Amerika Birleşik Devletleri'ne güvenen arsız bir politika yürütmek için gerekli olan kendine güvenden yoksundur; belki de buna kalkışmak için fazlasıyla gerçekçi bir yaklaşımı

vardır.

Amerika Birleşik Devletleri, hedefe yönelik bir cömertlikle ve yapılandırılacak Avrupa'nın biçimine dair kendisini ilan etmeyen hassas bir yansızlıkla, Avrupa'yı bütünleştirmek için sunulan çeşitli seçenekleri izlemiştir. Avrupa bütünleşmesinin kendiliğinden güçlü bir Avrupa'ya ve daha önemli bir Atlantik ortaklığına yol açacağı Soğuk Savaş gelenekselliği hâlâ baskındır.

Ancak Amerikan politikasının bu ana varsayımına başka bir yönden bakma zamanı gelmiştir. En azından iki sonuç olasıdır: Küçük bir Birleşmiş Milletler konumunu üstlenerek küresel sorumluluklar nedeniyle küçülen ve Birleşmiş Milletler'le ekonomik rekabete yoğunlaşırken ahlaki vaazlar veren bir Avrupa veya buna alternatif olarak Amerika Birleşik Devletleri'ne meydan okuyan ve biraz Soğuk Savaş sırasında Hindistan'ın kalkıştığına benzer şekilde Amerika ile dünyanın geri kalanı arasında arabuluculuk etmeye dayalı dış politika oluşturan bir Avrupa ortaya çıkabilir. Üstün biçimde hüküm süren iç politikalarla ve belirli hiçbir güvenlik tehdidi bulunmadan Avrupa, bu seçenekler arasında seçim yapmak için acele etmeyebilir. Böylece bu, sonunda her ikisi de adım adım Atlantik ortaklığını yıpratacak olan iki yaklaşımı birleştirebilir.

İlgilenilmesi gereken ilk konu, Atlantik ortaklığının neden canlandırılması gerektiğidir. Bu tür bir uygulamanın amacı ne olmalıdır?

Genel olarak algılanan ortak tehdidin yokluğuna karşın, uluslararası politikanın bir öğesi olan jeopolitik ortadan kalkmamıştır. NATO hâlâ yeni bir Rus emperyalizmine karşı sigorta poliçesi görevi görmektedir. Amerika Birleşik Devletleri olmasaydı, Avrupa, bir yarımada uzantısı olurdu; hatta Avrasya'nın kendi çatışmalarının girdabına itilen, radikal ve birbirine bitişik bu kadar çok bölgeyi silkeleyen devrimsel akımların hedefi konumundaki bir tutsak olurdu. Amerika Birleşik Devletleri olmasaydı, Almanya, ulusal güdüleri (Avrupa Birliği'nin üyesi olsa da) dizginleyen bir çabadan yoksun olacaktı; hem Almanya hem de Rusya birbirlerini karşılıklı en iyi dış politika seçeneği olarak görme eğiliminde olacaklardı.

Aynı zamanda, Avrupa'dan ayrılan Amerika Birleşik Devletleri, jeopolitik açıdan Avrupa'ya karşı on dokuzuncu yüzyıl İngiltere'sini çağrıştıracak biçimde Avrasya kıyılarından uzaktaki bir ada haline gelecekti. Geleneksek olarak reddettiği, Avrupa'ya yönelik güç dengesi stratejisini gütmek zorunda kalacaktı. Amerika bu tür

bir politika için gerekli araçlardan da, fırsatlardan da yoksun değildir; ancak bunu benimsemek psikolojik bir asılma ve yalnızca son çare olarak başvurulacak şekilde ulusal operasyon moduna büyük bir uyum gerektirirdi.

Test, Atlantik devletlerinin jeopolitik teoriden daha acil konular üzerinde birlikte çalışma becerisini sınayacaktır. Atlantik'e sınırı bulunan bütün devletlerin geleceğini belirleyecek olan en azından üç konu özellikle Avrupa'nın karşısına çıkmaktadır. Demokrasiler ve market ekonomileri uygulayıcıları olarak, Atlantik devletlerinin ekonomik durgunlukları önlemede payları bulunmaktadır; kurumlarının sürekliliği buna dayanır. Politikalarını küresel ekonomik kriz riskini azaltacak biçimde düzenlemekten başka seçenekleri yoktur, çünkü güncel demokrasiye karşı en büyük tehdidi kriz oluşturmaktadır.

Ekonomik zorluk, demografik zorlukla birleşmektedir. Hemen tüm Avrupa ülkelerinde doğum oranı, şimdiden küresel ekonomide işgücü için gerekli olan gereksinimleri karşılamakta yetersiz olan mevcut nüfusu sürdüremeyecektir. Tıptaki gelişmelerle birlikte, küçülen işgücüyle desteklenmesi gerekenlerin yüzdesi önemli ölçüde yükselecektir; çoğu Avrupa ülkesinin toplam nüfusu yüksek oranda düşecektir ve bu da, Avrupa sınırlarının yoksul ülkelerden, doğuya ve güneye doğru artan demografik bir baskı karşısında kalmasına neden olacaktır.

Ayrıca NATO ve Avrupa Birliği sınırlarının doğusundaki büyük bölgenin geleceği bulunmaktadır. Sovyetler Birliği'nin çöküşünü izleyen düzenlemelerin doğası, iç düzenlemeler ve dış ilişkiler açısından geçicidir. Baltık devletleri dışında pek çoğunda, gücü devralan kuşak, ulusçu kimliklerine karşın, önceki Sovyet liderlik grubuyla neredeyse aynıydı. Şimdi bu kuşak görüntüden geçmektedir.

Bir yandan onları Moskova ile bir çeşit organik ilişkiye çekmeye çalışan becerili, inatçı ve ısrarlı Rus baskılarıyla yüzleşmelerine karşın, diğer yandan Avrupa'nın ve hatta NATO'nun beklentileriyle Sovyetler Birliği'nin bu ardıl devletleri, belli başlı bazı seçimler yapmak zorunda kalacaklardır. Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri ortak bir görev tanımlamazlar ve potansiyel rakipler olarak ortaya çıkarlarsa, bu büyük bölge kaosu davet eder. Bunun büyük kısmı, bu bölümde daha ileride ele alınacağı gibi, Rusya'nın geleceğine, iç gelişimine ve uluslararası ilişkilerine bağlıdır.

Akdeniz havzasının geleceği de daha kolay değildir. Küresel-

leşme baskıları (bölgedeki tüm Avrupalı olmayan ülkelerin demografik büyümesi), bir ayarlama ve Doğu Avrupa'daki Komünizm sonrası ayarlamalarla karşılaştırılabilir bir potansiyel kargaşa döneminden geçmektedir. Çoğu Atlantik devleti soruna sahte bir ilgi göstermekte ve genellikle bir kriz
ortaya çıktığında bununla sistematik bir tabanda başa çıkmaktan ya da ona ülke tabanlı yaklaşmaktan
kaçınmaktadır.

Son olarak, küreselleşen dünyada yaşam kalitesi insanlar ve liderler için artan bir ivedilik kazanmaktadır. Bu konuların savunucuları genellikle nedenlerini geleneksel dış politikaya alternatif olacak şekilde ortaya koyarak ve karşılıklı meydan okuma yöntemleriyle onu haklı çıkarmaya çalışarak kendilerini izole etmişlerdir. Ancak abartılı ve kendini üstün gören bir retorikle kendilerini çıkmaza soktuklarında bile vakaları vardır. Dünya nüfusunun yalnızca yüzde on beşini ancak GSMH'sının yüzde ellisini temsil eden Kuzey Atlantik devletlerinin, dünyanın büyük kısmının malzeme ya da teknolojik kaynaklar bulamadığı küresel sorunları azaltmaya yardımcı olma zorunlulukları bulunmaktadır. Bunu, kurumlar ve prosedürlere gerek duyarak, işbirliği içinde yapmaları gerekliliği, konunun doğasındadır; bunlar olmaksızın Atlantik gündeminde bundan önce belirgin biçimde ortaya konmamış askeri olmayan hedeflerin başarılı takibi yapılamazdı.

Peki işbirlikçi yaklaşım, Atlantik ortaklığına verilen önemin kimlik olasılıklarını dağıtacağına dair Avrupa anlayışı nedeniyle yıkılırsa ne olur? Amerika ile yüzleşme yoluyla kimlik arayışında olanlar, Amerika Birleşik Devletleri'nin, politikalarına prensip olarak meydan okunduğunda sonsuza dek pasif kalacağına inanarak kendilerini kandırmamalıdırlar. Er ya da geç Amerika kendi çıkarlarını savunmaya yönelecektir. Daha sonra, Batı devletleri yeniden kendilerini neredeyse bir kuşakta iki defa mahvetmiş olan akışa geri dönecektir; bu kez savaşla değil, fakat yorucu bir ulusal rekabetle. İronik biçimde, böyle bir gelişmenin sonucu, pekala Avrupa bütünleşmesinin zayıflamasıyla da sonuçlanabilir; çünkü eninde sonunda Avrupa Birliği'nin bazı ana üyeleri, artan biçimde Amerika Birleşik Devletleri ile aralarının açılması riskini reddetmek zorundadır.

Amerikan politikalarına karşı tutarlı bir çizgide olan Avrupa muhalefeti, Avrupa Birliği'nin büyüyen karşı konulmaz acılarının parçası olarak ya da yüksek ölçüde tanıtım yapılan gerçekte tören-

sel toplantılarda ittifak birliğinin törensel protestolarıyla örtülen belirsiz bir biçimde açıklanamaz. Amerika Birleşik Devletleri, Atlantik ilişkisini canlandırmak için çaba gösterme ve ona yeni bir ortak amaçlar kümesi kazandırmaya yardımcı olma, Avrupa'ya yakın bir ortak gibi davranma ve ana kararların öncesinde onunla dikkatli biçimde görüş alışverişinde bulunma konularında, kendi değerlerine ve çıkarlarına karşı çok şey borçludur. Ancak en sonunda, Avrupa diğer büyük güçlere uygulanan aynı ölçütlerle yargılanmalı (Avrupa politikalarının ve Amerikan ulusal çıkarlarının birbirlerini ödüllendirdikleri dereceye kadar) ve Avrupa'ya karşı Amerikan politikası da buna göre ayarlanmalıdır. Sonraki kuşaklar kendilerine Atlantik'e sınırı bulunan devletler için, çevrelerindeki sorunlar bütünü toplumlarının iskeletini tehdit ederken ve her zaman işbirliği seçeneği varken, enerjilerini işbirliğine karşı çapraşık kimlik tartışmaları üzerinde harcamalarının nasıl mümkün olduğu sorusunu sormamalıdır.

AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİ VE ATLANTİK İŞBİRLİĞİ

Atlantik ilişkilerinin temel konusunu ele alırken ortaya çıkan engellerden biri, büyük ölçüde bürokratiktir: Bu, Avrupa liderlerinin bütünleşme sürecinin kendisini ayrıntılandırırken adamaları gereken zamandır. Avrupa Birliği'ni genişletme, kurumlarını uyarlamak ve ortak yasama geliştirmek hakkındaki karmaşık tartışma, kendi önceliklerini ve çizelgesini ortaya koymaktadır. Atlantik işbirliği projeleri ya da diğer uzun vadeli konular, çok acil ve ani bir kriz olmadığı sürece önemli görünmemektedir. Yalnızca Birleşik Devletler'in, Avrupa liderlerinin büyük ilgisini gerektiren etkinliklerin dışında bırakılması (tanım olarak zaten olduğu gibi) için bile olsa, günlük rutin böylece Atlantik işbirliğinin alışkanlıkları konusunda ağır bir bedel ödemiştir.

Ancak Avrupa Birliği'nin ve Birleşik Devletler'in birbirini etkilediği konularla ilgili olarak bile, yeni yapılar ve çalıştıkları yöntemler daha yakın işbirliğine engel olmaya başlamaktadır. Avrupa Birliği daha büyük bir kimliğe doğru ilerledikçe, Atlantik müzakerelerinin var olan dizisi kaçınılmaz biçimde değişecektir. Bu yaşamın gerçeğidir ve Birleşik Devletler bunu kabul etmek zorundadır.

Gelişmekte olan Avrupa bütünleşmesi türü, Atlantik müzakeresi sürecini önemli ölçüde etkileyecektir. Olası üç yaklaşım bulunmaktadır:

Bunların ilki, Alman Dışişleri Bakanı Joschka Fischer'ın açıkça ortaya koyduğu ulus üstü yaklaşımdır. Bu yaklaşım, Avrupa federal kurumları oluşturarak ve bunlara yasama güçleriyle bağışta bulunarak ilerlemek anlamına gelmektedir. Fischer'ın Avrupa başkanı ve yasama meclisi seçmeye yönelik Avrupa genelindeki seçim önerisi, şimdiye dek ortaya konan en etkileyici konudur.[10]

Böyle bir tasarı, çelişkinin karşısında, Fransa Dışişleri Bakanı Hubert Védrine'nin sözleriyle, "Avrupa'yı büyütmek ve güçlendirmek" arasında dikilmektedir.[11] Büyüme, Avrupa Birliği'ni Rus sınırına kadar genişletmeyi (bazı senaryolarda bu Rusya'yı da içerir) gerektirmektedir. Daha fazla bütünleşme (teknik jargon kullanmak gerekirse "derinleşme"), bazı açılardan genişlemeyle bağdaşmaz. Bu, plânlanan Avrupa Birliği'nin her üyesinin kendi egemenliğini tam politik bütünleşmenin gerektirdiği şekilde ikinci plâna almaya hazır olmamasından kaynaklanmaktadır.

İkinci yaklaşım, "farklı hızlara sahip Avrupa" önerisidir. Bu, Avrupa Birliği'ni, şimdiki on beş devletten oluşan çekirdeğiyle birlikte, diğer Avrupa devletlerinin kendisiyle daha ılımlı bir prosedür kümesi çerçevesinde birleşmesine izin verirken, politik ve ekonomik bütünleşmeye doğru ilerlemeye teşvik edecektir. Farklı hızlara sahip Avrupa, bütünleşmiş çekirdekle birlikte çoğul ilişkilere olanak tanıyacaktır: Bunların bazısı ekonomik, bazısı askeri olabilir ve Birlik'in tüm üyeleri, üzerinde anlaşmaya varılmış bazı kararlarda belirli bir tavırla bütünleşmiş çekirdekle birlikte hareket edebilir.[12]

Son olarak, İngiliz Başbakanı Tony Blair, farklı hızlara sahip Avrupa teması üzerine bir çeşitleme ileri sürmüştür.[13] İngiliz halkı ulus üstü bir sonucu asla kabul etmeyeceği için ve Blair İngiltere'nin hiçbir zaman Avrupa'nın kenarında kalmasını ya da Birleşik Devletler'le olan yakın ilişkisinden vazgeçmesini istemediğinden, Başbakan çekirdek grubu olmayan konfederal bir Avrupa önerisinde bulunmuştur. Bu Avrupa'nın üyeleri, çeşitli özel nedenlerden dolayı, daha bütünleşmiş gruplaşmalar oluşturmakta serbest olacaklardır.

Amerika Birleşik Devletleri Avrupa'nın yapısal tartışmalarına doğrudan müdahale etmemelidir. Bir açıdan bu tartışmalar Avrupa'nın iç sorunlarını temsil etmektedir. Ancak her biri bir bakımdan Avrupa'nın konumunu içerdiği için bunlar, Atlantik işbirliği-

nin ana konusu olarak gelişen sorunları ileri sürmektedir. Çünkü Avrupa Birliği'nin şimdiki biçiminde bile, Birleşik Devletler ile görüştüğü süreç yaratıcı bir Amerikan katkısı için dar bir alan bırakmaktadır. Birleşik Devletler Avrupa devletleriyle bireysel olarak ilgilendiğinde, pek çok düzeyde görüş alışverişinde bulunma ve herhangi bir karar alınmadan önce görüşünün iyice bilinmesi olasılığına sahiptir. Buna karşıt şekilde, Birleşik Devletler Avrupa Birliği ile ilgili konularda karar verme sürecinin dışında bırakılmakta ve ancak olayın ardından bakanlar tarafından, Birleşik Devletler'in hiçbir düzeyde katılmadığı toplantılarda alınan kararlar üzerine sözcüyle görüşebilmektedir. Amerika, bütünleşmiş Avrupa sözcüsü ile karşı karşıya geldiğinde, muhataplarının çok esnek olmadığını, çünkü Bakanlar Konseyi tarafından alınan kararların yalnızca yeniden tüm iç Avrupa süreci boyunca ilerleyerek değiştirilebildiğini keşfetmektedir. ABD-Avrupa işbirliğinin geleneksel kanalları ekonomik sorunlar nedeniyle kurumaktadır. Şimdi de benzer prosedürler dış politika ve güvenlik politikası için de öne sürülmektedir. Bu nedenle, Amerika ve Avrupa arasında büyüyen soğukluk kurumsal olarak beslenmektedir. Bazı açılardan, Amerika'nın Avrupa Birliği ile müzakere olasılıkları, ittifakta bulunmayan diğer cana yakın ülkelerle olduğundan daha sağlam değildir. Avrupa kurumlarının üyesiymiş gibi davranmakta ısrar eden Amerika ile Amerika'nın Avrupa tartışmalarına aslında ancak sonuca varıldıktan sonra katılması marjinalliği arasında bir uzlaşmaya varılmalıdır.

Pek çok ulus üstü Avrupa savunucusu, gerçek Amerikan çıkarının, Avrupa'nın ulusal devletlere bölünmesinde yattığını; böylece Avrupa içindeki rekabetleri sömürerek, Amerika'nın egemenlik sağlama becerisinin artacağını savunmaktadır. Bu bir yanlış anlamadır. Egemenlik, son bölümde ele alacağım nedenlerden dolayı, Amerikan çıkarlarının içinde yer almamaktadır. Ancak yalnızlık da Amerika'nın çıkarına değildir. Akıllı Amerikan politikası, uluslararası sorumluluklardan vazgeçen bir Avrupa ile Birleşik Devletler'le küresel bir rol için rekabet içinde olan bir Avrupa arasında gezinmeyi gerektirecektir.

Avrupa bütünleşmesinin yönü ne olursa olsun, Atlantik işbirliğine yeni bir yaklaşım gelmesi şart olmuştur. NATO artık Atlantik işbirliğinin tek kurumu olarak hizmet edemez; NATO'nun işlevleri sınırlıdır, çekirdek üyeliği çok küçüktür ve birleşmiş üyeliği, bazıları güvenlik alanında olmak üzere, önündeki görevlerle başa çıkmak için çok fazla geniştir.

STRATEJİK DOKTRİN: AVRUPA ASKERİ KRİZ YÖNETİMİ

Atlantik işbirliği ve Avrupa bütünleşmesi arasındaki ilişkiyi ortaya koyan en son konu, resmi olarak NATO'dan bağımsız bir komuta yapısı ve politik yönü bulunan Avrupa Gücü'nün oluşmasına yol açmış olan sözde Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'dır. İlk olarak 1998 yılının Aralık ayında İngiltere ve Fransa liderleri tarafından gerçekleştirilen Saint-Malo zirvesinde geliştirilen Avrupa Gücü, Kosova'nın hemen ardından 1999 yılının Haziran ayında Cologne'da gerçekleştirilen Avrupa zirvesinde ivme kazanmıştır. 21 Kasım 2000 tarihinde Brüksel'de düzenlenen Avrupa savunma bakanları toplantısında resmi plân duyurulmuştur. Askeri Yetenekler Bağlılık Bildirisi'ne göre, Avrupa Gücü 2003 yılına kadar yüz bin insandan, dört yüz bin savaş uçağı ve bir yıl süresince altmış bin savaş personelini barındıracak kapasitede yüz gemiden oluşan bir güce ulaşacaktır. Ağırlık, görüşmeleri yapılacak olan NATO ile bilgi değiş tokuşu hükmü bulunmasına karşın, "Avrupa Birliği'nin karar vermedeki özerkliği" üzerindedir.

Uzun vadeli bir bakış açısıyla, Avrupa'nın askeri kapasitesi, Avrupa politik kimliğinin çıkışına paralel olarak mantıklıdır ve böyle bir gücün, NATO'ya teknik olarak üye olmalarına bakılmaksızın diğer çeşitli ulusal güçlerde olduğu gibi, özerk eylem için belli bir kapasitesi olması gerekmektedir. Avrupa Gücü'nün endişe verici özelliği, özerkliğinin belirleyici özelliği olarak görülmesi ve NATO ile işbirliğinin özel bir durum olarak algılanmasıdır.

Avrupa Gücü yandaşlarının savunduğu şekilde Kosova, Atlantik'in iki yanı arasındaki askeri becerilerde büyük bir eşitsizlik sergilemiştir. Ve hükmetmenin eşiğindeki beceriksiz Amerikan yönetimi, Avrupa çıkarlarını katı biçimde haklı çıkarma yollarına yeniden kavuşmak için bağımsız bir güç oluşturulmasını hızlandırma kararına katkıda bulunmuştur.

Ancak şimdiye dek Avrupa Gücü'nün üzerinde durduğu konu, askeri becerileri geliştirmekten çok özerklik olmuştur. Eğer Avrupa Gücü'nün motivasyonlarından biri yüksek teknolojili Amerikan askeri oluşumundan esinlenerek göreceli yetersizlik duygusunu azaltmak ise, bu hemen tüm Avrupa ülkelerinin küçülen savunma bütçeleriyle nasıl bağdaştırılabilir? Eğer var olan savunma bütçele-

ri sürdürülür ya da azaltılırsa, Avrupa Gücü için desteğin mutlaka plânlanan NATO bütçelerinden çıkması gerekecektir. Böylece, Avrupa Gücü yalnızca toplam Avrupa savunma bütçelerinde bir artışa yol açarsa ya da herhangi organik bir biçimde NATO'ya bağlı olursa müttefik savunmasına net bir katkı olurdu.

Daha da önemlisi, tam anlamıyla hangi özerk çıkarlara hizmet edilmektedir? Avrupa Gücü tam olarak nerede görev yapacaktır? Avrupa sözcüleri şimdiye dek Avrupa bölgesinin özel görevle savunulmasını reddettikleri için, Avrupa Gücü'nün ana görevi, hiçbir ana gücün dahil olmadığı Avrupa çevresinde veya NATO sorumluluk alanının dışında gerçekleştirilecek küçük eylemler olmalıdır. Bu durumda bile, yalnızca bir grup gözü kara Avrupa lideri Amerikan lojistiği, istihbarat desteği ve Amerika'nın iyi niyet güvencesi olmaksızın Avrupa Gücü'nü silah altına almaya cesaret edebilirdi. Avrupa Gücü, barışı koruma veya bazı riskler içeren özel görevler gibi sembolik çabalar için tasarlanmıştır; ancak uygulamada o kadar da özerk değildir.

Görünen o ki, bağımsız Avrupa Gücü NATO ile işbirliği içinde olmalıdır ve aslında plânı NATO lojistik sistemini kullanma düzenlemelerini içermektedir. Ancak Avrupa Birliği Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Javier Solana, sanki Avrupa Gücü, NATO ile de NATO üyesi olmayan ülkelerle olduğu biçimde görüşmeler yapacak ve örgütlenme açısından da ayrı bir grup olacak gibi konuşmuştur: "Bir yandan AB'nin NATO'yla ilişkisinin ne şekilde yerleşeceğini, diğer yandan da AB ile NATO üyesi olmayan diğer ülkeler arasındaki ilişkinin nasıl gelişeceğini göreceğiz.[14]

Avrupalılar şunu tekrar tekrar doğrulamışlardır: "AB, NATO'nun hiçbir şekilde katılmadığı askeri operasyonları başlatacak ve yürütecektir."[15] Bu, uygulamada yalnızca iki durum halinde ortaya çıkabilir. Birleşik Devletler tasarlanan operasyonu desteklemekte, ancak katılmamayı tercih etmektedir; kısaca bu, üzerinde anlaşmaya varılmış bir tür görev paylaşımıdır. Bu işe yarayabilir, ancak Amerika'nın ayrılması Rusya gibi güçlü ülkelerin Avrupa üzerinde baskı kurması noktasına varmamalıdır. Peki ya Avrupa Birliği Birleşik Devletler'in onaylamadığı bir askeri harekata girişirse ne olur? En güçlü üye ve güvenliğin en büyük garantörü ilgisiz kalırken, İttifak'ın Amerika ve Kanada dışındaki bütün üyelerinin savaşa girdiği olağandışı bir durumu nasıl yorumlamak gerekir? Bu durumda Avrupa Gücü'nün genellikle Amerikan olan NATO lojistiğine erişimi olur mu? İşler yolunda gitmediğinde

Birleşik Devletler aceleyle kurtarmaya gelir mi?

Bu askeri soruların ardından, başka politik bir soru belirmektedir. Avrupa Gücü'nün kullanılmasının tasarlandığı herhangi bir krizde, NATO toplanmadan önce Avrupa Bakanlar Konseyi'nin toplanması gerekecektir. Böylece Amerikan NATO Büyükelçisi (veya Devlet Bakanı), toplu bir karara varmış olan ve kendi bireysel kapasiteleriyle tartışmaya katılamayan meslektaşlarıyla karşı karşıya kalacaktır. Bu durum, NATO içinde bir Avrupa kliği oluşmasına ve zaten Amerika'nın Avrupa Birliği ile olan ilişkilerini kötü etkileyen prosedürlerin NATO'ya zorla kabul ettirilmesine neden olacaktır. Yine de güvenlik garantileri ve lojistik desteği nedeniyle Birleşik Devletler konusunda risk alınmıştır. Amerika'nın Avrupa'dan kopmasına yol açacağı gerekçesiyle Birleşik Devletler'in ulusal füze savunmasını sorgulayan liderler, Amerika'nın kurumsal olarak tam anlamıyla bu tür bir kopmaya dayanan yeni yapılarla ilgili kaygısına saygı duymalıdırlar.

Avrupa Gücü tarafından oluşturulan çekişme, Başkan De Gaulle'ün Fransız nükleer vurucu gücü ile ilerleme kararı tarafından üretilen tartışmayla biraz benzerlik taşımaktadır. Bu da Avrupa Gücü gibi hareket serbestisine sahip ve bağımsız olmak üzere tasarlanmıştır; şimdi olduğu gibi, olası bir Amerikan başarısızlığına alternatif (aslında Amerika'ya karşı son çare) olarak Müttefik yükümlülüklerini karşılamak üzere veya Birleşik Devletler'in paylaşmadığı Fransız çıkarlarının korunması için savunulmuştur. Ancak önemli farklar bulunmaktadır. Vurucu güç, yalnızca bir NATO ülkesinin Amerikan desteği olmaksızın nükleer imha riskini aldığı, neredeyse imkansız olan bu olasılık için geçerlidir. Buna karşıt biçimde Avrupa Gücü, Avrupa çevresinde düşük düzeyli konvansiyonel çatışmalar veya uzak bölgelerde tartışmaya yol açan barış koruma görevleri gibi ortaya çıkması mümkün olan olasılıklar için tasarlanmıştır. Vurucu güç ise, bir müttefikin tek başına yapacağı hareket için tasarlanmıştır. Avrupa Gücü, Birleşik Devletler dışında tüm müttefikler tarafından desteklenen eylemler için tasarlanmıştır; bu, sembolik olarak çok daha önemli bir adımdır.

Ben zamanında bağımsız Avrupa nükleer güçlerini destekledim, çünkü eninde sonunda daha dengeli bir ortaklık için temel sağlayacaklarından emindim. Üzerinde anlaşmaya varılan bir politik çerçeveye bağlanırsa, zaman içinde Avrupa Gücü de benzer bir rol üstlenebilir. Avrupa Gücü tarafından kaynakların ayrılmasının

ötesinde öne sürülen ana konu, Birleşik Devletler ve Avrupa Birliği arasındaki politik işbirliği gereksinimidir. Buna da, çok geç sınanabilen hükümet yöneticilerinin katıldığı toplantılarda verilen güvenle ulaşılamaz. Ayrı bir Avrupa askeri gücü yalnızca Atlantik'in iki tarafı arasında politik işbirliği sağlandığında işleyebilir. Ancak bu, Avrupa Gücü savunucularının bilerek yan çizdikleri bir konudur. Bu tür bir anlaşmanın olmaması, sözde özerk Avrupa Gücü'nün olabilecek en kötü dünyayı yaratmasına neden olabilir: NATO prosedürlerinin dağılması ve başka herhangi bir askeri güç eklenmeden ve anlamlı bir Avrupa özerkliği olmadan ittifak işbirliğinin bozulması.[16] Eğer organik bir ilişki kurulabilseydi, Avrupa Gücü özellikle Avrupa Birliği'nin NATO ülkeleriyle NATO dışındaki ülkeleri arasında Atlantik İttifakı için yeni bir politik esneklik sağlayabilirdi.

Avrupa Birliği NATO üyesi olmayan devletleri de içermektedir: Bugün için bunlar İrlanda, Avusturya İsveç ve Finlandiya'dır; yarın ise çeşitli Doğu ve Orta Avrupa ülkeleri olacaktır. Bu gerçek, ileride NATO'nun genişlemesiyle ilgili yapılacak tartışmaya yeni bir boyut getirmektedir. Avrupa Birliği ve NATO arasında düzgün hazırlanmış bir etkileşim plânı, bağımsızlıkları ve sınır bütünlüğü bütün Batı demokrasileri için hayati önem taşıyan, ancak bütünleşmiş bir NATO askeri komutasına resmen üyelikleri fazla kışkırtıcı olabilecek ülkelere güvenlik garantisi sağlayabilir. Bu, bütünleşmiş askeri komuta üyeliği olmadan sınır bütünlüğü arasında ayrım yaparak gerçekleştirilebilir. Bu özellikle Baltık devletleri için geçerlidir. Rusya bu ülkelerde yeniden egemenlik hatta üstünlük kazanırsa, bu Avrupa'yı yüzyıllardır tehdit etmiş olan emperyalizme dönüş sinyali ve hem Avrupa hem de küresel denge için kabul edilemez bir değişiklik olabilir. Öte yandan, Estonya sınırı St. Petersburg'dan otuz mil uzaklıktadır. NATO'nun bütünleşmiş komutasını Rusya'nın ana merkezlerine bu denli yakınlaştırmak, ortaya çıkmakta olan dünya düzeninde Rusya'nın kurucu üye olarak rol alması olasılığını artırabilir.

Eğer Avrupa Birliği bir birim olarak algılanmak istiyorsa, NATO'nun bir parçası olmayan üyelerinin güvenliği ve Avrupa Birliği'nin askeri yapısı arasında bir bağ kurulmalıdır. Eğer Avrupa Gücü Girişimi'nin öngördüğü savunma için organik olarak uygun tek bir bölge varsa, bu tam olarak bu devletler olacaktır. Ya da NATO için iyi tasarlanmış bir Atlantik ortaklığında, İttifak'ın resmi üyeleri olup olmadıklarına bakılmaksızın, Avrupa Birliği'ne üye olan devletlere yönelik güvenlik tehditlerini görmezden gel-

mek de olasıdır. Tuhaf biçimde, Avrupa kimliğinin yaygın ifadesine göre, Avrupa Birliği, kendisine üye olmanın hiçbir güvenlik garantisi içermediğinde ısrar etmektedir. Ancak Avrupa gerçekten de birisi askeri saldırıya karşı korunmasız olmaya istekli olan iki üyelik kategorisi bulunduğu iddiasına gerçekten hazır mıdır? Peki o zaman sık sık dile getirilen Avrupa kimliğine ne olacak? Veya kendi bölgesini korumaya istekli olmayan bir güvenlik ve savunma politikasına ne olacak?

Avrupa Birliği, adını gerçekten hak etmek istiyorsa, ulusal devletlerinin çoğunun bugün yaptıkları gibi, zamanla üyelerinin herhangi birinin güvenliğine yönelik saldırılara karşı koymaya hazırlıklı olmalıdır. Ve eğer Avrupa Birliği, NATO'nun parçası olsun ya da olmasın, üyelerinden birini savunmak zorunda kalırsa Birleşik Devletler buna seyirci kalamayacaktır.

Kendi bölgesini savunma konusunda biraz sorumluluk alacak olsa, Avrupa Birliği'nin NATO'dan ayrılacağı yönündeki tartışma, her yönüyle saçmalıktır. Eğer bu doğru olsaydı, İttifak üyeleri tarafından sağlanan ulusal güçler de ülkelerini NATO'dan ayırırlardı. Eğer Avrupa savunma konusunda ciddileşirse, Avrupa Birliği'nin ve NATO'nun genişlemesi bir noktaya kadar birleşir. Şu adımlar gereklidir: Avrupa Birliği, toprak bütünlüğünü koruma konusundaki kararlılığını doğrulamak zorundadır. NATO, Avrupa Birliği'nin toprak bütünlüğünün NATO için hayati bir konu olduğunu doğrulamalıdır. Ancak bundan sonra ileri yayılmalar olmadan güvenlik garantileri tasarlamak mümkün olacaktır. Bütün teknik ölçütleri karşılamasalar da Baltık devletlerinin hemen Avrupa Birliği'ne üyelikleri, böyle bir politikanın kaçınılmaz bir bileşeni olacaktır; eğer Avrupa ve Atlantik çıkarları bunu gerektirirse, üç yüz milyon insandan oluşan bir birlik, Baltık bölgesindeki sekiz milyon için ayrıcalıklar sağlayacaktır.

STRATEJİK DOKTRİN: FÜZE SAVUNMASI VE ATLANTİK İTTİFAKI

Her yirmi yılda bir, İttifak içinde nükleer stratejiyle ilgili bir tartışma patlak vermektedir. Konular farklı farklıdır: 1960'larda Avrupa'daki nükleer güçlere karşı Amerika'nın muhalefeti idi; 1980'lerde Avrupa'da Amerikan füzelerinin yerleştirilmesiydi; bugünlerde ise, konu bir füze savunma sistemi geliştirmekle ilgili Amerika'nın yaptığı öneridir.

Mevcut tartışma, İttifak içinde ciddi bir stratejik diyalogun hâlâ

mümkün olup olmadığı ve iç politikalar tarafından batırılıp batırılmayacağı hakkında bir deneme vakasına dönmektedir. Amerikan Başkanı'nın yerine getirmesi gereken ilk yükümlülük, anavatana yönelik saldırıları engelleyerek Amerikan insanının güvenliğini sağlamak; yurtdışındaki Amerikan güçlerine, Amerika'nın müttefiklerine yönelik saldırıları püskürtmek ve bunun başarısız olduğu durumlarda da saldırıların etkisini azaltmaktır. Şimdi Başkan George W. Bush'un Savunma Bakanı olan Donald Rumsfeld tarafından yönetilen iki partili komisyon, 1998 yılında füze saldırılarının tehlikelerini araştırmak üzere kurulmuştu. Komisyon oybirliğiyle, saldırgan görünen bazı devletlerce yöneltilen tehdidin "İstihbarat topluluğu tarafından rapor edilenden daha geniş, daha mantıklı olduğu ve daha hızlı yayıldığı" sonucuna vardı.[7] Bunun ötesinde, komisyon biyolojik, kimyasal ya da nükleer başlıklı ve ABD'ye ulaşabilecek güçteki füzelerin "operasyonel konuşlanması gerçekleşmeden önce ABD'nin çok az uyarı alacağı veya hiç almayabileceği" yönünde bir tartışma gündeme getirdi.

Bu tür uyarılara karşın ulusal füze savunması, seçkin düşüncenin politik ve teknolojik değişiklikleri neredeyse göz önünde bulundurmadan yıllardır desteklediği konuların karşısında sembolik bir hale gelmiştir. Ulusal füze savunmasına karşı ortaya sürülen beş tartışma aşağıdadır:

1. çalışan bir sistemin tasarlanamayacağı;
2. tasarlansa da, Karşılıklı Yıkım Garantisi stratejisinin temelini çürüteceği;
3. 1972 ABM Anlaşması'nı ihlal ettiği ve Rusya-Amerika ilişkilerini bütününü tehlikeye atacağı;
4. Birleşik Devletler, Amerika Kalesi'ne geri çekiliyor (ilginç olan şey, bu tartışmanın hiçbir zaman Amerika'nın Asyalı müttefiklerinden duyulmamasıdır) biçiminde algılanabileceği için, füze karşıtı bir programın Avrupa savunmasını Amerika'dan ayıracağı ve
5. Amerikan füze savunmasının nükleer çoğalmayı destekleyeceği (bu tartışma Fransa Başkanı Chirac ve Rusya Başkanı Putin tarafından birlikte ortaya atılmıştır).

Teknik uzman bir iddiam olmadan, ben de füze savunmasının ümit vaat edici olduğuna inandırılmak üzere yeterli miktarda brifinge maruz kaldım. Amerika'nın potansiyeliyle ilgili bu görüş, herhangi bir Amerikan füze savunma sistemine karşı ısrarlı muha-

lefetlerinden de anlaşıldığı gibi, Rusya ve Çin tarafından paylaşılmaktadır. Batı'daki teknik kuşkuların çoğu, Clinton yönetimi tarafından ABM Anlaşması'na uyum çabasıyla geliştirilmiş olan sisteme yoğunlaşmıştır. Bu sistem, bir nükleer başlığı küçükken, çok hızlı ilerlerken, büyük olasılıkla manevra yapabilecekken ve tespit edilmesi çok zorken, yani yörüngesinin son aşamasında vurmak üzere tasarlanmıştır. Bu nedenle, şimdi füze savunması düşüncesinin büyük kısmı füzeyi yavaş hareket ederken, manevra yapamazken ve yakıt yükü nedeniyle büyükken ve tespiti daha kolay olduğunda, yani yükselme aşamasında vurmaya yoğunlaşmaktadır.

Ulusal füze savunmasının, süregelen Karşılıklı Yıkım Garantisi stratejik kavramına karşı çalıştığı tartışmasına gelince, füze savunmasıyla ilgili görüş ne olursa olsun, bu doktrinin yeniden değerlendirilmesi çoktan gecikmiştir. Doktrinin savunucuları, bir nükleer savaşı önlememenin en iyi yolunun, saldırıyı engellenmenin en felaket sonucu doğuracağı formülü olduğunu tartışmaktadır. Bu nedenle, hedeflemeyi ayırmaya dayanan her stratejiye ve her savunma sistemi kurma girişimine muhalefet etmektedirler. Güvenlik arayışı, aslında sivil toplumu tıpkı potansiyel düşmanlarda olduğu gibi nükleer saldırıya karşı tümüyle savunmasız bırakma konusunda nihilist bir ısrarla yapılmaktadır. Bu şartlar altında, savunma politikası kendine dönmektedir; nüfusun toplam savunmasızlığını garantileme arayışı içinde, savunma doktrini açıkça savunma karşıtı doktrin haline gelmektedir.

Bu teori, akademik seminerlerden ve hayati öneme sahip kararları vermelerini asla isteyemeyeceğiniz ısrarlı teorisyenlerden çıkmıştır. Ortak intihar tehdidine dayanan ortak caydırma teorisi bir şeydir; bu tür bir kavramı gerçek bir kriz anında hayata geçirmek ise başka bir şey. Gerçekte her iki taraftan da kim birkaç gün içinde milyonlarca insanın ölümünü garantileyen bir stratejiye başvurmanın ahlaki sorumluluğunu almaya hazır olabilir? Böyle bir strateji nasıl inanılır hale getirilebilir? Demokratik hükümetler nasıl bu tür bir sürece kalkışabilirler? Avrupa'da insancıl yanlarıyla övünen demokratik hükümetlerin gerçekten de misillemeci tehditlerini yerine getireceklerine inanmak mümkün değildir.

Böyle bir strateji için uygun olan diplomasi, güvenlik söz konusu olduğunda normal hesaplamaların uygulanamadığını göstermek için tasarlanmış olmalıdır. Liderler bu tür bir stratejiyi inanılır hale getirmek için yüksek bir kayıtsızlık eğilimi sergilemek zorundadır. Ancak hem Avrupa'da hem de Birleşik Devletler'de Karşılıklı

Yıkım Garantisi teorisi en tutkulu biçimde, nükleer silahla sağlanan güvenliğe karşı gösteri yapanlar tarafından savunulmaktadır.

Karşılıklı Yıkım Garantisi teorisinin iki güçlü dünyada sahip olabileceği zaten zayıf olan inandırıcılık, sekiz devlet nükleer silahları test ettiğinde uçup gider. Pek çok düzenbaz rejim, nükleer, kimyasal ve biyolojik silahların ve aynı zamanda onları taşımak için gereken balistik füzelerin kütlesel imhasının geliştirilmesi üzerinde ateşli biçimde çalışmaktadır. Eğer bu silahlardan birisi Amerika'yı ya da bir Avrupa şehrini yanlışlıkla veya maksatlı olarak yok ederse, demokratik liderler onları kısıtlı füze saldırılarından korumak için reddettiklerini (beceremediklerini değil, reddettiklerini) halklarına nasıl açıklayacaklar?

ABM Anlaşması'nın imzalandığı 1972 yılında var olan güvenlik durumu ve bugünkü durum arasındaki zıtlık çok açıktır. İmzalayanlardan biri olan Sovyetler Birliği, yasal varlık olarak yok olmuştur. Füze teknolojileri bilgi açısından gelişmiştir ve anlaşma imzalandığı sırada ileri askeri teknoloji için adaylar arasında sayılmayan devletlerde bu bilgiler (Kuzey Kore, İran, Irak, Hindistan, Pakistan) hızla yayılmıştır.

Kırk yıldan beri bu görüşleri savunuyorum ve yayınlıyorum bu açıdan, 1972 yılında, benim Ulusal Güvenlik Danışmanı olarak görev yaptığım sırada Başkan Richard Nixon'ın ABM Anlaşması'nı neden imzalamış olduğunu sormam uygun olur. Bunu dobra dobra yanıtlamak gerekirse, Nixon yönetimi, Karşılıklı Yıkım Garantisi kavramından uzaklaşmaya kararlı bir biçimde göreve geldiğinde, kongreden gelen itirazlar ve bürokratik baskılar sonucunda kısmen çerçevesine geri dönmeye zorlanmıştı. İlk görev döneminde Nixon Pentagon'a toplumsal hedeflerden çok askeri hedeflere yoğunlaşan yeni bir strateji geliştirilmesi emrini verdi. Nixon ayrıca 1969 yılında Kongre'ye on iki bölge için füze silolarına koruma sağlayan ve toplumu Sovyetler Birliği'nden gelebilecek kısıtlı saldırılardan, ortaya çıkmakta olan nükleer güçlerden ve herhangi bir yerden gelebilecek rastlantısal ve yetkisiz roket fırlatmalarından koruyan bir savunma programı sundu.

Nixon'ın ABM programı, füze savunması için o zamanki programlara karşı öne sürülen argümanlarla eleştirildi: İşe yaramayacak; öylesine işe yarayacak ki dengeyi bozacak; Birleşik Devletler'in savunmasını Avrupa'nınkinden ayırarak Atlantik İttifakı'nı güçsüzleştirecek; Sovyetler Birliği'ni uzlaşmazlığa ve silahlanma yarışına itecek gibi eleştiriler yapıldı.

Vietnam protestosunun hırslarının sürdüğü ve muhalefet partisi

tarafından yönetilen bir Kongre'de, bu eleştiriler savunma bütçesinin tümü üzerine var olan saldırılarla birleşti. ABM için ilk yetkilendirme Senato'dan bir oyla, Başkan'ın oyuyla geçti. İzleyen yıllarda, Kongre özgün yetkilendirme sırasında güçbela bozguna uğratmakta başarısız olduğu şeyi yıkmak için ödenekler sürecini kullandı. ABM bölgelerinin sayısı, 1971 yılının sonlarına doğru yalnızca iki tane kalana dek Kongre tarafından her yıl azaltıldı. Ve bu iç baskıların farkında olan Sovyetler, hücum gelişmelerini sınırlandırmak üzerine tartışmalar çıkarıyor, sonra da yılda iki yüz uzun menzilli füze oranında ilerliyordu. Bu atmosferde Savunma Sekreter Yardımcısı kanalıyla çalışan Savunma Birimi, Başkan Nixon'a 1970 yılı baharının sonlarına doğru bir stratejik silahlar denetleme anlaşmasının mümkün olan en kısa sürede imzalanması gerektiğini yazdı. Bu gerçekleştirilemezse, Sovyetler çok yakında Birleşik Devletler'in stratejik güçlerini geride bırakabilirdi.

Nixon Karşılıklı Yıkım Garantisi teorisinden oldukça uzaktı; ancak füze savunmasını yıkmaya kararlı bir Kongre ile yüzleşince, Sovyetler'in füze savunmalarına getirilen eşit sınırlandırmaların karşılığında, çekirdek ABM yerleştirmesini dondurmaya (ve böylece korumaya) karar verdi ve bu kararı Sovyet hücum gelişmelerine bir üst sınır getirmek için kullandı. 1972 yılındaki Moskova zirvesinde, Sovyetler Amerika'nın hücum silahlarının eşzamanlı olarak savunma silahlarıyla değiştirilmesi konusundaki ısrarını kabul etti. Bu tarih konuyla ilgilidir, çünkü ABM Anlaşması'na silahların köşe taşı gözüyle bakanların çoğu, onu asıl teşvik eden şeyi yanlış anlamaktadırlar.

Avrupa'nın günümüzdeki füze savunmasına yönelik tepkilerini değerlendirirken, tartışmaların büyük oranda, Amerikan savunma politikasının Avrupalı muhaliflerinin, Amerika'nın her yeni büyük silahlanma programı veya son otuz yıldaki stratejik doktrini (Kennedy'nin 1960'lardaki "esnek yanıt" politikasından Reagan'ın 1980'lerdeki Stratejik Savunma Adımı'na ve orta menzilli füzelere kadar) ile ilgili öne sürdükleri bir yineleme olduğu akılda tutulmalıdır. 1980'lerde Avrupa'ya konuşlandırılan yeni hücum silahlarına ve bu yüzyılda Birleşik Devletler'e yerleştirilen savunma silahlarına karşı koyan bu eleştiriler (genellikle aynı kişilerden gelmektedir), her fırsatta yeni programların Amerika'yı Avrupa'dan ayıracağını ve Moskova ile önemli görüşmeleri ve müzakereleri baltalayacağını belirtmişlerdir.

Her durumda, eleştirilerin yanlış olduğu ortaya çıktı. Nixon yö-

netimi döneminde, Birleşik Devletler ABM programı, ABD-Sovyet stratejik silahları denetleme görüşmelerindeki çözümlenemeyen anlaşmazlığı kırdı. Reagan yönetimi döneminde, Stratejik Savunma Adımı ve Avrupa'daki orta menzilli füzeler, Sovyetler'in yeniden konferans masasına oturmasına neden oldu. Bugün de aynı sonuç olasıdır; aslında mevcut dönemde Ruslar'ın bir çeşit füze savunması keşfetme konusunda istekli olduklarını gösteren belirtiler bulunmaktadır. Rusya'nın silah deposunda binlerce nükleer silah vardır. Bu nedenle, eğer mümkün olursa, Amerikan füze savunma programı, daha kısıtlı olmaya zorlasa da büyük Rus nükleer güvenlik ağının önüne geçmek için, yılların geçmesi gerekecektir. Bu yüzden, en büyük iki nükleer güç arasında nükleer çatışma çıkarmak üzere tasarlanmış bir diplomasiyi sürdürmek için her türlü fırsat her zamankinden daha yoğun şekilde mevcuttur.

Son olarak, Avrupalı eleştiriler bir kez kendilerini modası geçmiş sloganların büyüsünden kurtarsalar, Avrupa'nın güvenliği için en garantili durumun her yönden nükleer saldırıya açık bir Amerika olduğu önerisinin ne denli saçma olduğunu fark edeceklerdir. Sağduyu, bunun tam tersinin doğru olduğunu söylemektedir. Bütünüyle nükleer saldırıya açık bir Amerika'nın İttifak yükümlülüklerini daraltması olasılığı daha yüksektir. Ve bu tartışmalar Avrupa topraklarının füze saldırılarına karşı savunulması için de geçerlidir.

Artık Amerikan füze savunmasının nükleer çoğalmayı kışkırttığı tartışması kulağa anlamsız gelmektedir. Amerikan topraklarına girmek daha zor hale geldiği için neden şimdi nükleer füzesi bulunmayan ülkelerin bu füzeleri edinmeleri gereklidir? Nükleer füzeler ve silahlar edinmeye çalışan büyük ülkeler, aslında Amerikan savunmalarını yenmek için kendi silahlarına yenilerini ekleyebilirler. Ancak bu yarışı sürdürmeyi başarsalar bile (sözde düzenbaz devletler için bu olmayacak bir şeydir), bu Amerikan toplumunu olası bir saldırıya karşı bugün olduğundan daha kötü durumda bırakmayacak ve düşmanın diğer askeri seçeneklerini gözden çıkarmasını gerektirecektir. Amerikan füze savunması olmadan, Birleşik Devletler'e şantaj yapmayı planlayan bir ülkenin hesaplamaları, ancak silahlarının güvenilirliğiyle sınırlıdır. Füze savunması ile, hesaplamalar daha karmaşık hale gelir. Düşman, bazılarını hesaplasa bile, hangi nükleer başlıkların hedefe ulaşacağını bilemez. Veya savaş boyunca süren bir saldırıya gereksinim duyacaktır.

ABM Anlaşması'nda imzası bulunmayan Çin'in de içinde bu-

lunduğu pek çok ülke, füze savunmasına karşı muhalefet korosuna katılmıştır. Amerika'nın kararı konusunda belirsizlik olduğu sürece, bu koronun yalnızca yoğunluğu artabilir. Bu nedenle Amerika'nın erkenden programa katılımı çok önemlidir. Bu bağlamda, müttefiklerle, özellikle savunma sistemine katılım için onlara bir fırsat sunma ve bunun kapsamını Avrupa'ya kadar genişletme konusunda müzakereler yapılmalıdır.

Ancak müttefiklerin ve diğer önemli ülkelerin görüşlerine saygı göstermekle birlikte, Birleşik Devletler kendi nüfusunu kalıcı savunmasızlığa mahkum edemez. Bütün bunların anlamı, füze savunmasının amacının, teknolojisinin ve onunla ilişkilendirilen diplomasinin netleştirilmesine duyulan gerekliliktir. Kısmen iç nedenler yüzünden, füze savunmasının yalnızca amacı, düzenbaz devletlerden gelebilecek saldırılara karşı koymak olarak tanımlanmış; bu da düzenbaz devletin ne olduğuyla veya gerçekten bu tür bir tehdidin gerçekte bulunup bulunmadığıyla ilgili tartışma kıvılcımlarına yol açmıştır. Ancak önemli olan, düzenbaz olmayan nükleer güçler için de bu tür bir füze savunmasının kurulmasına gerek duyulduğunu itiraf etmektir. Tek bir patlamanın bile yaratacağı felaket sonuçlar göz önüne alındığında, Birleşik Devletler kendisini mümkün olan en iyi şekilde rastlantısal fırlatmalara, yetkisiz saldırılara veya amacı ne olursa olsun kısıtlı saldırılara karşı korumak zorundadır. Başka şekilde ortaya koymak gerekirse, Birleşik Devletler herhangi bir nükleer saldırının kabul bedelini mümkün olan en yüksek şekilde dile getirmelidir. Bu bağlamda, füze savunması küçük nükleer güçlere karşı etkili olabilir ya da sonuçları öngörülemez olacağı için, büyük ülkelerin seçeneklerini riske sokmaya hazır olmadıkları bir ölçeğe indirgeyebilir.

Füze savunması kararı verildikten sonra, açık fikirli bir çalışma yürütülerek en uygun teknoloji belirlenmelidir. Bu, Clinton yönetiminin ABM Anlaşması'nın çerçevesine uyacak bir teknoloji geliştirme çabalarıyla dizginlenmişti. Peki eğer mümkün olsaydı, anlaşmaya uygun olabilecek şey ne olurdu? Her şekilde, en çok üzerinde durulan teknolojinin muhtemelen etkili savunma için en az elverişli teknoloji olacağı netleşmiştir. Bu konuyla ilgili, savunmaya karşı muhalefetleri çok az sayıda yeni silah ölçütünü istemelerine neden olanlar tarafından engellenmeden, acilen karar verilmesi gerekmektedir. Birleşik Devletler ancak gereksinimlerini tanımladıktan sonra anlaşmayı değiştirmek ya da sona erdirmek konusunda ciddi bir diyaloga girebilir. Ayrıca bu, füze savunması

limitleri anlaşmasıyla ilgili bir müzakere ve güncel teknolojiye ve politik duruma uygun nükleer stok düzenlemeleri için en anlamlı temel olacaktır.

RUSYA İLE İLİŞKİLER

Batı'nın Rusya'yla ilişkileri hep çelişkilerle bağlanmıştır. Avrupa için Rusya uluslararası sahneye göreceli olarak geç katılan bir devletti. Bu geçmişe yönelmiş, gizemli, ilkel, devasa ülke Avrupa'nın ilgisine rağmen ancak on sekizinci yüzyılda patladı. Bu yüzyılı ilk çeyreğinde, Rusya kendi içinde bugünkü Ukrayna'yı oluşturan İsveç istilacılarıyla savaşıyordu. Bundan elli yıl sonra Yedi Yıl Savaşı sırasında, Rus orduları Berlin'in eteklerine ulaştı. Bir kuşak sonra Napolyon'un yenilgiye uğramasının ardından, Rus askerleri Paris'i işgal etti.

Herhangi bir Avrupa devletinden daha otokratik olan Rusya, Rus ortodoksisinde Hıristiyan dininin mistik ve ulusçu bir biçimini uyguladı: Rusya'nın prestijine ve yasal şekilde genişleme sorununa bağışta bulunan bir devlet kilisesi. Rusya, Avrupa güç dengesi diplomasisine katılmasına rağmen, kendisine komşu ülkelere bunun ilkelerini uygulamadı. Balkanlarda, Müslüman Osmanlı İmparatorluğu'na olduğu kadar, kolonici ve dini bir görev üstlendiği Orta Asya'ya karşı da Ortodoks Hıristiyanlığı'nı koruma hakkı ve Panislavizmi savunduğu özel bir etki bölgesi ilan etti.

Rusya, özellikle Avrupalı komşularıyla karşılaştırıldığında, her zaman kendine özgü olmuştur. Şu anki Sovyetler sonrası biçimiyle bile on bir saat dilimi ötede bulunan Rusya, günümüzdeki herhangi bir devlete göre en büyük kara parçasıdır. St. Petersburg, New York'a Vladivostok'a olduğundan ve Seattle'a da Moskova'ya olduğundan daha yakındır. Bu büyüklükteki bir ülkenin klostrofobiden şikayet etmemesi gerekir. Yine de, genişlemeyi sessizce ilerletmek, Rus tarihinin yinelenen teması olmuştur. Rusya, yüzyıllardır bütün komşularını tehdit eden bu acımasız dış saldırıya oranla kendi nüfusunun iyiliğini ikinci plâna atmıştır. Rus zihnine göre yüzyılların özverisi, kısmen güvenlik adına, kısmen de üstün olduğu iddia edilen Rus ahlakına hizmet edecek biçimde bir göreve dönüşmüştür.

Tarih boyunca, Rusya'nın başarıları ve hırsları fiziksel boyutuna ayak uydurmuştur. Rusya'nın büyüklüğü ve insanlarının dayanıklılık kapasitesi iki fatihi Avrupa'yı yönetmekten alıkoymuştur: On

dokuzuncu yüzyılda Napolyon, yirminci yüzyılda Hitler. Ancak her muazzam ulusal çabanın kötü sonucunda, Rusya barışı kendi otokratik iç ilkelerini ordularının ulaşabildiği her yere zorla kabul ettirerek belirlemiştir: On dokuzuncu yüzyılda Kutsal İttifak yoluyla muhafazakarlık adına ve yirminci yüzyılda Komünizm adına.

Her iki durumda da, Rusya oldukça genişlemiş ve bozguna uğramıştır: On dokuzuncu yüzyılda Kırım Savaşı'yla ve yirminci yüzyılda Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle. Rusya, tüm iniş çıkışlarıyla, tarihi boyunca ısrarlı, sabırlı ve becerikli bir diplomasi yürütmüştür: Fransız egemenliğinin hayaletine karşı Prusya ve Avusturya'yla; Alman İmparatorluğu'na kaşı Fransa'yla; soyutlanmaktan kaçınmak için İngiltere, Fransa ve Hitler Almanyası'yla; İkinci Dünya Savaşı sırasında çöküşten kurtulmak için Birleşik Devletler ve İngiltere'yle. Ayrıca Soğuk Savaş sırasında Avrupa'yı Birleşik Devletler'den nükleer şantaj yoluyla ayırmaya çalışmış ve nükleer barışa karşı Amerika'yı en büyük tehdit olarak gösteren hareketleri desteklemiştir.

Rusya'nın tarihi Avrupa'da işbirliği dönemlerine duyulan bir romantik nostalji mirasıyla birlikte, Rusya'nın büyüklüğüne ve gizemine duyulan belirsiz bir dehşet etkisi de bırakmıştır. Çoğu kişi, ulusal felaketlerin Bismarck'ın bıraktığı Rusya'ya açık bir diplomatik seçenek tanımak mirasıyla ilgili olduğunu düşünür; Fransa her iki dünya savaşında da Rusya ile ittifak yaparak kurtarıldığını anımsamaktadır. İngiltere'nin tarihi anısı ise daha ölçülü ve duygusallıktan daha uzaktır; İngiltere tarihinin büyük bölümü Ruslar'ın Hindistan'a yaklaşma çalışmalarıyla ve Boğaziçi'nde oluşturdukları tehdide karşı koymakla kuşatılmıştır.

Bütün bu ülkelerin tarihi anıları, hükümetlerini Rusya ve Birleşik Devletler arasında piyon olarak hareket etmeye zorlayan kamuoyunun baskısıyla pekişmektedir. İşte bu yüzden bazı Avrupa liderleri gelecekte bir gün Rusya'yı Avrupa Birliği'ne katılmak üzere davet etmekten bahseder. Bu aynı zamanda Avrupa'daki büyük devletlerin tümünün, hem tarihi baskıların yinelenmesini önlemek için, hem de komşularının aynı şeyi yapmasına karşı bir koruma olması için Rusya ile özel ilişki kurmaya çabalamalarının gerisindeki itici güçtür.

Amerika'nın Rusya ile tarihi deneyimi daha dolaylı olmuştur. On dokuzuncu yüzyılda, Rusya Avrupa otokrasisinin ideali olarak görülüyordu; 1917 yılındaki Bolşevik Devrimi'nden sonra pek çoğu için radikal şeytanın vücut bulması haline geldi. Birleşik

Devletler, Rusya ile 1934 yılının başlarına kadar diplomatik ilişkiler kurmadı. 1930'larda bazı küçük gruplar, Nazizmin yükselişiyle birlikte Komünizmi Faşizme karşı en iyi bariyer; yeni ve daha adil bir dünyanın da müjdecisi olarak görmeye başladı. Almanya'nın Sovyetler Birliği'ni işgali, Sovyet gerçeğine duyumsanan duygusallıkla birlikte, kurbana karşı bir iyi niyet duygusunun yükselmesine neden oldu. Başkan Franklin Roosevelt, savaş sonrası Sovyet-Amerikan işbirliğine ne yüzyıllar süren çar otokrasisi ve emperyalizminin, ne de Stalinci bir kuşağın zorlu bir engel oluşturmayacağından açıkça ve emin şekilde, Sovyetler Birliği'ne yeni başlamış bir dünya düzeninin önemli üyelerinden biri gibi davrandı.

Balayı kısa ömürlü oldu. Stalin'in uzlaşmazlığı, Komünist ideoloji ve Avrupa'nın Sovyetler tarafından Elbe Irmağı'na kadar işgali ve Almanya'yı bölmesi, şüpheli bir düşmanlık tepkisinin oluşmasına yol açtı. İki süper güç Avrupa'nın ortasından geçen bir çizgiyle birlikte karşı karşıya gelip bu çizginin iki yanında kendi nükleer donanımlarını oluşturunca, uluslararası ilişkiler gerçekte iki kutuplu oldu.

Bu kırk yıllık yüzleşme boyunca, Birleşik Devletler'de bir azınlık (ve Avrupa'da biraz daha büyük gruplar) Atlantik Soğuk Savaş politikasının altında yatan dayanak noktalarına meydan okudu. Bazen onlardan bağımsız hareket etseler bile, Komünist barış saldırıları tarafından sömürülen ve savaş yıllarındaki Sovyet-Amerikan arkadaşlığına dönüşün savunucuları, Birleşik Devletler'i nükleer strateji ve güç politikaları ile fazla uğraşmakla suçladılar. Soğuk Savaş'ın son yirmi yılında, Sovyetler Birliği ile çoğunlukla silah denetimi hakkında bir dizi görüşme gerçekleşti. Ancak bu görüşmeler, tarafların ideolojik ve jeopolitik farkları ne olursa olsun, nükleer silahların uygarlaşmayı tehlikeye sokan bir felakete yol açma riski taşıdığı ve iki nükleer süper gücün bunu sınırlandırma, hatta mümkünse tümüyle yok etme görevleri olduğu bilinciyle harekete geçirilmişti.

Bu görüşmeler Amerikan düşüncesinin üçe bölünmesine neden oldu: Sovyet sisteminin görüşmeler süreciyle dönüştürülebileceğine (ya da kendi kendine dönüşüm geçireceğine) inanan bir grup; Komünizm'i dünya barışı için tek olmasa da en büyük meydan okuma olarak gören ve kalıcı barışın yalnızca Komünizm'in çökmesini sağlayacak bir savaşla elde edilebileceğini düşünen bir grup; Sovyetler Birliği'ni diplomasi ve stratejinin birleşimiyle yorgunluk, Komünist ideoloji hevesini yenene ve Sovyetler Birliği'ni ideolojik bir devletten geleneksel ulusal çıkarları kovalayan

bir devlete dönüştürene kadar bastırmayı isteyen bir üçüncü bir grup.

Bu üç grup arasındaki tartışma Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle kendiliğinden bitti. Ancak ilk iki grup görüşlerini aynı temele dayandırmış olduğundan, yani Rusya'nın meydan okuması neredeyse yalnızca Komünist ideolojinin ve yapısının sonucu olduğu için, Soğuk Savaş sonrası Rusya düşüncesi Moskova'da gerçekleşen iç değişikliklerle artan biçimde ilgilenmeye başladı. Komünizm çözüldükçe, Atlantik devletlerinin Rusya ile olan ilişkileri daha az jeopolitik ilgilere ve daha çok Rusya'nın ülke içi durumuna yönelik varsayımlara dayanmaya başladı. Ve bunun karşılığında da,ilişkiler Rus lideri Boris Yeltsin'in kişiliğiyle bir tutuldu.

Batı demokrasileri, dengeli bir ilişki için sanki Rusya'nın iç reformu tek başına olmasa da ana bileşen olacakmış gibi davranmaya başladı. Rusya ciddi bir güç olarak değil de, kendi iç reformunun durumu hakkında zaman zaman analitik tartışmaların konusu haline getirildi.

Sanki Rus iç politikalarına tarafmış gibi davranan Batı liderleri, Boris Yeltsin'in yönetimde bulunduğu dönemde ona reforma olan bağlılığını onaylayan övgüler yağdırdılar. Başkan Clinton Yeltsin'in yönetimden çekilmesi üzerine Rusya'dan "Internet'e bağlanan ve dünya pazarlarında rekabet eden çoğulcu bir politik sistem ve sivil toplum" olarak söz etti. Yeltsin'in görevden ayrılmasını "onun doğruya olan güçlü inancına ve Rus insanının kendi liderini seçme becerisine" bağlı olduğunu açıkladı.[19] Neredeyse diğer bütün gözlemciler Yeltsin'in ayrılışını, Rus oluşumunun KGB tarafından eğitilmiş olan ve altı ay önce hemen hiç tanınmayan Putin'i Yeltsin'in ardılı olmak üzere sağlam biçimde yerleştirmek ve kendisiyle ailesinin başkanlık sonrası varlığını korumak için başarılı bir idaresi olarak yorumladılar.

Dış politikayı Rus iç politikalarıyla eşit saymak, pek çok Rus'un Birleşik Devletler'in Yeltsin döneminin karaborsa, umursamaz spekülasyon, gerçek suç faaliyeti ve dev endüstriyel kartellerin vaktiyle Komünist olan ve tümü de özelleştirmenin dış görünüşüne bürünmüş müdürler tarafından yönetildiği devlet kapitalizminden oluşan tuhaf melezle ilgili olduğunu düşünmesine neden oldu. İşlerin bu boyuta gelmesi, Rus ulusçularının ve Komünistlerin bu sistemin bütünüyle Rusya'yı zayıflatmak için Batı tarafından yürütülen bir dolandırıcılık olduğunu iddia etmelerini sağladı.

Genel bir sav olarak, Rusya'ya yönelik dış politika Rus iç politikasının şekillendirilmesiyle ilgili olduğu düşünüldüğünde, Rus devletinin dış idaresini etkileme becerisi zayıflamaktadır. Yine de tarihi açıdan uluslararası dengeye en büyük meydan okumayı gösteren şey, tam olarak Rusya'nın dış eylemleridir. Aslında, Batı demokrasileri Rusya'nın iç dramasında kendilerini bu denli taraf haline getirerek, Rus liderlerde görkemli bir geçmişin görüntülerini uyandırarak günümüzdeki hayal kırıklıklarından kaçmak için bir dürtü sağlamış oldular.

Rusya'nın şüpheli geçiş dönemi sırasında bu görüşlerin değeri ne olursa olsun, ve Yeltsin'in bunu yıkım olmadan yönlendirmedeki kazanımı ne denli önemli olursa olsun, dünya artık yeni bir Rus lideri türüyle uğraşmaktadır.

Komünist partinin güç mücadelelerinde politik dişini çıkaran öncelinin tersine Putin, gizli polisin dünyasından çıkmıştır. Bu gölgeli dünyada ilerlemek güçlü bir ulusçu bağlılık ile serinkanlı ve analitik bir çizgi gerektirir. Bu, Rus görev anlayışı çerçevesinde popüler desteğe dayanan ve boyun eğdiremedikleri durumlarda komşulara hükmetmeyi isteyen, çar dönemindeki politikalarla boy ölçüşecek bir dış politikaya yol açar. Diğer güçlere oranla, baskılar ve teşvikler içerir; bu ikisi arasındaki orana, güç dengesinin dikkatli, sabırlı ve sakıngan idaresiyle ulaşılmaktadır.

31 Aralık 1999 yılında, başkanlığa terfisinden bir gün önce Başbakan Putin şunları yazmıştır: "Rusya'nın örneğin Birleşik Devletler'in ya da Büyük Britanya'nın ikinci baskısı haline gelmesi söz konusu değildir. ... Ruslar için güçlü bir devlet, kurtulunması gereken anormal bir şey değildir. Tam tersi, Ruslar güçlü devleti düzenin garantörü ve herhangi bir değişikliğin fişekleyicisi ve ana itici gücü olarak görürler."[20] Putin 2000 yılının Mayıs ayında yaptığı törensel konuşmada açıkça Rusya'nın imparatorluk geleneğini doğrulamıştır: "Geçmişimizi, bütünüyle gerçekte olduğu gibi bilmemiz, ondan dersler çıkarmamız ve Rus devletini kuranları, saygınlığını destekleyenleri ve onu büyük, güçlü ve kudretli bir devlet haline getirenleri her zaman hatırlamamız gereklidir."[21]

Hem Rusya hem de Birleşik Devletler tarihsel olarak toplumları için küresel bir yetenek sergilemişlerdir. Ancak Amerika'nın idealizmi özgürlük kavramından çıkarılırken, Rusya'nın idealizmi paylaşılmış bir ıstırap ve ortak yetkiye boyun eğme duygusundan gelişmiştir. Herkes Amerika'nın değerlerini paylaşma hakkına sahiptir; Rusya'nın değerleri ise, imparatorluğa bağlı ulusları bile

dışarıda bırakacak biçimde Rusya devleti için saklanmıştır. Amerikan idealizmi yalıtımı teşvik ederken Rusya'nın idealizmi genişleme ve ulusçuluğu özendirmiştir.

Bu tutum, Putin'in Başbakanlığı döneminde 3 Ekim 1999 tarihinde benimsenmiş olan ve onun Ocak 2000 döneminde görevde olan başkanlığı ele geçirmeyi hedefleyen ilk resmi eylemlerinden biri olarak yasalara geçen bir Rus ulusal güvenlik politikası belgesinde yansıtılmaktadır: "Bağımsız Devletler Cumhuriyeti üyeleriyle, yani önceki Sovyetler Birliği'ni oluşturan tüm cumhuriyetlerle, birlikte tek bir ekonomik bölge oluşturmak" (Cumhuriyet'in üyesi olmayan, ancak yine de sürekli Rus baskısıyla karşı karşıya kalan Baltık cumhuriyetleri bunun dışındadır).[22]

Belge "tek bir bölge" ile ne kastedildiğini veya bu tür bir hırsın nasıl bir ekonomik alanla sınırlandırılabileceğini açıklamamaktadır. Neredeyse oybirliğiyle bu tasarılara gösterilen direnişle karşılaşan Yeltsin yönetimindeki ve hatta ondan sonra da Putin yönetimindeki Rus politikası önceden Sovyetler Birliği'ni oluşturan cumhuriyetlerde pek çok acıya neden olan (Rus birliklerinin varlığıyla, sivil savaşların teşvik edilmesiyle veya ekonomik baskıyla) bağımsızlığı vermek istemiştir. Öyle ki, Rusya'ya geri dönmek bu kötülüklerin içinde en hafif olanı gibi görünmektedir.

Bu politika, önemli bir ilerleme kaydetmiştir. Moldova'da en son seçimi Komünist parti kazandı. Gürcistan aralıksız Rus baskılarıyla karşı karşıya: Rus enerji ihracatının yönetiminde ekonomik, Rusya'da muhalif gruplara destek açısından askeri ve politik. Azerbaycan ve Özbekistan'da da benzer baskılar vardır. Beyaz Rusya şimdiden Rusya'nın gerçek uydusu olmuştur. Ve Ukrayna, iç birimler tarafından kiralanmıştır. Buna kısmen Rusya neden olmuştur, ancak aynı zamanda bu, bir dereceye kadar zorlukların bir kısmının sorumlusu olan kuşatma altındaki hükümet için de bir çözümdür. Önceki imparatorluğu boyunca Rusya, özelleştirme sürecini Sovyetler Birliği'nin eski cumhuriyetlerinden endüstriler satın almak için ustalıkla kullanarak ve böylelikle ekonomik etkisini büyüterek iç etkisini genişletmiştir.

Atlantik devletlerinin Rusya ile ilişkilerinde yaşadıkları en büyük zorluklardan biri, Rusya'nın geleneksel güvenlik tanımını değiştirip değiştiremeyeceği konusu olmuştur. Tarihi deneyimleri göz önüne alındığında, Rusya çevresindeki büyük alanın güvenliği

için özel bir kaygı taşımalıdır ve daha önce de ele alındığı gibi, Batı'nın bütünleşmiş askeri sistemini Rusya'nın sınırlarına çok fazla yakın olacak şekilde genişletmemeye dikkat etmesi gerekmektedir. Ancak eşit biçimde, Batı'nın Rusya'yı komşularının egemenliği sorunundan vazgeçmesi için ikna etmesi gerekecektir. Eğer Rusya şu anki sınırlarında rahat ederse, dış dünya ile ilişkisi de hızla gelişecektir. Ancak eğer reform komşularının çoğunun korktuğu biçimde hegemonya politikasına geri dönen güçlenmiş bir Rusya ortaya çıkarırsa, Soğuk Savaş tarzı gerginlikler kaçınılmaz şekilde yeniden ortaya çıkacaktır.

Birleşik Devletler ve müttefiklerinin Rusya politikalarıyla ilgili iki öncelik belirlemesi gerekmektedir. Bunlardan ilki, Rusya'nın sesinin ortaya çıkan uluslararası sistemde saygın şekilde dinlenmesini sağlamaktır; Rusya'ya özellikle güvenliğini ilgilendiren uluslararası kararlarda katılım duygusu vermek için çok hassas yaklaşılmalıdır. Aynı zamanda, Birleşik Devletler ve müttefikleri, tüm eğilimlerine karşın, Soğuk Savaş'la birlikte güç dengesiyle ilgili kaygılarının sona ermediğini vurgulamalıdır. Birleşik Devletler, Rusya'nın İran'ın nükleer programına verdiği desteği, Körfez'deki Amerikan politikalarına sistematik saldırısını ve açıkça sergilediği amaç Rusya liderlerinin Amerikan hegemonyası olduğunda ısrar ettikleri gruplaşmaları parçalamayı teşvik etme konusundaki istekliliğini protesto etmekten fazlasını yapmalıdır. Birleşik Devletler Rusya'nın akla yatkın güvenlik kaygılarına saygı göstermelidir. Ancak bu, "akla yatkın" kavramının Rus tanımını ve Rusya'nın komşularının bağımsızlığıyla uyumlu olmasını ve nükleer teknolojiyle füze teknolojisindeki artışı kısıtlamak gibi Amerikan kaygılarının ciddiye almasını gerektirmektedir.

Rusya'nın iç evrimi, komşularına sürekli yaşattığı dış politika zorluğunun asıl yanıtı olarak görülemez. Pazar ekonomileriyle demokrasi (ve demokrasiyle barışçı bir dış politika) arasındaki ilişki geleneksel bilgeliğin açığa vurduğu kadar otomatik değildir. Batı Avrupa'da, demokratikleşme sürecinin meyve vermeye başlaması yüzyıllar almış ve bir dizi yıkıcı savaşın önüne geçememiştir. Önemli bir kapitalizm veya demokrasi geleneğinden yoksun olan ve ne Reform, ne Aydınlanma, ne de Buluş Çağı'na katılmış olan Rusya'da, bu evrimin özellikle karmaşık olması beklenir. Aslında ilk dönemlerde, süreç Rus liderler için ulusçuluğa başvurarak iç desteği seferber etme konusunda özendirici olabilir.

Bütün bu koşullarla birlikte Birleşik Devletler ve Atlantik devletlerinin ekonomik olarak büyüyen ve demokratik hale gelen, tarihinde ilk kez dış maceralar yoluyla güvenlik arayışına girmeden iç büyümesine öncelik tanıyan bir Rusya'da azıcık bile payları yoktur. Sabırlı olmaları gerekmektedir; ancak Rusya'nın komşularının ya da kendilerinin güvenliğini bu soruna ipotek edemezler. Kendi adına Rusya tarihi önceliklerini tersine çevirmek için her fırsatı değerlendirmelidir. Saldırı operasyonları için teknolojik açıdan daha az kullanışlı olsalar da (ve belki tam olarak bu nedenle), Rusya'nın geniş nükleer silah deposu, bölgesindeki Napolyoncu ve Hitlerci tasarılar için bir güvenlik ağı sağlamaktadır. Ve nükleer olmayan silahların bile bu denli güçlü ve yanlışsız hale gelmesine karşın, büyük güçler arasındaki eski tarz savaşlar gittikçe daha az olasıdır.

Düzenli dış ülkeler için, Rusya'nın çıkardığı en büyük dış politika zorluğu, potansiyel olarak güçlü ve fırtınalı bir geçmişe sahip bir ülkenin dünyanın geri kalanıyla nasıl düzenli bir ilişki geliştireceği konusudur. Avrupa'daki sınırları Büyük Peter'e indirgenmiş olan Rusya, tarihi açıdan bilindik olmayan iç kurumlar kursa bile, imparatorluğunun yokluğuna ayak uydurmalıdır.

Atlantik müttefikleri Rusya'ya tarihi bir geçiş yaşadığını bildirmekle ve mümkün olan yerde ona yardımcı olmakla borçludur. Ancak Atlantik devletleri bu çabaya karşı ne denli sempatik olurlarsa olsunlar, Rusya çoktan henüz başlangıç döneminde olan reform sürecini tamamlamış gibi davranarak ya da Rus liderlerini daha göstermeleri gereken özellikler için şimdiden tebrik ederek kendilerine iyilik yapmamaktadırlar. Rusya'nın uluslararası ticaret sistemine güvenilir bir ortak olarak girip girmeyeceği büyük ölçüde net bir yasal sistem, tahmin edilebilir bir hükümet yapısı ve oligarşik ekonomiler yerine gerçek Pazar ekonomileri oluşturma becerisine bağlı olacaktır. Bu hedeflere yakınlaştıkça, Rusya'nın doğal kaynakları ve geniş eğitimli işgücü kesinlikle önemli bir dış yatırım akışı ortaya çıkaracaktır.

Bazıları, Avrupa'nın uluslararası toplulukla bütünleşme sürecinde Rusya ve Birleşik Devletler arasında arabulucu gibi davranarak Rusya'ya yardımcı olacağını hayal etmektedir. Başbakan Tony Blair İngiltere için bunu tartışmalı füze savunması konusuna uygulayarak rolünü benimsemiştir. Bazıları Rusya'nın NATO'ya üyeliğinin en büyük hedef olduğunu ima etmişlerdir. Diğerleri

Rusya'nın en sonunda Birleşik Devletler'e veya Almanya'ya karşı denge olması için Avrupa Birliği'ne üyeliği hakkında spekülasyon yapmaktadırlar.

Ancak hiçbir yön sonraki kırk yıl için anlamlı bir seçeneği temsil etmemektedir. Rusya'nın NATO'ya üyeliği Atlantik İttifakı'nı küçük Birleşmiş Milletler tipi güvenlik aracı veya buna alternatif olarak endüstriyel Batı demokrasilerinin Asya karşıtı (özellikle Çin karşıtı) ittifak şekline döndürecektir. Öte yandan, Rusya'nın Avrupa Birliği'ne üyeliği Atlantik'in iki yakasını böler. Böyle bir hareket kaçınılmaz biçimde Avrupa'yı Birleşik Devletler'den ayrılarak kendini tanımlamaya daha da itecek ve Washington'ın dünyanın geri kalanında bununla karşılaştırılabilir bir politika izlemesini zorunlu kılacaktır. Rusya ve Avrupa arasında, Avrupa'nın Amerika ile olan ilişkisinden daha yakın veya onunla benzer bir kurumsal ilişki, Atlantik ilişkilerinde köklü bir değişikliği kışkırtır; Putin bu nedenle Amerika'nın bazı müttefiklerinin sürekli olarak gözüne girmeye çalışmaktadır.

Her ciddi tarih öğrencisi, Rusya'nın yeni uluslararası düzende, o düzeni kendi tarihi seyrine teşvik etmeden üstlendiği rolün ne kadar önemli olduğunun farkındadır. Napolyoncu savaşların sonucunda, Avrupa benzer bir ikilemle karşı karşıya kalmıştır. Fransız militarizminin yeniden güçlenmesi korkusuna karşın, Avrupa yine de Fransa'yı uluslararası sistemle bütünleştirmede başarılı olmuştur. Rusya, İngiltere, Avusturya ve Prusya'nın dörtlü ittifakı, Avrupa'yı askeri yönden güçlenen Fransa'ya karşı korumuştur. Aynı zamanda, Avrupa'nın politik dengesini etkileyen konularla ilgilenen sözde Avrupa Konseyi'nde Dörtlü İttifak üyeleriyle birlikte Fransa da eşit ortak yapılmıştır.

Günümüzdeki uluslararası düzen için benzer bir çözüm gereklidir. NATO, yeniden emperyalist hale gelen Rusya'ya karşı bir koruma olarak sürmelidir. Rastlantısal olarak endüstriyel demokrasiler Rusya ile sorumluluk sahibi bir sistem tasarlamalıdırlar. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) içindeki politik danışma mekanizmaları güçlendirilmeli, devlet yönetimi düzeyine yükseltilmeli ve uluslararası durumu gözden geçirmek üzere düzenli aralıklarla bir araya gelmelidir. Rusya şimdiden G8 devlet yönetim toplantılarına katılmaktadır. Bu şekilde, Avrupa'da bazılarının ileri sürdüğü gibi doğudan batıya doğru değil de, batıdan doğuya doğru yeni bir düzen kurulacaktır.

ATLANTİK İLİŞKİLERİNDE YENİ BİR YAPIYA DOĞRU

NATO artık daha fazla Atlantik işbirliği için elverişli tek kurumsal çerçeve olmayacaktır. NATO üyesi olmayan devletleri, Avrupa Birliği'nin çeşitli kurumlarını ve Atlantik İttifakı'nın Kuzey Amerikalı üyelerini (Birleşik Devletler, Kanada ve zamanla Meksika) de içerecek şekilde, Avrupa'daki tüm devletleri güvenliğin ötesine geçen bir Atlantik işbirliği aracı kucaklamalıdır.

Bir Transatlantik Serbest Ticaret Alanı (TAFTA), bu amaca hizmet edecektir. Başlangıçta imalat malzemeleri ve hizmetler (bunları tarımın izlemesine yönelik görüşmelerle birlikte) için tasarlanmış olan TAFTA, hareketi bütün Kuzey Atlantik bölgesindeki devletlerin katılacağı bir serbest ticarete doğru hızlandıracaktır. Aynı zamanda bu, Kuzey Atlantik işbirliğini zayıflatan merkezkaç kuvvetlerinin de karşısında olacak ve Kuzey Atlantik'e sınırı olan devletler arasındaki ortak yazgı duygusuna yeni bir hız kazandıracaktır.

Şartlar avantajlıdır. Atlantik'in iki yakasındaki iş standartları, ücret ölçekleri ve çevresel kaygılar benzerdir. Zamanla NAFTA (Birleşik Devletler'i, Meksika'yı ve Kanada'yı içine alan Kuzey Atlantik Serbest Ticaret Anlaşması) ve TAFTA birleştirilebilir. Bu noktada, politik ve sosyal alanlardaki yeni danışman mekanizmasının, Batı Yarıküre ve Avrupa Birliği arasında daha yakın bağlar kurmak için geliştirilmesi gerekecektir. Rusya'nın ekonomisi geliştikçe ve iç politikası daha yapısal bir konuma geldikçe, bu tür bir serbest ticaret alanında sınırlı haklarla üyelik alması ayırıcı bir olasılık olacaktır.

Politik danışmanlık alanı en büyük yaratıcılık patlamasını gerektirmektedir. Ana konu, Atlantik demokrasilerinin geleceklerini yönetmeleri için ne kadar birleşmeye gereksinimleri olduğu ve ne kadar farklılığa dayanabilecekleridir. Avrupa'nın dünya işlerinde daha etkin bir katılımcı haline gelmesi, Amerika'nın istediği bir şeydir. Ancak Amerika, bu kimliğin Birleşik Devletler'e karşı muhalefet içinde olarak tanınmasını istemez. Birleşik Devletler'e göre, bütünleşmiş Avrupa Birliği, politik olarak bütünleşmiş Avrupa'nın bir parçası olmayan Avrupa devletleri, NATO Genel Sekreteri Avrupa Birliği Ortak Dış Politikası ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi'nden oluşan ve Atlantik bölgesinin çeşitli bileşenlerini temsil eden bir Atlantik Yönetim Grubu oluşturulma-

lıdır. Bir sekreterlik tarafından desteklenen bu grup, belirlenen aralıklarla, dünya işlerine paralel yaklaşımlar geliştirmek, ama aynı zamanda farklılıklar çıktıkça bunlarla başa çıkmak üzere toplanmalıdır. Bu grubun üyeleri, daha önce anlatılan AGİT'in himayesinde Rusya ile danışma mekanizmasına da katılabilecektir.

Bu görüşe göre Atlantik bölgesi bir dizi üst üste binen daire ile nitelendirilecektir. Askeri yanda, zaten uygulamada bir şekilde NATO ile bütünleşmesi gerekecek olan Avrupa Birliği'nin oluşturacağı askeri güçle birlikte NATO yer alacaktır. Güvenlik yanında, bütünleşmiş komutanın bir parçası olmasalar bile, Avrupa Birliği'nin bütün üyelerinin bir çeşit NATO garantisi bulunmalıdır. Uyarlamalar nasıl olursa olsun, NATO ana güvenlik kuruluşu olarak kalacaktır. Ekonomik yanda, Transatlantik Serbest Ticaret Alanı bulunacaktır. Politik konularla ise Atlantik Yönetim Grubu ilgilenecektir.

Bizim anladığımız şekilde demokratik hükümetin geleceğinin Kuzey Atlantik'e sınırı bulunan ülke demokrasilerinin Soğuk Savaş olmayan bir dünyada ilişkilerini canlandırma becerilerine ve küresel bir dünya düzeninin zorluklarına ayak uydurmalarına bağlı olduğunu söylemek abartılı olmaz.

Eğer Atlantik ilişkisi tüm kazanımlarının ortasında yavaş yavaş Avrupa'nın dünya işlerindeki üstünlüğünün sonunu gösteren türde bir rekabete dönüşürse, ortaya çıkacak kriz Batı toplumlarının beslediği ortak değerleri yıkar.

Çoğu kişi bu hedefin önemine sahte bir bağlılık gösterse de, ona ulaşma konusunda gerçek bir çaba harcanmamıştır. Atlantik bölgesindeki çekişmeler yeterince gerçektir ve bunların çoğu özellikle ekonomik alanda Atlantik'in iki yanı için de aynı öneme sahip seçim bölgeleridir. Avrupa'nın daha büyük bir kimlik için duyduğu istek geçerlidir ve bu uzun vadede Birleşik Devletler'in de çıkarınadır. Burada zorluk, Birleşik Devletler'e karşı neredeyse doğuştan gelen muhalefetten farklı bir şekilde olması gereken kimliğin tanımını bulmaktadır. Gerçek bir işbirliği ilişkisi, Atlantik'in iki yanının da ani kısa dönem çıkarlarını, daha geniş bir vizyonun uzun vadeli gereklilikleri için değiştirme konusunda istekli olmalarıyla sağlanır. Ancak Batı demokrasileri içten içe her zamankinden daha fazla kısa vadeli etmenlerle sürüklenmektedir. Böylece uzun vadeli seçim bölgeleri daralmaktadır. Politik ödüller, ani faydaları sergileyen ya da kısa vadeli tutkuları ödüllendiren eylemler içindir. Bu nedenle, Atlantik'in iki kıyısında da liderlik sorunu ortaya çıkmaktadır.

Bu sayfaların çoğu Avrupa içindeki eğilimlere yerinse de, Atlantik ilişkilerinin gelecekteki biçimine ilgi duyan herkeş buyurucu Amerikan yengiciliğinin kendi sorumluluğunu üstlendiğinin farkında olmalıdır. Amerikan gündemiyle uyum içinde bir işbirliği tanımlamak için yüksek bir eğilim oluşmuş; yakın müttefiklere kendi ülkelerinde çok fazla Amerikan iç yasaları uygulanmış; geçmişteki üstünlüklerinin kaybına uyum sağlamaya çalışan toplumları anlama gereksinimi çok az doğmuştur. Daha duyarlı bir Amerikan politikası şarttır. Ama aynı zamanda daha az kuramcı bir Avrupa da gereklidir. Her şeyin ötesinde, liderlerin görevi toplumlarını durdukları yerden alıp daha önce hiç bulunmadıkları yerlere taşımaktır.

Üçüncü Bölüm

Batı Yarı Küre: Demokrasiler Dünyası II

BÖLGEDEKİ DEVRİM

Latin Amerika, politik ve ekonomik kurumlarının bölgenin uluslararası rolünün doğasını belirlemesi oranında, Kuzey Atlantik'e sınırı olan ülkelerle karşılaştırılabilir. Politik sistemleri demokratiktir; ekonomileri artan şekilde pazar yönelimlidir; ülkeler arasındaki anlaşmazlıklar görüşmeler ya da arabuluculuk yoluyla giderilir. Latin Amerika ülkeleri arasında yaşanan savaşlar pratik amaçların tamamı için dahil edilmemiştir. Peru ile Ekvator arasında 1980'lerde yaşanana benzer zaman zaman ortaya çıkan sınır meydan okumaları, gelecek yıllarda anlamlı biçimde yinelenmeyecek şekilde daha önceki çağlara döndüren geriletmeler olarak dikkati çeker. Yerel üretime oranla silah harcamaları Latin Amerika'da dünyanın diğer bölgelerinin tümünden daha düşüktür. Bu açılardan bakıldığında, Latin Amerika, özellikle Arjantin, Brezilya ve Meksika, küreselleşmiş dünyaya girmektedir ve demokrasi ile serbest pazar ilkeleri açısından bir başarı öyküsü ortaya koymaktadır. 1994 Aralığında Miami'de yapılan Batı Yarıküre zirvesinde, Başkan Clinton bir Amerikalar Serbest Ticaret

Bölgesi (FTAA) önerisiyle geldiğinde, Latin Amerika dünyasına çağrıda bulunuyordu.

Ancak az gelişmiş ve ilerlemiş teknolojiyle Internet'i paylaşmaktan hayli uzak başka bir Latin Amerika dünyası da vardır. Bu Latin Amerika'da politik ve ekonomik dünyalar arasındaki boşluk göze batacak şekildedir. Burada zenginle yoksul arasındaki uçurum büyümektedir. Örneğin Venezüella gibi bazı ülkelerde popülist, özünde otoriter hareketler demokratik kurumlara meydan okumaktadır. En çarpıcı örnek olan Kolombiya gibi diğerlerinde, uyuşturucu ticaretinden gelen kaynaklarla beslenen solcu gerillalar ulusal uyumun kuyusunu kazmaktadır. Birleşik Devletler'in karşısına çıkarak ulusal veya bölgesel kimlik arayan yeni bir milliyetçilik biçimi ortaya çıkabilir. En derin anlamıyla Birleşik Devletler için Batı Yarıküre politikasının açmazı, Amerika Serbest Ticaret Bölgesi tarafından öngörülen dünyanın meydana gelmesine yardımcı mı olacağı, yoksa tarihinde ilk kez olacak şekilde Batı Yarıkürenin rekabet eden bloklara mı ayrılacağı; demokrasi ve serbest pazarın baskın kurumlar olarak mı kalacağı, yoksa en azından bazı ülkelerde popülist otoriterliğe kademeli bir geri dönüş mü olacağıdır.

Bu açmaz çok ciddidir; çünkü en azından Monroe Doktrini'nden önce Birleşik Devletler kendisinin Batı Yarıkürede özel bir rol üstlendiğini düşünmüştür. Kendi payına Latin Amerika, uygun biçimde Pan-Amerikan toplumu ilkesini kabullenmiş; ancak bu sorumluluklar ve kısıtlamaların beraberinde getirdiği ABD tanımından çok uzakta kalmıştır. Ne olursa olsun bu özel rolün doğası kökten bir değişim geçirmektedir; çünkü 1980'lerden başlayarak Latin Amerika'da, Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'nde yaklaşık olarak aynı anda ortaya çıkanla, aynı etkiye sahip bir politik ve ekonomik dönüşüm olmuştur.

Latin Amerika, İkinci Dünya Savaşı'ndan çıktıktan sonra otuz yıl boyunca bazı ülkelerin kendi güçlerini baskıcı yöntemlerle sürdürmeye çalıştığı, çoğu ülkede ise askeri otoriter rejimlerin hakim olduğu bir bölge olmuştur. Yalnızca Kosta Rika ve Kolombiya bir dereceye kadar müdahaleye uğramamış bir sivil hükümet geçmişine sahiptir.

1980'lerden başlayarak geniş oy haklarına dayanan oylarla seçilen siviller, askeri liderlerin yerini almıştır; insan hakları yetki sahibi kişilerin korumasının keyfini sürmüştür; yasama meclisleri girişim gücünü yeniden kazanmıştır. Bazı yerlerde geriye gidildiği gerçeği ve çok uzun süredir devam eden Küba istisnası, Latin A-

merika'daki önemli demokratik alternatif seçeneği göz ardı edemez.

Ekonomik cephedeki etkileyici ilerlemeler, oy pusulalarının zaferine aynı düzeyde eşlik etti. 1980 yılının dönüm noktası sayılabilecek olaylarına kadar, neredeyse tüm Latin Amerika ülkeleri müsrif özel sektör açıkları, kimi zaman şişirilmiş kamu maaşlarıyla gizlenen işsizlik, verimsiz devlet teşekkülleri, koruyucu tarifeler ve rekabetçi olmayan ekonomilerden dolayı sıkıntı çekmişti. 1980'lerden başlayarak Arjantin, Brezilya, Meksika ve Şili önderliğinde yarıküredeki merkezi hükümetler ve eyaletler özel girişime uygun ve potansiyel olarak pazar disiplinlerine konu olan işler yapmaya başladılar. Enflasyon büyük oranda düşürüldü. Küresel rekabet gücü gelişti. Yarıküredeki serbest ticaret en azından resmi olarak bölgedeki tüm devletlerin hedefi haline geldi.

Birbirleriyle kurdukları ilişkilerle Latin Amerika ülkeleri eşit derinlikte dönüşümler geçirdi. Arjantin ve Brezilya, bir süre için uğursuz bir şekilde nükleer silah yarışının başlangıcı gibi görülen şeyi yapmamaya karar verdiler. Her ikisi de resmi olarak nükleer aygıtlar veya ulaştırma sistemleri inşa etmek yönündeki büyük amaçlarının tümünü terk edeceklerine söz verdiler. Bu konuda, on yıl kadar önce nükleer gücü bırakma yönündeki taahhüdünü bildiren Meksika'yla birleştiler. Latin Amerika'nın geri kalanı da bu şekilde davrandı. Bölgede hiçbir askeri yapılanma olmadığı gibi, bunun olasılığı dahi yoktur. Sözün kısası, Latin Amerika'nın anahtar devletleri, onları gelişmiş ülkeler grubunun tam üyesi olmaları için birincil adaylar haline getirme yönünde çeşitli özellikler sergilemiştir: Gelişen bir temsilci hükümet ve açık toplumlar geleneği, evrensel eğitime bağlılık ve adaletin eşit ve etkili yönetimi.

YENİ ZORLUKLAR

Bu noktada bu umut dolu olasılıklar bir görüşü açıklar ancak henüz bir gerçeklik değildirler; buna ulaşılması için yerel değişim ve reformun ikinci aşaması gereklidir. Demokrasinin temel kuralları her yerde (yine Küba dışında) işlemektedir. Ancak hiçbir ülke zorlukların ötesine geçmiş değildir. Peru ve Venezüella'daki olaylar bunu göstermiştir; demokrasi oyununun ortadan kalktığı Haiti'den söz etmeye gerek bile yoktur. Özelleştirmenin ilk aşaması

olan mali reform ve vergilerin düşürülmesi gerçekleşmiştir. Ancak karmaşanın kökünden çözülmesi, hukuki güvenliğin sağlanması ve kamu hizmetlerinin eşit ve etkili olarak ulaştırılması için yapılması gereken zorlayıcı işler henüz başlamıştır. Kötü şöhrete sahip Kolombiya ile aynı zamanda Karayip mini devletlerinden birkaçı olmak üzere, birkaç ülkede uyuşturucu endüstrisinin ticari hale getirilmesi resmi karmaşayı üst düzeye çıkarmıştır. Aslında Kolombiya'da merkezi hükümet resmi olarak bazı bölgelerin genel denetimini köktenci gerillalara bırakmıştır. Benzer şekilde Peru ve Ekvator da bölgelerinin bir çok kısmında egemenliğini sürdüremektedir ya da bu konuda isteksizdir. Latin Amerika'nın neredeyse her yerinde şiddet tırmanmaktadır ve kamu güvenliği büyüyen bir sorun haline gelmiştir.

Özellikle eğitim ve halk sağlığı olmak üzere, kamu hizmetleri Batı devletleri standardının epey altındadır ve bunun asıl nedeni fonların yetersizliği değildir. Birkaç ülkede öğrenci başına düşen harcamalar, Avrupa'daki harcamalara eşittir. Latin Amerika küresel rekabetçi konumunu korumak ve geliştirmek istiyorsa, eğitim politikalarında ve uygulamalarında baştan sona bir reform ve modernizasyon yapmak zorundadır.

Adalet ve kanun sistemlerindeki reformlar da modernizasyon kadar hayatidir. Bazı ülkelerde adalet satılıktır ve ağır bir biçimde politik liderlerin etkisi altındadır. Mülk tapuları güvensizdir. Mahkemelerin anlaşmazlıklara getirdiği çözümler, hukuki sistemin kişileri veya malları korumak için yetersiz olduğu duygusunu uyandıracak şekilde olağandışı ve tahmin edilemez durumdadır.

Bütün bu eksiklikler, küreselleşme süreciyle aniden rahatlığa kavuşmuştur. Sanayileşme insanları kırsal bölgeden şehirlere doğru taşırken, geleneksel destek sistemleri zayıflamış ve kademeli olarak ortadan kalkmıştır. Kırsal toplumlarda kaldırılabilir durumda olan gelirlerdeki boşluklar, politik düzenin karşısındaki güçlüklere dönüşmüştür. Üretkenlikten ve ihracattan edinilen kazançlar ne olursa olsun, bunlar nüfusun büyük çoğunluğu için ekonomik kazançlara dönüştürülemezse ve uluslararası mali pazarlar tarafından talep edilen mali tutumluluk en ağır şekilde zararda olanlara yüklenen bir yük olarak algılanırsa, politik sistem güçlüklere karşı zayıf hale gelir.

Ekonomik ve politik dünyalar arasındaki fark, Achilles'in topuğunun küreselleşme sürecindeki karşılığıdır. Altıncı Bölüm'de de ele alacağım gibi, küreselleşme gelişmiş ülkelerin iki katmanlı

ekonomilere doğru gelişmesi riskini de beraberinde getirir. Ekonomilerinin belki de yüzde yirmisi uluslararası sistemin, genellikle de büyük çokuluslu ların parçaları olacaktır. Geri kalanı, hatta belki nüfuslarının büyük çoğunluğu, küreselleştirmenin ortaya koyduğu gelire, işlere ve fırsatlara ulaşamayacak şekilde geride bırakılabilir. Bu ikilik, bir kızgınlık potansiyelinin, Birleşik Devletler'e karşı güçlü bir tepkinin doğmasına neden olur ve özellikle ekonomik durgunluk sırasında Amerikan ekonomisinin genel olarak tahmin edilenden daha sert bir iniş yapması durumunda toplumsal tedirginlik yaratır.

Ayrıca, yurtiçi tasarrufların bölgenin bir sonraki büyüme aşamasına taşınmasına yetecek yatırımı sağlaması beklenemez. Sonuç olarak, yabancılar er geç Latin Amerika'daki en üretken varlıkların çoğuna sahip olacaktır. Ekonomistler pazarın verimliliğinin bu şekilde ortaya koyulmasına hevesle yanıt verecektir, ancak Latin Amerikalı politik liderler, ulusal egemenlikte yaşanan gerçek erozyonun halk tarafından algılanmasını istismar etmek ve bunu pazar yönelimli politik sisteme yönelik saldırıyla birleştirmek eğilimindedirler.

Ant ülkelerinde durum böyle olmuştur. Bunların her birinde ordu yeni bir ün kazanmıştır. Başkanlar, seçilen yasama meclislerinin karşılığında ellerindeki gücü arttırmışlardır. Bireysel özgürlükler ve basın serbestisi azaltılmış ve kurumsal bunalım hüküm sürmeye başlamıştır. Bu özellikle, eski bir popülist subay olan Hugo Chávez'in halkın kızgınlığını karmaşa ve eşitsizlikle istismar ettiği ve bunu dikkate değer bir demagojik üstünlükle Birleşik Devletler politikalarına ve reçetelerine karşı bir meydan okumaya dönüştürdüğü Venezüella için geçerlidir. Chavez, Venezüella politik sisteminin anayasal ve demokratik sınırlamalarının çoğunu yürürlükten kaldırdı; karmaşa ve yakınları kayırmanın ortadan kaldırılması konusundaki övgüye değer hedef, popülist bir askeri otokrasi platformuna dönüştü. Venezüella'nın başlıca ihracat malı olan petrol fiyatındaki artış, Chavez'in, Fidel Castro ile onun 1980'lerde yaşanan dönüşümlerle kendini aşmış gibi görünen Amerikan karşıtı ve bir dereceye kadar kapitalizm karşıtı sloganlarıyla flört etmesinin sonuçlarından kaçınmasını sağladı.

Aynı sürecin bir parçası olan Peru, Alberto Fujimori'nin kişisel otokrasi, yakınları kayırma ve pazar ekonomilerini henüz tanımlanmamış bir alternatif olarak birleştirmesinden ortaya çıkmaktadır. Devletçi yaklaşımı Peru'nun ekonomisini yıkan ve Fujimori

için yolu açan Alan Garcia sürgünden dönmüştür ve diğer yarışmacılar ise kendi rotalarını belirlemeden önce komşu ülkelerdeki gelişimi izleyeceklerdir.

Benzer şekilde Ekvator son yıllarda şaşkınlık içindeki vatandaşlarının hatırlayacaklarından daha çok devlet başkanı denemiş ve reddetmiştir ve krizin ortasında para birimini terk ederek ülkenin mali sistemini dolara endekslemeye karar vermiştir. Ne küreselleşme, ne de demokrasi Antlara istikrar getirememiştir.

Chavez geçmiş bir çağın kalıntısı mıdır, yoksa Latin Amerika politikasında yeni bir tarzın önemli bir belirtisi midir? Castro'nun platosunu mu devralmaktadır, yoksa geçici bir olgu mudur? Küreselleşmiş ekonomi demokratik kurumların sürdürülmesi için yeterli ölçüde psikolojik ve politik doyum sağlayacak mı, yoksa yarı otoriter bir popülizm devri için bir vakum mu yaratacak? Yetişen genç politik liderler nesli Chavez'in kökten popülist tarzını mı, yoksa Brezilya'nın Fernando Henrique Cardoso'sunun demokrasi ve serbest pazara verdiği önemi mi izleyecek? Bu soruların yanıtları ve Amerika'nın bunları ele alırken oynadığı rol, Latin Amerika'nın geleceğini şekillendirecektir.

Birleşik Devletler, Peru, Venezüella ve Ekvator'daki iç gelişmeleri doğrudan etkileyemez. Clinton yönetiminin bu konuda gösterdiği çabalar genellikle bir hükümet krizinin çoktan geliştiği zamanlarda meydana gelmiş ve ağır kanlı Amerikan resmi bildirileriyle tartışmalı bir şekilde daha kötüye gitmiştir. Kısa dönemde Birleşik Devletler için en iyi seçenek, demokratik pazar yönelimli alternatif için destek olarak 1994 Miami zirvesinde duyurulan Amerika Serbest Ticaret Bölgesi'nin ortaya çıkışını desteklemektir.

KAOSTAN DIŞARIYA BİR YOL VAR MI? KOLOMBİYA PLANI

Kolombiya, belirsizliğin hüküm sürdüğü bir ülkedir. Müdahalesiz demokrasi konusunda uzun bir geçmişe sahiptir; geçen yarım yüzyılda büyük ölçüde bu ülkenin liderleri kusursuz biçimde sivillerden oluşmuştur ve uzun bir süre güç kullanımına sırayla sahip olmak için politik partilerin komplo kuramlarına karşın, periyodik yapılan seçimlerle başa gelmişlerdir. Kolombiya ayrıca komşularını etkileyen patlamadan ve bozulmadan büyük oranda kaçınmış-

tır. Sağduyulu mali yönetimle aslında 1980'lerin Latin Amerika borç krizinden kurtulmuş ve uluslararası borcunu yeniden yapılandırması gerekmemiştir.

Ancak Kolombiya aynı zamanda aşırı şiddet geleneğine de sahiptir. Geçen yarım yüzyıl boyunca kendisini çok şiddetli bir iç savaşla parçalanmış halde bulmuştur. Bu Kolombiya'ya özgü şiddetin nedenleri büyük oranda heterojendir. Ülkenin çeşitli bölgelerindeki farklı kültürler aslında farklı toplumları oluşturur: Avrupa kökenli insanların çoğunun yaşadığı yaylalar, on dokuzuncu yüzyılda ülkeye getirilen kölelerin soyundan gelenlerin çoğunun yerleştiği kıyı düzlükleri ve özgün Yerli kültürü izlerinin yaşadığı orman alanları.

Aslında köktenci Marksist gruplar tarafından başlatılan iç savaş, Birleşik Devletler'de tüketilen yasadışı ilaçların çoğunu sağlayan uyuşturucu endüstrisiyle birleşmiştir. Uyuşturucu üreticilerinin sağladığı mali yardımlarla silah edinen gerillalar, karşılığında uyuşturucu üretimi için güvenli sığınaklar sağlar. Sonuç olarak gerillalar birçok anlamda hükümetten daha iyi finanse edilirler. Bu nedenle hükümet, sonuçta ortaya çıkan askeri açıdan berabere kalma durumunu değiştirmekten uzak kalmıştır; hükümetin yaşadığı düş kırıklıkları, gerillalara güvenli sığınaklar verme noktasına kadar ilerlemiştir.

Bu nedenle, aslında ülkenin farklı bölgeleri, merkezi hükümeti devirmeye kararlı radikal gruplar ve ulusal yasalara açıkça karşı gelen uyuşturucu üreticileri tarafından yönetilmektedir.

Süreç içinde Kolombiya kendisini klasik gerilla savaşı ikilemi tuzağına düşmüş şekilde bulacaktır. Gerillalar avantajlı durumdadırlar. Çünkü emin olmadıkça, özellikle güvenli sığınaklardan uzakta bulunduklarında, savaşmak zorunda değillerdir. Ve savaşı kazanmak zorunda da değillerdir; hedefleri, hükümetin kalış gücünü ve politik izin esasını artan biçimde zayıflatacak kayıplar verdirmektir. Gerillalar kaybetmedikleri için genellikle kazanırlar ve karşıt biçimde, hükümet de kazanmadığı, başka bir deyişle, gerillaları yok etmediği sürece kaybedecektir.

Tarihsel olarak gerilla savaşları sivil savaşlar gibi ya bir taraf için tümüyle zaferle sonuçlanmış ya da iki tarafın da tamamıyla tükenmesine yol açmıştır. Kuzey Amerikalı danışmanlar müzakereleri "politik" sonuçların gözde reçetesi olarak sınıflandırsalar da, taraflar arasındaki müzakereler neredeyse hiçbir zaman uzlaşmayla sonuçlanmaz. Bu, hükümetin etkili girişimlerine ve iki ana gerilla grubuna önemli bir bölge bırakmak gibi olağandışı bir adıma karşın, Kolombiya'da da başarılı olmamıştır.

karşın, Kolombiya'da da başarılı olmamıştır.

Bütün bunlar Kolombiya'yı Birleşik Devletler için Latin Amerika'daki en tehditkâr dış politika karşı çıkışı haline getirmiştir. Yönetimin çöküşü bir tehdit oluşturmaktadır. Bağımsız hareket eden askeri niteliğe sahip kişiler gerillalara karşı açık savaş yürütmektedir; hukuk ve düzen tümüyle çöküşe doğru gitmektedir. Birleşik Devletler için böyle bir durumun sonuçları çok ağır olacaktır. Kolombiya'daki ulusal parçalanma, bölgenin ekonomik gelişimini uçuruma sürükler, kaçınılmaz biçimde Kolombiya'nın komşularına ve Birleşik Devletler'in kıyılarına bir mülteci dalgasının ulaşmasına yol açar ve hatta şu anda ülkede bulunan uyuşturucu trafiğinin kısıtlı kontrolünün bile sona ermesini sağlar. En azından şu an için, Antların en büyük ve geleneksel devletinde, Marksist radikal bir hükümete büyük ölçüde uyuşturucu gelirinin arka çıkmasına neden olur. Büyüklük açısından bu kriz, Haiti'de çıkan ve Clinton yönetiminin geç kalan müdahalesini hızlandıran ya da Panama'da çıkan ve George H. W. Bush yönetiminin askeri karşılık vermesine yol açan dengesizlikten daha ciddidir.

Birleşik Devletler'in Kolombiya'da dengenin yeniden kurulmasından çıkarı olduğu konusunda şüphe yoktur. Orada afyon ve kokain üretimine karşı, uyuşturucu işleme bitkilerine karşı ve uyuşturucunun Kolombiya'dan Birleşik Devletler'e dağıtımı ve orada kullandırılması için geliştirilmiş olan karmaşık ulaşım sistemlerine karşı kendi yasalarını uygulayabilecek bir hükümetin kurulmasına yardımcı olmak için elinden geleni yapmalıdır. Bu nedenle, son aylarında Clinton yönetimi "Kolombiya Plânı" sloganı altında bir ana yardım programı ortaya koymuştur. Gelişmiş helikopterler ve diğer gereçlerle birlikte, Kolombiyalı subayların Amerikalı danışmanlar tarafından gerilla savaşı konusunda eğitilmeleri için 1,2 milyar dolar harcanması tasarlanmaktadır. Amaç, gerilla hareketinin uyuşturucu bölümünü yıkmak ve gerillaların yok edilmelerini ya da uzlaşmaya varmalarını sağlamaktır.

Ne yazık ki, Kolombiya Plânı'nın neredeyse tek vurguladığı şey olan askeri çözüm, başarısızlığı davet etmektedir. Kolombiya hükümetine uyuşturucu üreten gerilla bölgelerinde otorite kurmasına, uyuşturucu işleme ve ulaşım sistemlerini denetlemesine, gerillalar ve askeri güçler arasındaki üçlü savaşta galip gelmesine yardımcı olmak için, saldırı helikopterlerinden ve Amerika tarafından verilen kısa süreli eğitimlere katılan çok sayıdaki askeri taburdan daha

fazlası gerekmektedir. Genellikle uyuşturucu madde yetiştiren küçük kirli çiftçilere alternatif ürün yetiştirmeleri için daha geniş fırsatlar tanınmalıdır. Birleşik Devletler'in Kolombiya'ya yaptığı alternatif tarım yardımı, askeri yardımla karşılaştırıldığında acı verici biçimde küçüktür. Kolombiyalı çiftçinin ekonomik çaresizliği, onu uyuşturucu üreticileri için kolay hedef haline getirmektedir.

Ayrıca, sağ kanattaki askeri nitelikli örgütler yola getirilmelidir. Şiddet bölgelerinde yaşayanların insan hakları yalnızca gerillalardan değil, aynı zamanda varlıklarını hükümet politikalarının ve güvenlik güçlerinin etkisizliğiyle haklı gösteren ve bağımsız hareket eden güvenlik güçlerinden de korunmalıdır. Yasal adalet kurumlarının toptan reformu şarttır.

Bu koşullar altında, Kolombiya Plânı kendi içinde Amerika'yı Vietnam'da yenişememe durumuna ve düş kırıklığına iten aynı kaçınılmaz devinirliğe katlanmaktadır: Başlangıçta Birleşik Devletler katılımını eğitimle ve büyük saldırı helikopterleri gibi hayati askeri gereçlerin sağlanmasıyla sınırlandırmıştır. Ancak çaba belli bir noktanın ötesine geçtiğinde, Birleşik Devletler, bu denli prestij ve varlık yatırımı yaptığı yerel güçlerin çöküşüne engel olmak için, duruma bizzat el koymaya sürüklenecektir.

Çıkarlar böyle yüksek olduğunda, girişimi en azından bazı ana Latin Amerika ülkelerinin desteği olmadan üstlenmek tehlikelidir. Bununla birlikte, Kolombiya Plânı'yla ilgili yarıküre işbirliği büyük ölçüde eksik kalmıştır. Kolombiya ile uzun bir sınırı bulunan Venezüella, Hugo Chavez iktidarı altında radikal gerillalarla aynı duyguları paylaşmakta ve sınırlarına yakın bölgelerde Amerika'nın dolaylı varlığına bile karşı durmaktadır. Uzun bir sınıra sahip başka bir ülke olan Brezilya, şimdiye dek ABD rolüyle ilgili çekimser kalmıştır. Peru ve Ekvator, etkin yardım sağlayamayacak kadar yoğun biçimde kendi iç sorunlarıyla boğuşmaktadır. Kolombiya'nın komşuları genellikle plânın başarılı olmasından, neredeyse başarısız olmasından korktukları kadar korkmaktadır. Eğer uyuşturucu endüstrisi Kolombiya dışına itilirse, Ekvator'a, Peru'ya ve Brezilya'ya sıçrayacağından ve kokain ürünlerinin, daha sonra gerilla hareketlerine dönüşecek olan kendi silahlı güçlerinin koruması altına girmesinden endişe etmektedirler. Bogota'daki solcu bir hükümetin, uyuşturucu karteline karşı kendi topraklarında yaptıkları narkotik merkezlerinden daha hoşgörülü olacağından korkmaktadırlar.

Latin Amerika hükümetleri, işbirliği yapma konusundaki istek-

sizliklerine özür olarak ABD ikiyüzlülüğünü gösterme eğilimindedir ve Birleşik Devletler'in kendi iç tüketimine engel olmak yerine yabancı topraklardaki uyuşturucu savaşına daha istekli olduğunu iddia etmektedirler. Latin Amerika, Birleşik Devletler'in iç uyuşturucu savaşındaki eksiklikleriyle ilgili eleştirilerinde olduğu kadar, ABD'nin ihtiyacı karşılama sorununa yoğunlaşmasıyla ilgili eleştirilerinde de haklıdır. Yine de bu, Latin Amerika'da uyuşturucu kültürünün Birleşik Devletler'dekinden daha yıpratıcı olduğu gerçeğini değiştirmez. Latin Amerika'daki gibi yüksek oranda merkezileştirilmiş sistemlerde, uyuşturucu ticaretiyle ilişkilendirilen çürüme kaçınılmaz biçimde yüksek hükümet yetkililerine ve adalet sistemine ulaşmaktadır. Birleşik Devletler'de olduğu gibi merkezileştirilmemiş bir sistemde, çürüme yerel düzeye odaklanmaktadır. Latin Amerika'da yasadışı uyuşturucu ticareti politik açıdan dengesizleştiricidir; Birleşik Devletler'de bu, politik utanç ve sosyal krizdir. Bununla birlikte, eğer bu sorun üzerinde işbirliğine gidilmezse, her iki bölge de çok büyük bir bedel ödeyecektir (ve bu bedel ikili ilişki üzerindeki yıpratıcı etkiden daha büyük olacaktır).

Yeni yönetimin en önemli görevi, Kolombiya Plânı'nın askeri özellikleriyle ileri görüşlü tarımsal ve hukuki reform içeren bir sosyal programı birleştiren bir program için Latin Amerika'nın işbirliğini sağlamaktır. Meksika ve Birleşik Devletler arasındaki genişletilmiş işbirliği, uyuşturucunun Kolombiya'dan Meksika yoluyla Birleşik Devletler'e akışını durdurmak için önemli bir adımdır. Meksika Başkanı Vicente Fox, bu işbirlikçi denetim programının Orta Amerika'ya ve Kolombiya'ya kadar uzatılabileceğini ifade etmiştir. Diğer ülkeler (özellikle Kolombiya'nın komşuları), dağılmakta ve kırsal bölgeleri üzerinde her geçen gün daha çok kontrolü yitirmekte olan Kolombiya hükümetinin büyüyen tehlikesine engel olamayacakları gerçeğini kavramalıdır. Kolombiya hükümeti, bir noktada gerillalarla anlaşmaya varmak dışında hiçbir seçeneği olmadığı sonucuna varabilir; bu da tümüyle kontrolü kaybetme yolunda son adım olacaktır. Bu tür bir çöküşün etkisi ve uyuşturucu parasıyla desteklenen radikal bir hükümetin ortaya çıkışı, bölgedeki diğer ülkeler için yıkıcı olacaktır.

Clinton yönetiminin böyle bir sonuca karşı koyma kararı, gerekli ve anlaşılabilirdir. Aynı zamanda bu tehlikenin uzun süreli, sonuçsuz gerilla ve uyuşturucu karşıtı çabaların sonunun yaklaştığını görenlerin kaygıları için de durum aynıdır. Vietnam'da yerli geril-

ları yenmek için Amerikan teknolojisini kullanma çabasıyla başlamış, yenenin ve yenilenin bulunmadığı bir savaşın mirasını taşıyan bir yönetimde görev yapmış biri olarak, belki de asil güdülerle başlamış olan, ancak yenişememe, yanlış düşüncelerden kurtulma ve dengeyle güvenlik için daha büyük tehdit oluşması durumlarıyla sonuçlanabilecek bir çatışma olasılığına karşı aşırı derecede hassasım.

Kolombiya Plânı'nın askeri yanı ve Birleşik Devletler tarafından tek yönlü yönetimi, en iyi koşullar altında, yarıküresel, çok yanlı sosyal ve politik program için bir zaman kazanma yoludur. Peki ya Latin Amerika ülkeleri işbirliği yapmayı reddederse? Kolombiya'nın önemi ve onun çöküşüyle ilişkili tehlikeler göz önüne alındığında, büyük bir yardım programı uygun olacaktır. Ancak Birleşik Devletler sınırı aşarak, bunu katılımcıyı çelişki içinde bırakacak şekilde öğüt niteliğinde bir çaba haline getirmemelidir. Kolombiya askeri personelinin eğitimi Birleşik Devletler'de veya yakın üslerden birinde, örneğin Panama'da gerçekleşmelidir. Bu tür bir programın amaçları ve sınırları net bir biçimde ve tanımlanmalıdır. Özellikle gerilla grupları Batı insan hakları konularını müdahaleyi tetiklemek için istismar etmesini (Kosova'da olduğu gibi) ya da geri çekilmeye neden olmasını (Vienam'da olduğu gibi) öğrendiklerinden, kaçınılmaz olan ulusal tartışma, bazı yerel gerçekler bilinerek yürütülmelidir.

Birleşik Devletler işleri tek taraflı biçimde çok fazla karıştırmadan, yeni yönetim hedeflerini tanımlamalıdır: Askeri durumu dengelemek için mi, yoksa zafer için mi bulunuyorlar? Aradaki fark nedir? Askeri dengelemenin uzun bir yenilginin başlangıcı olmasının tehlikesi nedir? Eğer hedef zafer ise, zaferin tanımı nedir, ulaşması ne kadar sürer ve nasıl bir çaba gerektirir? Yalnız başımıza ne kadar ilerleyebiliriz? Her şeyin ötesinde, yönetimin, ne başarı ne de kurtuluşa izin verecek, büyük ölçüde taktiğe dayalı kararlara sürüklenmemek için insanlara neyle karşılaşacaklarını açıklaması gereklidir.

BATI YARIKÜRENİN SÖZÜ

İronik biçimde, çılgın dış politika mirası nedeniyle görevdeki son birkaç ayı gölgelenen Başkan Clinton, etkisini en uzun süre koruyan mirasını başkanlığının ilk aylarında, Kuzey ve Güney Amerika'da serbest ticarete destek verdiğinde oluşturmuştur. 1993

yılında Clinton, Kongre yoluyla kendisinden önceki yönetim sırasında görüşmeleri yapılmış olan NAFTA'nın (Kanada, Meksika ve Birleşik Devletler'i içine alan Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması) onaylanmasına önderlik etmiştir.

NAFTA'nın, ortaklarının her biri için sonsuz faydası olmuştur. Birleşik Devletler'in Meksika'yla ticareti Japonya ve Avrupa'nın tümüyle olan ticaretini aşmaktadır. Meksika'nın ihracatının yüzde 70'inden çoğu Birleşik Devletler'e gider. NAFTA'nın garantilediği Kuzey Amerika pazarına giriş, ülkeye önemli ölçüde sıcak para akışını teşvik etmiştir. Eğer NAFTA ülkeleri ve Latin Amerika arasında ticaret gerçekleştirilirse, bu eğilim mutlaka başka yerde de yinelenecektir. NAFTA, özellikle ilkeleri yarıkürenin geri kalanını kapsayacak şekilde genişletilebilirse bu dış politikanın kusursuz bir başarısıdır.

1994 yılının Aralık ayındaki Miami zirvesinde yeni ufuklar açan bir konuşmada, Kuzey ve Güney Amerika'da serbest ticaretle ilgili Başkan Ronald Reagan ve Başkan George H. W Bush'unkine benzeyen tek yanlı önerileri yarıkürenin bütün devletlerin yöneticileriyle birlikte resmi bir vaade dönüştüren Başkan Clinton, tam olarak böyle bir adım ileri sürmüştür. Clinton NAFTA'yı, ortak bir demokratik değerler temeline dayanan; malların, hizmetlerin ve paranın serbest değiş tokuşuyla şekillenen; insan haklarına adanmış ve ortak çevreyi korumaya bağlı yeni bir devletler toplumu türü için en önemli adım olarak betimlemiştir.

Bir Batı Yarıküresi Serbest Ticaret Alanı, ekonomik nedenlerden dolayı da önemlidir. FTAA diğer devletlerin de, diğer bölgelere karşı Batı Yarıküre'nin uyuşma konumunu güçlendirirken, tarımda, iletişimde ve hizmet sektörlerinde serbest ticareti genişletme küresel çabasıyla birlikte ilerlemeleri için bir itici güç olacaktır. Bu konu kuramsal değildir; ticaret görüşmelerini, bir dizi sıkı tarih yönlendirmektedir. Kuzey ve Güney Amerika'nın bir sonraki zirvesi, 2021 Nisan 2001 tarihinde Quebec'te gerçekleştirilecek ve bunu Brezilya ile Birleşik Devletler tarafından ortak yönetilecek olan ve 2002 yılının Kasım ayında yapılması planlanan FTAA görüşmeleri izleyecektir. Bunların 2005 yılında sona ermesi tasarlanmaktadır. Bir Latin Amerika ticaret bloğu olan Mercosur, Avrupa Birliği'yle serbest ticaret konulu görüşmeleri, 2004-2005 tarihini hedefleyerek başlatmıştır. Eğer Birleşik Devletler net ve ileri görüşlü bir politika yürütmeyi beceremezse, Batı Yarıküresi'nin devletleri, birbirleriyle yarış içinde diğer bölgesel gruplaşmalarla görüşecek ve Birleşik Devletler'in dışarıda bırakılması

için küçük gruplar halinde örgütleneceklerdir. Her iki seçenek de ABD ulusal çıkarlarına karşıttır.

Yine de bu, Clinton yönetiminin kendi ileriyi görme becerisiyle başarısız olduğundan beri olagelen bir durumdur. Clinton yönetimi, Şili'ye erkenden NAFTA'ya girme konusunda verdiği sözü yerine getirmekte başarısız olmuş ve aynı şekilde, Carlos Menem'in başkanlığı sırasında Arjantin'in nabız yoklamasını görmezden gelmiştir. Bu kendi inisiyatifinden geri çekilmenin uygulamadaki dışavurumu, Clinton yönetiminin Kongre'ye 1994 yılında süresi dolan hızlı yetkinin yenilenmesini sormayı reddetmesidir. 1974 yılından beri ABD ticaret görüşmelerinin altında yürütüldüğü yetki, başkanın bir anlaşma için görüşme yapmasını ve bunu değişiklik olasılığı olmadan kabul veya ret için Kongre'ye sunmasını sağlamaktaydı.

Clinton yönetimi, hem ABD politik partilerinin gruplara bölünmesinin dünyanın geri kalanıyla kurumsal bir bağlantıyı reddettiğini düşündüğü, hem de diğerlerinin ABD standartlarını tek taraflı (özellikle işçi ve çevre ölçütleri) uygulamaya zorladıkları gerekçesiyle kendi yargılarına göre hareket etmekten geri çekildi. Sonuç olarak, ABD başkanı yirmi yıldan fazla bir süreden beri ilk kez NAFTA'nın Kanada ve Meksika'nın ötesine genişlemesini ve diğer bölgesel gruplaşmalarla görüşmeleri sağlayacak olan yetkiden yoksun kaldı. Hızlı yetkinin yokluğunda arabulucular görüşmelerin sonuçsuz kalacağını ve ulaşılan herhangi bir kararın Kongre tarafından değiştirilme riski taşıyacağını ve bu durumda yeniden görüşülmesi gerekeceğini bilirler.

Bu durdurma, her şeyin ötesinde zayıflatıcıdır; çünkü Brezilya, Arjantin, Paraguay ve Uruguay'ı bir Güney Amerika serbest ticaret alanında Brezilya liderliğinde birleştiren Mercosur'un ortaya çıkışıyla eşzamanlı gerçekleşmiştir. Uzun süreden beri NAFTA'ya giriş sözüyle bekletilmekten sıkılan Şili, Mercosur'a üye olmuş ve Bolivya, Venezüella ve Peru'nun da ilgiyle yaklaşmalarını sağlamıştır. Her yeni ticaret bloğu gibi Mercosur da niyetinin ayrımcı olmadığını bildirmektedir; ancak gerçek bunun tam tersidir. İç engellerinin dış engellerinden daha az olması, bir ticaret bloğunun belirleyici özelliğidir; pazarlık konumu, kendi üyelerinin hakları olduğunu düşündükleri çıkarlara ödenek sağlama ve vermeme becerisine bağlıdır.

Avrupa da Atlantik'in ötesinde tam olarak bu siren şarkısıyla seslenmektedir. 1997 yılının Mart ayında Latin Amerika'ya yaptı-

ğı bir gezide Fransa Başkanı Jacques Chirac, ev sahiplerine, Latin Amerika'nın geleceğinin NAFTA'yı ve Birleşik Devletler'i ima ederek "Kuzey"de değil, Avrupa'da olduğu ileri sürmüştür. Kendi kendilerini ilan eden diğer Avrupalı hegemonya karşıtları (Amerika'nın gücünü ve etkisini azaltmak isteyenler için kod kelime), aynı temayı işlemişlerdir. Bunun iyi bir örneği, 2000 yılının Aralık ayında o zamanki Avrupa Birliği (dışişleri bakanları) Konseyi başkanı olan ve Birleşik Devletler'in etkisini azaltacağı gerekçesiyle bir Avrupa tarım anlaşması yapılmasını savunan Portekizli Antonio Guterres ile yapılan bir röportajdır:

> Mercosur bağlarının güçlendirilmesinin stratejik bir önemi vardır ve Fransa gibi küresel görüşe sahip bir ülkenin durumunda, başka etmenlere (tarım politikasındaki değişiklikler gibi) üstün gelmelidir. Çünkü iş Birleşik Devletler'in doğal hegemonyasını sınırlandıracak yeni bir çok kutuplu bir düzen inşa etmeye geldiğinde, Avrupa bazı ödünler vermek zorunda kalacaktır.[1]

Mercosur'un Bazı Latin Amerikalı yandaşları kendilerini bu düşünceyle ilişkilendirme konusunda tereddüt etmemişlerdir.

FTAA'yı geciktirme beklentileriyle, yarıküredeki ticaret görüşmeleri gevşemiş, NAFTA ve Mercosur arasında yeni başlamış olan yarışma için zaman zaman bir vekalet görevi görmeye başlayan bürokratik çekişmelerle batırılmıştır. Devam eden sürüklenme tehlikesi, Latin Amerika'nın bütünleşmesinin kendi ritmi çevresinde, daha geniş bir yarıküre yapısına danışmadan ve belki de düşmanca gelişeceğidir. Bu, basitçe denizaşırı ticaretinin yüzde yirmisine denk gelecek şekilde ve tersine her şeyin ötesinde, Kuzey ve Güney Amerika ile Avrupa'da büyüyen bir demokrasiler toplumuna dayalı bir dünya düzeni için umutlarını oluşturan dört milyon insanın oluşturduğu bir pazarda, Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomik beklentilerinde bir yenilgi olmayacaktır.

NAFTA VE MERCOSUR

Dinamik ve ileri görüşlü bir Birleşik Devletler politikasının yokluğunda, Mercosur, eğer buna bütünüyle karşı olmazsa, Avrupa'nın Birleşik Devletler'den ayrıldığı noktalarla politik kimliğini tanımlayan Avrupa Birliği'ndeki bu eğilimlerin bir kopyasına dönebilir. Özellikle Brezilya'da Birleşik Devletler'le NAFTA'nın karşısında politik olarak bütünleşmiş bir Latin Amerika beklenti-

sinin etkisi altında olan liderler bulunmaktadır. Brezilya Başkanı Cardoso, "FTAA bir seçenektir, ancak Mercosur bizim yazgımızdır."[2] demiştir.

Ancak eğer Batı Yarıküre'nin liderleri "yazgıyı" ve "seçeneği" birbiriyle bağdaştırmanın bir yolunu bulmazlarsa, uyumlu geçmişe sahip toplumlar ve serbest örgütler, yirmi birinci yüzyılda da yirminci yüzyılda varlıklarını tüketen kendilerine dönük aynı yok edici süreci yineleyeceklerdir. Bu kitabın yazımı sırasında, Brezilya ve Birleşik Devletler, bunu belirgin hale getirme konusundaki isteksizlikle ve açık çatışmanın ekonomik gerekliliklerinin karşısında duracağı bilinciyle, kendilerini sessiz bir rekabet içinde bulmuşlardır. Kendi açısından Birleşik Devletler'in ortaklık yolundan ilk vazgeçen olmak için hiçbir nedeni bulunmamaktadır. Birleşik Devletler güneydeki komşularıyla, özellikle de Meksika, Brezilya ve Arjantin gibi belli başlı devletlerle karşılıklı ilişkilerini güçlendirirken, aynı zamanda NAFTA ve Mercosur'u Batı Yarıküre serbest ticaret alanına getirmek için yoğun bir diplomasi yürütmekten kazancı büyük olacaktır.

Meksika şimdiden Birleşik Devletler'le özel bir ilişkinin keyfini sürmektedir ve Amerika Birleşik Devletleri'nin en büyük ikinci ticaret ortağıdır. İlk ortaya çıkarıldığı zaman Rio Grande'nin her iki tarafında da zengin ve fakirin olanaksız evliliği gözüyle bakılan NAFTA, şaşırtıcı bir başarıya dönüşmüştür. Sonuç olarak, Meksika büyük ölçüde kendisini yeniden keşfetmektedir. Eski Meksika'da, iş (hükümetin işleri de dahil), kendi kendini kollayan politik bir seçkin sınıf tarafından yönetiliyordu; yeni gelenler belirgin biçimde tatsız karşılanıyordu. Gelecekteki fırsatlardan çok geçmişteki dertlerle ilgilenen eski Meksika, kendi içine gömülmüş ve ekonomideki olumlu patlama ve fiyasko, ilerleme ve çöküş döngülerinin içinde hapsolmuştu. Birleşik Devletler'in uluslararası konularda savunduğu her şeye baştan muhalefet içinde, aynı zamanda Batı Yarıküre'ye yönelik herhangi bir güvenlik zorluğunun eninde sonunda "Kuzey Devi" tarafından halledileceğini bilerek rahat bir biçimde, kıskançlıkla karışık bir korkuyla batıya doğru bakıyordu.

Bugün tekel ve gizli ilişkilerin yerini, yaşamın hemen her alanında rekabet ve açıklık almıştır ve Meksikalılar'ın çoğu reformu benimseme konusunda istekli görünmektedir. Bir açıdan bu, her yerde toplumları yeniden şekillendirmekte olan çok büyük tarihi, ekonomik, teknolojik ve kültürel güçleri temsil etmektedir. Ancak

önemli bir dereceye kadar, dönüşüm Meksika'ya özel deneyimleri yansıtmaktadır. 1988 yılında lekelenmiş bir seçimle göreve gelen Başkan Carlos Salinas de Gortari, rekabetçi güçlere daha özgür bir oyun sunan ekonomik liberalizmi canlandırmış ve devletin ekonomi yönetimini hafifletmiştir. Karşılığında bu, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması görüşmelerini olanaklı kılmıştır.

Salinas ve teknik konularda uzman bürokratları, en sonunda bozguna uğramışlardır; çünkü Meksika'nın politik sistemini kendi getirdikleri ekonomik değişikliklere uyarlama konusunda başarısız olmuşlardır. Başkan Ernesto Zedillo (1994 yılında Luis Donaldo Colosio'nun suikasta uğramasının ardından onun yerine geçen aday), adil ve serbest seçimi garantileyen bir seçim sistemi kurarak tarihi bir adım attı. 2000 yılının Aralık ayında göreve gelen Vincente Fox, serbest bir seçimle seçilen ve gerçek çok partili bir sistemi yöneten ilk modern Meksika başkanı oldu.

Fox büyük zorlukları da miras olarak almıştır: 2 Temmuz 2000 tarihinden önce yaygın olan monarşi hükümeti tarzı, güçlerin ayrılmasına uyarlanması gereken seçim gereksinimleri ve başkanın çoğunluktan yoksun olduğu bir yasama dalı. Fox, yetmiş yıldan beri kendi emrinde Kongre'de çoğunluğa sahip ve adayları adliyeye egemen olan yönetici bir parti aracına sahip olmayan ilk başkandır.

Önceki yönetici parti olan Kurumsal Devrimci Parti'nin (İspanyolca kısaltması olan PRI adıyla tanınmaktadır) olumlu katkılarından biri, sağın ve solun en uçlarını içine çekmesi ve hafifletmesi becerisi olmuştur. Artık yönetimde olmayan PRI, bu yaklaşımdan vazgeçecek gibi görünmektedir.

Bundan başka, çoğu Meksikalı Fox'u merkez sağ konumuna sempati besledikleri için değil, PRI'nın hükümet üzerindeki tekelini yıkmak için desteklemiştir. Yeni Meksika sistemi oturmaya başladıkça, Meksikalılar büyük olasılıkla kendi standart tercihlerine doğru sürükleneceklerdir ve Meksika Avrupa'nın çoğu parlamenter sistemindekine benzer bir sağ-sol düzenlemesine yönelecektir. Bu, Meksika'nın politik sistemi için yeni bir deneyimi, yani hükümet sürecinde koalisyon yapılandırma gereksinimini ortaya çıkarır.

Fox'u pek çok görev beklemektedir. Zenginlik hâlâ göreceli olarak az kişinin lehindedir ve fazlasıyla çarpıktır. Gerçek ücretler nüfusun çoğunluğunu makul bir maaşla destekleyemeyecek kadar düşüktür. Uyuşturucu parası, polisi ve hukuksal sistemi çökertmektedir. Ülkenin fiziksel altyapısı yeni ekonomik fırsatları yaka-

layamamaktadır. Ve Meksika eğitim sistemi yirmi birinci yüzyılın gereklilikleri için uygun değildir.

Aynı zamanda, Meksika Birleşik Devletler'le kurduğu bağdan faydalanacak şekilde eşsizce konumlanmıştır. Bu kadar büyük nüfusa sahip başka hiçbir ülke bu kadar zengin bir komşuyla böyle uzun bir sınırı paylaşmamaktadır. Ancak eğer coğrafya yeterli olsaydı, Meksika uzun süreden beri tam bir ekonomik başarı kazanırdı. İki değişiklik yeni bir fırsat penceresi açmıştır: NAFTA ve küreselleşme.

NAFTA, en iyimser tahminleri bile geçecek biçimde, kısmen Birleşik Devletler'deki büyümeye bağlı olarak, ticareti ve yatırımı da beraberinde getirmiştir. Ancak bunun nedeni aynı zamanda Meksika'nın küreselleşmeden faydalanacak şekilde konumlanmış olmasıdır; çünkü yeni küreselleşmiş ekonominin araçları Meksika'ya neredeyse ve genellikle endüstriyelleşmiş ülkelerle aynı zamanda ve aynı maliyetle gelmektedir. Büyümenin anahtarı olan teknolojiyle, bunu kullanmaya hazır herhangi bir ülke, özellikle Meksika'da olduğu gibi, bilgisayarlarla ve İnternet'le büyümüş genç insan nüfusu üstünlüğüne sahip olursa ilerleyebilir. Otuz yaşın altındaki nüfusu yüzde 65'i bulan Meksika, Fox'un da ana öncelikler olarak tanımladığı değişiklikleri yapar ve eğitim sistemini radikal biçimde değiştirirse, toplumun mali durumunu yenilerse ve uyuşturucu ticaretini denetim altına almayı başarırsa, dünya ekonomisindeki başlıca bileşen olarak ortaya çıkabilir.

Bu nedenle, Meksika gerçekleri George W Bush yönetiminin çok önceden tanımladığı önceliklerle bağdaşmaktadır. Eski Teksas valisi olan Başkan Bush, sağlıklı, yaratıcı ve üretken bir Meksika'nın Birleşik Devletler için önemini kişisel olarak deneyimlemiştir. Başkan Bush, ana öğe olarak Kanada ile yürüttüğü NAFTA'yı 2005 yılında yarıküresel bir Serbest Ticaret Alanı'yla bütünleştirme ortak çabalarını içeren dış politika ajandasında Meksika'ya öncelik tanıdığını itiraf etmiştir.

Bu hedefe ulaşmak, büyük ölçüde Birleşik Devletler'le Brezilya arasındaki oldukça farklı ilişkiye dayanacaktır. Brezilya'nın dış politikasının gelişimi pek çok açıdan Meksika'nın tam zıddıdır. Meksika tarihinin büyük bir bölümü, aslında coğrafi yakınlık ve ekonomik gerçekler yakın bir ilişkiyi zorunlu kılsa da, Birleşik Devletler'e duyulan şüphe ve küskünlükle belirlenmiştir.

Son zamanlarda yeni bir arkadaşlık ortaya çıkmıştır. Karşıt biçimde, yakın zamana kadar Brezilya geleneksel olarak Birleşik Devletler'in Kuzey ve Güney Amerika'daki en yakın müttefikiydi.

Coğrafi uzaklık iki ülkenin birbiri üzerinde etkili olmasını son yarım yüzyıla kadar engellemiştir; daha sonra da Brezilya'nın kendi egemenliğiyle ilgili algısını aşacak bir şekilde gelişmemiştir.

Bundan başka, diğer Latin Amerika devletlerinin tersine Brezilya'nın kıtasal boyutları bulunmaktadır. Kuşkusuz, bu ülkenin insanları, Kuzey Amerika'ya yerleşenlerin yaptığı gibi, son yüzyılın ikinci yarısına dek iç kesimleri keşfetmemişler ve ülkeyi geliştirmemişler; bunun yerine, Eski Dünya'ya açılan yolu açık tutmaya çalışırcasına sahil şeridine sıkı sıkı tutunmuşlardır.

Yine de, Brezilya'nın büyüklüğü ülkenin kurumlarına ve politikasına, onu huzursuz bir ulusal bilinç baskısı tarafından zorla diretilen bir iddiadan koruyacak bir kendine güven kazandırmıştır. Ulusal bağımsızlığından önce, Portekiz Krallığı'nın en büyük parçası olan Brezilya, pek de koloni sayılmazdı. Napolyon neredeyse bir kuşak boyunca Portekiz'i işgal ettiğinde ve bile, Rio de Janeiro bir süre daha Portekiz imparatorluğunun başkentiydi. Bu tarih Latin Amerika'nın en etkili dış servisini ortaya çıkarmıştır; iyi eğitimli, çok dil bilen, Brezilya'nın ulusal çıkarlarını cazibe, kalıcılık ve uluslararası gerçeklerin dikkatli biçimde değerlendirilmesiyle koruyan bir servis. Bir seferinde Brezilya dışişleri bakanına bazı ülkelerden oluşan bir grubun yalnızca güce saygı duyduklarından bahsettiğimde, arabulucum şöyle yanıtlamıştı: "Evet, özellikle güçlü olanlarına duyulan saygı."

Bu nedenle, tarihinin büyük bir kısmında egemen bir devlet olan Brezilya, Birleşik Devletler ile özel bir ilişki konusunda ısrarcı olmuştur ve bunda uyuşmuştur. Brezilya, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Birleşik Devletler'in Avrupa'daki müttefiki İngiltere'ye benzer bir müttefik haline gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nda bir Brezilya birliği İtalya'daki müttefiklerin yanında savaşmıştır; 1965 yılında Dominik Cumhuriyeti'nin işgal edilmesi sırasında Brezilya askerileri ABD güçlerine katılmışlardır ve birliğin tümü Brezilyalı bir general tarafından yönetilmekteydi.

Brezilya Birleşik Devletler'le ilişkisini başından beri Başkan Kennedy'nin Atlantik ortaklığı için ortaya koyduğu biçimde, ikiz yandaşlar olarak görmüştür. Brezilya, Kuzey Amerika'da Birleşik Devletler'in gerçekleştirdiği göreve benzer şekilde, kendisinin de Latin Amerika'yı düzenlediğini; iki girişimin ortak bir amaçlar kümesini birleştirmeyi hedefleyen sık değiş tokuşlarla uyum içinde birlikte çalışması için düşünmüştür. Amerika içi sistem tarafından kabul edilen her Latin Amerika devletinin kuramsal egemenlik eşitliği, Brezilya'nın dış politika sözlüğünde yer almamaktadır.

1976 yılına gelindiğinde, Gerald Ford'un başkanlığı sırasında Birleşik Devletler Brezilya'yı özel bir danışman konumuna uygun görmüştür. Dışişleri Bakanlığı Komitesi başkanı Thomas "Doc" Morgan'ın bana sorduğu Birleşik Devletler'in Brezilya'yı bu suretle bir dünya gücü konumuna yükseltip yükseltmediği sorusunu şöyle yanıtladım:

> Sn. Başkan, bu anlaşma Brezilya'yı bir dünya gücü haline getirmez. Brezilya'nın yüz milyon kişilik bir nüfusu, geniş ekonomik kaynakları, çok hızlı bir ekonomik gelişimi var. Brezilya bir dünya gücü haline geliyor ve bunu gerçekleştirmesi için bizim onayımıza gereksinimi var. Ayrıca dış politikanın yürütülmesi sürecinde var olan gerçeklerle ilgilenmek bizim için bir yükümlülüktür.

Bununla birlikte, o zaman kurulan özel ilişki başarılı olmadı. 1964 yılından sonra Brezilya'da askeri bir rejimin varlığı, bu askeri varlığın büyüyen otoriter eğilimleri ve ABD ticaret yasaları, Carter yönetimi sırasında derinleşen birtakım rahatsızlıklar doğurdu. Yaklaşık on yıllık Brezilya yakınlığının ardından, Birleşik Devletler'le Brezilya arasında başka bir yerde bir eksiklik göründü. 1980'li yıllarda Brezilya, aslında ABD iç politikasının kaprisleriyle birlikte kendisinin büyüyen gücü ve güveni nedeniyle, Birleşik Devletler tarafından bahşedilen onur verici özel bir konuma bel bağlamasının uygun olmayacağı kararına vardı. Brezilya tek başına Birleşik Devletler'e güvenme politikasını, temkinli biçimde birden çok diplomatik ve ekonomik seçenek oluşturma ve Birleşik Devletler'i alternatiflerinin zenginliğiyle etkileme çabalarıyla değiştirdi. Ekonomisinin hareketliliğine, nüfusunun büyüklüğüne (yeni yüzyılın başında 150 milyon kadardı) ve Mercosur'da sempatisini kazanabileceği ortaklarına güvenen Brezilya, bu noktadan sonra Latin Amerika'da kendi başına baskın bir konuma geçmek için arayış içine girecektir.

Bu politika geliştikçe, Brezilya Birleşik Devletler'den gelen gerçek ve algılanan küçümsemelere karşı gittikçe daha hassas hale gelmiştir. Yönetici konumundakiler, FTAA'nın Birleşik Devletler'in tek yanlı kazancı için tasarlandığından; çevresel koşullarla ilgili endişelerin, Brezilya'nın Amazon üzerindeki egemenliğini sona erdirmek için bir hile olduğundan ve Birleşik Devletler'in ucuzlatma karşıtı ve çalışma standartlarını korumacılık için bir vesile olarak kullandığından şüphe duymaktadır. FTAA'ya doğru ilerleme, Brezilya ile olan ilişkileri yeni bir tabana oturtmak için büyük çaba gerektirmektedir.[3]

Bu tür bir çaba önemlidir, çünkü 1990'larda Brezilya, Meksika ve Şili'yle başlayan politik ve ekonomik yeniden yapılanma dalgasına katılmıştır. Önemli bir başkan olan Fernando Henrique Cardoso'nun başkanlığı ardında, Brezilya hiperenflasyonunu ay başına yüzde 40'a, yıl başına ise yüzde 10'a kadar düşürmüştür. Sonuç olarak, daha önce enflasyonun kurbanı konumunda olan sabit maaşlı gruplar, orta sınıfa doğru yükselmeye başlamış ve ekonomik büyümenin yanı sıra politik dengeye de katkıda bulunmuşlardır. Devlet kurumları sistemli biçimde özelleştirilmiş; ABD'li görüşmecilerin istediği hızda olmasa da, ticaret sınırlamaları azaltılmış; dış yatırım teşvik edilmiş; hükümet, yalnızca hükümetlerin ele alabilecek kadar donanımlı olduğu sektörlerle sınırlandırılmış; ekonomik büyüme yoğun olarak pazar güçlerine bırakılmıştır.

Sınırlı ve korumacı olan Brezilya endüstrisi, gittikçe daha çok uluslararası hale gelmiştir. Yüzde dörtlük bir büyüme hızı, finansal denge, büyük bir iç Pazar ve dengeli bir hükümet ile, Brezilya yirminci yüzyılın en büyük ekonomik ve politik ülkelerinden birine dönüşmekteydi. Bu güç konumu ile amaca yönelik bir politikayı becerikli diplomatik tarzı sayesinde rahatlatan Brezilya, Birleşik Devletler'den yarıküreyle ilgili yirmi yıl önce bitmiş olan özel uzmanlık düzenlemeleri yoluyla başarmayı hedeflediği konularda aynı üstünlüğü elde etmek üzere yola çıkmıştır.

Mevcut Amerika içi kurumları Birleşik Devletler egemenliğinin destekçisi olarak gören Brezilya aynı zamanda yarıküre çağındaki serbest ticaret fikrini, Mercosur'u pekiştirmek; Arjantin'i, Paraguay'ı ve Uruguay'ı Mercosur'a bağlamak; Birleşik Devletler'i ülkelerle tek tek ilgilenmek yerine bölgesel bir blokla başa çıkmaya zorunlu kılmak için yavaşlatmaya çalışmıştır.

Tümüyle coğrafi bir bakış açısıyla, Mercosur anlam kazanmaktadır. Ancak Mercosur'un en büyük iki üyesi olan Brezilya ve Arjantin'in parasal sistemleri Brezilya'daki dalgalı kur ve Arjantin'de pesonun dolara bağlanması nedeniyle çıkmazda olduğundan dolayı, bu önemli kurumsal bütünleşme yavaş ve gerginlik kaçınılmaz olacaktır. Her durumda, Brezilya'nın komşularının Birleşik Devletler'le yakın ilişki kurmaya olan heveslerini Latin Amerika dayanışması kuramları nedeniyle ikinci plâna alma olasılıkları düşüktür.

Mercosur Kuzey ve Güney Amerika Serbest Ticaret Alanı oluşturma sürecinde NAFTA'nın ortağı olarak işlediği sürece, Birleşik Devletler'in buna karşı çıkması için hiçbir neden bulunmamakta-

dır. Ancak Mercosur tümüyle oluşmadan önce bile Birleşik Devletler'i geleneksel arkadaşlarla kurulan iki taraflı ilişkilerin dışında bırakma çabasına dönüşürse veya Mercosur iç düzenlemelerini Avrupa Birliği'nde gelişmekte olan ve ekonomik ve politik alanlarda Birleşik Devletler'i birtakım oldubittilerle karşı karşıya bırakma eğilimindeki bazı düzenlemelere benzetmeyi sürdürürse, bu başka bir sorun olur. Bu, Batı Yarıküre ilişkilerine, tarihi sözlerinin ve uygulamalarının karşılanmamasına dönük arkadaşça olmayan bir sertlik ve yüzleşmeci bir tarz getirir.

Eğer sorunların birikmesine izin verilirse, bütün bunların Brezilya ile Birleşik Devletler arasında, Batı Yarıküre'nin Güney konisinin geleceği üzerine potansiyel bir yarışma olma özelliği bulunmaktadır. Bu tür bir sonuç, iki taraf üzerinde de bir diplomasi suçlaması olacaktır. Her iki ülke de aralarındaki bir çatışmada galip gelen olmayacağını anladığında, Brezilya ve ABD arasında yeniden büyük ölçüde geleneksel bir yakınlık kurulması mümkündür. Birleşik Devletler, Brezilya'yla ilişkilerinde, büyük bir güç olmanın eşiğindeki bir topluma karşı daha büyük hassasiyet göstermek durumundadır. Bu, yüreklendirici diplomasinin ve yaptırımlar yoluyla her tür Amerikan tercihinin zorla kabul ettirilmesi girişimlerinin kısıtlanması anlamına gelmektedir. Aynı zamanda bunun için, Brezilya'nın şeker, turunçgil ve çelik ihracatları üzerindeki mevcut kötü ticaret çekişmelerini çözmeye çalışmak gerekmektedir. Brezilya kendi açısından kendi geleneksel diplomatik tarzının Amerikalılar'la, Fransızların oldubitti yönteminden daha iyi işlediğini unutmamalıdır. Tarım politikası açısından Avrupa ile Latin Amerika arasındaki farklılıklara bakıldığında, Avrupa seçeneği uzun vadeli bir politikadan çok hemen sona erecek bir roldür.

Birleşik Devletler, Mercosur tam anlamıyla hazırlanana kadar FTAA'nın kurulmasının ertelenmesini savunanlara kulak asmamalıdır. Bunun yerine, iki girişim eşzamanlı ilerlemelidir. Yarıküre çapındaki ticaret, her iki bölgesel grup bütünleşmesinden birinin hızına bağımlı hale getirilmemelidir. FTAA'nın tamamlanmasına kadar, bütünüyle Batı Yarıküre sistemine yönelik devinirliği en iyi şekilde hızlandırmak ve yeni bir uluslararası düzene doğru en büyük adımı atmak için, Birleşik Devletler Latin Amerika ülkeleriyle NAFTA arasındaki iki taraflı ticaret düzenlemelerine açık olmalıdır. En büyük uzlaşma, Birleşik Devletler'in Mercosur yolunda herhangi bir zorluk çıkarmayacağı ve Brezilya'nın FTAA'ya gireceği bir düzenleme olacaktır.

Pek çok açıdan, bu gelişimi desteklemede Arjantin hayati bir rol

oynayacaktır. Arjantin'in Batı Yarıküre ilişkilerinde böylesine önemli bir role sahip olması, yıllar önce olası görünmezdi. Tarihinin büyük bölümünde Arjantin kuzeye değil, doğuya, Avrupa'ya doğru yönelmiştir. Çok geniş kaynaklarla ve becerikli bir nüfusla kutsanmış olan Arjantin'de, Perón diktatörlüğü gelmeden önce kişi başına düşen gelir dünyada altıncı sıradaydı. Kuzeydeki komşularına tepeden bakan ve Birleşik Devletler'in baskın rolüne, soğuk biçimdeki tepeden bakışın ötesine geçmeden kırgın duran Arjantin, Batı Yarıküre içinde kendisinin farklılığını vurgulamıştır.

Juan Perón'un diktatörlüğünün başlamasıyla, Arjantin'in eşsizlik iddiası da sona ermiştir. Son yarım yüzyıldan beri, Arjantin bir çelişkiler ülkesi olmuştur. Uzun bir süre boyunca en yüksek okur yazarlık oranı ve en büyük orta sınıfıyla Latin Amerika'nın en büyük ülkesi olan Arjantin, aynı zamanda ilk Bayan Perón'un etkisi, ikinci Bayan Perón'un yönetimi altında, en tuhaf yönetim biçimlerine de tanıklık etmiştir. Neredeyse istikrardan korkarcasına, tam başarıya yaklaştığı sırada kendisini defalarca karışıklığın içine atmıştır. Kültürlü bir yönetici sınıfı bulunmasına karşın, bu sınıf başarılı hükümetlerin Arjantin'in büyük zenginliği tarafından açılan beklentilerin önüne geçmelerini engellemekte başarılı olamamıştır.

Perón ekonomiyi yönlendiren sektörleri hükümet denetimi altına almış, işçiler karşısında kendi popülerliğini garantilemek için ulusun sırtına sürdürülemez bir sosyal refah programı yüklemiş ve kesin Amerikan karşıtlığı biçiminde tanımlanan bir dış politika ilan etmiştir. Ordu tarafından devrilen ve 1955 yılında İspanya'ya sürgüne gönderilen Perón, 1973 yılında ardıllarının ülkeyi yönetmedeki beceriksizliklerinin sonucunda yeniden ülkenin yönetimine gelmiştir. Ancak 1975 yılında ölmüş ve yıkıntıları tam anlamıyla hazırlıksız olan ikinci eşine bırakmıştır. Perón'un ölümünden sonra bile, Perónculuk reformun etkili şekilde önüne geçen nüfusun yüzde kırklık bölümünün desteğine sahip olmuştur. Demokrasi ve reforma doğru Peröncu hükümetler ilerlememiş, Perón karşıtı hükümetler de ilerleyememişlerdir. 1970'lerin ortalarına doğru, Arjantin neredeyse hükümetsizdi. Ordu en sonunda, bu zorluğu göğüsleme konusunda aynı şekilde yetersiz olan generaller ve amiraller yönetimiyle yer değiştirmek üzere Bayan Perón'u, 1976 yılında ayrılmaya davet etti. Devletin ekonomik etkinlik üzerindeki ilgisini yoğunlaştırdılar, büyük bütçe açıklarını kapattılar ve ardından umarsız biçimde Falkland Adaları'nı işgal ettiler.

Arjantin güçlerinin küçük düşürücü yenilgisi, tam olarak ulusal bir katarsis yaşanmasına yol açtı. Ordu kışlalara çekildi ve sivil bir hükümet için seçim yapıldı. Bununla birlikte, Başkan Raúl Alfonsín ekonomiyi çekip çevirme konusunda başarısız oldu; enflasyon ve işsizlik rekor şekilde yükseldi. Carlos Menem Peronista partisinin başkanı olarak yönetime geldiğinde, ulus acı ilaç için hazırdı; ancak Menem'im Peroncu geçmişine bakarak, çok az insan reçeteyi yazacak kişinin o olmasını bekliyordu. Ancak, Menem'in cesareti ve gizemli içgüdüleri sonunda ulusu şaşırttı. Yönetiminin ilk zamanlarında Latin Amerika'nın ekonomik devriminin en büyük figürlerinden biri olan Domingo Cavallo'nun öğütleri ve danışmanlığı sayesinde, Menem Arjantin tarihini ayağa kaldırmış, pesoyu dolara bağlamış, devlet iştiraklerini özelleştirmiş, özel sektör bütçesini denetim altına almış ve enflasyonu ezmiştir. Menem, tüm Arjantinliler'in tarihi deneyimlerinden tamamıyla farklı yepyeni bir Arjantin yaratmıştır. Bu süreç dahilinde 1990'ların ortalarında, Menem bölge içinde ülkesini demokrasiye doğru götüren büyük bir lider konumuna gelmiş, ulusunun uluslararası barışı koruma çabaları çerçevesinde Birleşik Devletler'le ittifak içinde olmasını sağlamış ve Peronculuk'un adı dışında her bir öğesinden vazgeçmiştir.

Eğer o sırada Birleşik Devletler hızlı yetki sahibi olsaydı ve Arjantin'i ya NAFTA'ya ya da iki taraflı bir ticaret anlaşmasına davet etseydi, büyük olasılıkla Menem bunu istekli bir biçimde kabul ederdi ve hem Arjantin ekonomisine hem de FTAA'ya yeni bir yüreklendirme sağlanmış olurdu. Ancak kendi önerilerini yerine getirmekte geciken Clinton yönetimiyle birlikte, Arjantin, Brezilya'nın Mercosur'a yüklediği politik karaktere katkıda bulunmadan, üyelik konusunu dikkate aldı.

Olaylar Arjantin'in peşini bırakmadı. Menem'in üçüncü dönem için başkanlığa oynaması halkın çoğunluğu tarafından benimsenmedi ve 2000 yılındaki seçimden, Menem'in atılganlığına sahip olmayan, ancak kusursuz biçimde dürüst, yetenekli ve saygıdeğer bir lider olan Fernando de la Rua galip çıktı. De la Rua yönetime gelir gelmez, uluslararası durum tatsızlaştı. Arjantin pesosunun ve bu nedenle Arjantin ihracatının bağlı bulunduğu dolar yükseldi. Arjantin'in ana ihraç pazarı olan Brezilya ekonomik zorluklarla karşılaştı ve Arjantin'in ihraç kazançlarını tek bir vuruşla düşürecek biçimde, para biriminde devalüasyona gitti. Miami zirvesinden sonra, yarıkürede serbest ticaret hareketi, yalnızca tutkulu bürokratların dayanabileceği karmaşıklıktaki sonsuz gibi görünen teknik

görüşmelerle batırılmıştı. Arjantin'in politik ve ekonomik ilerlemesi durdu.

Bu kitabın yazımı sırasında Arjantin kendisini bu bunalımdan çekip çıkarmaya uğraşmaktadır. Domingo Cavallo'ya Arjantin ekonomisini ulusal birliğe dayanan bir programla kurtarmak için başka bir fırsat tanınmıştır. Yalnızca şöhreti bile güven uyandırmaktadır ve Arjantin'in düzelmesini sağlayacak uzun vadeli etmenler de bulunmaktadır. Dolar zayıflamaktadır ve Brezilya ekonomisi bir kez daha ivme kazanırken, Brezilya'nın ithalat beklentilerinin gelişmesine bağlı olarak dolara bağımlı faiz oranları düşmüştür. Arjantin için ihracat fiyatları yeniden yükselmiştir. Eğer ulusal program mali reformun gerçekleşmesini sağlarsa, Arjantin'in potansiyelinin önemli bir düzelmeyi teşvik etmesi beklenecektir. Birleşik Devletler, bu kısa süreli krizi atlatmak için elinden gelenin en iyisini yapmalıdır.

Uzun vadede, yarıküredeki tüm devletler gibi, Arjantin'in de önündeki en önemli konu, Batı Yarıküre serbest ticaret beklentisidir. Arjantin bir bakımdan bölgenin geri kalanının vekilidir. Her şeyden daha açık biçimde, Arjantin, Latin Amerika ve Kuzey Amerika'nın ticari bütünleşmesinden doğabilecek sonuçları ve potansiyel kazançları sergilemektedir. Arjantin'in Birleşik Devletler'deki ve Kanada'daki ihracat fırsatları büyük ölçüde artacaktır. Meksika'nın NAFTA'ya katıldığında yaşadığı gibi, Arjantin de doğrudan yabancı yatırım için çok çekici hale gelecektir. Bu, Arjantin'in dış borçlara fazlasıyla bağımlı olan mevcut konumunu rahatlatacaktır. Son olarak, Kuzey ve Güney Amerika için başarılı bir serbest ticaret düzenlemesi, daha sonra Avrupa pazarını Arjantin'in tarım ürünlerine, özellikle şu anda Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikası tarafından bir kenara itilmiş olan sığır eti ve tahıla açacak bir anahtar olabilir.

Ancak aynı nedenle, bu fırsat Arjantin için politik bir ikilem de getirmektedir. Herhangi bir sınırlandırma olmaksızın FTAA'yı tercih etmek, Mercosur'u ve bununla birlikte de Arjantin'in Brezilya pazarına girerek keyfini sürdüğü önemli faydaları riske atabilir. Daha geniş bir bakış açısıyla bu, şu anda Güney Amerika'nın iki süper gücü arasında eşi görülmemiş içten politik bağların kopmasına neden olabilir.

Yarıkürenin devlet adamlarının yaşayacakları zorluk şudur: Bütün devletlerin NAFTA ve Mercosur arasında kalmadan faydalanabilecekleri bir serbest ticaret sistemi kurmak. Brezilya ve Birleşik Devletler arasındaki rekabette üstünlüğe yer yoktur. Birleşik

Devletler'in bölgesel ticaret birimini temsil eden bir Mercosur'a karşı çıkmak için hiçbir nedeni bulunmamaktadır. Ayrıca Brezilya'nın kendi saygınlığını tanımlamak için Birleşik Devletler'le karşı karşıya kalmaya ya da Batı Yarıküre'yi rekabet eden gruplaşmalara bölerek özelliklerinin kendisini yetkilendireceği bir role gereksinimi yoktur. Arjantin ve bölgedeki diğer devletler genel Batı Yarıküre serbest ticaret düzenlemesine katılabilmeli ve aynı zamanda Mercosur'daki komşularıyla özel ticaret düzenlemelerini de koruyabilmelidirler. Yarıküredeki devletler, Yeni Dünya'nın eskisinin dengesini düzeltmek üzere çağrıldığını açıklayarak Monroe Doktrini'ni kabul eden İngiliz Dışişleri Sekreteri George Canning'in bildirisinin cazibesine karşı koymalıdırlar. Avrupa Birliği şimdi de Batı Yarıküre blokları arasındaki bir rekabeti teşvik etmek ve bunu kendi çıkarı için kullanmak üzere mi sahnede? Avrupa'yı, NAFTA'yı dengeleyecek ağırlık olarak kullanmak yerine, hedef, bir Atlantik serbest ticaret alanında NAFTA'yı Mercosur'la ve Avrupa Birliği'yle birleştirmek olmalıdır.

Bu nedenle, Batı Yarıküre, Birleşik Devletler'le karşı karşıya olan uluslararası zorlukların bir küçük evrenini temsil etmektedir. Pazar güçlerine dayanan, ancak aynı zamanda da küreselleşmenin ekonomik ve politik yapıları arasındaki boşluğu kapatması gereken küresel ekonomi fırsatlarını ortaya koymaktadır. Ekonomik büyümenin reform ve reformun da açık kurumlarla ve bağımsız bir yargı sistemiyle birlikte istikrarlı, yasal ve demokratik bir politik yapı gerektirdiği bir gerçektir. Uyuşturucu endüstrisinde, terörizmde ve gerilla hareketlerinde, güvenlik ve toplumların istikrarı karşısında yeni tehditler ortaya çıkmıştır. Ancak aynı zamanda yeni bir büyüme ve demokrasi dönemine eşlik etmek üzere bütün Batı Yarıküre'yi kucaklayacak bölgesel bir yapı beklentisi de bulunmaktadır. Bunun ötesinde, bir Atlantik serbest ticaret alanı beklentisi vardır. Birçok şey, Birleşik Devletler'in bu fırsatın gerektirdiği diplomasiyi sağlamasına bağlıdır.

Dördüncü Bölüm

Asya: Denge Dünyası

ASYA'NIN JEOPOLİTİK KARMAŞIKLIĞI

Yirminci yüzyılın ilk yarısında, Birleşik Devletler Avrupa'ya potansiyel bir düşmanın hükmetmesini önlemek için iki savaşa katıldı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, hiçbir Batı Avrupa ülkesi Avrupa'ya hükmedecek kadar güçlü ve bir politika aracı olarak komşularına savaş açmaya başvuracak kadar hazırlıklı değildi. Güvenlik tehditleri dışarıdan geldi.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında (aslında 1941 yılından başlayarak), Birleşik Devletler Asya'da aynı ilkeyi haklı çıkarmak için üç savaşa daha katıldı: Japonya'ya, Kore'ye ve Vietnam'a karşı. Ancak Asya'daki sonuçlar Avrupa'da olduğu gibi bir gelişim göstermedi. Asya devletleri, pek çok ekonomik konuda işbirliği içinde olsalar da, birbirlerini stratejik rakipler olarak görürler. Birbirleri arasında savaş olma olasılığı düşüktür, ancak yok değildir. Bu nedenle, uluslararası Asya düzeni, yirmi birinci yüzyıl Kuzey Atlantik'inden çok, on dokuzuncu yüzyıl Avrupa'sını anımsatmaktadır.

Asya'nın politik ve ekonomik haritası, bölgenin büyük önemini

ve karmaşıklığını yansıtmaktadır. Asya, Avrupa'nın tarihi herhangi bir ülkesinin ekonomisinden daha büyük bir ekonomisi ve gelişmiş bir endüstrisi olan Japonya; kıta boyutlarında üç ülke, yani Hindistan, Çin ve Rusya; gelişmiş endüstriyel devletlerin ekonomik ve teknolojik kapasitesine yaklaşan iki ülke olan Güney Kore ve Singapur; binlerce adadan oluşan ve bazı büyük deniz yollarını denetleyen iki takımada, Filipinler ve Endonezya; nüfusları yaklaşık Fransa veya İtalya kadar olan iki köklü devlet, Tayland ve Burma; nükleer ve uzun menzilli füzeler üreten hilekâr devlet Kuzey Kore'yi kapsamaktadır. Malezya ve Endonezya'nın yarımada ve ada uzantılarına büyük ölçüde Müslüman bir nüfus yayılmıştır; Endonezya'da dünyadaki herhangi başka bir ülkeden daha büyük bir Müslüman nüfus yaşamaktadır. Son olarak, üstün askeri becerilerini ve azılı ulusçuluğunu Fransa, Birleşik Devletler, Çin ve üzerinde bir çeşit egemenlik uyguladığı iki komşusu Laos ve Kamboçya'ya karşı gerçekleşen savaşlarda sergilemiştir.

Asya'nın ekonomisi Birleşik Devletler ve dünya için giderek daha önemli hale gelmeye başlamıştır. 1996 yılında Asya, ABD ticaretiyle birlikte tüm dünya ticaretinin yüzde altmış sekizini oluşturuyordu; 1990'lı yıllarda Çin'e gönderilen ABD ihraç malları ortalama yüzde on üç oranında büyüdü ve oradaki ABD yatırımı aynı dönem içinde üç katına çıktı. Bununla birlikte, Asya küresel ekonomiye bağlanmış olsa da, bu ekonominin kargaşasını hafifletecek bölgesel bir yapıdan veya çeşitli ulusal ekonomilerinin gücü dışında herhangi bir finansal güvenlik duvarından yoksundur. Asya'nın 1997 yılında yaşadığı finansal kriz, özellikle bu ülkelerin çok az denetim sahibi olduğu veya hiç denetleyemediği küçük ve orta ölçekli ekonomilerin faiz oranlarındaki, para birimine biçilen değerlerdeki ve spekülatif para akışındaki değişikliklere karşı korunmasızlığını kanıtlamıştır. Bu yönde Japonya'dan bazı öneriler gelse de ve bir Asya Serbest Ticaret Alanı'na doğru Çin ve Japonya tarafından desteklenen yeni bazı hareketler bulunsa da, bir Asya ekonomik bloğu henüz ortaya çıkmamıştır. Karşılıklı ulusal şüpheler hâlâ çok büyüktür ve orta vadede Avrupa Birliği'ne eşdeğer bir Asya birleşmesine izin vermek için gelişim düzeyleri fazla çeşitlidir. Ancak bu, Asya'daki büyük ve küçük devletlerin kendi savunmasızlıklarını kabul edecekleri anlamına gelmez. Asya'daki başka bir önemli finansal kriz veya endüstriyel demokrasi krizi, kuşkusuz Asya ülkelerinin, mevcut bölgesel sistemlerin benzeri bir Asya birliği oluşturarak kendi ekonomik ve politik yazgıları üzerinde daha fazla denetim sağlama çabalarını hızlandıracak-

tır.

Dünyanın en yoğun nüfusa ve en çalışkan insanlarla en büyük kaynaklarına sahip düşmanca tavırlı bir Asya bloğu, Amerikan ulusal çıkarlarıyla uyumlu olmayacaktır. Bu nedenden dolayı, Amerika Asya'da bir varlık sahibi olmalıdır ve Amerika'nın jeopolitik hedefi Asya'nın düşman bir blok halinde bütünleşmesini (en büyük güçlerinden birinin koruması altında, bunun gerçekleşme olasılığı çok düşüktür) engellemek olarak kalmalıdır. Bu nedenle, Amerika'nın Asya ile olan ilişkisi, İngiltere ile dört yüzyıldan beri bulunan Avrupa kıtasına yönelik ilişkisiyle karşılaştırılabilirdir. Winston Churchill bu durumu şöyle açıklamıştır:

> Dört yüzyıldan bu yana, İngiltere'nin dış politikası, Kıta üzerindeki en güçlü, en saldırgan, en hükmedici Güç'e karşı durmak olmuştur. ... Bu dört yüzyıllık tutarlı amacın ortasında, adlarda, gerçeklerde, durumlarda ve şartlarda oluşan çok sayıdaki değişiklik, herhangi bir ırk, ulus, devlet veya insan kaydının göstereceği en olağanüstü serüven olarak sınıflandırılmalıdır. Üstelik, her koşulda İngiltere en zor yönü tercih etmiştir. İspanya Kralı II. Philip'e, William III ve Marlborough altında XIV. Louis'ye, Napoleon'a, Almanya Kralı II. William'a karşı durmak için daha büyük bir güçle birleşmek ve onun zaferinin meyvelerini paylaşmak, çok kolay ve cezp edici olabilirdi. Ancak biz, her zaman daha zor olanı seçtik, daha küçük Güçlerle birleştik ve onlar arasında bir bileşim ortaya çıkardık ve böylece, her kim olursa olsun, hangi devleti yönetirse yönetsin, Kıta'nın askeri zorbasını yendik ve öfkelendirdik. Bu şekilde, Avrupa'nın özgürlüklerini savunduk, yaşam dolu ve değişken toplumunun büyümesini koruduk... . Bizim izlediğimiz yol, yalnız rastlantısal olaylar, beğeniler ve hoşnutsuzluklar ve herhangi başka bir duygu tarafından kabul ettirilen bir çare değil, bir toplum politikası yoludur.[1]

Yirmi birinci yüzyılda, Birleşik Devletler'in Asya'dakine benzer bir hedefi, daha büyük bir zorluk ortaya koymaktadır. Avrupa'nın güç dengesi, büyük ölçüde homojen etnik bileşime sahip ulus devletler (Rusya hariç) tarafından sürdürülmüştür; ana Asya devletlerinin çoğu (Çin, Rusya, Hindistan, Endonezya), boyut bakımından kıtasal ve bileşim olarak çoklu etnik devletlerdir. Avrupa dengesi, bütün büyük devletlerin onun bir parçası olması anlamında, mükemmel biçimde tutarlıdır; yani ittifaklarının karşılıklı etkileşimi güç dengesini oluşturmaktadır. Böylece, Sırbistan üzerinden Balkanlar'a yayılan bir kriz, Birinci Dünya Savaşı'nı kışkırtmıştır. Asya güç dengesi daha farklı ve bu nedenle de daha karmaşıktır.

Avrupa'daki, iki dünya savaşı ve küresel zorlukların karşısında Avrupa ulus devletinin yetersiz ölçeği, on dokuzuncu yüzyılın güç dengesini önemsizleştirmiştir. Avrupa devletleri, artık birbirlerini stratejik tehdit olarak görmemektedir; Avrupa dışından gelen tehditler de ittifakla birlikte Birleşik Devletler tarafından halledilmektedir.

Buna karşıt şekilde, kendi güvenliklerini tehdit eden unsurlar hakkında oldukça farklı görüşlere sahip Asya devletleri, hiçbir zaman ortak bir tehlikeyi kabul etmemişlerdir. Bazıları tarihi olarak Rusya'dan korkmuştur; diğerlerini ise en çok Çin kaygılandırmaktadır; bazıları da yeniden güçlenen bir Japonya hakkında endişe etmektedir; Güneydoğu Asya'daki bazı devletler ise, Vietnam'ı ana tehlike olarak kabul etmektedir. Hindistan ve Pakistan'ın her ikisi de, diğerinin oluşturduğu tehdidi takıntı haline getirmişlerdir.

Bölgesel çatışmalarla ilgili olarak, Asya devletleri kendilerini güç kullanmaya, iki dünya savaşı kıyımı tarafından yola getirilmiş olan Avrupa devletlerinden daha hazır göstermişlerdir. Bu nedenle, bir ülkenin gücündeki herhangi bir artış, kendi güvenliklerine önem veren diğer tüm ülkelerin bunu telafi edecek ayarlamalar yapmalarına neden olmaktadır. İşte bu nedenden dolayı, Soğuk Savaş'ın sona ermesine karşın Asya genelindeki savunma harcamaları gittikçe yükselmektedir. İngiliz Uzay Teknolojisi'nin tespitlerine göre, 2010 yılı itibariyle Asya devletlerinin askeri harcamaları Batı Avrupa'nınkini aşacak ve Birleşik Devletler'inkinin üçte ikisi düzeyine ulaşacaktır.[2]

On dokuzuncu yüzyıl Avrupa'sına karşıt şekilde, Asya'da tek bir homojen denge yoktur; bölgenin büyüklüğü ve bölgede kültürler ve tarih arasındaki farklılıklar, iki stratejik denge birleşiminin oluşmasına katkıda bulunmuştur: Kuzeydoğu Asya'da Çin, Japonya, Rusya ve Birleşik Devletler, ne yapacağı belli olmayan Kore yarımadası üzerinde potansiyel bir patlama noktasıyla birlikte etkileşim içindedir; Güneydoğu Asya'da Çin, Hindistan, Japonya, Birleşik Devletler ve Endonezya, çıkarları Vietnam, Tayland, Avustralya ve Filipinler'le uzlaştırılması gereken ana aktörleridir.

Üstelik, çoğu Asya devleti tarafından oynanan roller sürekli değişkenlik göstermektedir. Japonya daha açık bir ulusal politika yönünde ilerledikçe, her iki stratejik denge üzerindeki etkinliği büyüme olasılığı taşımakta ve özellikle Çin'in etkisini taşıma yönünde gelişmektedir. Benzer şekilde, Hindistan büyük bir güç

olarak ortaya çıkmaktadır ve Singapur'dan Aden'e kadar egemenliği hedeflemiş olan Hindistan'daki İngiliz yönetiminin geleneksel politikasından daha iyisini yapmaya çalışarak, Güneydoğu Asya'da gittikçe daha etkin hale gelecektir. Çin, büyüyen ekonomik gücüyle orantılı bir politik rol üzerinde ısrar edecektir.

Bütün bunlar, Asya'daki ABD güvenlik sisteminin neden Avrupa'dakinden oldukça farklı olduğunu açıklar. Atlantik İttifakı'nda, büyük Amerikan askeri varlığı, bütünleşmiş askeri komuta ve kalıcı büyükelçiler konseyi, Amerika'nın bağlılığının altını çizmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin Japonya'yla olan karşılıklı güvenlik anlaşması, hiçbir resmi mekanizma tarafından desteklenmemiştir; daha çok egemen bir Asya stratejisinin tek taraflı bir yansıması olmaya yakındır. 1992 yılında sona eren Filipinler'deki Amerikan askeri varlığı, bu devletin Bağlantısız Hareket'e katılımını engellememiştir. Yalnızca Güney Kore'de çizgiler Avrupa'da olduğu gibi çizilmiştir; ancak bu, Soğuk Savaş sırasındaki Demir Perde'ye kıyasla daha çok yerli güçlere dayanarak gerçekleştirilmiştir. Asya'nın kenarındaki Avustralya'yla yakın çift yönlü işbirliği, bu düzenlemelere arka çıkmaktadır.

Güvenlik açısından bakılırsa, Asya devletleri aynı anda iki farklı dünya şeklinde ortaya çıkmaktadır. Küresel güç dengesiyle ilgili olarak, küresel dengede Amerika'nın koruması altına sığınmaktadırlar. Yine de çoğu, bu dengeye katkılarını, Birleşik Devletler'le politik bağlardan kaçınan ve hatta onları Amerika'nın ittifak üstünlüğünü zayıflatmak üzere tasarlanmış politikalara katılma konusunda özgür bırakan, düzen dışı bir doktrinle tanımlar.

Bu öğelerin birbirine karışması, Birleşik Devletler'i, Asya için uluslararası bir düzen kurulması konusunda belli herhangi bir yaklaşımı benimsemekten korur. Avrupa'da Birleşik Devletler ikili bir askeri ve politik strateji gütmüştür: Sovyet saldırısı tehdidiyle karşılaşabilmek için, Avrupa'nın ekonomik kurumlarını desteklemek yoluyla demokratik kurumların sistemli olarak canlandırılmasıyla birlikte askeri bir ittifakın oluşturulması ve ardından, Avrupa'nın bütünleşmesi. Bu stratejilerin hiçbiri, Japonya ve Kore ile iki yönlü ilişkiler dışında, Asya'da bütünüyle uygulanabilir olmamıştır. Kore'deki ve Vietnam'daki savaşlar bölgesel bir ittifak adına yapılmamıştı. Kore Savaşı'nda çoğu Avrupa ülkeleri olmak üzere Amerika'nın yanında savaşan ülkeler, bir Asya güvenlik sistemi adına değil, Amerika'nın Avrupa'ya katılımı konusunda

kendi iddialarını güçlendirmek için bunu yaptılar. Güney Kore'nin teknik olarak çok yönlü savunması mümkün olmuştur; çünkü BM Güvenlik Konseyi'nin karar oylaması sırasında Sovyet temsilci, Komünist Çin'in Birleşmiş Milletler'den çıkarılması nedeniyle bu yapıyı boykot etmiştir. Kore Savaşı, aslında ilk başta Birleşik Devletler tarafından düzenlenmiş olmasına karşın, yargılama açısından BM görevi haline dönüşmüştür.

Vietnam'da hiçbir NATO müttefiki Birleşik Devletler'i politik olarak bile desteklememiştir; bu müttefikler yalnızca ilgisizlik derecesinde farklılık göstermiştir. Güney Kore, Tayland, Avustralya ve Filipinler doğrudan ve dolaylı biçimde yardım eli uzatmıştır. Aslında Kore iki çarpışma alanına sahne olmuştur. Amerika savaştan başarıyla çıkmış olsaydı, bir çeşit Asya güvenlik sistemi ortaya çıkabilirdi. Ancak Birleşik Devletler'in SEATO'dan (Güneydoğu Asya Anlaşma Örgütü) çıkış için bir yol aradığı belirginleştikten sonra, herhangi bir ittifakın potansiyel esası dağıldı ve bunun yerini, güvenlik işlevlerinde ekonomik ve politik işbirliği için bölgesel bir gruplaşmadan yoksun olan ASEAN aldı.

Bu geçmişin, Amerika'nın Asya politikasının, Sovyet Rusya'yı bir tehdit olarak Çin'le değiş tokuş eden Soğuk Savaş'a doğrudan benzeyecek biçimde tasarlanmasını savunanlar tarafından akılda tutulması gereklidir. Ancak Asya'da politik ve stratejik koşullar yalnızca bir bölme çizgisi çizmek ve ana Çin provokasyonlarını kısıtlayarak bütün devletleri bunun bir tarafında gruplamak için var olmamaktadır. Bunu açıkça ya da üstü örtülü bir biçimde yapma girişimi, niyet edilenden oldukça farklı bir etki gösterecektir. Her koşulda dost ülkeler çarpıcı bir ayrılmayı seçeceklerdir. Asya ulusçuluğunu ve yansızlığını körüklerken, Birleşik Devletler'in bölgede artan yalnızlığını hazırlayacak ve kendilerini de ortada bir yerde konumlandıracaklardır.

Wilson tarzı demokrasi dilekleri bir araya gelen bir nokta sağlayamaz. Çoğu Asya ülkesi belli bir seçim sistemi benimsemiş olsa da, büyük olasılıkla Filipinler dışında demokrasi bu ülkelerin tanımlayıcı ulusal deneyimi haline gelmemiştir; aslında burada da, üç yüzyıllık İspanyol koloni kuralları hâlâ etkili bir güçtür. Her koşulda, bölgedeki hiçbir ülke (hatta demokratik Avustralya bile) Çin'le veya başka herhangi bir büyük güçle demokrasi adına karşı karşıya gelme riskini göze alamaz. Japonya'nın demokratik kurumları, uzun süredir devam eden geleneklerin İkinci Dünya Savaşı'nda işgal güçlerinin mahkumiyetine uyarlanması gibi başlamıştır. Bu kurumlar artık ne denli sağlam biçimde kurulmuş olurlarsa

olsunlar, hiçbir Japon partisi veya lideri bunları Asya'nın diğer kısımlarına yaymaya hazırlıklı değildir; çünkü böyle bir durum Asya'nın diğer devletlerince yeni Japon emperyalizminin bir örneği olarak algılanacaktır.

Kore Cumhuriyeti Birleşik Devletler'le olan ittifakında hem bağımsızlığını korumak hem de Kore'nin yeniden birleşmesini sağlamak için bir yol görmektedir. Her yönüyle gurur duyabileceği demokratik iç kurumlarına karşın, Kore'nin dış politikası Wilson ilkelerince yönlendirilmemektedir. Otokratik Çin'den daha fazla demokratik Japonya'dan korkan Güney Kore, herhangi bir Asya devletinin, en çok da Kuzey Kore, Japonya ve Rusya ile ilişkilerini dengelemek için gereksinim duyduğu Çin'in iç yapısını değiştirecek savaşlara katılmayacaktır.

Tayland ve Filipinler de kendi iç kurumlarını dış politikanın kılavuzları olarak görmemektedirler. Demokrasiyi kurmak için çabalıyor olsa da, Endonezya bu süreci kendi diplomasisine uygun bulmamaktadır; hepside Amerika'nın onayıyla olmak üzere, Irak, İran, Libya ve Küba ile dostane ilişkiler kurmuş ve bu devletleri önemli ve iç seçmenlerini tatmin etmek için gerekli olarak göstermiştir. En demokratik Asya devleti olan Hindistan, kendi iç yapısının dış politikasını belirlemesine hiçbir zaman izin vermemiştir; Soğuk Savaş'ın büyük bölümünde, Sovyetler Birliği ile ilişkileri Birleşik Devletler'le ilişkilerinden daha sıcak olmuştur.

Ancak Atlantik İttifakı deneyimlerinin henüz Asya için uygulanabilir olmaması durumu, Birleşik Devletler'in oradaki jeopolitik ve stratejik hedeflerini karşılamasına engel olmamalıdır. Her şeyden önce, Asya'da bunun için gerekli koşullar, Soğuk Savaş'ın ilk günlerinde Avrupa'da olduğundan daha çok lehinedir. Hiçbir Asya devleti (Çin bile), Soğuk Savaş'ın sonuna kadar Sovyetler Birliği'nin yaptığı şekilde komşularını aynı anda tehdit edebilecek konumda değildir. Hindistan, Japonya, Çin ve Rusya, tek tek herhangi bir komşudan ve kuşkusuz tehdit altındaki diğer Asya devletlerinin birleşiminden gelebilecek saldırılara karşı koyabilecek güçtedir. Bunun yanı sıra, Güney Kore, Vietnam veya Avustralya, potansiyel olarak saldırgan herhangi bir ülkeyi kötüye kullanmayacakladır.

Çin de dahil olmak üzere her büyük Asya devletinin jeopolitik açıdan zorluğu, komşularını fethetmekten çok bu komşuların kendilerine karşı birleşmelerini önlemektir. Japonya'nın kabusu, Çin devinin güçlenmesidir. Çin'in Japonya ve Rusya'yla ilgili kaygıla-

rı, yüzyıllık bir deneyime dayanmaktadır. Çin ve Hindistan arasındaki sınır, yarım yüzyıldan uzun bir süreden beri anlaşmazlık konusu olmuş ve ondan önce de Çin İmparatorluğu ve Hindistan'daki İngiliz yöneticiler tarafından mücadele konusu edilmiştir.

Bu gerçeğin bazen Amerikan hegemonyası hayaletine karşı stratejik bir ortaklık ilan eden Asya (özellikle Çin ve Rusya) liderleri arasındaki toplantılarda üzeri örtülmektedir. Amerikan egemenliğiyle ilgili yaptıkları açıklamalar ne kadar gerçek olursa olsun, devlet başkanları arasında gerçekleştirilen zirveler uzun süredir devam eden coğrafi ve stratejik gerçekleri sona erdiremez. Rusya'nın Çin'e bulunan ve Rus tarafında seyrek nüfusa sahip uzun sınırı, doğası gereği geçirgendir ve kayıtlı tarihten bu yana hep böyle olmuştur. Her iki ülke de, egemen Birleşik Devletler'le bir rahatsızlığa yol açacak olsa da, diğerinin iyi niyetinin sürmesi için bu sınırların güvenliğinin sorumluluğunu almayacaktır. Bu pek olası görünmese de, her ikisi de Amerika tarafından acımasız biçimde zorbalık görürse, bu onları daha derin bir ortaklığa götürebilir.

Diğer bütün Asya devletlerinin Birleşik Devletler'le ilişkisi için karşılaştırılabilir bir çözümleme yapılabilir. Vietnam da dahil olmak üzere hiçbiri, herhangi bir diğer Asya ülkesiyle, Washington'la olduğundan daha yakın ve Birleşik Devletler'e düşman bir ilişki kurarsa, bundan yarar görmez. Bunun altında Amerika'nın göreceli avantajı ve Asya'daki çeşitli dengeleri korumanın anahtarı yatmaktadır.

Amerika'nın tercihi, Asya'daki bütün devletlerle işbirliği ilişkileri oluşturmak ve herhangi bir büyük Asya gücüne karşı, bu yönde net bir gösterge olmadan doğal düşmanlık varsayımına dayalı bir politikadan kaçınmak olmalıdır. Bu yolla, Birleşik Devletler aslında kendisine gereksinim duyulduğunda desteğini kesinleştirme ve diğer devletleri pasifleşmeye teşvik etmekten veya kendi çıkarları için Amerika'yı kullanmaktan kaçınma konumunda olacaktır. Aynı zamanda, Birleşik Devletler, güç dengesi ya da Amerika'nın ulusal çıkarları gerçekten tehdit altında olduğunda açgözlü davranmalıdır.

İnsan haklar için duyulan kaygı, başkan kim olursa olsun, kuşkusuz Amerikan dış politikasının önemli bir özelliği olarak kalacaktır. Bu, Amerikalılar'ın nasıl insanlar olduğunu yansıtmaktadır ve sağduyu için faaliyet alanı bulunan yerlerde hükümet kararlarını etkileyecektir. Bilge Asyalı liderler Amerika'nın değerlerini ciddiye alacaklar ve Asya'nın istikrarının olduğu kadar dünya

barışının da bu denli bağlı olduğu bir ilişkiyi tehlikeye atmaktan kaçınacaklardır.

JAPONYA'YLA İLİŞKİLER

Birleşik Devletler'in Asya'daki en önemli ilişkisi, Japonya'yla olan ilişkisidir. Japonya müttefiktir; Amerikan askeri üsleri, Japon toprakları üzerinde konumlanmıştır; Japonya, şimdiye kadar Asya üzerindeki en büyük ekonomiye sahiptir ve bu konumu en azından önümüzdeki yüzyılın ikinci çeyreğine kadar sürdürecektir. Japonya aynı zamanda Amerika'nın tam olarak anlamakta zorlandığı soyut kültürü olan bir ülkedir. Amerikalı liderler, Japon demokrasisine sanki onların liderleri de Amerika'daki aynı şartlarla hareket ediyormuşçasına ve onları değişiklikle ilgili sonsuz bilgilendirme ve yatıştırma gerekliliği bulunuyormuşçasına yerli bir olay gibi davranırlar. Amerikalı ekonomistler Japon ekonomisinin eksikliklerinden yakınırlar ve Amerikalı eleştirmenlerini anlamadıklarından, Japonlar şimdiye dek inatçı bir şekilde Amerika'nın ısrarcı reçetelerini benimsemekte başarısız olmuşlardır.

Ortak güvenlikle ilgili olarak, Japonya Washington'da geliştirilmiş ve Tokyo'da hayata geçirilmiş olan kavramlara dayanan yükleri paylaşmaya davet edilmektedir. Bu yaklaşım, Amerikan egemenliğine görünürde Avrupa'da olduğundan daha az zorluk getirmiştir; çünkü kabullenme, önerilen askeri büyümede ve geliştirilmiş stratejik rolde Japonların amaçlarına hizmet etmiştir.

Bu, ülkenin daha iddialı uluslararası bir role doğru ilerlemesine ve stratejik ve politik kavrayışını kendisini ileri ulusal bir politika peşine düşme rezaletine maruz bırakmadan genişletmesine olanak tanır. Japonya ile stratejik diyalog neredeyse Avrupa ile olan kadar kesik kesik gerçekleştiyse, bunun nedeni kısmen İkinci Dünya Savaşı'ndaki yenilgisinden neredeyse yarım yüzyıl sonra Japonya'nın güvenlik politikasını büyük ölçüde Birleşik Devletler'e bırakarak ekonomik rekabete yoğunlaşmış olması ve kararlarla karşı karşıya gelme yerine anlaşma yoluyla ulaşmaya çalışan Japon ulusal tarzıdır.

Japonya'nın kültürü Çin'inki gibi, yabancıları yayılan bir farklılıkla çevreleyerek ve gerekliliklere uymaktan başka seçenekleri olmamasını sağlayarak onları büyülemeye yönelik değildir. Ku-

rumlar eşsizdir ve açıkça "ihracat için değil" şeklinde işaretenmiştir. Kıtanın merkezinde bulunan Çin, sınırları boyunca yabancıları ustalıkla yöneterek ve gerektiğinde onları Çin kültürüne geçirip ehlileştirerek özünü ve bağımsızlığını korumak zorunda kalmıştır. Japon Adası bunun tam zıddı bir yönelim tercih etmiştir.

1854 yılında Tuğamiral Matthew Perry tarafından Batı'ya zorla açılmasından önce dört yüzyıl boyunca, Japonya dış dünyaya, karşı kendisini kapatarak baş etmiştir. Askeri geleneğini feodal çatışmalarla yürütmüş ve iç yapısını eşsiz bir biçimde gurura dayandırmıştır. Aslında Japonya eşsizliğine o kadar güven duymaktadır ki, Perry'nin gelişinden sonra kurumlarını Batı'ya göre uyarlamaktan bile korkmamıştır; çünkü ne olursa olsun, kendi özel karakterini koruyacağından emindir.

Kalabalık bir ada üzerinde, iç çatışmalar için hiçbir stratejik ve psikolojik derinlik mevcut değildir. Bu nedenle, yüzyıllar boyunca Japon toplumu, anlaşmazlıkları yumuşatan ve kazananlarla kaybedenleri ilan etmeden kararların çoğunluktan çıkmasına izin veren esnek ve kurnaz formaliteler geliştirmiştir. Bu, sanki bir ailenin bebeğine bakarken yaptığı gibi, daha alt düzeydeki emirlerin de gözetildiği duygusunu verecek şekilde katılabileceği incelikli bir hiyerarşi duygusu gerektiriyordu. Hatta modern dönemde bile, zengin ve yoksul arasındaki ayrım, Japonya'da endüstrisi gelişmiş herhangi bir ülkede olduğundan daha azdı veya en azından daha az dikkat çekiyordu; Japon tarihinde de bu yaklaşım hakimdi.

Japonya feodalizmden, Batı Avrupa parlamenter sistemleri özelliklerinin, Prusya askeri kurumlarının ve İngiliz deniz uygulamalarının bir bileşimine geçiş yaptı; bunların hepsi kutsal imparator figürü ve hiyerarşik feodal anlayışla öylesine eşsiz bir biçimde bir arada tutuluyordu ki, bu Japon olağanüstülüğünün en yüksek düzeyini sergiledi. 1945 yılında aldığı yenilginin ardından Japonya bir kez daha kendi eşsiz karakterini korumak şartıyla kurumlarında ayarlama yaptı. Parlamenter bir politik sistemi ve yapıyı benimsedi; Japonya'nın büyük çoğunluğu Amerikan işgal kuvvetlerinin karargahlarında askere alındı ve politikanın gerektirdiği biçimde savaştan vazgeçtiler. Japonya bu değişiklikleri gerçekleştirmeyi becerdi, çünkü Japonlar'ın kültürel kimlik anlayışı o kadar kuvvetliydi ki, aslında başka ülkelerde devrime yol açabilecek bir değişikliğe Japon kültürünün sürdürülebilmesi için bir gereklilik özelliği kazandırdılar.

Bu nedenle, Japon ve Batı politik kurumları arasındaki her-

hangi bir benzerlik, genellikle büyük oranda yüzeyseldir. 1945 yılından beri kısa bir istisna dışında Japon seçimleri egemen partiyi yönetime getirmiştir. Liberal Demokratik Parti (LDP) yalnızca çok kısa bir kesintiye uğrayarak elli yıldan bu yana ülkeyi yönetmiştir. Seçimler Batı parlamenter sistemlerinde olduğu gibi başbakanı atamaz; bunun yerine, yönetimdeki partinin bölündüğü dört ya da beş hizbin göreceli konumunu belirler. Bunların her birinin başında, kıdemle saygınlık konumuna yükselmiş bir lider bulunur. Bu lider hizbinin oylarını denetler ve önceli tarafından hizip lideri olarak atanır. Japon başbakanları değişmez biçimde aynı sınırlı hizip liderinin çevresinden seçilir ve arada sırada olan skandallar ve içlerinden birisinin erken ölümü gibi sırayı bozan durumlar dışında, neredeyse on yıl öncesinden bunların kim olacakları bellidir.

Sonuç olarak, Japon dış politikası liderlerin tek tek kararlarına bakılarak anlaşılamaz. Buna, kendisini kişisel olmayan ve sonsuza dek uzakta ve belki de sonuçta anlaşılmaz şeklinde algılanan potansiyel olarak saldırgan tüzel rakiplerin dünyasıyla rekabet içinde gören bir aile işletmesi olarak bakmak çok daha doğrudur.

Bu kültürel çukur, Japonya ve Amerika liderleri arasındaki görüşmelerde tuhaf ve bazen sinir bozucu bir düzen ortaya çıkarır. Amerikan başkanı yalnızca hükümetin başı olarak işlev görmez; yönetim dalında en büyük yetkiye sahip olduğu için, başkandan kararlar vermesi, astlarını yönetmesi ve eğer gerekirse onları işten çıkarması beklenir. Japon başbakanı her iki yılda bir çeşitli hizipler arasında gerçekleşen karmaşık bir görüşme sonucunda ortaya çıkar; uygulamada iki yıllık dönem için yalnızca bir kez daha seçilme hakkı vardır ve bu nedenle, dört yıldan daha uzun süre görevde kalamaz. Parlamento seçimleri bu süreçte yalnızca ikincil bir rol oynar. Seçimler yapıldığında başbakan neredeyse değişmez şekilde çoktan görevdedir ve Liberal Demokratik Parti'nin yerini alacak büyük değişiklikten yoksun biçimde seçimin ardından görevde kalır. Bir sonraki seçimde, LDP'nin iç süreçleri yoluyla yerini başkasına devretmiştir. Japon Kabinesinin bakanları, hizipleri onaylamadıkça başbakan tarafından görevden alınamaz ve hiziplerinin karşı olma kararı aldığı konuları aşmaları için emir almazlar.

Böylece Japon liderleri Batı demokrasilerinden oldukça farklı biçimde göreve gelir. Japon seçkin sınıfı doğrudan karşı karşıya gelmekten kaçınmak üzere eğitilmişlerdir ve kişisel iradeyle karar vermeyi gerektiren süreçlerden rahatsız olurlar. Kazananların kay-

bedenlerden ayrıldığı (Washington'da statünün kurulma biçiminin esası) izlenimine engel olmak üzere tasarlanmış uzun bir danışma sürecinin ardından bir eylem plânı ortaya çıkar. Japonya'daki üst yönetim emirler vermek ve kararnameyle yönetmek üzere yetkilendirilmemiştir; basitçe meslektaşlarını ikna etmede rehberlik etme ayrıcalığına hak kazanmıştır.

Japon başbakanı, ortak ulusal kararların sorumlusudur; yaratıcısı değildir. Sanki anlaşmazlık nedeni kavrayamamanın bir sonucuymuş gibi, tartışmaların ısrarcı yinelemesi ve kişisel cazibeyle onu kişisel düzeyde etkilemeye çalışan Amerikalı görüşmecilerle karşı karşıya kaldığında, Japon lideri üstü kapalı atlatmalara sığınır veya köşeye sıkışırsa, bazı olayların onun yardımına koşacak şekilde değişeceğini umarak yerine getiremeyeceği bir söz verir. Kuşkusuz bu yönetimin bir kısmı, sabırsız Amerikalı arabulucuları yıpratmayı amaçlayan kasıtlı bir strateji de olabilir.

Amerikan başkanları ve Japon başbakanları arasındaki zirvelerin tümü, bu nedenle sık sık sinir bozucu şekilde sona erer. Amerikan başkanı bir karar verilmesini ister; bu, isteksiz meslektaşlarını veya direnen bürokrasiyi istekli davranmaları için zorlama eylemidir. Modern Japon başbakanlarının hiçbir zaman böyle bir yetkileri olmadığından; herhangi bir kabullenme, en iyi koşullar altında emir vermek için değil ama ikna etmek için bir çaba göstereceğini ifade eder. Çoğunluk için uygun grup (genellikle kararı vermesi gerekenler) başka hiçbir seçenek olmadığı konusunda hemfikir olana kadar, söz yerine getirilemez. Çoğunluğun tek bir fikre varma süreci karar verirken duyguların, yabancıların görüşlerinin ve hız açısından uyuşukluğun görünüşte etkisinde kalmadan sağlanır.

Benzer bir kültürel boşluk da ekonomik alanda mevcuttur. Japon yapısal reformuna duyulan ihtiyaç, on yıldan uzun bir süreden beri Amerika'nın ekonomik öğütlerinin ve Japonya üzerindeki baskılarının başlıca konusu olmuştur. Canlı bir Japon ekonomisinin dünya ekonomik büyümesine ivme kazandıracağına inanıldığı için, yapısal reformun durgun ekonomiyi yeniden büyüme yoluna koymak için gerekli olduğu söylenmektedir. Bu Amerikan misyoner çabası genel olağan ekonomik rekabet tarafından desteklenmektedir. Ancak yakın zamanda çok az etkisi olmuştur. Bunun nedeni, Japonların Amerika'nın öğütlerini anlamaması olamaz. Bir buçuk yüzyıldan beri krizlerin üstesinden gelme konusunda böylesine dikkate değer disiplin ve bağlılık göstermiş bir toplumun kav-

rayış sorunu yaşaması pek olası değildir. Eğer Japonya öğütleri görmezden geliyorsa, bunun nedeni Japon liderlerin aynı aciliyeti ya kararlarını Amerika'dan farklı bir hızda verdiklerinden ya da Amerika'nın öğütlerini tutmanın kısa vadeli etkisi yerleşik kültürel düzen için çok fazla rahatsızlık verici olduğundan hissetmemeleridir.

Japonya için dünya ekonomisine yardımcı olmak, Amerika nasıl bir uyarı yaparsa yapsın, özellikle de Japon toplumu kendisini yoksul hissetmediği için, iş yapma biçimini değiştirmek veya politik tutarlılığını yıkmak için yeterli bir neden değildir. Aslında Amerika'nın vaazları ve baskıları, Japonlar arasında bir güvensizlik duygusu yaratabilir; bu da tasarruflarını artırmalarına ve böylece ekonomistlerin yakındıkları yetersizlik zorlukları sorununu (küçük Japon evlerindeki buzdolaplarının ve küçük ev aletlerinin bir rolü olsa bile) üst sınırları daha da büyütmelerine yol açar. Eğer tarih kılavuz olarak alınırsa, Japonya ancak toplumunu doğrudan etkileyen bir rekabet eksikliğinin baskılarını hissettiğinde harekete geçecektir. O zaman bile, bunu, üst yönetici veya yasama tarafından kabul edilen Batı yönteminin tersine, durumdan etkilenen çeşitli grupların tek bir grup haline getirilmesini gerektiren geleneksel fikir birliği sistemi yoluyla gerçekleştirecektir.

Japonya'daki ana dönüşümlerin (Meiji Restorasyonu veya İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra endüstrileşme) başlaması, fikir birliği sistemi bunları olağanüstü şekilde hızlandırdıktan sonra bile on beş yıl aldı. Kuşkusuz Japon sisteminin kemikleşmiş hale gelmesi ve artık uyum sağlama becerisinden yoksun olması da olasıdır.

Gelecek on yıl, yaşlanmış bir nüfusun ve katı bürokrasinin Japonya'nın yepyeni bir dünyayla ilgilenmesini önleyip önlemediğini veya Japonya'nın ilerleyişinden mil başına hızı tahmin edilemeyen, ancak yarış bitince anlaşılan maraton atleti gibi olup olmadığını gösterecek. Sonuç ne olursa olsun, önümüzdeki yıllarda Japonya, önemli bir farkla Asya'daki en güçlü ekonomiye sahip devlet olarak kalmayı sürdürecektir.

Bugün bu kültürel konuları anlamak daha önemli hale gelmektedir; çünkü Japon-Amerikan ilişkileri büyük bir değişikliğin eşiğindedir. Japonya yenilginin etkisi ve Soğuk Savaş'ın tehlikeleri altındayken, Birleşik Devletler'in koruması altına sığınmayı ve tarihi kendine güveninden vazgeçmeyi kabul etti. Yine de, kararlı bir ekonomik rakip olarak kendi dış politikalarıyla güvenlik politikalarını Birleşik Devletler'inkinin yanında ikinci plâna koydu.

Şimdiye kadar Japonya güvenliğine yönelik yalnızca bir tehditle karşılaştı: Sovyetler Birliği. Bu konuda Japon ve Amerikan görüşleri paralel yolları izledi.

Bu yaklaşımın sürmesi olası değildir. Güney Kore ve Çin politik etki, ekonomik potansiyel ve askeri güç kazanmaya başlamaktadır; Seul, Washington ve Pekin'in eylemleri (olaydan önce Japonya'ya danışılmamış, hatta bilgi bile verilmemiştir) sonucunda Kuzey Kore önemli bir oyuncu olarak ortaya çıkmaktadır. Rus askeri gücünün en bozulmamış kısmı Sibirya'dadır. Soğuk Savaş sonrasındaki koşullar altında Japonya'nın uzun vadeli plânlamacıları Birleşik Devletler'e her zaman sonuçta ortaya çıkan güçlerin etkileşimine bütünüyle kendi bakış açılarıyla yaklaşma konusunda güvenebileceklerine inanmayacaktır. Washington bunu tantanalı bir şekilde inkar edecek ve bunda da samimi olacaktır. Ancak her yeni gelen Amerikan yönetimi mevcut politikaların yeniden değerlendirilmesi gereğini ilan etmekle işe başlayınca, ticaret tartışmaları yükselince ve Asya'yı ilgilendiren ana kararlar, iç politik baskılar nedeniyle alınsa ve seyrek olsa da, Washington tarafından tek taraflı olarak alınınca, yatıştırmalar önemli ölçüde ikna edici özelliğini yitirmektedir. Japon savunma bütçesinin, şimdiden dünyadaki ikinci en büyük bütçe olmaya doğru durmadan yükselmesi tesadüfen olmamıştır. Politik alanda, Japonya'nın yeniden önemli ölçüde eylem özgürlüğü talebinde bulunacağı kesindir.

Japon özerkliğinin Amerikan güvenliğinden ve dış politikalarından farkı ve bu özerkliğin nihai doğası, her iki ülkenin de daha dengeli bir politik ve stratejik bir diyalog geliştirmesine bağlıdır. Birleşik Devletler'den uzaklaşması anlamına gelecek biçimde Japonya'nın kendi eylem özgürlüğünü hemen ya da aşama aşama artırması ve özerkliğini yenilenmiş bir ulusçuluk ifadesi olarak ortaya koyması ya da hiyerarşi üzerine kurulmuş bir toplumda güç bir kavram olan işbirlikçi bir dünya düzenine katkıda bulunacak şekilde onu biçimlendirmesi, büyük bir fark yaratacaktır. Amerikan dış politikasının ana hedefi, Japonya'nın politik ve askeri gücü kendi devinirliği içinde gelişmeden önce, onu daha geniş politik ilişkiler içine çekmek olmalıdır.

Bu, Birleşik Devletler'in iki gerekliliği yerine getirmesi demektir: Amerikan askeriyle simgelenen Asya'daki Amerikan varlığını sürdürmek ve Japonya-Amerika ittifakını yeniden tanımlamak. Asya'da Amerika'nın askeri varlığı olmadan, Japonya gittikçe ulusal güdülere dayanan güvenlik politikalarıyla dış politikaların

içine çekilecektir. Japonya ve Birleşik Devletler kendi politikalarını ortak bir plânla oluşturduklarında, Japonya'nın özerk bir askeri güç olarak büyümesi kısıtlı olacak ve stratejik bir bağlamda tanımlanacaktır. Ayrıca böyle bir büyümenin Asya'nın geri kalanı üzerindeki etkisi çok daha az rahatsızlık verici olacaktır. Bu nedenle, özellikle Asya'da iki taraflı politik diyaloga ve dış politikaların koordinasyonuna yeni bir boyut kazandırılmalıdır.

Amerika'nın Çin'le ilişkileri Japonya-Amerika ilişkilerini önemli ölçüde etkileyecektir. ÇinJaponya ilişkileri, her iki taraf için de çelişik duygularla yönetilmektedir. On dokuzuncu yüzyılda modern Japonya'nın ortaya çıkışına kadar, Çin, Asya'daki Çin üstünlüğüyle yarışabilecek beceriye sahip bir Asya devletiyle karşı karşıya kalmamıştı. O zamanlar Çin Asya'nın dengesiyle ilgilenmiyordu, çünkü başlıca denge kendisiydi.

Çin Mao Zedong tarafından birleştirilene kadar, modern Japonya, kalıcı bir rakip gibi davranmasını gerektiren başka hiçbir Asya ülkesiyle karşı karşıya kalmamıştı. Ancak Çin'in ortaya çıkışı Japon korkularını uyandırdı ve Japonya'nın strateji düşüncelerine tümüyle yeni bir enerji kazandırdı. 1990'ların sonlarına doğru, seçkin bir Japon bana Japonya'nın stratejisinin iki çelişen olasılığa izin verdiğini söylemişti: Çin'in, yenileşmenin sonuçlarını sindirme konusundaki beceriksizliğinin sonunda dağılması ve eğer yenileşme başarılı olursa Çin'in gücünün giderek büyümesi. Tartışmanın geliştiği şekliyle, her iki durumda da Japonya, olası Çin egemenlik tutkularına engeller oluşturma görevini yerine getirmeye başlamalı ya da kuşkuya yer bırakmayacak şekilde dış güçleri buraya çekecek olan uluslararası bir Çin felaketine yalnızca seyirci kalmaktan kaçınmalıdır. Japonya'nın bu hedeflere atfettiği önem, Asya'daki yatırım örüntülerine bakarak anlaşılabilir. Bunlar, Tayvan'dan Vietnam'a ve buradan da Özbekistan'a ulaşacak şekilde Çin'in çevresine bir çizgi çekmektedir. Bu yolla koşullara bağlı olarak Çin gücü zapt edilebilir ve nüfuz altına alınabilir. Büyük olasılıkla bu tür düşünceler Japonya'nın, kendisi de ekonomik durgunluk yaşamasına rağmen, 1997 yılındaki kriz sırasında Güneydoğu Asya'ya borç vermesini şekillendirmiştir.

Bu olasılıkların hangisi gerçekleşirse gerçekleşsin, Japonya Çin'le olan ilişkilerini, onun üzerinde etkili olabilecek bir hızda sürdürme konusunda ısrar edecektir. Kendi kültürünün başlıca öğelerini aldığı toprağa olan kültürel yakınlığı göz önüne alındığında, Japonya Çin'e doğru olan seçeneklerinin önüne, ne denli

yakın bir ittifak içinde olursa olsun, herhangi bir ülke tarafından geçilmesine karşı direnecektir. Eğer Amerika'nın Çin'le karşı karşıya kalması, Japonya'da Birleşik Devletler tarafından kışkırtılmış olarak algılanırsa, Japonya-Amerika ittifakı ciddi gerilim yaşayacaktır; Japonya bir çıkış yolu bulmak için elinden geleni yapacaktır. Çin'le iyi ilişkiler (veya en azından Amerika'nın kriz nedeni olarak algılanmadığı bir ilişki), Japonya-Amerika ittifakının canlılığı açısından bir ön şarttır.

Diğer büyük bir zorluk, Kore'ye yönelik politikadır. Japonya bazı konularda daha hassas. Japonya'nın kırk yıl süren işgali üzerindeki Kore küskünlüğünün fazlasıyla bilincinde olan Japon liderler, Kore dış politikasının kaçınılmaz biçimde Japonya'nın Kuzeydoğu Asya üzerindeki hakimiyetinin yeniden oluşmasını önlemeye doğru yöneldiğinin farkındadır. Aynı zamanda, Japonya'nın güvenliği için Kore'nin başka bir büyük Asya gücüne bağlanmaması önemli bir konudur. Ayrıca Japonya, Güney Kore'nin ekonomik bir rakip olarak ortaya çıkmış olması nedeniyle huzursuzdur; Japonya'nın gittikçe daha iddialı hale gelen diplomasisi ve bu nadiren kabul edilse de Amerikan bağlarından söz etmeye gerek bile yoktur.

Bu nedenle, Japonya'nın ikili takip politikası şöyledir: Amerikan birliklerinin çekilmeleri durumu Amerika'nın Japonya'daki üslerini sağlamlaştırmasını zora sokacağından ve böylece hem Japonya hem de Asya'nın geri kalanında yeni güvenlik sorunları oluşacağından, birliklerin Asya'nın dengesi için Kore'de başlıca öğe olarak kalmasını istemektedir. Ama Japonya aynı zamanda Kore yarımadası üzerindeki etkisini de sağlamlaştırmak istemektedir. Birleşmiş bir Kore'nin en sonunda politik ve ekonomik olarak (ve büyük ihtimalle dış politikasını Japonya'nın güdüleri hakkındaki şüphelere dayandırarak) daha da iddialı bir rakip haline geleceğinden, Kore birleşmesi konusunda kararsız olan Japonya, Japonya'da Kore yayılmasına izin vererek, Kuzey Kore'ye ekonomik açıdan hayatta kalması için yardımda bulunmaktadır. Ancak Kuzey Kore nükleer ve füze becerileri (birleşme gerçekleşirse birleşmiş Kore'nin cephaneliğine eklenecekleri görüşüyle birlikte), Japonya'nın silahlanmasını, Japonya için bir füze savunmasının geliştirilmesini ve kendi nükleer silahlarını kurma seçeneğinin yerleşmesini teşvik etmektedir.

1993 yılında Başbakan olan Kiichi Miyazawa'ya bir gazeteci tarafından Japonya'nın bir Kuzey Kore nükleer yeterliliğini kabul

edip etmeyeceği sorusu sorulmuştu. Başbakan bu soruyu oldukça Japon tarzına uymayan bir biçimde, tek bir kelimeyle yanıtladı: "Hayır." Peki bununla ne demek istedi? Japonya diplomatik bir saldırı mı yürütecekti? Değerlendirmeler mi yapılacaktı, eğer yapılacaksa bunlar ne tür değerlendirmeler olacaktı? Hiçbir şey yolunda gitmezse kendi nükleer olanaklarını geliştireceğini mi söylüyordu? Büyük olasılıkla bu sorular henüz Japonya'nın iç konseylerinde ve Birleşik Devletler'le olan herhangi bir anlaşmasında yanıtlanmamıştır. Ancak şurası kesindir: Uygun zamanda bu sorular ya bir Birleşik Devletler-Japonya ortak strateji bağlamında ya da kendi özerk yolunda karar kılan Japonya tarafından yanıtlanacaktır.

KORE İLE İLİŞKİLER

Kore son yüzyılda Asya krizlerinin odak noktası olmuştur. 1904 ve 1905 yıllarında, Kore üzerinde hangi ülkenin egemen olacağıyla ilgili Rusya-Japonya Savaşı yaşandı. 1908 yılında Japonya Kore'nin bağımsızlığını sona erdirdi. 1945 yılında Japonya'nın hakimiyeti sona erdikten sonra, Sovyetler Kim II Sung'u daha sonra en acımasız Komünist rejimi kurmak üzere yönetime getirdiklerinde, Kore 38. paralel boyunca bölündü. 1950 yılında bu rejim, Birleşik Devletler'le Güney Koreli müttefikleri ve BM güçleriyle birlikte Güney Kore'nin Komünistler tarafından ele geçirilmesini önledikleri başka bir acımasız savaşın çıkmasına neden oldu. O zamandan beri, 38. paralel ideolojik, politik, askeri ve ekonomik olarak dünyadaki en kesin bölme çizgilerinden birini belirlemiştir.

Clinton yönetiminin son yılında Kore yarımadasının geleceği ansızın merkezi bir noktaya taşındı. Güney Kore Başkanı Kim Dae Jung Pyongyang'a, Kuzey Kore'nin başkentine davet edildi. İkinci en yüksek rütbeli Kuzey Kore askeri yetkilisi Washington'a davet edildi ve Devlet Bakanı Madeleine Albright Pyongyang'a iade-i ziyarette bulundu.

Bu önemli olaylar, Kore yarımadasındaki gerilimlerin, teatral jestlerle çözülemeyecek birtakım karmaşık ve birbirine bağlı konuları yansıttığı gerçeğinin üzerini örtmemelidir. Bunlar, Seul ve Pyongyang'ı göreceli rollerini ve özellikle ikisinin birleşme sürecinde (tabii eğer gerçekleşirse) birbirine olan sorumluluklarını; Japonya, Çin, Rusya ve Birleşik Devletler'de oluşan ilgili dış güç-

lerin rollerini ve Amerikan üslerinin geleceğinin de buna bağlı olma olasılığından dolayı Birleşik Devletler'in Asya'daki konumunun askeri ve politik geleceği için büyük öneme sahip olan Amerikan birliklerinin Güney Kore'deki süregelen varlığını içermektedir.

Güney Kore, Kore Savaşı'nın bıraktığı yıkımdan çıktıktan sonra, giderek gerçek bir demokrasiye doğru gelişim gösterdi ve dünya pazarlarında rekabet açısından büyük bir kapasiteye sahip, ileri düzeyde endüstriyel bir ülke olmanın eşiğine ulaştı. Aynı dönemde Kuzey, Stalinci bir devlet karikatürüne dönüştü; günümüzde de dünyadaki en katı polis devletidir. Kuzey'in ekonomisi ayaklarını sürüyerek ilerlemektedir; Kuzey ve Güney arasındaki yaşam standardı farkı, Kuzey Kore diktatörlüğü için, bu rejim yalnızca kendi nüfusunu baskı altına alma konusunda başarılı olduğundan ve güvenlik birimleri dünyadaki en acımasız ve zalim birimler arasında bulunduğundan dolayı, bir iç meydan okumaya engel olmaktadır. Kuzey Kore'nin eskimeye yüz tutmuş endüstrisi dünya pazarlarında rekabete girmekten acizdir ve tarımı neredeyse sürekli şiddetli açlığa neden olma noktasına kadar çökmüştür; her yıl on binlerce insan açlıktan ölmektedir ve nüfusun geri kalanı da yetersiz beslenmektedir.

Toplam ulusal ürününün bugüne değin görülmemiş bir miktarını askeri amaçlara adayan Kuzey Kore, Güney Kore'nin başkenti Seul'ün menzili içinde, çok büyük yıkım yaratabilecek ve herhangi bir uyarı olmaksızın yüz binlerce yaralıya yol açabilecek büyük tank güçleri ve yığınlarla topçu birlikleri oluşturmuştur. Ayrıca nükleer silahların ve füzelerin üretimini uluslararası şantaj için başarılı bir araç konumuna getirmiştir. Kuzey Kore, füzelerin Birleşik Devletler'e düşman olan ülkelere satılmasıyla ve Birleşik Devletler, Japonya ve Güney Kore'ye modern teknolojiyi nükleer silahlar veya uzun menzilli füzeler üretmek için verme tehdidiyle şantaj yaparak, dış kaynaklı para kazanmaktadır.

Kuzey Kore'nin uzun vadeli hedefi, sürdüremeyeceği bir savaşa girmek değil, ancak Güney Kore'nin moralini bozmak ve Kore yarımadasının geleceğini doğrudan Washington'la tartışarak Birleşik Devletler'le olan ilişkilerini baltalamaktır. Eğer Kuzey Kore Kendisini Kore ulusal çıkarının meşru temsilcisi olarak ortaya koyma konusunda başarılı olursa, Seul Amerika'nın yardımcısı olarak kenarda kalacaktır.

Bir süre için bu politika başarılı oldu. 1994 yılında Birleşik Devletler, Japonya ve Güney Kore'nin onayını da alarak Kuzey Kore

ile iki ağır su nükleer reaktörü kurması için anlaşmak üzere ayrı görüşmeler yürüttü ve Birleşik Devletler Kuzey Kore'nin nükleer programını askıya alması (bırakması değil) karşılığında, onun elektrik santralleri için petrol sağlamak üzere anlaştı. Bu anlaşma azaltmaya katkıda bulunması için ortaya konulmuş olmasına karşın, büyük olasılıkla tam tersi bir etki yarattı; çünkü başka hilekar devletlerin nükleer silah programları oluşturmalarını teşvik etti.

Anlaşma aynı zamanda Kuzey Kore'nin silah artırma sorununu hızlandırmış da olabilir; çünkü kısa bir süre sonra Kuzey Kore, uzay keşfi bahanesiyle Japonya üzerinde uçan uzun menzilli bir füzeyi test etti. Bu, Devlet Bakanı Madeleine Albright'ı bu programı durdurmanın fiyatını araştırmak üzere Pyongyang'a getiren başka bir görüşmeye yol açtı. Başkan Clinton'ın yönetimdeki son ayı içinde yaptığı ve görünürde sözde bilimsel teknolojiye karşı "askeri" olarak etiketlenen programı sona erdirme teklifini getiren nükleer anlaşma düzenini izlemeyi amaçlayan yarım kalan ziyaret, bu politik bedelin bir parçasıdır.

Kuzey Kore ile görüşmeler Kuzey Kore'nin plütonyum üretimini askıya almasını sağladı; ancak bunun bedeli, Kore'nin geleceğinin Seul'ü dışarıda bırakacak biçimde, doğrudan Washington ve Pyongyang arasında kurulacağı imasıydı. İki olay bu eğilimin önünü aldı. Bunlardan ilki, 1994 yılında Kuzey Kore diktatörü Kim Il Sung'un Pyongyang'ın manevra alanını kısıtlayan ölümüydü. İkincisi, Kim Dae Jung'un Güney Kore başkanlığına seçilmesiyle Seul'ün diplomatik kapsamının genişlemesiydi. Kim Dae Jung'un ekonomik işbirliğini, ailenin yeniden bir araya gelmesini ve diğer etkileşimleri teşvik eden sözde "güneş ışığı" politikası, Birleşik Devletler'le Kuzey arasındaki iletişimin yeniden dengeye oturmasını sağladı.

Ancak bunlar, bu iletişimlerin içeriği konusunu halletmedi; çünkü Kuzey Kore yöneticisi Kim Jong Il Güney Kore Başkanı Kim Dae Jung'u 2000 yılının yazında Pyongyang'a davet ettiğinde, kapaklar açılmış ve taşkınlık serbest kalmış oldu. Kim Dae Jung, Kim Jong Il'den Seul'e iade-i ziyarette bulunacağı sözünden ve ailenin birleşmesi için oldukça kısıtlı fırsattan birazcık fazlasını aldı, ancak dış dünya Kuzey Kore'deki değişikliği, yeni dönemin habercisi olarak coşku dolu bir tonla karşıladı. İkinci en yüksek rütbeye sahip Kuzey Kore askeri yetkilisi, Oval Ofis'te sıcak bir biçimde karşılandı ve resmi bir Devlet Birimi yemeğinde ağırlandı. Bu Washington toplantılarını birkaç hafta sonra Devlet Bakanı Albright'ın, Kore İşçi Partisi'nin elli beşinci yıldönümünü kutla-

mak üzere bir mitinge katılmak üzere gittiği Pyongyang'ı ziyareti izledi. Geride kalmak istemeyen diğer ülkeler, Pyongyang'a giden yolu geçmek için büyük çaba harcadılar.

Pyongyang'la doğrudan telefon görüşmeleri için toplu yarışın, Kim Jong Il'yi, önceki Seul'ü yalnız bırakma politikasına dönme konusunda baştan çıkarmak gibi ironik bir sonucu olmuştur; çünkü bu durum ona artık kendi iç sorunlarını çözmek için Güney Kore ile doğrudan telefon görüşmelerine gereksinimi olmadığını düşündürmüştür. 2001 yılının Mart ayında Avrupa Birliği hükümetinin yöneticileri, AB' nin o dönemki yönetimini yürüten İsveç'in dışişleri bakanının sözleriyle, "Amerika'nın uzlaşmaz politikası" tarafından oluşturulan boşluğu doldurmak için, diplomatik bir görev ilan ettiler. Bu rotayı izlerken ilan etmeye çalıştıkları görüşlerinin tam anlamıyla zıddını yapıp yapmadıklarını iyice tartmaları gereklidir. Diplomatik ilişki kendi iyiliği için dünyanın en acımasız Komünist rejimini gönül alıcı bir politikaya mı döndürecek? Yoksa Pyongyang bir tarz değişikliğinin yardımıyla ekonomik yardım sağlamaya mı özenecek? Ve eğer bunda başarılı olursa, Seul'le Kore birleşmesiyle ilgili, Amerika'yla füzelerle ilgili konuşmalar yapmaya olan ilgisini yitirecek mi?

Bu nedenle, Amerika ve Güney Kore stratejilerinin yakın koordinasyonuna ihtiyaç duyulmaktadır. Ne Amerika, ne de Güney Kore (özellikle Avrupa Birliği olmadan) basitçe daha kibar bir tarzda Pyongyang'ın kontrol sisteminin desteklenmesini veya yaptığı askeri şantajın yüreklendirilmesini isteyemez. Pyongyang'la ilişkilerdeki gelişme, ilerlemenin ölçülebileceği net standartlara dayanmalıdır (1969 yılında Doğu ve Batı Almanya'nın uzlaşma süreci başladığında Birleşik Devletler'le Almanya Federal Cumhuriyeti arasında yapıldığı ve başarılı biçimde Berlin'in konumunun garantisiyle bağlandığı gibi).

Bunlar daha şimdi izin verilen ve büyük ölçüde göstergeye dayalı insan ilişkilerine oranla daha tam bir değiş tokuş içermektedir. Aynı zamanda 38. paralel boyundaki güçlerin zayıflaması ve her iki taraftaki nükleer silahlardan belirli ölçüde feragat edilmesi gerekmektedir. Sözde silah teknolojisi için sözde bilimsel teknoloji sunan nükleer iş örüntüsü bırakılmalıdır; çünkü bu teknolojilerin kullanımı gerçekte ikilidir ve hilekar devletlerin aynı şantaj rotasını izlemeleri için bir teşvik oluşturmaktadır. Aynı zamanda, eğer Kuzey Kore'nin, eylemlerinin hilekar bir devletin konumundan gelişim sağlamaya çalıştığına ilişkin delil bulunursa, Seul ve Was-

hington buna karşı duyarlı olmalıdır. Bu çabayla, işlem malzemeyle bir araya gelir.

Başarılı Amerikan yönetimleri iki ilkeye sıkı sıkı sarılmıştır: Güney Kore ile Amerikan ittifakı Kore yarımadasındaki denge unsurunun anahtarı ve Pyongyang ile ilişkilerdeki gelişmenin anahtarı, Kuzey Kore'nin Güney Kore ile ilişkisi ve karşılıklı konuşmasıdır.

Kore'deki yeni atmosferde, Birleşik Devletler'in Güney Kore'yi, Kore içi görüşmelerde liderlik rolünü üstlenmesi ve kendisini kullandırmaması konusunda cesaretlendirmekten büyük bir çıkarı bulunmaktadır. Pyongyang Washington'a giden yolun Seul'den geçtiğine inandırılmalıdır. Eğer bu öncelikler tersine dönerse, Güney Kore gittikçe sıkışacaktır. Kuzey Kore gereksinim duyduğu ekonomik yardımı Güney Kore'den veya Güney Kore yoluyla almak yerine, Pyongyang'da tercih edilen bir pozisyon için uğraşan dış ülkelerden alabilir. İki Kore uzlaşmaya varmadan, Pyongyang'la bir Amerika (veya Avrupa) uzlaşması olması, Pyongyang'ın Güney Kore'ye karşı tavrının gittikçe sertleşmesine ve Kore seçim döngüsünün kısa vadeli gereklilikleri daha atılgan bir akış izlese de, bunun sonucunda Seul'ün cesaretinin kırılmasına neden olabilir.

Ancak politik ve ekonomik ilişkileri ve Kuzey Kore ile insan ilişkilerini etkileyen Amerika'nın Güney Kore ile olan uyumluluğu, yalnızca Seul Washington'un küresel sorumluluklarına karşı anlayış gösterirse ilerleme kaydeder. Güney Kore liderleri Kuzey'e askeri veya çift kullanımlı teknoloji aktarmak konusunda konuşmak için kendilerini sözcü olarak atamamalı ve füze savunması gibi büyük Amerikan askeri programlarına saldırmamalıdırlar. Süreç içinde Amerika, Kore'nin, pek çok büyük gücün çıkarlarının kesiştiği yer olduğu gerçeğini göz ardı etmemelidir. Ne Çin ne de Japonya, özellikle birleşmiş bir Kore Kuzey Kore'nin nükleer ve füze teknolojisini miras olarak devralacağı için, Kore'nin hızlı birleşmesinden yanadır. Her ikisinin de Kore toprağından kendi bölgelerine doğru istila konusunda canlı tarihi anıları bulunmaktadır. Pekin Kore ulusçuluğunun Mançurya'da yaşayan Koreli azınlıkların üzerindeki etkisiyle ilgilenmektedir. Kendi açısından Japonya Amerikan üslerinin kendi toprakları üzerinde kurulmasına, Kore'deki statükoyu savunmak için izin vermiştir ve birleşmiş bir Kore'nin halkını Japonya'ya yönelik uzun vadeli antipatilere başvurarak bir araya toplamasından korkmaktadır. Bu nedenle Çin ve Japonya, Pyongyang'daki rejimin olmasa da, Kore

diplomasisinin temkinli bir biçimde yanında yer almaktadır.

Bütün bu nedenlerden dolayı, Washington, ilgili tüm taraflarla ve özellikle Japonya'yla, ama aynı zamanda Çin ve Rusya'yla birlikte Kore beklentileriyle yakın ilişki içinde olmak zorundadır. Arzulanan gelişimin doğası ve hızı konusunda farlılıklar bulunsa da, Kore'nin hiçbir komşusu yarımada üzerindeki askeri kargaşadan kârlı çıkamaz. Kimse ani patlamalarla şaşırmak istemez. Önemli bir başlangıç, Pyongyang'ın toplu kıyım silahları konusundaki şantaj taktiklerine bir son vermek için Kore'nin geleceğiyle yakından ilgili dört güç arasında işbirliği kurulması olacaktır; çünkü aralarındaki farklılıklar ne olursa olsun, ilgili güçlerin hiçbiri, ortak eylemle engel olunabilecek silahlanma oranıyla ilgili bir çatışma içine girmek istemez.

Aynı zamanda danışma da gereklidir; çünkü acımasız Pyongyang rejiminin devamı veya çöküşü dışında başka sonuçlar da olasıdır. Kore birleşmesi hakkında huzursuz olan ülkeler, Seul'den ayrı kalmasını desteklerken, Pyongyang'da daha iyi huylu bir hükümetin kurulmasını da teşvik edebilirler. Ancak gerçek dünyada bu seçenekler sınırlıdır. Kuzey Kore'deki herhangi bir demokratik hükümet birleşme arayışı içinde olacaktır. Otoriter herhangi bir hükümet mevcut ikilemleri yineleyecektir. Eninde sonunda, Almanya'daki durum gibi, Kore'yi dış güçlerin eylemleriyle ayrı tutmak mümkün olmayacaktır.

Kuşkusuz, Doğu Almanya'da olduğu gibi Kuzey Kore rejimi de çökebilir, çünkü Kim Jong Il olaylar üzerindeki denetimini yitirmeye başlamıştır. Pek çok açıdan, bu büyük olasılıkla Seul'ün kabusudur. Kore için hızlı bir birleşme süreci, Almanya'nın on yıl boyunca karşılaştığı muazzam sorunları küçük gösterecektir. Batı Almanya nüfusunun Doğu Almanya'ya oranı yaklaşık üçe birdi; Kore'de bu oran ikiye bir civarındadır. Almanya'da kişi başına düşen gayri safi milli hasıla oranı yaklaşık ikiye birdir; Kore'de bu oran neredeyse ona birdir. Bu, Kore'yi birleştirmenin ekonomik zorluğunun Almanya'dakinden daha yıldırıcı olduğunun işaretidir.

Bu noktada, Almanya'nın birleşmesini izleyen döneme benzer bir şekilde iki Kore iç düzenlemelerini ayarlarken, dört dış güç (Birleşik Devletler, Rusya, Japonya ve Çin) Kore'nin uluslararası konumunu tartışmak zorunda kalacaktır.

Birleşik Devletler'e gelince, Kore birleşmesinin karşısında olması için hiçbir neden yoktur; bunu desteklemesi için pek çok gerekçe vardır. Ancak Amerika için Kore'nin geleceğinden daha fazlası bahis konusudur, çünkü Asya'nın geleceği önemli ölçüde

şu anda 38. paralelde yerleşik Amerikan güçlerin ne olacağına bağlı olacaktır.

Kim Jong Il Güney Kore Başkanı Kim Dae Jung tarafından Amerikan birliklerinin sürekli kalmasını istediği şeklinde anılmaya başladıkça, Kore içi konuşmalarda durum nasıl olursa olsun, bu uzun vadeli politikanın kurulabileceğinin garantisi değildir. Aynı zamanda, Kore'deki Amerikan birliklerinin geleceği tümüyle iki Kore'nin liderine bağlı olmayacaktır. Gerilimler büyük ölçüde azaldıkça, Amerikan birliklerinin varlığı, Güney Kore içinde, görevdeki başkanın isteklerinden bağımsız olarak gittikçe daha fazla tartışmaya yol açabilir. Bunun karşılığında, bu güçlerin ayrılmasıyla birlikte, Japonya'daki Amerikan üslerinin geleceği sorun yaratmaya başlayacaktır. Amerikan birlikleri Asya'dan ayrılırsa, tümüyle yeni bir güvenlik ve politik durum tüm kıtanın üzerinde yükselecektir. Bu gerçekleşirse, Kore yarımadasının olumlu yönde gelişimi bile, Seul ve Tokyo'daki özerk savunma politikaları için bir soruna ve Japonya'da, Çin'de ve Kore'de ulusçuluğun büyümesine yol açabilir. Birleşik Devletler bu eğilimlerin önünü alamayabilir; ancak bunların içine de taktiklere ve gazete başlıklarına başvurma yoluyla yuvarlanmamalıdır.

ÇİN'LE İLİŞKİLER: TARİHİ DURUM

Yeni bir Amerikan yönetiminin başlangıcında, iki düşünce okulu Amerikan tartışmasını yönetmiştir:

Clinton yönetiminin görüşü, "bağlantı" ve "stratejik ortaklık" sloganlarıyla özetlenebilir. Wilson'cu noktalara dayanan ve demokrasilerden oluşan bir dünyada hiçbir düşmanlık, en azından kendi görüşlerinin zorla haklığını kanıtlamaya çalışan hiçbir düşmanlık olmaz; ticaret, çevre, bilim ve teknoloji üzerine bağlantıların çoğalmasının, uluslararası işbirliğini ve iç çoğulculuğu isteyen kesimleri güçlendirdiğine inanılır.

Buna karşıt olan görüş, günümüzde Tayvan'a, sonunda Batı Pasifik'e ve zamanla küresel dengeye karşı, Çin'i ahlaki açıdan kusurlu bir düşman olarak görmektedir. Bu düşünce okuluna göre, Birleşik Devletler bu nedenle Çin'e karşı stratejik bir ortak olarak değil de, daha çok Soğuk Savaş sırasında Sovyetler Birliği'ne davrandığı gibi davranmalıdır: Ticareti mümkün olan her yerde stratejik olmayan öğelere indirgeyen, Asya devletlerinden Çin'i

içerecek şekilde bir ittifak oluşturan ya da bunda başarısız olduğunda Japonya'yı Amerika'yla Asya'nın savunulması ve Çin'in zapt edilmesi yükünü paylaşmak üzere hazırlayan bir rakip ve meydan okuma olarak. Bu görüşün savunucuları Tayvan'a bağımsız bir ülke ve askeri bir ileri karakol olarak davranacaklardır ve uygulamada 1971 yılında diplomatik ilişkilerin yeniden kurulmasının ardından Çin-Amerika ilişkilerinin dayandırıldığı "bir Çin" politikasını kırıp dökeceklerdir.

Yeni yönetimin kendisi için yanıtlaması gereken esas soru, bu yaklaşımların herhangi birinin gerçekten Amerika'nın güncel gereksinimlerini karşılayıp karşılamadığıdır. Clinton yönetiminin yaklaşımı Çin'le ilişkinin jeopolitik zorluğunu görmezden gelmiştir. Ancak hiçbir zaman işlememiş olan stratejik bir ortaklık bir şeydir, Çin'e daimi düşman olarak davranmak ise başka bir şey. Asya'nın koşulları Soğuk Savaş'a benzer değildir. Öyleyse, istekle Amerikan yardımı arayan tek bir ideolojik düşman Batı Avrupa'nın bütün devletlerini tehdit etti. Birleşik Devletler, Asya'da büyük Çin provokasyonunu kısıtladıktan sonra, tek başına ve belirsiz bir süre boyunca bir bastırma politikası yürütmek zorunda kalacaktır.

Kendi yaşamları doğrudan ve net biçimde tehdit altında olmadıkça, Asya devletleri, onları Avrupa devletlerinin tek bir tehdit karşısında birleştikleri biçimde bir araya getiren bir savaşa katılmaya hazır olamayacaklardır. 1980'lerin bastırma politikasının Asya versiyonu, tarihi tepe taklak edecek şekilde, kendisine belki Vietnam'dan az sayıda taraftar bulacaktır; Asya devletlerinin Birleşik Devletler'den uzaklaşmaları olasılığı daha yüksektir. Amerika'nın Japonya'yı da etkileme becerisi azalacaktır. Kore patlayıcı kutusuna dönecektir. Hırslı devletler ve bölgesel iddialar yeni fırsatlara yönelecektir. Amerika'nın Avrupalı müttefikleri hevesle ekonomik ve politik boşluğa adım atacaklardır. Çin'i ekonomisi büyüdüğü ve ideolojisi tatsız olduğu için düşman olarak işaret eder biçimde algılanan bir politika, Birleşik Devletler'in dışlanmasıyla sonuçlanacaktır.

Emin olmak için, Asya'yı yönetecek herhangi bir güç çabasına karşı koymak, Amerika'nın ulusal çıkarıdır ve en uç nokta olarak Birleşik Devletler bunu müttefikleri olmadan gerçekleştirmeye hazırlıklı olmalıdır. Ancak bilge bir Amerikan politikası böyle bir sonucu önlemek için çabalamalıdır. Amerika, durum bunu gerektirdiğinde ortak eylem olasılığını açık tutmak için Asya'nın önemli devletleriyle işbirliği ilişkilerini korumalıdır. Ancak aynı za-

manda Çin'e, hegemonyanın karşısında yapıcı ilişki seçeneğinin bulunduğunu ve Çin'in dengeli bir uluslararası düzene katılımı konusunda Amerika'nın ona engel olmayacağını, tam tersine yardımcı olacağını ifade etmelidir. Çin'le karşı karşıya kalma, stratejik bir seçim değil, en son seçenek olmalıdır.

Her iki egemen düşünce okulunun yetersizliği, 2001 yılının Nisan ayında Çin topraklarına iniş yapan Amerikan keşif uçağının mürettebatının on bir gün boyunca alıkonulması olayıyla gündeme gelmişti. "Katılım" beklentileri Çin iç politikalarının gerçekleri tarafından bastırılmıştır. Ancak meydan okumanın uluslararası ideolojik yorumlamaları Bush yönetimine de rehberlik etmemiştir; çünkü Çin idaresi, on dokuzuncu yüzyıl Marksizmi'nden çok on dokuzuncu yüzyıl ulusçuluğu fikirleriyle şekillenmiştir. Bölgesel sınırların hemen dışından uzun vadeli gözetim uluslararası yasayla uyumlu olsa da, sınırların geçirgen olmamasına dayanan geleneksel egemenlik fikirlerine meydan okumaktır ve zaten şimdiki modern teknoloji sayesinde konu önemsizleşmiştir. Bu, algılanan kolonici idarelerle ilgili Çin takıntılarıyla birleştirilmiştir. Bu nedenle, Amerika'ya Çin toplumunun ideolojik kısmından, yani Komünist kısmından zorluk çıkmamıştır; tüm yönleriyle zorluğu öğrencilerle ordu yaratmıştır.

Eğer olayın Çin-Amerikan ilişkilerinin geleceğiyle ne ölçüde ilgili olduğunu analiz etmek istiyorsak, bu güdülerin birleşimini doğru anlamak önemlidir. Çin idaresi, asıl Çin iç politikasını, ideolojik öğesi düşüşte olan ve iki yıldır değiştirilme kararıyla karşı karşıya bulunan bir hükümetin tarafında topladığı sığ alanlarda araştırma girişimiyle şekillenmiştir. Amerikan dış politikasının karşılaştığı zorluk, sabit Çin ulusçuluğuyla tehditlere dönüştüğünde onu alevlendirmeden nasıl başa çıkacağı konusudur. Çin liderlerinin zorluğu, Amerikan değerlerinin ve halk görüşünün kısıtlamalarını değerlendirmeyi öğrenmektir.

Yazgıcı bir gözle bakıldığında, Çin'in ortaya çıkışı daha çok Almanya'nın on dokuzuncu yüzyıldaki Birinci Dünya Savaşı'na yol açan haline benzetilebilir. Ancak bu savaşla ilgili önceden belirlenmiş hiçbir şey yoktu. Her şeyin ötesinde tarih bunu diplomasi hatası, tarafların tümü için sonuçları önceden tahmin edilemeyecek kadar büyük bir hata olarak kaydetmiştir. 1914 yılında savaşa girmiş devlet adamlarının hangisi, birkaç yıl sonra geri dönüp baktıklarında ve toplumlarına, Avrupa medeniyetine ve dünyanın uzun vadeli beklentilerine yükledikleri felaketi gördüklerinde kararlarını yeniden gözden geçirme şansına doğrudan at-

lamazlardı ki?

Kuşkusuz, seçim tümüyle Birleşik Devletler'e kalmamıştır. Rejim her ne olursa olsun, Asya'da bir hegemonya tehdidiyle karşı karşıya kalan Amerika, aynen İkinci Dünya Savaşı'nda Japonya'nın ve Soğuk Savaş sırasında Rusya'nın hegemonyasına karşı koyduğu şekilde buna da direnirdi. Ancak seçim Amerikan eylemine dayandığı sürece, çok hassas olunmalıdır. Bu, Çin-Amerika ilişkilerini nitelendiren döneme kılı kırk yaran çekişmeler getirerek yatıştırılamaz. Ayrıca bu konu bütçe karışıklıklarının iç emirleri tarafından da kararlaştırılamaz.

Çin'in ulusal çıkarını tanımlamak, Çin ve Amerika'nın, ilk Amerikan özel görevlileri 1971 yılında Pekin'e gittiklerinden beri, dış politika ve uluslararası alandaki değişiklikler konusuna yaklaşımları arasındaki geniş kültürel farklarla karmaşık hale gelmektedir. Amerikan liderleri kişisel iyi niyet ve insan ilişkilerini vurgulamaktadır. Beş bin yıllık geçmişinde Çin, tarihte geçici olarak tanımlanan kişilerin iyi niyetine güvenemeyecek kadar çok fazla büyük değişikliğe ve trajediye tanıklık etmiştir. İki yüzyıllık ulusal deneyime sahip Birleşik Devletler, bu zorlukların üstesinden idealizm, irade, örgütlenme ve iyi huylu coğrafyasının birleşimi sayesinde gelebilmiştir. Çin'in saygınlığında büyük gelişmeler olmuştur, ancak Çin aynı zamanda sık sık yalnızca dayanıklılıkla üstesinden gelinebilecek sorunlarla da karşılaşmıştır. Çin'in politikaya yaklaşımı kuşkucu ve ihtiyatlıdır; Amerika'nınki ise iyimser ve misyonerdir. Çin'in zaman algısı Amerika'nınkinden farklıdır. Bir Amerikalı'dan tarihi bir olayın tarihini belirtmesi istendiğinde, takvimdeki özel bir günden söz eder; bir Çinli ise bir olay anlatır ve bunu hanedanlıktan seçer. On dört büyük hanedanlıktan onunun her biri Amerika'nın tarihinin bütününden daha uzun sürmüştür. Amerikalılar belirli sorunlar için somut çözümler düşünürler. Çinliler, kesin sonucu bulunmayan bir süreçte dönemlere göre düşünürler. Amerikalılar uluslararası çekişmelerin ya yanlış anlamalardan ya da kötü niyetten kaynaklandığına inanırlar; yanlış anlamanın çaresi ikna etmektir (zaman zaman çok ısrarcı olabilir) ve kötü niyetin çaresi de kötülük yapanın yenilmesi ve yok edilmesidir. Çin yaklaşımı kişisel değildir, sabırlı ve soğuktur; Orta Krallık'ın yalvarıyormuş gibi görünme korkusu vardır. Washington güven ve iyi niyete uluslararası ilişkilerin gereği olarak bakarken, Pekin devlet adamlarının ev ödevlerini tamamladıklarını ve kurnaz dolaylı anlatımları anlayacaklarını varsayarlar; bu nedenle, ısrarcılık bir zayıflık göstergesi olarak görülür ve iyi kişisel ilişkilerin ken-

disi ciddi bir diyaloğun ana gerekliliği olarak düşünülmez. Amerikalılar'a göre Çin'li liderler kibar, ancak uzak ve tepeden bakar görünürler. Çinliler'e göre Amerikalılar düzensiz ve oldukça havaidir.

Kısmen iki tarafın birbirlerinin kültürünü ve idare biçimini anlamakta yaşadıkları zorluklar nedeniyle, ikisi de nadiren Çin-Amerika ilişkilerini uzun süreliğine istikrarlı bir dengeye oturtmakta başarılı olmuşlardır. 1900'lerin başında, Amerika'nın Çin'e yaklaşımı, büyük ölçüde her ikisi de Çin'in Avrupa güçlerinden gelen kolonici baskılar karşısında ne denli aşağılanmış hissettiğinden oldukça bihaber olan misyonerlerden ve tüccarlardan etkileniyordu. 1930'lu yıllarda ve İkinci Dünya Savaşı sırasında Çin, Japon saldırganlığının kurbanı ve yiğit demokratik müttefik olarak yüceltiliyordu. İç savaşın ardından gelen Komünist zaferden sonra Amerikan halkının gözünde Çin, ideolojik ve stratejik saldırganlığın canlı simgesine dönüştü. Maocu askeri ideolojinin, Çin'in Kore Savaşı'na müdahalesinin, Pekin'in iç kurumlarına Amerika'nın duyduğu nefretin ve Amerikan Yedinci Filosu'nun Tayvan Boğazı'nda önünün kesilmesinin bileşimi, yaklaşık çeyrek yüzyıl boyunca iki ülkenin diplomatik hiçbir ilişkisinin olmadığı ve başka bir ilişkisinin neredeyse bulunmadığı bir döneme neden oldu.

1971 yılında diplomatik ilişki yeniden kurulduktan sonra, her iki partiden beş Amerikan yönetimi, ÇinAmerika işbirliğine dayanan geniş bir iki partili politika gütmeye devam etti. Ancak 1990'lı yıllara gelindiğinde iki ülke arasında, ilişkiyi yeniden yarım yüzyıl öncesinin gerilimine döndürme tehdidi içeren karşı karşıya gelme düşüncesi yükselişe geçmiştir. Bu noktada, bu gelişmeyi izleyen bir ara sözün, mevcut seçeneklerin doğasını tanımlamaya yardımı olabilir.

1971 ve 1972 yıllarında, Başkan Nixon ve Başkan Mao Zedong yeniden diplomatik ilişki kurdu. Bunun nedeni Amerikan ve Komünist ideolojilerinin daha uyumlu hale gelmesi değildi, ancak kendi jeopolitik gerekliliklerinden dolayı bunu yaptılar. Yenilenen ilişkilerin ilk başlarında, sanki yeniden yakınlaşma her iki taraf için de bazı derin duygusal ihtiyaçları karşılamış gibi, Amerikan ve Çinli insanlar arasında ne kadar büyük "anormal" bir uzaklık olduğu gibi bir sürü masum zırva üzerine yoğunlaşıldı. Oysa gerçekler çok daha yavandı. Uzun tarihi boyunca Çin çok nadir olarak diğer toplumlara eşit davranma deneyimini yaşamıştı. Genelde hep kendi bölgesinde üstündü; on dokuzuncu yüzyılda ve yirminci

yüzyılın ilk yarısında ise büyük güçler tarafından aşağılanmıştı. Bundan önce, eşsizliği onu yabancıların erişiminden uzak tutan ve yaklaşık 1500 yılına kadar bilim ve teknoloji alanında hep en gelişmiş ulus olan Çin, hep soğuk ve temkinli olduğunda kendini rahat hissetmişti. Çin'e göre Birleşik Devletler'den uzak yaşamanın hiçbir ilginç yanı bulunmuyordu.

1971 yılında Birleşik Devletler'de de Çin'e açılma yönünde herhangi bir talep olduğu söylenemez. Var olan halkın baskısı da jeopolitikten değil, daha çok "iyi ilişkiler"in kendi ödülleri olduğu ve Soğuk Savaş'ın en iyi şekilde bir çeşit fiziksel bir egzersiz gibi, düşmanlığın üstesinden gelinerek sona ereceği genel fikrinden kaynaklanıyordu.

İki devleti bir araya getiren şey, liderlerinin ortak bir tehdit olduğu bilincidir. Çinli liderler sınırları boyunca korkunç bir Sovyet askeri gücü ve bir milyondan çok kişiden oluşan kırk modern çarpışma birliğini görmüşlerdi. 1969 yılında, Marksist teorinin kendisini Sovyet askeri baskılarından korumasının yanı sıra bir bahane de oluşturduğu Çin için açıktı. Yeni ilan edilmiş olan Brejnev Doktrini, Kremlin için Komünist dünyada kendi birliğini güçlendirmek için askeri güç kullanma konusunda özel hak talep ediyordu.

Birleşik Devletler için fırsat gereklilikle birleşiyordu. Birleşik Devlet veya daha açık olmak gerekirse Richard Nixon, Vietnam Savaşı'nın etkisi altında, yeni bir Asya güç dengesi kurarken Çin'in oynayabileceği önemli rolü fark etti. Jeopolitik açıdan, Sovyetler Birliği'ni dengelemek üzere Çin'le yeniden yakınlaşmak için çok güçlü nedenler vardı. Bu nedenler, Sovyetler'i dizginlemek veya onu ciddi görüşmeler yapmaya ikna etmek; Hanoi'yi tek başına bırakmak ve böylece Vietnam Savaşı'na bir son vermek; Hindiçin'den acı veren bir şekilde çekilirken Amerika'nın kendine güvenini sağlamak ve son olarak Amerika'nın çok kutuplu bir hale gelen uluslararası ortamı yönetme kapasitesinin bitmediğini göstermekti.

Çin ve Birleşik Devletler arasındaki yeni bağlar, her iki taraf da "hegemonya" olarak tanımladıkları şeye karşı koyma ortak hedefine yoğunlaştığı için uzun süre gelişmeyi sürdürdü. Basitçe anlatmak gerekirse bu, iki taraf içinde hem Asya'daki güç dengeleri hem de küresel denge için açıkça belirtilmeyen ve stratejik bir anlaşmayı içeren Sovyet girişimlerine karşı koymak anlamına geliyordu.

Daha o zamandan iki tarafın farklı geçmişleri ve jeopolitik du-

rumları taktik konularında anlaşmazlık çıkmasına neden oldu. Doğrudan tehdit altında olan Pekin, Moskova ile sağlam bir biçimde karşı karşıya gelmekten yanaydı. Müttefiklere ve dikkate alması gereken inatçı bir kamuoyuna sahip olan Washington ise, Moskova'ya çözüm veya bunu karşı karşıya gelmek için bir sorumluluğa dönüştürme fırsatı veren taktikler üzerinde yoğunlaşıyordu. Çin, Washington ve Moskova arasında gerçekleşen tüm görüşmelerden şüphe duyuyordu; açıkça iyileşme görünümünün Batı'nın Sovyetler Birliği karşısında durma istekliliğini yok edeceğinden endişe ediyordu, gizliden gizliye de eğer Sovyetler Birliği'nin dikkatini Asya'ya yoğunlaştırmasına izin verilirse, bunun önceden belirtilmemiş, Çin aleyhine bir ABD-Sovyet düzenlemesine yol açmasından korkuyordu. Kendi açısından Pekin, radikal hareketler içine girerek gelişmekte olan dünyada Moskova'yla rekabete girme eğiliminde oldu ve bu genellikle Amerika'nın hoşlanmadığı liderlerin ve hedeflerin desteklenmesini getirdi.

Birleşik Devletler'de Watergate'e bağlı olarak üst yönetimin zayıflaması ve bunun kötü sonuçları, Pekin'in Sovyet baskılarına ve yaltaklanmalarına karşı koyma becerisine olan güvenini sarstı; bu durum, Amerika'nın Washington, Moskova ve Pekin arasındaki ilişkiyi karışık üçlü geçiş boyunca yönlendirme yeteneğini karmaşıklaştırdı. Birleşik Devletler, her zaman üçgen içindeki diğer iki taraftan daha fazla seçeneği bulunduğundan emin olma konusunda zorluk yaşadı. Bu da, Birleşik Devletler'i hem Moskova'ya hem de Pekin'e, onların birbirlerine olduklarından daha yakın olmaya zorladı; ancak Sovyetler Birliği daha acil ve çok daha güçlü bir tehdidi temsil ettiğinden, Pekin'e daha yakın durdu.

Karmaşıklığına karşın, bu dengeleyici hareket yirmi yıl boyunca her iki partiden gelen beş başkan tarafından başarıyla yürütüldü. Bu başkanlardan bazıları üçgen politikasını açıkça kavramsal bir boyutta, bazıları da özel vakalar üzerine daha pragmatik bir tavırla savundu. Farklılıklara rağmen, alışılmadık bir strateji ve politika koordinasyonu sağlandı. Yüksek düzeyde Çin-Amerika toplantıları seyrek olarak teknik veya günlük konularla ilgilendi (o günler de hemen hemen hiçbir ticari bağlantı yoktu); diyalogun çoğu, uzun vadeli küresel jeopolitik değerlendirmeler, gösterimler ve stratejiler hakkındaydı.

Bu iki partili oy birliği iki olayla paramparça oldu: Bunlardan ilki, 1989 yılında Doğu Avrupa'da devrimlerle başlayan ve iki yıl sonra Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla doruğa yükselen Komü-

nizmin çöküşüydü. İkincisi ise, Tiananmen Meydanı'nda öğrencilerin kanlı biçimde bastırılmasıydı. Moskova'daki çöküş ortak korkuyu yıkarken, Pekin'deki iç değişiklik Amerika'nın ortak amaçlara dayanan politika iç desteğini bastırdı. Her zaman Komünist bir ülkeyle olan sıkı ilişkilerden rahatsız olmuş olan Komünizm karşıtı sağ kanat, Pekin hükümetine bütünüyle yok edilmesi gereken yeni şeytanmış gibi davranmaya başladı. Jeopolitik üzerine kurulu bir politikadan her zaman rahatsız olmuş olan Amerikan solu ise, Amerikan dış ilişkilerindeki ana öncelikler olarak insan haklarının ve demokrasinin desteklenmesini vurgulamaya geri döndü.

Tiananmen Meydanı'ndaki olaylar Komünizm karşıtı basit bir ayaklanmadan daha karmaşıktı ve en azından üç çıkış nedeni bulunuyordu: Demokraside Batı ilkelerine dayanarak ayaklanan öğrenciler; ekonomik reform nedeniyle ortaya çıkan eşitsizlikleri, istismarları ve bölünmeleri ortadan kaldırmak veya en azından azaltmak için isyan eden işçiler; genellikle ekonomi reformunun politik sonuçları nedeniyle ortaya çıkan Komünist parti içindeki iç çekişmeler.

O dönemde ve ondan sonraki on yıl boyunca Çin'i yöneten ve Batı medyasının yoğun eleştirisine maruz kalan Deng Xiaoping için, Tiananmen Meydanı başkaldırısı ironik bir dönüşü temsil ediyordu. Mao onu on yıl boyunca "kapitalist sempatizanı" olduğu gerekçesiyle hapsetmişti tarih onu Çin'i yenileşme yoluna sokan reformcu olarak kaydedecektir. 1979 yılında başlayan Deng reformları on binlerce Çinli öğrencinin, Tiananmen Meydanı'nda uğruna kanlarını döktükleri değerlerle tanıştıkları Batı ülkelerine gönderilmesini sağladı. Deng tarım komünlerini sona erdirdi ve Çin'i neredeyse kendi yiyeceğini kendisi sağlayacak konuma getirdi. Kültürel Devrim döneminin sönük, gri, korku dolu Çin'ini, tüketim mallarına önem vererek endüstrileştirdi.

Deng ve yardımcıları, Komünizmin kaçınılmaz hastalıklarına yakalanan Mao Çin'indeki ekonomik durgunluğun üstesinden gelmenin politik sonuçlarını önceden göremediler veya buna engel olabileceklerini düşündüler. Güdüleri durgunluğu teşvik etti ve ilk adımın cesaretini kırdı. Merkezi biçimde plânlanan bir ekonomide, sermaye malları ve hizmetleri bürokratik kararlar tarafından tahsis edilir. Bir süre sonra, yönetimin emirleriyle belirlenen fiyatlar, maliyetle ilgisini yitirir. Böylece sistem polis devleti şeklinde işledikçe, fiyatlandırma sistemi, kaynaklarını halktan tehditle alan bir hal alır. Bununla birlikte, terör sonlanır sonlanmaz, fiyatlar süb-

vansiyona dönüşür ve Komünist parti için halk desteği sağlama yöntemine çevrilir. Eninde sonunda, hiçbir verimlilik ölçüt belirlenmeden, yiyecekten barınmaya kadar her şey hükümet tarafından verilir ve bu nedenle yaşam standardının yükselmesi engellenmiş olur.

Bürokratların eline geniş ölçüde sağduyuya dayanan yetki verildiğinde, bu çöküşe yol açar. İş, eğitim ve pek çok temel gereksinim bir çeşit kişisel ilişkiye dayanır. Sınıfsız bir geleceğin habercisi olduğu iddia edilen Komünizmin, sonunda geleneksel feodalizmle boy ölçüşebilecek ayrıcalıklı bir sınıf ortaya çıkarmış olması, tarihin ironik yanlarından biridir.

Deng ve yardımcıları bu eğilimin üstesinden gelmek için pazar ekonomilerini ve karar vermede ademi merkeziyeti seçtiklerinde; daha reformun başlangıç aşamalarında merkezi plânlama sorunlarıyla serbest pazar sorunlarını birleştirmiş oldular. Fiyatların gerçek maliyetleri yansıtması yönündeki girişimler, en azından kısa vadede fiyatların yükselmesine yol açtı. Enflasyonun patlaması, huzursuzluğun tetikleyicilerinden biri oldu.

Pazar ekonomisine geçiş yapılması, en azından başlangıçta çöküş için fırsatları büyüttü. Küçülen ama hâlâ yeterince büyük olan kamu sektörü, büyüyen bir pazar ekonomisiyle aynı anda var oldu ve iki ayrı fiyat kümesi ortaya çıktı. Böylece, ahlaksız bürokratlar ve girişimciler, iki sektör arasında varlıkları ve malları kişisel kazançlar için ileri ve geri kaydıracak konuma geldiler. Kısaca, reformun başlangıcı, hoşnutsuzluğun ortasında, seçmenler arasında ciddi kısa vadeli bölünmeler ortaya çıkarabilir. Çin'de de bu oldu.

Deng belki de ekonomik reformlarında fazla gözü pek ve kuşkusuz politikalarının kaçınılmaz hale getirdiği politik reformlarında fazla dikkatli davrandı; ironik biçimde bu, kendisiyle aynı zamanda yönetimde olan Mikhail Gorbachov'un tam zıddı bir hataydı. Görevi, baştaki Komünist seçkin sınıfının büyük bölümündeki kararsızlığıyla daha da zorlaştı. Benzer ekonomik dönüşümlerden geçen pek çok ülkede, aşağı düzeylerdeki yenilikçi yöneticiler daha muhafazakar bir üst yönetim direnişinin üstesinden gelmelidirler. Çin'de bunun tam tersi oldu. Üst düzey yönetimin ödüller ve pazar güçlerine verdiği önemin, bu tür bir geçmiş deneyimi bulunmayan ve reform süreci için istekli olmayan yöneticiler tarafından yerleştirilmesi gerekiyordu. Bu nedenle, Deng'in iki cephede mücadele etmesi gerekti: Reformun neden olduğu çöküşe karşı ve kendi Komünist ekonomi uyarlamalarında ısrar eden

Maoculuk taraftarlarına karşı. Ekonomik alandaki savaşı kazanırken, politik arenada süren egemenliği çözdü. Deng, ekonomik ve sosyal devrimi tamamlayabilmek için politik istikrarda ısrar etme paradoksuyla yaşamayı tercih etti. Kendi içinde demokrasiyle değil, kaosla savaşıyordu. Tiananmen Meydanı ayaklanmasının bastırılmasından altı ay sonra Deng bana "Ben hâlâ reformcuyum, ama eğer istikrarı yitirseydik, bunu yerine koymak bir kuşak alırdı." demişti.

Tiananmen Meydanı değişikliklerini çevreleyen koşulları kısaca anlattım, çünkü bu, Çin'in birçokları tarafından ideolojik ve jeopolitik bir düşman olarak algılanmaya başlamasının dönüm noktasını belirlemiştir. Aslında bunlar, Komünist ideolojiden olduğu kadar reform ikilemlerinden de kaynaklandı. Çin neredeyse tümüyle iç politikasının endişeleriyle yönetiliyordu ve başka bir yerde uygulanamayacak bir felsefeyi temsil ediyordu.[3]

Ancak Deng'i harekete geçiren her ne olursa olsun, Tiananmen Meydanı'ndaki ayaklanmanın bastırılmasında yaşanan vahşete tüm dünya tanıklık etti ve bu da Çin'e baskıcı rejim damgasını vurdu. Bu, endüstriyel demokrasilerde ve özellikle de insan hakları konusunun ana zemini olan ve Çin'le ilişkilerin hızla baskın konu haline geldiği Birleşik Devletler'de insan haklarına verilen önemin arttığı bir dönemle (1970'lerin ortalarında başlayan) aynı zamana denk geldi. Diğer bütün konular Çin'in iç yapısına duyulan ilgi tarafından örtülüyor ve çarpıtılıyordu; çünkü o zamana kadar büyük güçler arasındaki ilişkilerin normal yan ürünleri olarak bakılan anlaşmazlıklar artık Amerikan halkının çoğunluğu tarafından totaliter bir şeytanla çıkan çatışmalar şeklinde görülüyordu.

Aynı zamanda, Deng'in reformlarının ilk on yılında ertelenmiş olan Çin'in askeri modernizasyonu büyük ilgi uyandırdı. Çin'in hareketleri gittikçe komşuları üzerinde jeopolitik ve ideolojik bir plân biçiminde yorumlanıyordu. Bunu, arada sırada kaba Çin taktikleri tarafından hızlandırılan bir kendini gerçekleştirme kehanetleri döngüsü izledi.

George H. W. Bush ve Clinton yönetimleri sırasında, Çin-Amerika ilişkileri için yapıcı politik ve psikolojik temel giderek zayıflıyordu. 1970'lerin ortalarında diplomatik ilişkilerin yeniden kurulmasından önce Pekin'deki Birleşik Devletler Bağlantı Ofisi'nin başı olarak hizmet etmiş olan Başkan Bush, Tiananmen Meydanı'ndaki olaylardan sonra bile ilişkiyi düzgün bir omurgada tutmaya çabaladı. Bill Clinton, göreve Çin'in insan hakları uygu-

lamalarındaki ilerlemeleri, ekonomik alanda bile Çin-Amerika bağlarının anahtarı haline getiren cafcaflı konuşmalarla başladı. Ancak 1995 yılında Clinton yönetimi, bunu daha Wilson'cu temalar içeren sloganlarla haklı çıkarmaya çalışsa da, öncelleri tarafından kurulmuş olan düzenli diyalog örüntüsüne dönmüştü.

Clinton yönetimi Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliğini ve normal ÇinBirleşik Devletler ticaret ilişkilerini destekleyerek Çin'le ekonomik ilişkiyi pekiştirdiyse de, bunu hiçbir zaman ikna edici jeopolitik bir temele oturtmadı. Kendisinin daha iyi çözüm yolları bulduğunu iddia ederek, Çin politikasına kendi eleştirmenlerinin hedeflerini atama yönündeki iç taktiklerini uygulayan Clinton yönetimi, bir "bağlılık" politikası ilan etti. Böylece her alandaki, ama özellikle ticaretteki bağlantıların çoğalacağını ve Çin'in insan hakları ve iç yönetim konularını Amerika'nın algıladığı biçimde algılayacağını iddia etti.

Clinton'ın ikinci başkanlık döneminde, bağlılık sloganı, bir çeşit küresel işbirliğini ima eden "stratejik ortalık" sloganına terfi etti. Bu savın, süren krizler karşısında ve süregelen bir politik diyalog olmaması (örneğin, 1998 yılının Haziran ayında Başkan Clinton'ın dokuz tam günlük Çin ziyareti boyunca zirve düzeyinde yalnızca dört saatlik bir tartışma gerçekleşti; bu sürenin çoğu çeviri için harcandı) nedeniyle politik olarak tartışma yaratan ve büyük ölçüde boş bir sav olduğu ortaya çıktı.

Sonuç olarak, Clinton yönetiminin Çin politikası sonunda iç politikacıların tutsağı olarak kaldı. İlişkiye jeopolitik bir içerik kazandıran ulusal çıkar tanımı eksiktir. Ticaretle birlikte çevre ve uyuşturucu gibi diğer Yeni Çağ konuları, bir yön duygusu belirlemek veya yüzyılın başında Çin-Amerikan ilişkilerini şekillendirmiş olan işbirliği, şüphe, karşılıklı yanlış anlama ve durgunluk gibi konuların üstesinden gelmek için yeterli değildir. Bu potansiyel olarak kolay tutuşan birleşim Asya'nın istikrarı ve dünya barışı adına şu anki durumunda bırakılmamalıdır.

ÇİN'LE İLİŞKİLER: STRATEJİK BAĞLAM

Birleşik Devletler Çin'in büyük bir güç olarak otaya çıkışını ertelemek için elinden gelen her yolu denemeli midir? Yoksa tüm devletlerle işbirliğine açık, tek bir ülkenin saldırganlığı varsayımına dayanmayan, herhangi bir ülkenin üstünlük tutkularına karşı koyabilecek kadar esnek bir Asya yapısının oluşması için girişim-

de mi bulunmalıdır?

Bu sorular bir dereceye kadar dünyadaki her yere uysa da, özellikle dünyanın en güçlü endüstrisine ve en yoğun nüfusuna sahip bir devlet için geçerlidir. Çin, dünyadaki ülkeler içinde en uzun kesintisiz tarihe sahip olanıdır ve kendisini Komünist olarak adlandıran en son büyük hükümet tarafından kontrol edilmektedir. Ayrıca Çin, bence ilk çeyrekte gerçekleşmeyecek olsa da, tarihte bir noktada Birleşik Devletler'e rakip olma potansiyeline sahip en büyük devlettir.

Bu soruların yanıtı bazı kuramsal tartışmaları sona erdirmenin yanı sıra, yirmi birinci yüzyıl dünyasını da şekillendirecektir. Ve bu dünyanın Soğuk Savaş'la pek az benzerliği bulunmaktadır. Sovyet ideolojisi evrensel uygulanabilirlik üzerinde ısrar etmişti ve Mikhail Gorbachov'a kadar bütün Sovyet liderleri Komünizmin dünya çapındaki zaferini en büyük hedef olarak ilan etmişti. Sovyet orduları Doğu Avrupa'yı işgal etti. Brejnev Doktrini, Komünist partileri gerekirse güç kullanarak yönetime getirmeye olan Sovyet kararlılığını doğruladı; Sovyetler Birliği Macaristan ve Çekoslovakya'ya askeri müdahalede bulundu, Polonya ve dolaylı olarak da Çin'i bu yönde tehdit etti. Çin Komünist yönetimi, ülkeleri dışında bu tür politikalar yürütmüyor ve bu tür evrensel iddialara girmiyor; dünya çapındaki Komünist partilerden ve radikal örgütlerden, Pekin'e bağlılıklarını ilan eden bir şebeke oluşturmaya çalışmıyor. Ayrıca Çin, ideolojik temelde diğer devletlerin iç yapısına meydan okumuyor.

Birleşik Devletler'le karşı karşıya gelmesine yol açabilecek şey, Komünizm değil ancak ulusçuluk olabilir ve bu da küresel egemenlik konusunda değil, Tayvan konusunda olabilir. Bu yönetimin ilk yirmi yılında, Çin Komünist partisinin meşruiyeti ülkeyi birleştirmiş ve Japon ve Batılı kolonicileri ülke dışına atmış olmasına dayanıyordu. Kültürel Devrim felaketinin üzerinden yirmi yıl geçtikten sonra, partinin meşruiyeti iyi bir ekonomik ilerleme kaydetme (politik tekelini zayıflatma gibi baştan tasarlanmamış bir etkisi olsa da) becerisini temel aldı. Artık sözde sosyalist pazar ekonomisi kurulduğuna ve büyüdüğüne göre, yönetici gruptan iddiasını ulusçuluk gücünün tekeline dayandırması beklenebilir. Bu iddia geliştikçe, Tayvan'ın geleceği konusunu alevlendirebilir, ancak bunun Asya'da bir hegemonya sorununa dönüşmesi gerekmez.

Çin'in dış politikası sabırlı ve uzun vadelidir. Pekin'in bakış açısıyla, jeopolitik zorluk, komşu ülkeler sorunu olarak değil de,

onları birlikte Çin'e karşı koruma olarak ortaya çıkacak gibi görünmektedir. En kötü ihtimalle, Çin liderlerinin, tarihte Çin'in birliğini ve bütünlüğünü asla tehdit etmemiş olan Birleşik Devletler'i kışkırtmaktan çıkarı olabilir. Kuşkusuz, Çin ulusal demeçleri, Çin'in uzun vadede hedefinin bölgede Amerikan rolünü ve varlığını yok etmek olduğu görüşünü doğru kabul ederek, Asya'daki Amerikan askeri ittifaklarını sık sık eleştirmektedir. Yine de, bir kimse, ihtiyatlı Çin liderlerinin Çin'in gelişiminin bu döneminde dünyanın en büyük askeri gücüyle karşı karşıya gelmeyi göze almayacakları sonucuna varmak için, Çin iyi niyetinin ve kalıcı barış niyetlerinin gerçek olduğunu varsaymamalıdır. Buna ek olarak, modern Çin'in Asya'daki statükoyu zora sokmamak için güçlü ödüller üreten uluslararası ekonomik sistemden büyük bir çıkarı vardır (Sovyetler Birliği'nin şimdiye kadar sahip olmadığı ölçüde).

Birleşik Devletler'le çatışma, büyük Çin'in çevresindeki bütün ülkeleri çeşitli hırslarını ve taleplerini uygulamaları konusunda serbest bırakacaktır. Çin için daha mantıklı bir süreç, uzak barbarları daha yakındakilere karşı boy ölçüştürmek olan kendi geleneksel diplomasisinin temel özdeyişini yerleştirmek olacaktır. Bu bağlamda, Birleşik Devletler Çin için ezeli düşmandan daha çok jeopolitik bir seçenek (potansiyel güvenlik ağı olarak bile) rolündedir. Bütüne bakıldığında, Tayvan üzerindeki bazı iniş çıkışlara karşın, bu aslında Çin politikasının saplantısı olmuştur.

Aynı zamanda bir bakış açısı da Çin askeri kapasitesini Birleşik Devletler'e doğrudan meydan okumaya davet etmiştir. Sovyetler Birliği, çoğu yüksek kesinlik oranlarına sahip füze başlıkları bulunan iki bin beş yüz stratejik dağıtım aracına sahipti. Birleşik Devletler'e tam kapsamlı bir saldırı teknik açıdan mümkündü ve stratejik açıdan olanaksız değildi (pek mantıklı olmasa da). Fırlatması saatler alan tek başlıklı otuz sıvı yakıtlı füzeden oluşan Çin stratejik gücü, savunma operasyonları aracı değildir. Gelecek yıllarda Çin daha çok sayıda birden çok başlığa sahip katı yakıtlı füze edinirse, Amerikan füze savunması dengeyi sağlama görevini üstlenecektir.

Çin kara kuvvetlerine baktığımızda, anavatanlarını yıpratma stratejisi yoluyla koruyabildiklerini görürüz; ancak bu, güçlü bir rakibe karşı sürdürülebilir savunma operasyonları için uygun değildir. Çin, kendi bölgesinde Avrupa'daki Sovyetler Birliği deneyiminden çok daha zor olan stratejik bir durumla başa çıkmak zorundadır. Sovyetler Birliği, Sovyet kara kuvvetlerine karşı ko-

yamayacak kadar zayıf komşularını tek tek ya da toplu halde tehdit ediyordu. Çin, Hindistan, Vietnam, Japonya, Rusya ve iki Kore gibi askeri açıdan önemli komşularla karşı karşıyadır; bu komşuları tek tek yenmek bile yeterince zorken, toplu halde yenmek daha da zordur. En azından bu, Çin'in üzerinde bütün komşularını aynı anda tehdit etmemesi için bir diplomasi baskısı oluşturur.

Kuşkusuz, Çin "çok yönlü ulusal güç" olarak adlandırdığı şeyi geliştirdikçe, askeri gücü de daha önemli bir zorluk halini alacaktır. Ancak önceden görülebilen yıllarda, Birleşik Devletler Çin'le onu etkisizleştirmek için karşı karşıya gelme yoluna gitmeden geleceği şekillendirmesine izin veren diplomatik, ekonomik ve askeri avantajlara sahiptir.

Bu, Çin'in Asya'da egemen olma girişimlerine karşı çıkma meselesi değildir. Bu girişimler gerçekleşirse, karşı konulması gerekir. Ancak bunun gerçekleşme kapasitesinin olmadığı şu anda, nedensiz yere yürütülen bir karşı karşıya gelme stratejisinin amacı nedir? Stratejik hedef olması gereken şey nedir? Pekin Birleşik Devletler'e başka hiçbir şans tanımadıkça, Amerika Soğuk Savaş'a benzer biçimde Çin'le ilişkilerini yürüterek nasıl bir kazanç elde eder? Böyle bir politikanın hiçbir önemli uluslararası destek bulamayacağı gibi neredeyse kesin bir gerçek karşısında Amerika Çin'in büyümesine engel olma konumunda ne ölçüde yalnızdır? Öngörülü bir Amerikan yönetimi, kısa vadeli baskıların kazançları karşısında Çin ulusçuluğunu canlandırma riskini dengelemelidir. Yeni bir Soğuk Savaş'ın kaçınılmaz olduğu varsayımı (ben bu görüşü paylaşmıyorum) hakkında bile, mantıklı bir Amerikan politikası, Amerika'nın yalnız kalmasını önlemek için çatışma yükünü Pekin'e kaydırmaya çalışacaktır.

Eğer Çin bütünlüğünü korursa, büyük bir güç haline gelmesi muhtemeldir ve bu şekilde, Birleşik Devletler'e meydan okumak için çok büyük bir kapasitesi olacaktır. Ancak bunu yapan yalnızca Çin olmayacaktır: Hindistan, Brezilya ve Rusya'nın da Çin'e benzer seçenekleri bulunmaktadır ve bazı açılardan önlerinde daha az sayıda yıldırıcı engel vardır. Birleşik Devletler kendi güvenliğini olası bir büyük gücün ortaya çıkışını engellemek olarak mı tanımlamalıdır? Bu onu dünyanın polisi haline getirir ve sonunda diğer bütün devletleri aleyhine çevirir. Eğer Amerikan dış politikasının tanımlayıcı özellikleri kalıcı müdahaleler ve savaşlar olursa, bu Amerika'nın kaynaklarını ve psikolojik dengesini tüketir. Bu konuyu son bölümde ele alacağım.

Çin politikası tanıdık sloganlardan arındırılmalıdır. Mesele iliş-

kinin nasıl etiketleneceği değil, ona ne içerik kazandırılabileceğidir. İşbirlikçi ilişki her iki ülke için de diğerine sunduğu bir iyilik değildir. Bunda her iki ülkenin de ortak çıkarı vardır. İki tarafın da ciddiyetini sınamak için yeterince konu mevcuttur. Kore'nin geleceği ve nükleer silahlarla füze teknolojisinin çoğalması gibi konularda kalıcı bir diyalog, dengeli bir ilişkinin beklentilerini sınayabilir. Ayrıca bütün Yeni Çağ konuları da durmaktadır: Çevre, kültür ve burs değişimi ve başka pek çok konu. Kalıcı bir diyalog, daha istikrarlı bir dünya yaratmanın veya en azından Amerika'nın insanlarına ve müttefiklerine bunun neden mümkün olmadığını göstermenin en iyi yoludur.

TAYVAN VE ÇİN

Normalde Çin-Amerika ilişkilerini allak bullak eden bu konuların çoğu, geçen zamanla netleşirdi. Çin'in büyük amaçları açık hale gelir, deneyim ve sabırla tutarlı bir Amerika politikası gelişirdi. Ancak sahnede pusuya yatmış, Pekin'in ya da Washington'ın elini zorlayabilecek bir koz vardır: Tayvan'ın geleceği. Bu, Birleşik Devletler üzerinde olduğu kadar Çin anavatanı üzerinde de baskı konusudur ve her şeyin üzerinde kendi gereklilikleri olan bir süreç tarafından idare edilmektedir.

On yedinci yüzyıldan beri Çin'in bir bölümü olan Tayvan, Çin ana toprağını fethetmek için nihai girişime yönelik ilk adım olacak biçimde, Japonya tarafından 1895 yılında istila edilmiştir. Tayvan, 1943 yılında Başkan Franklin Roosevelt'in yaptığı Tavyan'ın Çin'in bir parçası olmasına ilişkin bildirinin ardından, İkinci Dünya Savaşı'nın zafer kazanan müttefikleri tarafından 1945 yılında Çin'e iade edilmiştir. 1949 yılında Çin ana toprağında Komünist zaferden sonra Chiang Kaishek Tayvan'dan geri çekildi ve burayı Çin'in bütününü temsil ettiğini iddia eden ve 1979 yılında ana toprakla ilişkiler yeniden kurulana kadar Birleşik Devletler tarafından Çin'in bütününün hükümeti olarak tanınan Ulusçu hükümetinin merkezi yaptı. 1950 yılında Kore Savaşı'nın çıkmasıyla birlikte, Başkan Truman Yedinci Filo'yu Tayvan Boğazı'na soktu; böylece adanın Komünistlerce ele geçirilmesini önledi ve dolaylı olarak da Birleşik Devletler'i Çin iç savaşında bir taraf haline getirdi.

O zamanlar, Tayvan pek çok Amerikalı için derin sembolik bir konu olmuştu. Japon emperyalizmine karşı İkinci Dünya Sava-

şı'nda gösterdikleri sağlam direnişten dolayı Ulusçular tarafından elde edilmiş iyi niyet kalıtının mirasçısıydı. Ayrıca Tayvan, Çin iç savaşında kazanılan Komünist zaferin öfkesini uyandıran ve Tayvan'ın devralınmasıyla sonucunu önlemeye kararlı olan sözde Çin lobisinin simgesi oldu. Çin'e açılmaya neden olanlar da dahil olmak üzere pek çok kişi Çin'in Tayvan'la ilgili özerk bir varoluş için anlamlı ve demokratik bir temel yaratma çabalarına sempati duyuyordu. Birleşik Devletler'de her zaman Tayvan'ın Çin'e güç kullanarak iade edilmesine karşı çıkan geniş bir oybirliği oldu.

Ancak bu konu Pekin için aynı zamanda son derece semboliktir. Tayvan, Çin'in bölünmeye başladığı yerdir; koloniciler tarafından ilk olarak Tayvan istilaya uğramıştır. Yönetimdeki partinin pratik ve taktik nedenlerle ertelenebilecek ancak asla vazgeçilmeyecek olan "kutsal ulusal yükümlülük" görüşleriyle aynı fikirde olmayan Çinlilerce bile Tayvan'ın ana toprakla birleşmesi hesaba katılmaktadır.

Pekin'le diplomatik bağlantı yeniden kurulduktan sonra ilk birkaç yıl boyunca bu konu kendini göstermedi. Birleşik Devletler'in "gerçekte" Pekin ve Taipei hükümetlerinden hangisini tanıdığı sorusu 1972 tarihli Şangay Bildirisi'nde rafa kaldırıldı. Birleşik Devletler, Tayvan Boğazı'nın her iki yakasında yaşayan Çinliler'in yalnızca tek bir Çin bulunduğunu bildirdiklerini "söyledi" ve bu sava meydan okumadı. 1972 yılından beri bütün Amerikan başkanları Amerika'nın "tek Çin" politikasına bağlılıklarını ve "iki Çin" veya "bir Çin, bir Tayvan" politikalarını reddettiklerini doğrulamıştır. Bu politikanın en net doğrulaması, 1982 tarihinde Reagan yönetimi sırasında Pekin'le birlikte gerçekleştirilen ve daha sonra 1998 yılının Haziran ayında Çin'i ziyareti sırasında Başkan Clinton tarafından yinelenen ortak bildiriydi. 1972 yılından bu yana, bütün Amerikan başkanları, Amerikan yasası ilkesini muhafaza eden 1979 Tayvan İlişkileri Yasası'nda olduğu gibi konunun barışçı bir şekilde (güç kullanımına karşı olmak için bir edebi söz) çözülmesi konusundaki endişelerini de doğrulamaktadır.

Bu çerçevede, Tayvan başarılı olmuş ve demokratikleşmiş, resmi bire bir devlet ilişkileri gerektirmeyen uluslararası forumlara katılmıştır. Aynı zamanda, Birleşik Devletler, dünyadaki hükümetlerin büyük çoğunluğunun kendisinden önce yapmış olduğu gibi 1979 yılında Pekin'i Çin'in yasal hükümeti olarak tanıdı. Ancak diğer devletlerden farklı olarak Birleşik Devletler, Tayvan'ın o zamanlar tüm Çin'in yasal hükümeti olarak tanınan gücün politik

denetiminden uzak kalmasını olanaklı kılan savunma gereçlerini de sağlıyordu.

Tam birleşmeyi ısrarla kutsal bir ilke gibi gören Çin, Tayvan'ın bağımsızlık için resmi bir talepte bulunmaması halinde, pek çok durumda, diğer ülkelerle ve özellikle Birleşik Devletler'le ilişkisinin çıkarı adına nihai çözümü erteleme konusundaki istekliliğini ifade etti. (1973 yılının Kasım ayında Mao bana Çin'in gerekirse yüz yıl bekleyebileceğini söyledi.)[4] Kendi açısından Birleşik Devletler 1971 yılından beri her iki tarafın da yönetimlerine güç kullanımına karşı olduğunu ifade ederken, bunu her zaman "tek Çin" politikası çerçevesinde yaptı.

Bu üstü kapalı pazarlık, Tayvan Başkanı Lee Tenghui'nin Cornell Üniversitesi'ni ziyaret etmesi için vize verildiği 1995 yılında ortaya çıkmaya başladı. Bu, Devlet Bakanı Warren Christopher Çin dışişleri bakanına mevcut Tayvan'ı bağımsız bir devlet olarak tanımama politikasının geçerli olacağına ve Tayvan liderlerinin ziyaretlere koyulan kısıtlamanın değişmeyeceğine dair garanti verdikten sonra oldu. Çinliler askeri tatbikatlarla ve Tayvan Boğazı'na başlık taşımayan füzeler fırlatarak tepki gösterdi. Birleşik Devletler ise uyarı mahiyetinde iki nakliye uçağından oluşan bir görev gücü göndererek yanıt verdi. Kriz yatıştı, ancak Çin-Amerikan ilişkileri hiçbir zaman tam olarak düzelmedi. Bundan sonra Tayvan, parti platformu bağımsızlığı savunan yeni bir başkan seçti ve Çin, ancak Tayvan resmi olarak bağımsızlığını ilan ederse güç kullanacağını sezdirerek bir parça geri çekildi.

Hassas Tayvan meselesi, Filistin'in geleceği gibi bu noktada kesin çözüme olanak tanımayan sorunlar kategorisine girer. 2000 yılındaki askeri bir karşı koymayla sona eren Camp David Ortadoğu zirvesinin ani çöküşü, tarafların hazır olmadığı nihai bir sonuç üreteceği düşünülen en iyi niyetli çabaların bile (aslında çoğunun) bir patlamaya yol açabileceğini göstermektedir.

Zor olan, yatıştırılması gereken, ancak henüz nihai bir anlaşmaya izin vermeyen bir sorunla yaşamaktır. Konuların doğası nettir ve bunun tarafların her biri üzerinde kurduğu kısıtlama gittikçe belirginleşmiştir. Eğer Birleşik Devletler ilk kez 1943 yılında Roosevelt tarafından ilan edilen ve Nixon'dan beri altı Amerikan başkanının tümü tarafından yinelenen "tek Çin" ilkesinden yavaş yavaş geri çekilirse, askeri bir karşılaşma olasıdır. Eğer Çin sorunları askeri olarak artırırsa, bir Amerikan direnişi kesindir. Eğer Tayvan sınırlamadan vazgeçerse ve Tayvan Boğazı'nda yıllardır

barışı koruyan üstü örtülü pazarlığı yerel olarak veya Washington'da başarılı bir lobi oluşturarak alt üst ederse, sonuçları önceden görülemeyen, ama büyük olasılıkla uzun vadede Tayvan'a yararı dokunmayacak bir çatışmaya neden olabilir.

Buna karşı olan tarafların tümü için sorunları tutuşma noktasına taşımamak kendi çıkarlarınadır. Birleşik Devletler "tek Çin" ilkesinden vazgeçme yönündeki iç baskılara karşı koymalıdır. Bu politika değişikliği için görünüşe bakılırsa birtakım marjinal değişiklikler yoluyla baskı yapan grupların, olaylar dizisinde zar zor katlanılan tek bir adımın fazla ileri gitmesi yüzünden bir patlama ortaya çıkabileceğini anlamaları gerekir. Karşı karşıya gelme atmosferini yumuşatmak için ciddi bir çabaya gereksinim vardır. Pekin açısından kısıtlama ve esneklik belirtilerinin yapıcı (örneğin, Başbakan Qian Qichen'ın Tayvan'ın artık Çin Halk Cumhuriyeti'nin dönek bir ili olarak görülemeyeceğine, bunun yerine tek Çin'in iki ayrı ve muhtemelen eşit bileşeni olarak görülmesi gerektiğine ilişkin ifadeleri) olduğuna inanılmalıdır. Çin'in daha önce belirtilen ve Tavyan tarafından resmi bir bildiri yapılmadıkça birleşmeyi gerçekleştirmeyeceğine dair belirtiyle birleştirildiğinde, bu fikir dikkatli araştırma gerektirir.

Aynı zamanda Çin, Birleşik Devletler'in Tayvan'ın geleceğine müdahale etme hakkı olduğu savını kabul etmese de, önceki başkanlarca Amerika'nın sorunun barışçı bir çözümü doğrulamasının ciddiyetini göz önünde bulundurmalıdır. Bu konuda, yalnızca kişisel bir tercihi değil, aynı zamanda Amerika kamuoyunun ezici görüşünü de ifade etmektedirler. Bu açıklamaların Çinliler'in gözünde yasal konumu her ne olursa olsun, Pekin, tüm ilgili sonuçlarıyla birlikte, yanlış hesaplama yoluyla Birleşik Devletler'le karşı karşıya gelmeme konusunda dikkatli olmalıdır.

Tayvan liderlerinin üzerine de önemli bir sorumluluk düşmektedir. Destekleyicilerinin bazıları, Washington ve Pekin arasındaki gerginlikleri şiddetlendirmekte ve kongreyle ilgili ve idari ölçütlerde gerçek "iki Çin" politikasını ima eden bir baskı uygulamakta Tayvan'ın çıkarı varmış gibi davranmaktadır. Amerikalılara marjinal görünen ancak Pekin'i tutuşturacağı kesin olan ölçütler geliştirme konusunda beceriklidirler. Bu tür bir strateji dar görüşlüdür, çünkü mevcut çerçeve daha çok Tayvan'ın çıkarınadır. Çin'in Tayvan politikasının ana tehdidi, Çin'in Birleşik Devletler'le olan ilişkisindeki çıkarı olmuştur. Amerika'nın Tayvan'ın resmen ayrı bir statüde olduğunu tanıması durumu, şimdi pek çok sözcüsünün

ve destekleyicisinin de araştırdığı gibi, askeri bir meydan okuma riski taşır ve gerginlikleri Asya ve Tayvan'ın rollerini birbirinden ayıran küresel bir konu haline getirecek politik bir krizi garantiler. Böyle bir çevrede Tayvan daha az güvende olacaktır.

HİNDİSTAN

Soğuk Savaş'ın büyük bölümü süresince, Hindistan Asya'yı ilgilendiren politikalar konusunda Amerika'nın yanındaydı. Bu, Dış Politika Birimi'nin onu Doğu Asya değil, Yakın Doğu bürosu içinde idare ettiğini simgeleyen bir gerçektir. Aslında, Hindistan aynı anda üç yöne bakar: Kuzeye doğru baktığında Çin ve Rusya ile karşı karşıyadır, batıda Ortadoğu'nun ihtirasları ve rekabetiyle yan yanadır ve doğuda kaynaşan nüfusuyla ve geniş ekonomik kaynaklarıyla Güneydoğu Asya'ya sınırı bulunmaktadır.

Bu süre boyunca, Amerika'nın Hindistan ile ilişkileri, diğer bazı Asya ülkeleriyle aynı kültürel boşluğun acısını çekmiştir. Hindistan'ın durumunda bu, ilk başta açıklanması güç görünür, çünkü yüzeyde iki ülkenin birbirini karşılıklı anlaması için pek çok neden var gibi görünür. Hindistan'da, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından özgürlüklerini elde eden devletler arasında görülen en iyi işleyen ve en gerçek özgürlük sisteminin bulunduğu bir demokrasi vardır. Hindistan'daki egemen grup kusursuz İngilizce konuşur. Son derece bürokratik ve London School of Economics'te öğrenilen sosyalist teorilerden etkilenmiş olan Hindistan kamu hizmeti, gelişen dünyadakiler içinde en iyisidir. Liderlerinin hemen hepsi Batı üniversitelerinde okumuştur. Yine de Amerikalılar geçmişte Hindistan liderlerinin dış politikaya yaklaşımlarını kavramakta büyük zorlukla karşılaşmışlardır.

Güneyde Hint Okyanusu'yla, kuzeyde yükselen Himalayalar'la, batıda çetin Hindukuş dağlarıyla ve doğuda Bengal bataklıkları ve nehirleriyle çevrelenmiş olan Hindistan, binlerce yıldır ayrı bir dünya olarak var olmuştur. Birden çok dil konuşan insanları, ona dağlardan, çöllerden ve zaman zaman denizden hücum etmiş olan işgalcilerin getirdikleri dalgaların kanıtıdır. Hunlar, Moğollar, Yunanlar, Persliler, Afganlar, Portekizliler ve en sonunda İngilizler imparatorluklar kurmuşlar ve kendi yaşam biçimlerine tutunan pek çoklarını arkalarında bırakarak yok olmuşlardır.

Uzun ulusal geçmişlere sahip Kuzeydoğu Asya topluluklarının aksine, Hindistan mevcut konumuna ancak 1947 yılında İngi-

liz yönetiminin sona ermesiyle ulaşmıştır. Yüzyıllardır, özel bir Hindistan devletinin çıkarları olmaksızın, şaşırtıcı biçimde kimliğini oluşturma becerisini göstermiştir. Çin'in Çinlilerden ayırt edilemeyecek hale gelene kadar istilacılara Çin kültürünü zorla benimseten kendi politik kurumlarına karşın, Hindistan kendi özel kimliğini yabancıları kendilerine dahil ederek değil, ancak onları ayrı tutarak korumuştur. Hint toplumu güce boyun eğebilir, ancak yabancı kültürleri kabul etmeyerek üstün gelmiştir.

Ortadoğu gibi Hindistan da büyük dinlerin yuvasıdır. Yine de İslamiyet veya Hıristiyanlığın aksine, Hindu dini kişisel kurtuluş değil, katlanma üstüne kuruludur. Bunun yerine kaçınılmaz kader tesellisini öne sürer. Değişimleri kabul etmez; bir kişi ya bu dine doğar ya da bu tesellilerden sonsuza dek esirgenir. Kast sistemi yoluyla verdiği garantili konum o denli katıdır ki, düşük kastlar, İslamiyet ve Hıristiyanlık gibi eşitlikçi dinlere geçerek bundan kurtulmak yerine Hindu dininde ve bu konumda kalmayı tercih etmişlerdir. Yabancılar Hindu toplumunda statü sahibi olamazlar; bu, yabancı kurallardan etkilenmemeyi sağlar.

Hindistan mevcut boyutları içinde bütünleşmiştir; çünkü İngiltere, daha önce dini, kültürel ve coğrafi bir anlatım olan yarı kıtaya homojen bir hükümet, yönetim ve hukuk kazandırmıştır. Böylece Batılı liberal demokrasi ve devlet ilkelerini temel alarak kurulmuş bir Hindistan devleti ortaya çıkmıştır. Bu aynı zamanda bölünme sırasında Pakistan oluştuktan sonra Hindistan'da kalan yüz milyonlarca Müslüman nüfusu da Hindistan'a yüklemiştir. Hindistan için Pakistan'ın doğuşu, yalnızca Hindistan liderlerinin kendi miraslarının bir bölümü olarak gördükleri bölgeyi yabancılaştırdığı için değil, aynı zamanda Müslümanların Hindistan'da rahatça yaşayamayacakları savı kalıcı iç çekişmeyi tehdit eden bir saatli bomba olarak algılandığı için de zorluk yaratmıştır. Bu nedenle, Birleşik Devletler'in 1950'lerde ve 1960'larda Pakistan'la gerçekleştirdiği askeri ittifak, Sovyetler Birliği ve Çin'i hedef almasına rağmen, Soğuk Savaş sırasında Amerika-Hindistan ilişkilerini kötü etkilemiştir.

Ancak Soğuk Savaş boyunca Hindistan'ın ilgisizliğinin temel nedeni daha da derinleşmiştir. Hindistan, yabancılarla uğraşırken kültürel dışlamayı olağanüstü psikolojik becerilerle birleştirerek yüzyıllar boyunca ayakta kalmıştır. Mohandas Gandhi'nin İngiliz yönetimine karşı pasif direnişi, Mahatma'nın olağandışı ahlaki niteliklerini yansıtmıştır; aynı zamanda imparatorluk gücüyle savaşmanın en etkili yöntemi, İngiliz toplumunun değerlerini yir-

minci yüzyılda kendisine karşı çevirmektir. Soğuk Savaş sırasında Hindistan kendisini dünya işlerinin yansız ahlaki hakemi olarak ilan etmiştir ve pek çok Amerikalı entelektüel Hindistan'ın süper güçlerden daha yüksek bir ahlaki standart sürdürdüğünü kabul etmiştir. Ancak Hindistan'ın Soğuk Savaş'ın süper güçleri olarak tanımladığı şeyi reddetmesinin en büyük nedeni, söz konusu çekişmelerde hiçbir ulusal çıkarı bulunmamasıdır. Örneğin Berlin'in özgürlüğü adına, Hindistan yalnızca birkaç yüz mil uzaklıkta bulunan ve Pakistan'la birleşmek için hiçbir ödül vermek istemediği Sovyetler Birliği'nin düşmanlığını göze almazdı. Aynı şekilde, demokratik İsrail adına Müslüman düşmanlığını da göze alamazdı; aslında Gamal Abdel Nasser'in en radikal Batı karşıtı döneminde, Jawaharlal Nehru, Mısır'ın sadık dostuydu. Vietnam Savaşı sırasında, Hindistan Hanoi rejiminin totaliter doğasını politik destek vermek için bir engel olarak görmedi. Hindistan'ın liderleri, kendilerini gelişen dünyadaki radikal eğilimlerden izole etmemeye kararlıydılar. Ve demokratik kurumlarıyla gelişmiş süslü konuşmalarına dayanarak, Birleşik Devletler'deki liberal ve entelektüel çevrelerde Amerikalıların rahatsızlığını tahammül sınırları içinde tutmaya yetecek kadar dostları bulunduğu konusunda haklıydılar.

Aslında Hindistan'ın Soğuk Savaş sırasındaki davranışı, Birleşik Devletler'in kuruluş yıllarındakinden pek farklı değildi. Birleşik Devletler Kurucuları gibi, Nehru hanedanlığının Hintli liderleri de genç ülkelerini en iyi şekilde onun çıkarlarını etkilemeyen tartışmalardan uzak durarak koruyacaklarına inanıyorlardı. Ve yine Birleşik Devletler gibi Hindistan da acil güvenlik çıkarlarını etkileyen bölgede güç reddini uygulamadı. Birleşik Devletler on dokuzuncu yüzyılda Avrupa güç politikalarıyla ilgili ne ilan etmiş olursa olsun, Meksika'ya karşı veya Karayipler'de güç kullandığı için küçülmedi. Hindistan da Sikkim, Goa, Sri Lanka, Bangladeş ve Nepal'deki gücü hakkında ısrar etmek konusunda tereddüt etmedi. Ve Hindistan en azından yirmi beş yıldan beri, 1998 yılında silah testlerinde doruğa yükselmiş olan bir nükleer silah programı üzerinde çalışmaktaydı.

Başkan Clinton 1999 yılında Hindistan'ı ziyaret ettiğinde, nükleer silah programlarının boşuna olduğu üzerine ev sahiplerini azarlarken bile, ortak demokratik bağlar üzerine etkili bir konuşma yaptı. Hiçbir sav yeni bir ilişkinin temeli olacak gibi görünmemektedir. Hindistan ne Wilson politikası yürütür, ne de nükleer silah programından vazgeçer.

Hindistan dış politikası en iyi biçimde İngiltere'nin bu ülkeyi

yönettiği zamandan örnek verilerek anlaşılabilir. Ve aslında bu politika önce Kalküta'da (ilk hükümet merkezi), ardından 1934 yılından sonra Yeni Delhi'de oluşturulmuştur. Hindistan güvenliğini Hint Okyanusu'ndaki donanma üstünlüğüne, Singapur'dan Aden'e kadar olan bölgede dost canlısı veya en azından tehditkâr olmayan rejimlere ve Hayber Geçidi'nden Himalayalar'a kadar olan bölgede saldırgan olmayan rejimlere dayandırmıştır. Kuzeyde İngiltere Çin ve Hint yarı kıtası arasındaki tarihi sınırların ötesinde bulunan McMahon Hattı üzerinde ısrar etmişti. Çin İmparatorluğu bu sınır belirlemesini asla kabul etmemişti, ancak bununla mücadele etmek için fazlasıyla zayıftı. Komünist Çin geleneksel sınırı geri istemiş ve bunu elde etmek için 1962 yılında savaşmıştır. Bu konu halihazırda çözüme ulaşmamıştır.

Singapur'dan Aden'e uzanan yayda Amerika'nın ve Hindistan'ın çıkarları birbirine oldukça paraleldir. Bunun nedenleri farklılık gösterse de, her iki ülke de bölgede aşırı muhafazakâr İslam'ın yönetimini görmeyi arzulamamaktadır. İç politikaları açısından Hindistan, İran'dan çok Afgan muhafazakârlığından ve Saddam'ın uzlaşmazlığından çok Müslüman muhafazakârlara yapılan Suudi finansal desteğinden endişe duymaktadır. En azından taktik nedenlerden dolayı, Hindistan kendisini Birleşik Devletler ve Körfez köktencileri arasında potansiyel bir arabulucu olarak ortaya koymaktadır. Tahammül sınırları net olarak anlaşıldığı sürece, bunun avantajları olabilir.

Aynısı Hindistan'la Singapur arasındaki bölge için de geçerlidir. Burada Çin güçlendikçe ve Japonya daha iddialı hale geldikçe, üç taraflı (veya Endonezya güçlendikçe dört taraflı) bir rekabetin gelişme olasılığı artmaktadır. Amerika'nın en büyük çıkarı, katılımcılardan herhangi birinin üstünlüğünü önlemektir; bu, klasik bir güç dengesi sorunudur. Böylece, Hindistan büyüyen askeri gücüyle sürüklenmediği ve Birleşik Devletler bölgede bir denge politikası oluşturabildiği sürece yakın işbirliği için gereken koşullar mevcuttur.

Kuzeyde Himalayalar'da, Çin ve Hindistan hedeflerine güç kullanarak ulaşmaya çalışmazsa, Birleşik Devletler'in bu iki taraf arasındaki sınır çatışmalarına girme konusunda hiçbir ulusal çıkarı bulunmamaktadır. Bu nedenle Amerika bu iki ülkeyle ilişkilerini tehlikeye atmamalıdır. Bu Amerika'nın çıkarlarının sınırlarını anlama gereksinimi duyduğu klasik bir durumdur.

Çin ve Hindistan arasındaki ilişki, ancak bu iki devletten biri

diğerini yönetmeye çalışırsa Birleşik Devletler'i etkiler. Amerika, Çin'le yapılan ortak forumlarda, Clinton yönetimi sırasında olduğu gibi, Hindistan nükleer programına olan itirazlarını söylemekten kaçınmalıdır; çünkü Hindistan yarı kıtası üzerinde bir çeşit nükleer koruyuculuk imasında bulunmamalıdır. Ancak aynı zamanda Çin'i bastırmak için Hindistan'ın nükleer programın gerekliliğine dair savunmasını kabullenmek de Amerika'nın çıkarını korumaz.

Hindistan nükleer silah programı aslında Clinton yönetiminin son iki yılında Hindistan ve Birleşik Devletler arasında başlıca tartışma konusu haline gelmiştir. Amerika'nın Hindistan'ın nükleer testlerine gösterdiği ilk tepki çok fazla duygusaldı. Başkan Clinton şunları söyledi:

> Başka herkes nükleer çağı geride bırakmaya çabalarken, 21. yüzyılın eşiğinde, büyüklüğünüzü 20. yüzyılın en kötü olaylarını hatırlatan davranışlarla ortaya koymanız gerektiğini düşünmek kesinlikle yanlıştır. Ve açıkçası güvenliklerini sağlamlaştırmak için buna ihtiyaçları yoktur.[5]

Çözümlemeye, yarı kıta üzerindeki nükleer yarışın uzun bir geçmişe sahip olduğunun farkına vararak başlanmalıdır. Hindistan ilk nükleer patlamasını 1974 yılında gerçekleştirmiştir. Çin ilk nükleer silahını 1964 yılında test etmiştir. 1976 yılında, Devlet Bakanı olarak, Pakistan'ı yeni başlamış olduğu nükleer programdan caydırma konusunda başarısız oldum. Nükleer testler bize, küreselleşme mantrasına rağmen evrensellik hakkındaki moda hayalleri bastıran jeopolitik gerçeklerin varlığını hatırlatma görevini görür.

Hindistan ve Pakistan nükleer silahları test ediyorlar, çünkü yaşadıkları gibi çetin bir bölgede yaşamda kalmalarını, kendi güvenliklerini nükleer silahlara dayandıran ülkelerden gelen teşviklerle riske sokmak istemezler. Birleşik Devletler'in yayılma karşıtı hedeflerin peşine düşmek için her türlü nedeni mevcutken, Hindistan ve Pakistan'ın başbakanları, kendi nükleer hedeflerini izlemek konusunda eşit derecede rasyoneldir. Bu nedenle, Amerikan politikası nükleer silah programlarından vazgeçmeleri için Hindistan ve Pakistan üzerinde baskı kurmaya çalışmaktan, onları nükleer kısıtlama rejimi içinde, Güney Asya'da politik gerginliği giderecek şekilde ortak haline getirmeye doğru gitmelidir.

Devletlerin nükleer programlar oluşturmak için en azından üç dürtüsü bulunmaktadır:

> Kendisini tüm olası tehlikelere karşı savunmaktan aciz bir devletin asla bir dünya gücü olamayacağı inancına dayanan dünya gücü olma isteği. Böyle bir devlet hem nükleer silah edinir, hem de herhangi bir potansiyel düşmana ulaşabilme becerisine sahip olmak için çabalar. Kendi özel konumunu korumak konusunda endişeli olan bu devletlerin yayılmacı olmaları daha az olasıdır; bu, disiplin çöküşü nedeniyle Rusya için geçerli değildir. Bunlar aynı zamanda kontrol altında tutulmaya karşı çok hassaslardır; çünkü diğer dünya güçleri, başka konulardaki işbirliğine daha çok değer verir. Hindistan bu kategoridedir.
>
> Kendisinden daha fazla nüfusa sahip komşuları tarafından tehdit edildiğine ya da daha çok kaynağın nükleer silahlarda kabul edilemez riskleri ortaya çıkarmak için bir araç olduğuna veya ayakta kalmalarına karşı tehditlere bir engel oluşturduğuna inanan devletler. Özellikle eğer güçlü komşunun nükleer silahları varsa durum böyledir. Bu tür devletler ancak mevcut nükleer güçlerden geçerli bir garantiyle nükleer silah geliştirmekten alıkoyulabilir; bunun da hem uzatılması pek olası değildir hem de pek inanılır değildir. İsrail ve Pakistan bu kategoridedir.
>
> Kendi bölgelerinde güç dengesini mahvetmeye kararlı olan ve nükleer silahları, komşularına gözdağı vermek ve dış müdahalenin gözünü korkutmak için bir araç olarak gören devletler. Irak, Kuzey Kore ve diğer sözde hilekâr devletler bu kategoridedir.

Böylece, "nükleer çağı geride bırakmak" genel ortak karar olmaktan henüz çok uzaktadır. Nükleer silahlardan vazgeçen Ülkeler, çoğunlukla Latin Amerika'da, Afrika'da veya Güney Pasifik'te, ana nükleer güçlerden uzaktadır ve bu güçlerle veya birbirleriyle belirgin herhangi bir çatışma içinde değildir. Ancak Güney ve Kuzeydoğu Asya, Ortadoğu ve İran Körfezi'nin patlayıcı bölgelerinde, karşıt eğilim hüküm sürmektedir.

Birleşik Devletler, nükleer silah teknolojisinin yayılmasını önlemek için elinden gelen her türlü çabayı göstermelidir. Ancak bir kez yayılma gerçekleşirse de değirmenlere karşı savaşmamalıdır. Amerika yayılma karşıtı tutumu diğer hedeflerle ilgilendirmeli ve Amerika'nın çıkarlarına ya da dünya barışına tehdit oluşturmayan ülkelerle dengeyi bozmak için nükleer silah programına giren ülkeler ve yayılma karşıtı bir rejime katılmaya hazır olan devletlerle yayılmayı destekleyen veya bu duruma kayıtsız kalan devletler arasında ayrım yapmalıdır. Hindistan ve Pakistan, nükleer teknolojiyle füze teknolojisini yaymama sorumluluğunu almalıdır. Bu ülkeler aynı zamanda kendi aralarındaki gerilimi azaltmak için inandırıcı bir çaba göstermelidirler. İkinci bir hedef

inandırıcı bir çaba göstermelidirler. İkinci bir hedef de, ikinci vuruş yeteneği ve kazaların önlenmesi de dahil, yarı kıtayı etkileyen politik denetim ve silah denetimi konularıyla ilgili güçlü diplomasi olmalıdır. Ancak Birleşik Devletler'in Hindistan'la, nükleer konuyu aşırı vurgulayarak tehlikeye atılmaması gereken ortak çıkarları da bulunmaktadır.

Zorluk, yılların tartışmalarını yeniden canlandırmada değil, yeni bir Hint-Amerikan ilişkisinin kurulmasını yüreklendirmektedir. Soğuk Savaş sonrası dünyanın şartları altında, iki ülke arasında yakın ve işbirliğine dayalı bir ilişki kurulması, her ikisinin de karşılıklı ve temel çıkarları gereğidir.

BUNDAN SONRA NE OLACAK?

Amerika'nın Asya politikası, kendisini yüzeysel sloganlardan kurtarmalı ve aşağıdaki işleyen ilkelerin bazılarını temel almaya başlamalıdır:

İlk olarak, Amerika'nın Asya'daki ulusal çıkarı, kıtaya tek bir gücün, özellikle de düşman bir gücün egemen olmasını önlemek; Asya devletlerinin tüm küresel refaha katkısını sağlamak; Asya içindeki çatışmaları azaltmaktır. Bu çıkarların hepsine hizmet edecek en iyi şey, hareketleri bize başka hiçbir seçenek bırakmadığı sürece, bu ülkelerden herhangi birini doğal rakip ilan etmeden, bunlar arasında yapıcı ilişkilerin kurulması seçeneğini açık tutmaktır.

İkincisi, Birleşik Devletler'in Asya'yı herhangi bir hegemonya tehdidine karşı savunması için en iyi yol, üstün bir askeri girişim oluşturması ve kendi hedefleriyle uyumlu amaçlara sahip bu büyük Asya devletlerinin ulusal hedefleriyle uyumlu bir dış politika sürdürmesidir. Asya güç dengesinin askeri savunması, Asya devletlerinin savunulması gereken bir denge sağladıklarını varsayar ve bu da Avrupa'da olduğundan daha karmaşık bir politik çaba gerekeceğini garantiler.

Üçüncü olarak, Japonya ile ittifak, Amerika'nın Asya politikasıyla ilgili esası olmayı sürdürmektedir. Japon liderlerin, Birleşik Devletler'in Asya'da daha önemli bir ilişkisi bulunmadığını ve Japonya'nın Amerikan politikasının tasarlanmasında ana etmenlerden bir olduğunu anladıklarından emin olmak için özel bir çaba harcanmalıdır. Enerji erişimi ana ilgi konularından biri ve belki de

bir rekabet öğesi haline gelmiştir. Bu konular herhangi bir diyalogun gündeminde yer almalıdır.

Dördüncü olarak, özellikle Singapur'dan Aden'e kadar olan bölge için, Hindistan ile bunun benzeri derin bir diyalog kurulması gerekmektedir. Amerika'nın çıkarı özellikle jeopolitiktir; Hindistan da İslami gelişmelerin kendi nüfusu üzerindeki etkisi hakkında en az bu denli endişe duymaktadır. Birleşik Devletler en çok İran ve Irak konusunda endişelidir; Hindistan daha çok Afganistan ve Taliban'ın, Amerika'nın müttefiki olan Suudi Arabistan'dan aldığı yardımlara odaklanmıştır. Yine de, yapıcı stratejik bir diyalog için gereken koşullar mevcuttur.

Beşinci olarak, Çin-Amerika ilişkilerinin Amerikan politikasınca şekillendirilebileceği kadar, bu ilişkilerin Çin nüfusunun, tarihinin, kültürünün ve coğrafi konumunun sağladığı avantajlarla, Çin'in yapıcı Asya politikasının kaçınılmaz bir bileşeni olduğunu bilmeye de dayandırılmalıdır; bu da slogan değil, yerleşik bir politika gerektirir. Karşı karşıya gelmek tercih edilen bir seçenek değil, son çare olmalıdır. Birleşik Devletler ve Çin arasında yapıcı bir ilişki, ülkelerden birinin diğeri için yapacağı bir iyilik değildir ve ancak ortak çıkar düşüncesine dayandırılırsa zamanın baskısına karşı koyabilir. Bu nedenle, Çin ve Birleşik Devletler arasında sürdürülebilir bir jeopolitik diyalog, eğer başarılı olursa daha güvenli bir uluslararası düzen yaratmak için, eğer başarısız olursa Amerikan halkına ve Amerika'nın müttefiklerine Washington'un çok yol aldığını kanıtlamak için zorunludur. Zorluk, diyalogu tanımlamak için sözcükler icat etmekte değil, ona geleceğe uygun bir içerik katmaktadır. Birleşik Devletler'le Çin'in, yani teknolojik açıdan en gelişmiş devletle en yoğun nüfusa sahip ülkenin aralarındaki farklılıkları birbirine uyarlamak ve birbirine paralel çıkarlar belirlemek için özel bir yükümlülükleri vardır. Eşit büyüklükte güçlerle uzun dönem işlerde ve eşitlik temelinde her iki tarafın da pek fazla deneyimi olmamasına rağmen, daha iyi bir seçenekleri yoktur. Çin kendi uluslararası meselelerinin boyutunu geliştirdikçe ve genişlettikçe, her iki ülke de Orta Asya, Ortadoğu (özellikle İran) ve Kore gibi bölgelerde birbiriyle etkileşime girmek zorunda kalacaktır. Karşı karşıya gelme, her iki tarafın da kaybedeceği bir durum yaratır. Amerika'nın böyle bir duruma katılarak kazanacağı herhangi bir şey yoktur, çünkü önceden görülebilir bir durum için elinde güçlü kartlar vardır.

Altıncı olarak, Güney Kore Başkanı Kim Dae Jung'un Pyongyang'ı ziyareti ve Washington'un Kuzey Kore başkenti ile

flörtü, Kore yarımadasında yeni bir evre başlatmıştır. Bunlar, Çin'in teşviki olmasa da, ses çıkarmaması sayesinde mümkün olmuştur ve aynı zamanda Japonya'nın da anlayışı ve desteği gerekmektedir. Artık süreç yoluna girdiğine göre, şimdiye dek tahmin edilemez yönde olsa da, önceki sayfalarda da açıklandığı gibi, Washington, Pekin, Moskova ve hepsinden önemlisi Seul arasında büyük ölçüde politika koordinasyonu gerektirecektir.

Yedinci olarak, Birleşik Devletler'in nükleer silahların daha fazla yayılmasını önlemede ya da en azından kısıtlamak ve bu yönde Asya devletlerini yanına almak konusunda ulusal bir çıkarı bulunmaktadır. Çin şimdiden nükleer teknolojiyle füze teknolojisinin yayılmasını engellemek için tasarlanmış çok sayıda uluslararası anlaşmaya katılmıştır. İran'la nükleer işbirliği ve füze işbirliğini durdurma konusunda anlaşmıştır. Başka adımlar, özellikle de Hindistan ve Pakistan'la nükleer, kimyasal ve biyolojik malzemelerin ihracatı üzerinde daha sıkı denetimler için iki taraflı anlaşmalar gerekmektedir.

Sekizinci olarak, dünya düzeni (ya da Asya düzeni) tek başına denge stratejisiyle ortaya çıkamaz. Ancak o olmadan elde edilemez de. Asya güç dengesinin kurulması, bölgenin geleceğine dair tutarlı bir görüş gerektirmektedir. Birleşik Devletler, Asya'da ortaya çıkan çeşitli politik takımyıldızlar arasında zekice, ısrarla ve uzun vadeli sağlam bir perspektifle manevra yapmalıdır. Hakimiyet kurmaya çalışmadan var olmalıdır. Ve tehlikelerle başa çıkarken, kendisini her anlaşmazlığın odak noktası haline getirmeden, büyük bir role sahip olmalıdır.

Asya devletleriyle herhangi bir ciddi diyalog, insan hakları konusunu dahil etmeden geçemez. En "gerçekçi" Amerikan yönetimi bile, bu hedefleri taciz araçları olarak değil, Amerika'nın en derin değerlerini ve gerekliliklerini yansıtma araçları olarak sürdürmelidir. Bu gerçeği göz önünde bulunduramayan bir yönetim halk desteği alamaz. Amerikan başkanı, diğer toplumların ulusal onurlarını ilgilendiren bu meseleler hakkında açıklama yaparken, tüm Amerikalılar adına konuşur. Çıkarlarının farkında olan hiçbir Asya devleti bunu hafife almamalıdır.

Beşinci Bölüm

Ortadoğu ve Afrika: Geçiş Sürecindeki Dünyalar

Ortadoğu çatışmalarındaki duygusal şiddet, on yedinci yüzyıl Avrupa'sındakilerle karşılaştırılabilecek güçlerden çıkar. Din ya da ideolojiyle tanımlanan hizipleşmeler bölgeyi ayırır. Bunların en bilineni, Arap-İsrail çatışmasıdır; İslam dünyasındaki uçurumlar daha az belirginse de, daha az şiddetli değildir. Birleşik Devletler, bölgedeki diplomatik çabasının büyük bölümünü Arap-İsrail gerilimlerini çözmeye adamıştır. Yine de iki örnek vermek gerekirse, Körfez'deki meydan okumalar ve muhafazakâr İran'ın ortaya çıkışı, Amerika'nın güvenliği ile refahına ve uzun vadede daha büyük şeylere doğrudan tehdit oluşturmaktadır.

Arap-İsrail çatışmasında Amerika'nın rolünün ironik tarafı, Clinton yönetiminin son yılında, bu sorunu anında ve sonsuza dek çözme girişiminin, varolan durumu zor olmaktan çıkarıp denetimi zor bir hale dönüştürmesi olmuştur. İsrail, İncil'in iddiasına ve Yahudilere karşı iki bin yıldan beri süren, olmuş ve Nazilerin yaptığı Büyük Katliam'la örtülen zulümlerin sembolik olarak sona

ermesine dayandırarak bir anavatanın tanınması için uğraşmaktadır. Araplara ve özellikle Filistinlilere göre İsrail, kültürel, dini ve bölgesel miraslarının bölünmesine razı olmalarını talep etmektedir.

Bu yolla tanımlanan bir çatışma nadiren uzlaşmaya tabidir; en azından bu bir Amerikan seçim dönemi kadar kısa sürmeyebilir. Aslında buna genellikle psikolojik ya da fiziksel yorgunlukla son verilir. Bu tür bir çatışmanın bir anlaşmayla (bir tane olması gerekse de) kesin şekilde sona ermesi olasılığı düşüktür. En gerçekçi öneri, karşıt görüşlü ülkelerin birlikte yaşamasıdır. Daha ileri gitmek, Başkan Clinton, İsrail Başbakanı Ehud Barak ve Filistin Kurtuluş Örgütü Lideri Yasser Arafat tarafından 2000 yılının Temmuz ayında düzenlenen Camp David zirvesinin ardından yaşananlarda olduğu gibi, şiddeti teşvik etmek olur. Şimdiki zorluk, birlikte yaşamanın görüşmelerle mi sağlanacağı, yoksa şimdiki zamanla karşılaştırılabilir bir dönemde Avrupa'da Otuz Yıl Savaşları'na yol açan ileri güç testleriyle mi ortaya çıkacağı konusudur.

Bu arada, Müslüman dünyası kendi hizipleri tarafından kiralanmıştır. Bunların bazıları, Nil'le Mezopotamya medeniyetleri; Irak'ınki gibi köktenci laik rejimlerle Mısır'ınki gibi ılımlı laik rejimler; İran hükümetinin başı çektiği muhafazakârlarla Suriye gibi laik rejimler; Suudi Arabistan ve Körfez devletleri gibi yarı feodal hükümetlerle açgözlü ve daha modern komşular; Araplar ve Persler; İslam'ın Sünni ve Şii mezhepleri arasındaki tarihi çatışmaların devamını temsil eder.

Son otuz yıl içinde, İsrail'le Müslüman dünyası arasında yaşanandan daha fazla ve daha kanlı savaşlar, Müslüman ülkeler arasında gerçekleşmiştir. Bu İslam içi çatışmaların kendi iç sapmaları ve gerilimleri olmuştur. Zaman zaman muhafazakâr İran, Körfez devletlerine ve Suudi Arabistan'ın başına bela olmuştur (Körfez devletlerinin korkuları açıkça söyleyemeyecekleri kadar büyük olsa da). Öte yandan, İran da laik Irak'ın ve kendisininkinden bile daha yoğun olan ve İran'ın güvenliğine hem kuzeyden, hem de giderek daha çok doğudan Pakistan yoluyla tecavüz eden Afganistan'daki Taliban muhafazakârlığının tehdidi altındadır. Batı için kritik ülke, bölgedeki en büyük askeri güce sahip, Batı'nın müttefiki, İsrail'e dost ve coğrafyasının kaçınılmazlığı nedeniyle çekişen bütün güçler için önemli olan Türkiye'dir.

Bu tutku okyanusunda Birleşik Devletler bir rota için çabalamaktadır. Geleneksel denizcilik yardımlarının pek azı işe yaramaktadır. Bölgedeki çatışmalar demokrasiyle ilgili değildir, çünkü İsrail dışında çekişenlerin hiçbiri, Amerika'yı ortak güvenlik çıkarları temelinde çok sayıda devletle işbirliği yapmaya zorlayacak biçimde, demokratik değildir. Oldukça basit bir şekilde, gerçek şudur: Endüstriyel demokrasiler Körfez'deki petrole ulaşamamayı kabul edemezler ya da Körfez'in kendilerine düşman bir ülke veya ülkeler grubu tarafından yönetilmesine razı olamazlar.

Aslında, "düşmanlık" kavramı da kendi içinde en az bölge kadar değişkendir. 1970'lerin sonuna değin İran Körfez'deki Amerikan güvenlik politikasının güven kaynağıydı. Birleşik Devletler'in önleyemediği ve denetim altına alamadığı bir iç devrim, bu ülkeyi bölgenin güvenliği için en büyük tehdit haline dönüştürdü. Körfez'de Batı çıkarlarını koruma görevi, bölgedeki ikinci en büyük ülke olan Irak yüzünden daha da karmaşıklaşmıştı ve 1988 yılında İran'la yaptığı savaşın sonunda yeniden düşmana dönüştü. Böylece, Körfez'in güvenliği, en güçlü iki ülkenin en zayıf ve en güvenilmez yerde olana karşı koyduğu (kıskanılacak bir ayrım değil) bir ortamdan çekilip alınmalıdır.

ARAP-İSRAİL ÇATIŞMASI

2000 yılıyla birlikte, dünya sözde Ortadoğu barış sürecine o denli alışmıştı ki, bütün bunların çıktığı tarihin ne kadar işkence ve acı dolu olduğu neredeyse unutulmuştu. Tarih öncesi bir anavatanı geri isteyen bir halkın tutkularının ve uzun zamandır orada yaşayanların küskünlüklerinin çatıştığı durumlarda, ortak diyalog temelini oluşturmak çok zordur ve atadan kalma inançları uyarlama girişimleri de bu durumu daha zor bir hale getirir.

Arap-İsrail görüşmelerinin bölgesel ve stratejik konuları (diplomasi malzemeleri), ideoloji, din ve yasa gerekliliklerivle (teoloji malzemeleri) birleştirmesi gereklidir. Arap devletleri, İsrail'in aldığı bölgeyi (somut bir şey), Arap devletleri tarafından var olma hakkının tanınması (geri alınabilir bir hareket) karşılığında iade etmesini istemektedir. Görüşmelerin (tarafların yasal varlığının kabulü) çoğunun başlangıç noktası Arap-İsrail barış diplomasisinin belirsiz sonucu haline gelmektedir.

Barış diplomasisinin sonuca ulaşmasında başlıca engel, taraflar arasındaki kavram farklılıklarıdır. İsrail ile Amerika liderleri barışı, iddiaları sona erdiren ve kalıcı yasal statüyü belirleyen bir sırandanlık olarak tanımlamaktadır; diğer bir deyişle, yirminci yüzyıl liberal demokrasi kavramlarını uygulamaktadırlar. Ancak Araplar ve özellikle de Filistinliler İsrail'in varlığını "kutsal" Arap bölgesine tecavüz olarak görmektedir. Bölgesel uzlaşmayı daha iyi bir alternatifin eksikliği nedeniyle kabul edebilirler, ancak bu durumda aynen 1870 yılında Alsace-Lorraine'de Almanya'nın ilhakına ses çıkarmayan Fransa'nın davrandığı gibi, kaybedileni yeniden kazanma fırsatının ortaya çıkardığı bir kararlılıkla davranacaklardır. (Adil olmak gerekirse, Kudüs'ün bölünemezliğiyle ilgili kutsal retorik de İsrail söyleminin bir parçası olmuştur)

Bakış açılarındaki bu farklılık, Yahudi devletinin kuruluşundan bu yana Arap-İsrail görüşmelerini gölgelemiş ve kötü etkilemiştir. İlk kez 1948 yılında, Filistin'deki İngiliz mandasının bölünmesine dair Birleşmiş Milletler'in bir önceki yıla ait plânını esas alacak şekilde İsrail kurulduğunda, Arap komşuları bu durumu bu küçük bebek devleti işgal ederek yanıtlamışlardır. İsrail bu savaşı kazanmış ve süreç içinde aslında içinde kimsenin yaklaşamadığı Negev çölünü ele geçirerek, alanını neredeyse iki katına çıkarmıştır. Çatışmalar barış anlaşmasıyla değil, bitiş ateşiyle sona erdirilmiştir. Ancak bütün Arap devletleri İsrail'i tanımayı reddetmiş ve ekonomik boykotlar ve dağınık gerilla eylemleriyle onu boğazlamaya çalışmışlardır.

Görüşme girişimleri başlayana kadar yedi yıl geçmesi gerekmiştir. Barış temasları, 1954-1955 yılları arasında Mısır Başkanı Cemal Abdül Nasır'la birlikte İngilizlerin yardımıyla gerçekleş-miştir. Cemal Abdül Nasır, İsrail'in 1948 yılındaki sınırlarına çekilmesini ve tüm Filistinli mültecilerin evlerine geri dönmelerini talep etmiştir. Mısır'ın takası (Nasır bu konuda net olmasa da), Yahudi devletinin tanındığını gösteriyordu. İsrail'den topraklarının yarısından vazgeçmesi ve varlığının tanınması karşılığında mültecileri iade ederek yenilmeyi göze alması isteniyordu: diğer herhangi bir devlet için bu noktada diplomasi sona ermez, aksine başlar.

Bundan sonra yirmi yıl boyunca benzer bir düzen sürdü. 1967 yılında, Nasır İsrail'in Kızıldeniz'e açılan tek çıkışı olan Elat kapısını kuşatarak ve 1956 yılındaki Süveyş krizinin ardından İsrail'le Mısır arasına, uluslararası sınırın Mısır tarafına

yerleştirilmiş olan BM güçlerinin çekilmesi için baskı yaparak bir savaşa yol açmıştır. Kazandığı zaferin ardından Sina'yı, Ürdün Nehri'nin Batı Kıyısı'nı ve Golan Tepeleri'ni işgal eden İsrail, bir kez daha bölgesini iki katına çıkarmıştır. Bu ani çöküşle birlikte Arap devletleri giderek savaşı kaybetmeden önce kabul etmeyi reddettikleri 1967 sınırlarını temel alan görüşmelere doğru ilerlemeye başlamıştır. Ancak İsrail'i tanımaya hazırlıksız olduklarından, başta Amerika olma üzere çeşitli arabulucular yoluyla düzensiz bağlantılar kurulduysa da, doğrudan görüşmelerde bulunmayı reddetmişlerdir.

1973 yılında Mısır'la Suriye Yahudi dininin en kutsal bayramında İsrail'e saldırdığında, sözde Yom Kippur Savaşı patlak vermiştir. İsrail savaşı kazanmıştır, ancak bu öncekilere göre daha az kesin şekilde ve daha yüksek bir maliyetle gerçekleşmiştir. Birleşik Devletler, savaş sırasında elde ettiği üstünlüğü, savaşan taraflar arasında üç anlaşmaya (ikisi İsrail'le Mısır, üçüncüsü ise İsrail'le Suriye arasında) aracılık etmek için kullanmıştır. Bu anlaşmalar, iki tarafın askeri güçleri arasına çizgi çekmekte ve sürpriz saldırı tehlikesini azaltmak için ileri yayılmaları sınırlandırmaktadır. İkinci Sina anlaşması ayrıca barış hakkında politik öğeler de içermekteydi. Ancak taraflar arasında birbirini tanıma-maya bağlılık hâlâ o denli büyüktü ki, görüşmelerin tümüyle bir Amerikalı arabulucu yoluyla yürütülmesi gerekiyordu. Her iki taraf da, askeri düzey haricinde görüşmelerin en sonunda belgeler zorunlu olarak imzalanana kadar hiçbir koşulda bir araya gelmedi. Yalnızca ikinci Sina anlaşması politik liderlerin imzalarını taşımaktadır ve bunlar da her iki ülkede belgeye ayrı olarak eklenmiştir.

Mısır Başkanı Enver Sedat, barış diplomasisini sonuca götüren atağı 1977 yılında Kudüs'e yaptığı ziyaretle gerçekleştirmiştir. İsrailliler için barışı zorlaştıran şeyin büyük ölçüde psikolojik olduğunu anlayan kendi zamanındaki tek Arap lideriydi. İsrailliler, komşuları tarafından yarı azınlık varlıkları tanınmadan yaşadıkları için, somut olarak tanınmaya ve diplomatik normalleş-meye fazlasıyla değer vermeye hazırdılar.

Başkan Jimmy Carter'ın aracılık ettiği, 1978 yılındaki ilk Camp David zirvesinde Sedat ve İsrail Başbakanı Menachem Begin arasında gerçekleşen İsrail-Mısır barış anlaşması, İsrail'in Sina'dan çekilmesini, İsrail ve Mısır arasındaki ilişkilerin normal hale gelmesini ve askerlerin Sina'dan çıkarılmasını sağlamıştır; böylece Mısır ve İsrail silahlı kuvvetleri arasında iki yüz mil

genişliğinde bir tampon bölge oluşmuştur. Normalleşme koşulları çok fazla bir şeye mal olmamıştır; aradaki yıllarda Mısır'ın İsrail büyükelçisine fazla iş çıkmamıştır. Kayda değer bir ticaret olmamıştır; ancak anlaşmanın askeri hükümleri, çekilme karşılığında İsrail'in güvenliğini büyük ölçüde artırmıştır.

Bir Arap devletiyle yapılan ve normal ilişkilerin gerçek anlamda artmasını sağlayan tek anlaşma, Ürdün Krallığı'yla yapılan anlaşmadır. Bunun nedeni, her iki tarafın da 1993 yılındaki Oslo anlaşmasının ardından ortaya çıkan ve Ürdün'ün varlığını tehdit eden Filistin mevcudiyetinin önlenmesinden ortak çıkarı bulunmasıdır.

Ancak bir kez Arap-İsrail görüşmeleri Filistin konusuna dönünce, neredeyse aşılması güç engeller olarak farklı barış algıları ortaya çıkmıştır. Batı Şeria'da, Araplar ve İsrailliler, Ürdün Nehri ve deniz arasındaki elli millik şeritte bir arada olmaya mahkumdurlar. Askeri tampon bölge için yeterli fiziksel alan bulunmamasının yanında, şimdiye dek gerçek bir yerleşim için psikolojik alan da keşfedilememiştir. İsrail güvercinlerinin rüyası, örneğin Belçika ve Hollanda'nın bir arada yaşadıkları gibi Arap komşularıyla yaşamak olmuştur. Ancak Arap güvercinlerinin çoğunluğu (özellikle Filistin) barışı gerçekleştirilmesi gereken bir şey olarak değil de, değiştirmekten aciz oldukları gerçekleri kabullenmek olarak görmektedir. Bu nedenle, Filistin'le yapılan görüşmelerde İsrail'in barış algısı, yaklaştıkça buharlaşan bir seraba benzemeye başlamıştır. Ehud Barak'tan önceki İsrail başbakanları (ve ben de David Ben-Gurion'dan beri tümünü tanıdım) olanaksız olan ödünler verdikçe, Arafat kendi seçmenlerini ateşlemeden İsrail takasını kabul etmeyi imkansız bulmuştur. Diğer bir engel de İsrailliler'in vaat edilmiş toprakları geri aldıktan sonra Filistinliler'in daha fazla talepte bulunmayacakları konusundaki ısrarıydı. Bu Amerikalılar'a ve İsrailliler'e ne kadar mantıklı görünürse görünsün, Arafat bu sondan kaçınmıştır. Bazı taleplerini sonraya erteleme konusunda ne kadar istekli olursa olsun, bunlardan tümüyle ve sonsuza dek vazgeçmeyi beceremeyiştir.

İsrail ve Mısır arasındaki barış, Sedat'ın Mısır'ın uluslararası sınırlarını İsrail'in psikolojik tanınma gereksinimini karşılayarak güvenceye alabileceğini fark etmesiyle sonuçlanmıştır. Suriye ile diplomasi İsrail'in aslında Mısır'la yaptığı anlaşmanın aynısını (Golan Tepeleri'nin tümünün iadesini) önermeye istekli olduğunu anlamasının ardından bile, henüz eksiksiz hale getirilmemiştir.

Bunun gerçekleşmemesinin nedeni, kısmen son Suriye Başkanı Hafız Esad'ın ilk olarak yönetimini düzenlemek istemesinden ve kısmen de Suriye'nin hâlâ kendisini Arap ve dolayısıyla da Filistin milliyetçiliğinin sözcüsü olarak görmeyi sürdürmesinden kaynaklanmıştır. Ve Esad'ın ölümünden beri yerine gelen oğlu Beşşar, içte sağlamlaşmayı İsrail'le uzlaşmaktan daha öncelikli görmüştür.

Bir İsrail-Filistin görüşmesi benzersiz engellerle karşı karşıyadır. İsrail'in Mısır, Suriye ve Ürdün'le 1967 sınırları, aslında Filistin'deki İngiliz mandasının uluslararası olarak tanınmış sınırlarını yansıtmaktadır. Ancak Batı Şeria'daki ayrım çizgisi askeri olarak sonlandırılan bir ateşe dayanmaktadır ve anlaşmanın ardından iki halk bir arada, sınırlı bir alanda yaşamak zorundadır. Arap komşularıyla birlikte İsrail, bölgesel talepleri Yahudi devletinin yıkımını bağlı olmayan egemen devletlerle de uğraşmıştır. Ancak Filistin Kurtuluş Örgütü ile yaptığı görüşmeler, 1998 yılına kadar Yahudi devletinin yıkımını öngörüyordu ve bu zamandan beri kendi insanlarına yaptığı propaganda bu hedefi doğrulayan bir ortaklığa sahipti.

Bu engellere rağmen, İsrail ve Filistin Kurtuluş Örgütü Oslo'da 1993 yılında, son olması plânlanan anlaşmanın temellerini oluşturacak bir ara anlaşmada bir araya gelmiştir. Hem İsrail Başbakanı Yitzhak Rabin, hem de Arafat zaferi tercih ederlerdi. Oslo anlaşmasına oturdular, çünkü her ikisi de başka bir alternatiflerinin olmadığını fark ettiler. İsrail askeri olarak yenilemeyecek kadar güçlüydü ve Filistin Kurtuluş Örgütü'nün de politik olarak yenilmeyecek kadar çok uluslararası destekleyicisi bulunuyordu. Büyük yabancı devletlerin hiçbiri İsrail'e yapılacak bir Arap saldırısı için silah sağlayacak ya da diplomatik açıdan karşı karşıya gelme politikasını destekleyecek konumda değildi. Hiçbir Arap ülkesi İsrail'le savaş başlatmak ve dış müdahaleyi tetikleyecek kadar uzun süre kendisini savunmak için yeterli derecede güçlü değildi. Öte yandan İsrail, ahlaki ve politik olarak anlaşmazlık çözümünü başlatma izolasyonunu sürdürmek için fazlasıyla Amerikan yardımına bağımlıydı.

İsrail'in 1987-1988 yıllarında Batı Şeria ve Gazze İntifada'sını ezmedeki yetersizliği ona dört seçenek bırakmıştır: etnik temizlik; Batı Kıyısı'nı istila etmek ve ayrı bir ırk devleti yaratmak; Arap nüfusunu Yahudi devletine eklemek; iki toplumun bir şekilde anlaşarak ayrılması (yani devletleşeceği kesin olan bir Filistin mevcudiyetinin yaratılmasına razı olmak).

Etnik temizlik ve ırk devleti, İsrail'in ahlaki inançları ve politik gerekliliklerıyle uyumsuzdu. Ancak İsrail Batı Kıyısı'ndaki tüm Arapları İsrail'e dahil etmeye de hazır değildi, çünkü bu devletin Yahudi karakterini bozardı. İsrail ve Filistin'deki Arap nüfuslarının anlaşarak bir arada varlıklarını sürdürmeleri, tek uygulanabilir seçenek olarak ortaya çıktı. Suikasta kurban gitmeden kısa bir süre önce, Rabin bu konuyu, barış sürecine dönüş yaptığı için kendisini kutlayan Avustralya Dışişleri Bakanı Gareth Evans'a ifade etmiştir: "dönüş değil," diye yanıtlamıştır Rabin, "bağlılık."

Benzer şekilde, Arafat görüşme masasına ancak hiçbir geleneksel askeri seçeneği olmadığı konusu netleştikten sonra oturmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılması, Arafat'ın esas askeri tedarik hattını kesmiştir; Körfez Savaşı'ndan sonra Suudi Arabistan finansal desteğini çekmiş ve Kuveyt de havale akışını keserek tüm Filistinliler'i sınır dışı etmişti. 1994 yılının Temmuz ayında Paris'te Rabin ve Şimon Perez'le birlikte ortak olarak Félix Houphouët-Boigny Barış Ödülü'nü alması sırasında Arafat'la tanıştığımda, ona İsraillilerin neden güvenmeleri gerektiğini sordum. "Çünkü Suudiler bizi durdurdu", diye yanıtladı. "Ürdünlüler bizi zayıflatmaya çalışıyor, Suriyeliler ise bize hakim olmaya çabalıyor."

Birbiriyle bağdaşmayan bu dürtülerin birbirine karışması, büyük bir saldırıyı bir belirsizlik cümbüşüyle birleştiren Oslo anlaşmasına yol açtı. İlk kez İsrail, Filistin Kurtuluş Örgütü'nü uzlaşmacı bir ortak (devlet olarak görmese de) olarak kabul etti; Filistin Kurtuluş Örgütü ise yıkılması gerekliliğini fermanından çıkarmadan, İsrail'in gerçek anlamda varlığını kabul etti. İsrail'in 1967 yılında işgal ettiği Batı Şeria bölümü üç bölgeye ayrıldı: Filistin nüfusunun büyük kısmının bulunduğu Batı Şeria'nın yüzde kırk beşini uzlaştıran Bölge A ve Gazze hemen tümüyle Filistin denetimi altına alındı ve buraya otuz bin kişiye kadar Filistin polis kuvveti yerleştirildi; Bölge B'de Filistin sivil yönetimiyle birlikte İsrail güvenlik denetimi bulunuyordu; Yahudi yerleşimlerini içeren Bölge C ise İsrail yönetimine bırakıldı. Nüfusun yüzde doksanından fazlası Filistin denetimindeki bölgelere verildi ve izleyen anlaşmaların bir sonucu olarak, şimdi bu yüzde doksan beş olmuştur. Kesin düzen görüşmeleri iki yıl içinde başlayacaktı ve beş yıl içinde (Mayıs 1998'de) tamamlanmış olacaktı. Bu süreç boyunca İsrail artan biçimde Bölge B'den Bölge A'ya ek alan devretmekle yükümlüydü. Bunun karşılığında Filistin

yetkililerinin, terörist grupların bilinen liderlerini tutuklayarak ve İsrail karşıtı propagandayı sona erdirerek, bir arada yaşam için gerekli atmosferi oluşturmaları gerekiyordu.

1993 yılının Eylül ayında Beyaz Saray'ın bahçesinde Oslo anlaşmasının imzalanması, umudun tüm şüpheleri askıya aldığı anlardan biriydi. Orada bulunan hiç kimse asla Rabin ve Arafat'ın acı dolu bir isteksizlik içinde el sıkışmalarını ya da genelde böylesine suskun olan İsrail Başbakanı'nın neredeyse İncil'den alınmış görüşlerinde vurgulanan umudu unutamaz. Aynı zamanda, hiç kimsenin, Arafat'ın teröristlikten kahraman düzeyinde bir ulusal lider olarak kabulüne kadar yaptığı uzun ve dolambaçlı seyahatten etkilenmemesi mümkün değildir. Başkan Clinton'un ağırbaşlı bir edayla törenin başkanlığını yürütmesi ve Rus Dışişleri Bakanı'nın çok küçük bir rol alması, küresel liderliğin zorlanmadan o zaman için net bir biçimde Amerika'ya düştüğünü kanıtlamıştır.

Yalnızca çok aksi kişiler bu önemli günün sunduğu inanç sıçramasını paylaşmayı reddedebilirdi. Yine de ılımlı düşünce Oslo anlaşmasının neredeyse ana konuların tümünden uzak durduğunu ortaya koymalıydı: son sınırlar; Kudüs'ün geleceği; Filistinli mültecilerin kaderi; bağımsızlık, su hakları ve Filistin bölgesinin askeri statüsü. Bütün bu uyuşmazlıklar sonraki iki yılı kapsayacak nihai statü görüşmesine bırakılmıştı. O zamanda, bu sorunları ortaya koyan bir makale yazmıştım: Tarafların her biri tam olarak neyi tanıyordu? Filistin polis gücü nasıl bir hükümle teröristlerin peşine düşecekti? Bu polis gücü ne zaman çözüm olmaktan çıkıp sorunun kendisi haline gelecekti? Beyaz Saray bahçesindeki törenden kaynaklanan coşku ilerideki diplomasi için bir teşvik miydi? Yoksa karşı konulmaz anlaşmazlıklar olduğunda ve insanlar rüyadan uyandıklarında bu coşku bir engel haline mi gelecekti?

Geleneksel bilgi, nihai görüşmelere gelinmeden önceki karşılıklı hareketlerin taraflar arasında güven oluşturacağını ortaya koyar. Aslında, bunun tam tersi oldu. Filistin polisi Oslo anlaşmasınca izin verilen oranın neredeyse iki katı büyüklüğünde oldu ve gittikçe bir ordu kimliği kazanmaya başladı. Aynı zamanda terörizm karşıtı kavgaya belirgin biçimde yardımcı oldu. Ve İsrail karşıtı propaganda sona ermedi.

Gerçek, Beyaz Saray töreninin ardından geçen zamanla birlikte her iki tarafın da iç politikalarının, diplomasinin sözde nihai statü hedefleriyle çatışmaya başladığıydı. İsrail Filistin Kurtuluş

Örgütü'yle yaptığı görüşmelere iki gruba ayrılmış halde girdi. İsrail güvercinleri konuşmalara, tarafları uzlaştıracak, karşılıklı şüphelerini giderecek ve gerçek bir işbirliği atmosferinde önemsiz sınırın tam konumunu verecek bir tür eskatologya katarsisi gibi davrandı. İsrail atmacaları bunu bir fantezi olarak reddetti. Engellemecilik yapmanın, İsrail'in güvenliği "özerklik" görünümü altında kabul ettirmesini sağlayacağını ve bunun da Filistin Kurtuluş Örgütü'ne devlet olmayı bahşetmeden işgali daha katlanılabilir hale getireceğini savundular.

Filistinliler de hemen hemen aynı şekilde bölünmüşlerdi: Küçük bir kesim İsrail güvercinleriyle aynı hedefleri taşıyordu (bu etkiye herhangi bir delil olmasa da, sürekli Batı ve İsrail entelektüelleri tarafından gerçek Filistin ruhunun ifadesi olarak bahsediliyordu); görüşme sürecini durmaksızın İsrail'i yıkmaya çalışan mücadelede bir evre olarak gören "ılımlılar" vardı; son olarak da, mücadeleye herhangi bir müdahaleye karşı olan ve kuşkusuz güvercinlerin sayısını aşan şahinler bulunuyordu.

Aynı zamanda, Oslo süreci büyük oranda başarısızlığa uğradı, çünkü temel konuların hiçbirisini düzenlemezken, her iki tarafın da kaytarabileceklerine ve sorunu zamanın çözümüne bırakabileceklerine inandıkları bir güvenlik hissi oluşturdu: Yerel seçmenlerinin sonuçlarına hazır olmadan barış istediklerini sandılar. Filistinliler, İsrail'i adım adım Filistin Kurtuluş Örgütü programını gerçekleştirmeye zorlayan Amerika, Avrupa ve Arap baskılarına güvendiler. İsrail, barışı psikolojik olarak gerçekleştirmeyle özdeşleştiren güvercinlerle, barış sürecini kendisini bir iç çıkmaza sürükleyen, mutluluk verici barış umutları arasında parçalanmış ve ulusal bir felaketin korkularını felce uğratan bir dayanıklılık testi olarak gören şahinler arasında bölündü. Oslo anlaşmasının nihai statü görüşmelerinden önceki İsrail'in kısmi geri çekilmesiyle ilgili hükmü gittikçe tartışmaya yol açar hale geldi. Bir Filistin politik takasını tanımlamak zor olduğu için, kısmi geri çekilmeler pek çok İsrailli'ye, nihai statü görüşmelerine tek taraflı kabul fiyatı olarak görünmeye başladı ve İsrail'den daha da çok toprak vermesinin isteneceğini düşündüler.

Birleşik Devletler'de tarafları bir araya getirmek için uğraşan Clinton yönetimi, Ortadoğu gerginliklerine, Birleşik Devletler'in yasama sürecinden pek farklı olmayan biçimde, taraflar arasındaki farklılıkları bölme süreciyle üstesinden gelinmesi gereken bir yanlış anlama olarak davranmaya başladı. İsrail'deki şahinlerden biri olan ve 1996-1999 yılları arasında başbakanlık yapan

Benjamin Netanyahu, aşamalı doğasından ötürü Oslo sürecine saldırdı. Washington Netanyahu'nun ayrıntılı görüşme yönündeki tercihini ilan edişine engellemeci olarak yaklaştı ve bunun "etkisini" (baskı anlamında kullanılan diplomatik bir sözcük) İsrail'i uygun kısmi toprak tavizlerinde bulunması yönünde ikna etmek için kullandı.

Nihai statü görüşmesi için İsrail'in ön ödemesinin, çekişme konusu toprağın yüzde onu mu (Netanyahu'nun önerisi), yoksa yüzde on üçü mü (Arafat'ın yüzde otuzluk kısmi geri çekilme istemesinin ardından Washington'un uzlaştırması) olacağına dair uzun süren bir çekişme gelişti. Washington'un İsrail'i bir erken güvenceden vazgeçiren, kendisinin bir öneri ortaya süremeyeceğine dair ısrarı, görüşmenin asıl nereye doğru gittiği anahtar sorusunu anlaşılmaz hale getirdi. Üzerinde anlaşılmış bir yön olmaması, her iki grubun da eninde sonunda Birleşik Devletler'in, her iki tarafın nihai barışının ikisinin de yapmaya hazır olmadığı fedakarlıkları gerektireceği gerçeğiyle yüz yüze gelme gereksinimlerini çözen bir anlaşma sağlayacağına ilişkin illüzyonunu besledi.

1998 yılının Ekim ayında yapılan ve Netanyahu'nun Amerika'nın Batı Şeria bölgesini aslında tek yönlü olarak vazgeçmek üzere dilimleme isteğini öne süren Wye anlaşması, Netanyahu'nun koalisyonunun çatlak vermesine ve yeni seçimlere gidilmesine yol açtı. Bu seçimlerden Ehud Barak Washington'dan ufacık bir yardım bile almadan galip çıktı.

Bu kaçınılmaz bir geçiş olarak ortaya çıktı, çünkü Barak farklı türde bir İsrail başbakanıydı. Kendisinden öncekilerin tümü, yalnızca kabinenin onayıyla hareket etmişti; bu da onların üzerine kesin ve genellikle fazla dikkat yüklüyordu. Ayrıca her zaman, İsrail'in ayakta kalması ve uluslararası konumu için desteği hayati olan Birleşik Devletler'in, İsrail görüşmelerinin şartlarını buyurmasına izin vermemesi yönünde davranıyorlardı. Amerika İsrail kabinesinin tercihlerinden farklı önerilerde bulunduğunda, başbakan Amerika'nın tüm görüşmelerin ödüllerini devralmasını hafifletmek için uzun bir kopma sürecine giriyordu. Suikasta kurban gitmesinden bu yana efsanevi bir nitelik kazanmış olsa da, bu Rabin için bile geçerliydi.

Görüşmelerin yönetimi açısından bakıldığında, Barak tarihteki en yürekli ve en uzlaştırıcı İsrail başbakanı olmuştur. Eskiden bir komando ve İsrail silahlı kuvvetleri mensuplarının başı olan Barak, ne kabinesi ne de parlamento tarafından desteklenen

ödüllerle hareket etmeye istekli değildi. Her şeyin ötesinde, Birleşik Devletler'le ilişkilere büyük bir farklılık kazandırdı. Netanyahu'nun Clinton yönetimiyle çatışmasından, İsrail'in desteğine ihtiyaç duyduğu müttefiklerinden herhangi biriyle arasında ayrılık olması durumundan kaçınması gerektiği sonucunu çıkardı. Barak görüş-melerin başarısız olması durumunda İsrail'in suçlanacağı bir durumu önlemeye kararlıydı. Ve iç desteği tümüyle dağılmadan önce bir anlaşmaya varma konusunda acele ediyordu.

Bunun sonucunda İsrail Başbakanı'yla Amerika Başkanı arasında, en iyi simbiyotik psikolojik analiz olarak tanımlanabilecek oldukça tuhaf bir ilişki ortaya çıktı. Bunun nedeni Clinton'un ödün vermesi için isteksiz olan Barak üzerinde baskı kurması değildir. Clinton ayırt etmeden tüm muhataplara görüşme esnekliğinin Amerikan iyi niyetinin anahtarı olduğunu söylemiş ve belki de bilmeyerek diğer tarafın taleplerine aynı Amerikan baskısını eklemiştir.

Clinton'un isteklerini önceden sezme gereği hisseden Barak (bazen bunda aşırıya kaçmıştır), kendi kurnaz ve karmaşık analiziyle yanıt vermiştir. Bu analize göre İsrail, morali kesinlikle ebedi kuşatma altındaki ve izole bir devlette yaşamanın yarattığı tacize ve belirsizliğe karşı koyamayan ileri teknolojiye sahip, orta sınıf bir toplum haline gelmişti. O zamana kadar kutsal güvenlik ilkeleriyle ilgili değişiklikler, ona göre mümkündü; çünkü Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte hiçbir Arap devleti veya devletler birliği yakın gelecekte geleneksel konvansiyonel bir savaş başlatmak için yeterli derecede silahlanamayacaktı. İsrail'in uzun vadede karşı karşıya olduğu tehlike, gerilla savaşlarından ve toplu yıkımlardan kaynaklanacaktı. Bunların her ikisine de karşı koymak için, İsrail'in Amerika'nın politik desteğine, Amerikan istihbaratına erişebilme garantisine ve gelişmiş askeri teknolojiye gereksinimi vardı. Barak'a göre buna ancak İsrail bölgede Amerika'nın barış arayışlarına güvenilir bir ortak olarak algılanırsa ulaşılabilirdi.

Bu havada, tam Ortadoğu barış diplomasisinin doruğa ulaştığı anda, Amerika ve İsrail stratejisi birbirine geçmeye başladı. Erken dönemlerinde son derece faydalı olmuş olan aşama aşama yaklaşımı ömrünü doldurmuştu. Barak (ve ondan önce de Netanyahu) zorladıkça, görüşme artık hep birlikte sözde nihai statü konularının tümüne birden yoğunlaşıyordu: Nihai sınırlar,

Filistin'in bağımsızlığı, Filistin devletinin askeri statüsü, Kudüs, mülteciler ve suya erişim.[2]

Ayrıntılı yaklaşımın savunucularının beklemedikleri şey, Barak ve Clinton'un süreci zorladıkları büyük aciliyet duygusuydu. 1999 yılının Eylül ayında Sharm el-Sheikh'deki bir zirvede nihai barış anlaşmasının kesin tarihini bir yıl sonrası olarak benimsediler ve 2000 yılının Temmuz ayında Camp David görüşmelerini tamamlamak için bir haftalık bir süre plânladılar (öncesinde çok az ayrıntılı keşif yapıldığı gerçeğine ve Arafat'ın hazır olmadığına dair uyarılarına karşın).

Bu belirlenen tarihler tümüyle gerçek dışı, hatta aldatıcıydı. Camp David'den önceki haftalarda İsrail ve Amerika sözcüleri toprak konusunda Barak'ın daha sonra resmi olarak ileri sürdüğü eşi görülmemiş tavizleri (çatışma konusu toprakların yüzde doksan beşinden feragat) Arafat'ın hevesle kabul edeceği ve Kudüs konusunda Arafat'ın Filistin'in başkentini İsrail'de Büyük Kudüs'ün içine dahil edilmiş Kudüs'ün banliyölerinden birinde kurma fikrine yanaşacağı izlenimini oluşturmada birlikte hareket ettiler. Bu, Carter'ın Sedat ve Belgin'le daha basit olan ve iki hafta gerektiren Sina sorunu üzerine gerçekleştirdiği zirve deneyimine rağmen, Barak ve Clinton'un neden Camp David II ile belirlenen sekiz gün içinde ani bir gelişme kaydedileceğine inandıklarını açıklar. Bunun olağandışı bir hesaplama hatası olduğu ortaya çıktı.

Kesin tarihler ve çelişkili biçimde İsrail önerilerinin kapsamı, iki tarafın açık ve bağlanamaz barış kavramı tanımlarının birbiriyle uyuşmamasına neden olmuştur. Barış sürecini kucaklayan İsraillilerin sayısının artması, Oslo anlaşmasının barışın Batı liberal görüşünün Filistin tarafından dönüştürülmesi olarak algılanmasına yol açtı. Bu, Arafat'ın eli görünmeden önce Barak'ın Camp David görüşmelerini açtığı olağandışı ve eşi görülmemiş taviz taşkınının arkasındaki güdülerden biriydi. Bunlar, İsrailli güvercinlerin gözünde barışın karşısındaki en önemli engel olan psikolojik engeli yıkmak için tasarlanmıştı.

Ancak bu, Filistinlilerin büyük çoğunluğunun zihninde bir engel olmadığını ve aslında neyin peşinde olduklarını ortaya çıkardı. İsrail'i "kutsal" Arap topraklarına tecavüz olarak algılamaya tutunan Filistinliler, İsrail'in varlığının tam olarak kabul edilmesini, kendi insanlarına satılamayan bir taviz olarak gördüler. Bu tutumu, 1993 yılındaki o sarhoş edici günde Beyaz Saray bahçesinde yapılan Oslo anlaşması töreninde anladım. Dışişleri Bakanı Warren Christopher'ın ev sahipliğini üstlendiği ve iki delegasyon

delegasyon için düzenlenen öğle yemeğinde, Arafat'ın delegasyonunun bir üyesi bana kırk yıldan beri ilk kez Filistin'e dönmeyi dört gözle beklediğini söyledi. Ona Batı Şeria bölgesinden İsrail kentlerinin ışıklarını gördüğünde neler hissedeceğini sorduğumda, bana şu yanıtı verdi: "Kırk yıldır Filistin'e gitmemiş olmama rağmen, Yafo'yu [Tel Aviv'in bir banliyösü] evim olarak görüyorum. Ve eğer çocuklarıma da soracak olsanız, onlar da evlerinin Yafo olduğunu söylerler." Diğer bir deyişle, ana mesele sınır boyunda bulunan kentler değil, kıyıda olanlardı (yani İsrail'in bulunduğu yerler) ya da en azından bütün Filistinli mültecilerin İsrail topraklarına geri dönüşüydü.

Bu, Camp David II'deki sağır diyalogu oluşturan şeydir. Barak ve Clinton'un haklı olarak İsrail'in yerleşik konumundan verilen ana tavizler olarak düşündükleri şeyin, Arafat'ın seçmenlerine önemli bir ilerleme olarak sunamayacağı asgari teklifler olduğu (özellikle bölgesel teklif Batı Şeria'daki İsrail yerleşimlerinin çoğunu birleştirdiği için) ortaya çıktı. Eğer bunu kabul etme riskini göze alsa bile, Arafat bunu çatışmaya konulan son nokta değil, fakat Batılı seyirciye açıkça göstermemeye dikkat ettiği Filistin taleplerinin tümüyle karşılanması sürecinde bir aşama olarak görmek zorundaydı. Ve tavizlerini anlayarak gücü elinde bulundurdu. Bunları işaret ederken Arafat, asla İsrail'i yok etme amacı taşıyan ve kutsal savaş anlamına gelen *cihad* kelimesinden uzak durmaz.

İşte bu nedenle İsrail'in teklifi olan Filistin Kurtuluş Örgütü'nün gelecekteki tüm taleplerinden feragat etmesi ve mültecileri içeren resmi takas Arafat için kabul edilemezdir. Barak bu önerilerin uygulanamaz olduğunu bilecek kadar akıllıdır; ancak halkının psikolojisini yatıştırmak için buna gereksinimi vardı. Ve Arafat da aynı nedenden ötürü bu önerileri reddetmek zorundaydı. Mülteci kamplarındaki üç milyon Filistinli'yle, seçmenlerinin önemli bir kısmının desteğini yitirmeden böyle bir garanti veremezdi. Gerçek dünyada, Arafat belki de kesin olarak taleplerini erteleyebilirdi, ancak bu sonuca resmi bir bağlılık gösterecek ve de insanlarının desteğini sağlayacak konumda değildi.

İsrail'in bölgesel tavizleri aynı zamanda olayları bir patlamaya doğru çıkmaza sokacak biçimde Filistin'in kutsal yerlerle ilgili "uzlaşmaları"na bağlıydı. Kutsal yerlerin bölgesel tavizlere dahil edilmesine ilişkin çatışmalar, görüşmeleri Filistin'den Arap, hatta İslam boyutuna taşıdı ve bu da Arafat'ın etkisini genişleterek esnekliğini daha da daralttı. Görüşmeler toprakları ilgilendirdiği

için, ılımlı Arap liderleri buna bir Filistin sorunu olarak bakabilirler ve hatta uzlaşmayı teşvik edebilirlerdi. Ancak bir kez din konusu masaya yatırılınca, hiçbir Arap lideri kendi yönetimi karşısındaki yaklaşan muhafazakar tehdidi göz ardı edemedi. Bu, Clinton'un Arafat'a müdahale konusunda Mısırlı ve Suudi liderlere yaptığı yardım çağrısının bozulmaya mahkum olması demekti.

İronik biçimde, Clinton'un görevden ayrılmadan önce anlaşma sağlama konusundaki istekliliği de Arafat'ın engellemecilik yapma dürtüsünü güçlendirmiş olabilir. Arabulucu başarı için bu denli kaygı duyduğunda, görüşmelerde taraf haline gelir ve kendisini formüller bulan ve stratejik bakış açısını terk eden bir avukata dönüştürerek tarafsız konumunu yitirir. Bu eğilimlerin birbirine karışması Arafat'ı dik başlılığını korursa, Amerika'nın baskı-sının ve İsrail'in barış için yanıp tutuşmasının (bunu panik olarak yorumlamış olabilir) daha fazla taviz verilmesini sağlayacağı konusunda ikna etmiş olmalıdır.

Camp David II'nin çöküşünü, aylarca hüküm süren başka bir *İntifada* izlemiştir. İsrail'in baskı altında görüşme yapmayacağına ilişkin ilk açıklamasına rağmen, Barak bu sefer bir Amerika barış plânıyla görüşmeleri yeniden başlatmak konusunda Clinton'u teşvik etmiştir. Bu bir Amerikan başkanının kendine ait ayrıntılı bir tasarıyı öne sürmesinin ilk örneğidir. Ve bu, başarılı olma konusunda Birleşik Devletler üzerine ağır bir sorumluluk yüklemiştir. Eğer Amerika'nın çabaları başarılı olsaydı, bu durum Amerika'nın hem ayrıntıları oluşturmak için yapılacak görüş-melerde (en iyi koşullarda ilkelerin ilan edilmesi olabilirdi), hem de ardından sonuçların garantileriyle ilgili eşi görülmemiş bir rolü kabul etmesini gerektirecekti. Bunların tümünün, altta yatan stratejiye, teklifin tasarlanmasına ya da görüşülmesine bulaşmamış yeni bir yönetim tarafından yürütülmesi gerekecekti. Ve eğer görüşmeler çıkmaza girerse, ki böyle oldu, önceki başarısızlıklar nedeniyle olayları şekillendirme kapasitesine kuşkuyla bakılan bir ortamda, yeni yönetimin daha da derin bir Ortadoğu kriziyle başa çıkması gerekecekti.

Bölgede bulunan köktencilerin Amerika'nın önerilerini geri çevirdiklerinde ya da güce başvurduklarında cezalandırılmayacaklarını düşünmeleri gerekiyordu. Yalnızca saf olanlar bir anlamaya varılmış olsa bile bunun gerilimleri sona erdireceğine inanır. İki bölge halkının etkileşimi, kutsal sayılan yerler ve

mültecilerle ilgili uzlaşma konuları, çatışmaları sürdürmek için türlü bahaneler sağlayacaktı.

BUNDAN SONRA NE OLACAK?

Arap-İsrail çatışmasındaki büyük diplomatik ataklar birbiriyle ilgili iki olaydan ortaya çıkmıştır. Bunların ilki, Ortadoğu'nun politik ve stratejik çevresinin şekillendirilmesinde Amerika'nın baskın rolüdür. İkincisi daha güç fark edilebilir ve yüzeyde yanıltmacıdır: İnatla kendi ulusal çıkarlarını savunan, komşularının baskılarıyla hareket ettirilemeyen, ancak Amerika'nın ittifakına uyarak ayarlamalar yapmaya hazır bir İsrail hükümeti. Durumlar elverişli olduğunda, sonuç her iki tarafın da istediklerinin tümünü elde edemediği, ancak Amerika'nın rolü olmaksızın başarabileceğinden fazlasını aldığı bir diplomasiydi.

İlk önemli gelişme 1973-1974 yıllarında, Sovyet silahlarına ve Sovyet baskısına dayanarak her türlü diplomatik hareketin önünü kesen dört yıllık bir sürenin ardından Nixon yönetimi stratejisinin doruğa yükselmesiyle ortaya çıkmıştır.[3] Sonunda, Sedat Mısır'ın Sovyetler Birliği'ne olan güveninin sonsuz bir çıkmazı garantilediğine ve Birleşik Devletler olmadan barışa giden bir gelişmenin mümkün olamayacağına karar vermiştir. 1973 yılında Amerika'nın İsrail'e havadan yardım yapmasına rağmen (bu olmadan İsrail'in konumu daha çok tehlikede olurdu), Sedat Amerika'nın arabuluculuğuna güvendi ve hatta Suriye Başkanı Hafız Esat, Golan Tepeleri'nin kurtulması için anlaşma yaparken Birleşik Devletler'in ara bulucuğunu istedi.

1991 yılında Amerika'nın Körfez Savaşı zaferinin ardından da neredeyse aynı durum söz konusu oldu. Bölgedeki köktenci güçler ya bozguna uğramıştı ya da yalnız kalmıştı (Filistin Kurtuluş Örgütü de dahil). Devlet Bakanı James Baker'ın 1991 yılında Madrid'de Ortadoğu barış konferansını yapması, barış sürecinde yeni bir dönemin başlamasını sağladı ve bu da iki yıl sonra Oslo anlaşmasının imzalanmasına yol açtı. Norveç yetkililerince teknik olarak simsarlığının yapılmasına karşın anlaşma mümkün olmuştu, çünkü Filistin Kurtuluş Örgütü Amerika'nın şu şartlarıyla işbirliği içinde olana kadar hiçbir rolü olamayacağının farkına varmıştı: İsrail'in görüşme ortağı olarak kabulü ve diplomasi koşullarını tanımlayan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tekliflerinin kabul edilmesi. Arafat'ın Körfez Savaşı'nda

Saddam Hüseyin'i desteklemesine rağmen, sonunda Filistin Kurtuluş Örgütü arabuluculuğa yüzünü çevirdi, çünkü başka hiçbir yol açık değildi.

Diplomatik dönemecin iki şartı 1990'ların son yıllarında gittikçe zayıfladı. Amerikan üstünlüğünün düşüşü, Saddam Hüseyin'in toparlanmasıyla ters orantılıydı. Bakan Albright'ın ifadesiyle Amerikan politikasının ilan edilmiş amacı olan Saddam'ı "kutusunda" saklayamamak, hem dost hem de düşman ülkeler arasında Amerikan etkisinin kaybıyla yansımıştır. Clinton yönetiminin sona ermesiyle birlikte, Birleşmiş Milletler'in Irak'ı denetleme sistemi Amerika'nın ses çıkarmamasıyla çökmüştür ve Saddam kitle imha silahlarının üretimiyle ilgili hiçbir uluslararası engelle karşılaşmamıştır. Ceza rejimi paçavraya dönmüştür. Genellikle yurtdışından korunan yenilenmiş terörizm, bölgedeki çok az Arap liderinin görmezlikten gelmeye cesaret edebileceği bir etmendi. Washington'un savunduğu politikaları destekleme veya Arafat'a ılımlı olması yönünde ısrar etme istekliliği kadar becerisi de yıpranmaya başladı.

Benzer şekilde, Arap liderleri, İsrail askeri açıdan büyüklüğünü korurken politik açıdan bölündüğüne inanmaya başladılar. 2000 yazında İsrail'in Lübnan'dan geri çekilmesi kavramı üzerinde iyi düşünüldüyse de, bunun gerçekleştirilmesindeki kaba tavır (İsrail'le çatışmış olan binlerce Lübnanlı'nın kaderlerine terk edilmesi) amacına ulaşmaktan çok paniğe yol açmıştır. Ve bu da Barak'ın nihai statü konuşmalarını canlandırmaya çabaladığı takas taşkınları tarafından güçlendirilmiştir. Barak Camp David görüşmelerini daha önce hiçbir İsrail başbakanı tarafından ele alınmamış takaslarla açtı ve tekliflerini reddedilme ve *Intifada* karşısında bile daha ileri götürdü. Filistinliler İsrail'in psikolojik olarak hazır hale geldiği ve engellemecilik yaparak yeni bir ABD yönetimiyle taleplerinin geri kalanını da elde edebilecekleri sonucuna varmış olabilir.

Böyle bir ortamda, Birleşik Devletler'in rolü gittikçe zayıfladı. Eğer Arafat Barak'ın İsrail'in verebileceğinin en fazlasını teklif ettiğine inanırsa, Birleşik Devletler'in artık taslağı çizmeye yardım etmekten ya da indirgenemez İsrail taleplerine destek olmaktan başka bir işlevi kalmayacaktı. Amerika, Filistin'in tepeden inme aracısı (deus ex machina) (belki de Arafat, Clinton'un en yüksek tavizli Filistin programını ciddi görüşmeler olmadan gerçekleştirebileceğine inanıyordu) olmaktan Amerikan yardımının marjinal hale geldiği bir noktaya gitmiştir. Bu,

görüşmelerin son evresinde İsrailli ve Filistinli diplomatların neden birbirleriyle doğrudan bağlantı kurduklarını ve Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Clinton'un görevi bıraktıktan sonraki rolü üzerine hiç cömert olmayan yorumlarını açıklamaktadır.[4]

Amerika'nın stratejik ve politik ortamı şekillendirmekten yasal uzlaşma formülünde aracı durumuna düşmesi, niyet edilen şeyin tam tersini elde emiştir. Taraflar arabulucunun ikisinin tam ortasında bir uzlaşma sağlamaya niyeti olduğunu anladıklarında, bu orta noktayı kendi isteklerine yaklaştırmak için en uzlaşmaz tavırları sergileme eğiliminde olurlar. Veya arabulucunun çıkmazı kırmak amacıyla kendi lehlerinde öneriler getirmesi için engellemecilik yaparlar (aslında aynı şey). Birleşik Devletler'in içinde bulunduğu en kötü durum, Camp David süreci boyunca ve ardından karşılaştığıdır: Bir uzlaşma için taraflardan daha hevesli görünmek. Olayların bu hale gelmesi taraflarca şantaja açıktır ve aslında Birleşik Devletler'in taraf olmasına yol açarak arabuluculuğu engeller.

Barış diplomasisi yeniden canlandırıldığında (tarafların uygulanabilir bir alternatifi olmadığından bu gerekecektir), Amerika'nın katkısı, stratejik ve politik girişim kavramında ısrar etme becerisine dayanacaktır. Taraflar arasında gidilecek yönü bilmeden net bir arabuluculuk yapılmazsa, bu Camp David başarısızlığının tekrarına yol açar.

Aşağıdaki ilkeler yeni bir yaklaşıma rehberlik etmektedir:

İlk olarak, özellikle bu kadar çok yasal formülün başarısızlığa uğramasına bakılırsa, taraflar en azından her ikisinin de kabul edebileceği şartlarla nihai anlaşma için hazır değildir. Konuların geliştirilmesi için daha fazla zamana ihtiyaç vardır. Nihai sonuca ulaşmak için acele etmek büyük olasılıkla başka bir patlamaya neden olacaktır. Bu aşamada, diplomatik çaba birtakım geçici anlaşmalara odaklanmalıdır. Bunların amacı nihai barışı sağlamak değil, tarafların gerçekler (her ikisinin de kutsal kabul ettiği aynı küçük bölgeyi paylaşmak ve iki tarafın da diğeri üzerinde güç kullanabileceği bir konumunun olmaması) ışığında yapması gerektiği gibi daha uzun bir süre bir arada yaşamak olmalıdır.

İkincisi, nihai statü anlaşması hariç, uzatılmış ara anlaşmanın bir parçası olarak, İsrail Filistin devletinin oluşmasına muhalefet etmekten vazgeçmelidir. Bunun yerine, böyle bir devletin kurulmasını, iki taraf arasında birlikte yaşamak için uzlaşma fırsatı haline getirmelidir.

Filistin Devleti hakkında İsrail'in kararsızlığı ne kadar anlaşılabilir olsa da, hangi formüle dayandırılmış olursa olsun, herhangi bir görüşmenin uzun vadeli beklentileriyle uyuşmaz. Pazarlık malzemesi olarak değeri yok olmuştur. 1978 yılındaki ilk Camp David zirvesinde Başbakan Menachem Begin'in Filistin özerkliği teklifinde doğal olarak bir Filistin devleti bulunuyordu. Bu Oslo anlaşmasında dolaylı olarak belirtilmişti. Bugün bile, seyahatlerinde Arafat'a bir devlet başkanı olarak muamele edilir. Yakın bir zamanda, Birleşik Devletler bir süre daha beklese bile, Filistin devleti, Avrupa devletlerinin çoğu dahil birçok devlet tarafından tanınacaktır. İsrail'in bu konudaki kararsızlığı Arafat'a baskı uygulamak için sürekli bir araç sağlamaktadır. Devlet bir kez kurulursa, asıl zorluk İsrail'le bir arada yaşamak olacaktır; bu *Intifada* olsun veya olmasın, her iki tarafın da engel olamayacağı bir seçenektir.

Üçüncü olarak, nihailikte ısrar etmekten kaçınmak ve yine de ara anlaşma için uzatılmış bir süre sağlamak için, 1975 yılındaki ikinci Sina anlaşması formülü (başka bir anlaşma yerini alana dek anlaşmanın geçerli olması), bazı konuların daha çok görüşme gerektirdiği gerekçesiyle belirsiz bir süre sağlamak amacına hizmet edebilir.

Dördüncü olarak, bir ara anlaşma görüşmesi bölgesel konular üzerine odaklanmalı ve mültecilerin iadesi, kutsal yerler ve Filistinlilerin gelecek taleplerinden vazgeçmeleri gibi konuları sonraya ertelemelidir. Mültecilerin iadesi her şeyin ötesinde bir göreceli güç meselesidir. İsrail mültecilerin iadesini önleyecek kadar güçlü olduğu sürece, bu madde gereksizdir. Eğer güç dengesi Filistinlilerin bu konuda ısrar etmelerini sağlayacak şekilde değişirse, bunu zorla yaptırmalarına kimse engel olamaz.

İsrail'in karar vermesi gereken şey güvenlik tanımı olduğu için, Amerikan liderleri 1967 yılı sınırlarıyla ilgili önerilerde bulunmaktan kaçınmalıdır; çünkü bu sınırlara göre, İsrail'in ana kentleri yalnızca dokuz mil genişliğinde bir koridorla bağlıdır ve İsrail nüfusunun yoğun olduğu merkezler tehlikeli biçimde korunmasız ve düşmanlarının top menzili içindedir. Bunun İsrail'in güvenliğiyle uyumlu olduğu hayal bile edilemez.

Beşinci olarak, ara anlaşmanın sınırlarını çizerken asıl dikkat edilmesi gereken nokta, Filistinlilerin ekonomik olarak varlığını sürdürebilir bir biçimde iyi bir yaşamlarının olmasıdır. Filistin bölgesi yeterli ölçüde yakın olmalıdır ve İsrail'in kontrol noktaları ve bu bölgedeki günlük yaşama müdahalesi net olarak

azaltılmalıdır. Aynı zamanda bu, İsrail için yerleşim politikasını gözden geçirme zamanıdır. Bu özellikle en tehlikeye açık ve izole olan ve bu nedenle de yeni şiddet patlamalarına davetiye çıkaran yerleşimler için geçerlidir. Bunlar bir anlaşmayla veya anlaşma olmadan birleştirilmelidir. Ara anlaşmanın bir parçası olarak, Kudüs'ün yönetimiyle ilgili asıl anlaşmalar, Arap nüfusa daha büyük bir rol verilmesi girişimiyle, ancak hakimiyet konusunu da çözmeye çabalamadan gözden geçirilebilir.

Altıncı olarak, Birleşik Devletler diğer devletlerin barış sürecindeki rolü hakkında net düşünmelidir. Birçok Avrupa lideri hizmet vermek üzere gönüllü olmuştur; Mısır ve Suudi Arabistan liderleri gibi bazıları da Washington tarafından arabulucu rolü almak üzere davet edilmiştir. Ancak gerçekte Avrupa liderleri nadiren arabulucu rolünü oynamaya yetecek ölçüde tarafsızdırlar. Arap ve İslam dünyasında kendi çıkarlarını korumaya istekli oldukları ve bu konu onların İsrail'le ilişkisinin üzerinde olduğu için, Avrupalı müttefikler Ortadoğu'yu ve daha çok da İsrail'i ilgilendiren konularda genellikle kendilerini Birleşik Devletler'den uzak tutarlar. Amerika'nın prensipte Arap tarafından, İsrail'den olduğundan daha az fedakarlık istemeyi tercih eden devletlerden hiçbir kazancı yoktur. Ortadoğu her zaman Washington ve Avrupalı müttefikleri arasında derin bir danışma konusu olmalıdır. Ve eğer taraflardan biri Avrupa'nın katılımını isterse, Birleşik Devletler buna karşı çıkacak konumda değildir. Ancak doğrudan Avrupa katılımı Amerika'nın rızasına bağlı olduğu kadar, bu ancak potansiyel katılımcılar Arap tarafından da İsrail'den bulunduğu kadar talepte bulundukları bir anlayışın temelinde kabul edilmelidir. Yoksa uluslararası bir konferans Birleşik Devletler'i yalnız bırakacak ya da Birleşik Devletler'in İsrail'e bir çözümü zorla kabul ettirmesine neden olacak bir mekanizmaya dönüşebilir.

Yedinci olarak, Amerika'nın Avrupalı müttefikleri halkın barış sürecine katılımı için can atıyor gibi görünseler de, Arap devletlerinin tutumu daha belirsizdir. Birleşik Devletler, Mısır ve Suudi Arabistan gibi ülkelerin halkın karşısında oynamaya hazırlandıkları rolü fazlasıyla abartmıştır. Ulusal bölgesinin iadesini çoktan elde etmiş olan Mısır, genellikle daha ılımlı bir sonucu destekler. Ancak köktenci Arap ülkeleri tarafından ağır biçimde cezalandırılabilecek görüşme programları yararına ülkesinde büyük riskler göze almak için pek az nedeni vardır.

Suudi krallığına gelince, burada muhafazakar göçebe kabilelerin yanı sıra Batı metropolleriyle karşılaştırılabilecek kentsel yapılanmalar da mevcuttur. Irak Kuveyt'i işgal ettiğinde, Kuveyt güçlü bir komşunun açgözlülüğünün uğursuz gösterisiyle karşılaşmıştır. Geleneksel olarak Suudiler, tarafların tümü geri dönülemez biçimde katılmadıkça risk almaktan kaçınmışlar, savunmasızlıklarını donuklukla gizlemeye çabalamışlardır. Bu, Suudi liderlerin olağandışı bir dikkatle davranacaklarını garantiler. Sanki hiç Arap-İsrail savaşına katılmamış ve geçmişte olduğu gibi sahne arkasından herhangi bir nihai sonuç elde edeceği kesinmiş gibi, kimse tartışmalı bir görüşmenin gündelik alışverişine sürüklenmeden Suudi Arabistan'a iyilik yapamaz. Bu nedenle, Birleşik Devletler ılımlı Arap devletleriyle sıkı ilişkilerini sürdürmeli, ancak aynı zamanda onları iç gerilime de maruz bırakmamalıdır.

Sekizinci olarak, Birleşik Devletler yalnızca önemli tarafların konumunu dikkate almamalı, bölge istikrarının bağlı olduğu dost ülkelerin güvenliğini de gözetmelidir. Bu konuyla ilgili önemli bir nokta, İsrail, Suriye, Irak ve Filistin devletinin arasında tehlikeli biçimde duran ve bu nedenle tüm yönlerden gelen köktenci baskılara büyük ölçüde açık olan Ürdün Haşimi krallığıdır. Krallık Birleşik Devletler'in güvenilir ve sadık bir dostudur ve Arap-İsrail diplomasisinde gerçekten yardımı dokunmuştur. Barış sürecini sonlandırmak için acele ederek Ürdün'ün güvenliği tehlikeye atılmamalıdır. Bu yüzden, Filistin devleti üzerine bir anlaşma, Ürdün'ün güvenliğine dair hükümler içermelidir ve Ürdün vadisinin yerleşim bulunmayan kısımlarında İsrail'in askeri varlığı konusu da bu şekilde ele alınmalıdır.

Dokuzuncu olarak, barış beklentilerinin anahtarı, Amerika'nın İsrail'le ilişkisidir. İsrail'in ayakta kalması, en sonunda diplomatik koruma ve en azından Birleşik Devletler'in sağladığı askeri malzemeye dayanmaktadır. Bu anlamda, Amerika'nın konumu hiçbir zaman tümüyle yansız olarak algılanmayacaktır ve algılanamaz da. Hiçbir alternatif malzeme kaynağı yoktur ve askeri ilişkiyi kısmak Amerika'nın zorluklarını artırır. İsrail'in zayıf olarak algılanması ve hatta komşuları tarafından zayıflatılması, yalnızca Amerikan politikasının kaçınmak isteyeceği türden çatışmalara davetiye çıkarır. Bu durumda, İsrail'in güvenliğinin Amerika'nın güvencesi altında olması konusu gündeme gelir ve bu yalnızca son çare olarak düşünülmelidir. Bu tür bir garanti (Amerikan ya da uluslararası),

İntifada türü savaşa göre önemli bir zorluk olacak biçimde, Birleşik Devletler'i her tür yerel çatışmada taraf haline getirir. İsrail'in terörizme karşı tepkilerini veto etme konusunda ısrara yol açar ve bu anlamda ya Birleşik Devletler'i sonsuz gerilla savaşlarının içine sokar ya da gücü veya güçleri garantileyerek İsrail'in kalıcı baskısına için bir araç olur. İsrail sınırı boyunca Amerikan güçlerinin ya da uluslararası güçlerin yerleştirilmesi, durumunda aynı endişeler geçerlidir. Kendisini koruyamayan bir İsrail er ya da geç komşularının düşmanlığının gelgitinde boğulur.

AMERİKA VE KÖRFEZ

Dünyadaki hiçbir yer, Körfez'den daha çok Amerika'nın temel ilkelerini büyük bir karmaşıklıkla karşı karşıya bırakmaz. Wilson ilkeleri bu bölgede Amerika'nın hareketlerine rehberlik edemez. Wilson bakış açısına göre saldırgan bir güç tarafından yönetilmesini önlemenin mantığı, kötülükler arasından birini seçmek anlamına gelir; korunacak demokrasiler bulunmamaktadır. Ancak Birleşik Devletler'le diğer endüstriyel demokrasilerin, amaçları bizimkilerle bağdaşmayan ülkeler tarafından bölgenin yönetilmesini engellemek için zorlayıcı ulusal çıkarları vardır. Gelişmiş endüstriyel ekonomiler Körfez'den sağlanan enerji malzemelerine dayanmaktadır ve bölgenin köktencileştirilmesinin Kuzey Afrika'dan Orta Asya yoluyla Hindistan'a kadar uzanan sonuçları olabilir.

Ancak bu jeopolitik zorunluluk, Körfez'deki en güçlü iki devlet olan İran ve Irak'ın Birleşik Devletler'e ve komşularına düşman olduğu bir geçmişe karşın gerçekleştirilmelidir. Kalıcı temel olmadan ve yalnızca kırılgan müttefiklerce desteklenerek, en güçlü iki güce karşı Körfez'de istikrar nasıl elde edilebilir?

Geleneksel diplomasi, İran ya da Irak'tan en azından birinin bölgedeki güç dengesinin bir kısmını gerçekleştirmesini sağlayacak biçimde, ikisinden biriyle ilişkileri geliştirmeye yarayacaktır. Bu satırlar yazılırken, her iki seçenek de umut vaat edici görünmemektedir. Irak'ta Saddam Hüseyin başta olduğu sürece, Bağdat'la uzlaşma bölgede, büyük olasılıkla dünyanın geri kalanında ve şüphesiz Saddam Hüseyin tarafından Amerika'nın bozguna uğraması ve küçük düşmesi olarak algılanır. İran'la ilişkilerin gelişmesi prensipte istenilen bir şey olsa da, Ayetullah

taraftarları ülke içinde çıkmazlar oluşturduklarından, bu Tahran'da büyük engellerle karşılaşır.

Şu an için, olayların bu durumunu tersine çevirmek için hiçbir önemli başlangıç bulunmamaktadır. Amerikalılar için sevilen bir uğraş olmasa da, dikkatli bir biçimde beklemek gerekmektedir. Körfez'in istikrarı karşısındaki zorluklar sıkı bir şekilde reddedilmeli; Irak'ın mevcut Birleşmiş Milletler konusunda haddini aşması engellenmelidir ve bu, hiçbir şüpheye yer kalmayacak biçimde aşamalı geçmiş dönemin bittiğini ve zorlukların kararlılıkla göğüsleneceğini belirten bir şekilde gerçekleştirilmelidir.

Bu dönemde, olası karşı karşıya gelme durumlarında desteği hayati önemde olacak müttefiklerle ilişkiyi güçlendirmek önemlidir. Bunların başında Türkiye gelmektedir. Irak, İran ve kargaşa içindeki Kafkasya'ya bitişik olması, Türkiye'nin işbirliğini vazgeçilmez kılmaktadır. Birleşik Devletler'de ve hatta Avrupa'da, Türkiye'ye herhangi bir şeye mal olmadan iç politikalarını ikinci plana alması ve Türk ulusal onurunun veya özel durumlarının göz ardı edilebileceği konusunda büyük bir eğilim vardır. Endüstriyel demokrasiler (özellikle Avrupa ve Birleşik Devletler) temel ulusal güvenliklerinin hayati öğelerinin tehlikede olduğunu anımsa-malıdır. Türkiye'nin iç yapısını ilgilendiren tercihlerinin bu şartlara karşı dengelenmesi gereklidir.

Aynı hassasiyet Suudi Arabistan ve Körfez devletlerine olan tutumumuzu da yönlendirmelidir. Bölgedeki iki deve karşı zayıf olan durumları, bu devletler üzerinde belirli bir dikkat gerektirir; bu da halka verilen tavsiyelerle Birleşik Devletler'in gerçekleştireceğini umdukları şeyler arasında bir boşluk oluşturur. Birleşik Devletler katılımını belirsiz bırakarak veya hassas iç yapılara fazlasıyla müdahale ederek bu devletlerin güvensiz durumlarını karıştırmamalıdır.

Zaman geçtikçe, Hindistan'ın bölgedeki rolü daha önemli hale gelecektir. Körfez'de istikrar açısından, özellikle de bölgedeki muhafazakarlığın sıçramasıyla ilgili olarak, Hindistan ve Birleşik Devletler'in çıkarları arasında bazı ortak noktalar bulunmaktadır. Ancak önceki bölümde de değinildiği gibi, Hindistan en azından Körfez'deki güç dengesi için olduğu kadar, kendi muhalifleri için de Suudi ve Taliban desteği nedeniyle de kaygılanmaktadır. Ve zaman zaman Birleşik Devletler ve Körfez'deki köktenciler arasında arabulucu rolünü üstlenmektedir; Amerika bu rolü ancak ABD uzun dönem stratejileriyle ilişkili olduğunda faydalı görür.

Yine de zaman geçtikçe, Körfez Hindistan'la derin stratejik bir diyalog içinde büyük bir rol üstlenebilir.

IRAK

Irak, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Osmanlı İmparatorluğu Ortadoğu'da Fransızlar ve İngilizler arasında bölünürken, İngiliz mandası altına girmiştir. Stratejik ve ekonomik çıkarlara hizmet etmesi için oluşturulan bu çoklu etnik devlet, bağımsızlığına kavuştuktan sonra Haşimi hanedanlığı tarafından yönetilmiş ve Körfez'deki İngiliz stratejisinin dayanağı olarak hizmet etmiştir. 1956 yılında Süveyş operasyonunda İngiltere'nin küçük düşmesinin ardından hanedanlık, 1958 yılında yıkılmıştır. Bir grup askeri görevlinin oluşturduğu köktenci milliyetçi Baash partisi yönetime gelmiş ve 1970'lerde bunların arasından Saddam Hüseyin baskın bir figür olarak ortaya çıkmıştır.

O zamandan beri, Irak komşularının başına bela olmuştur. 1980 yılında, İran'ı işgal etmiş, kendisini giderek savunma yapması gereken ve on yıl süren bir savaşın içine sokmuştur. Birleşik Devletler'in bölgenin savaşanlardan biri tarafından yönetilmesini önlemek dışında bu savaşın sonucundan herhangi bir çıkarı bulunmuyordu. Büyük kaynakları, geniş nüfusu ve köktenci muhafazakarlığı nedeniyle İran daha büyük bir tehdit olarak görülüyordu. Reagan yönetimi Irak'la diplomatik ve ekonomik ilişkilerini düzeltmiş ve Amerika'nın Avrupalı müttefiklerini Saddam Hüseyin'e askeri malzeme sağlamak konusunda teşvik etmiştir. 1988 yılında İran'la savaşın sona ermesinin ardından, Saddam yeni bir hedef seçmiş, 1990 yılında Kuveyt'i istila etmiştir; bunu toplu Amerikan askeri yerleşimini tetikleyen ve 1991 yılında zaferle sonuçlanan bir askeri kampanya izlemiştir.

1991 yılındaki Körfez Savaşı, askeri başarıyı politik paraya dönüştürerek, Amerika'nın zorluklarının başka bir biçimde sergilenmesine yol açmıştır. Birleşik Devletler geleneksel olarak gücü ve kudreti ayrı, farklı ve birbirini izleyen evreler olarak gördüğü için, savaşlarını ya güç ve diplomasi arasındaki ilişki gereksinimini çözecek şekilde kayıtsız şartsız teslimiyet için yapmış ya da zaferin ardından askeri öğenin artık uygun olmadığı ve diplomatların bir çeşit stratejik boşluğu devralması gereken şekilde davranmıştır. Bu nedenle, Birleşik Devletler 1951 yılında görüşmeler başlar başlamaz Kore'deki askeri operasyonları sonlandırmış ve 1968 yılında görüşmelere girişin karşılığında

bombalamayı durdurmuştur. Her iki durumda da, askeri baskıların gevşetilmesi, düşmanın görüşmelere oturma konusundaki isteksizliğini azaltan sonuçlar doğurmuştur. Sonuç, uzun süreli çıkmazlar ve süren kayıplar olmuştur.

Körfez Savaşı'nı bitiren oyun, Birleşik Devletler'in bu tarihten ders çıkarmadığını göstermektedir; çünkü Birleşik Devletler tamamen yenilgiye uğramış bir düşmanın, yenilgisinin sonuçlarından tümüyle kaçmasına izin vermiştir. Savaşın amaçları çok fazla dar ve yasalara aşırı derecede uyan bir biçimde tanımlanmıştı. Amerikalı politikacılar, Irak'ın Kuveyt'i işgaliyle başlayan savaşla ilgili, bu ülkenin bağımsızlığına kavuşmasıyla birlikte hem kendi hedeflerine hem de BM yetkilendirmesinin sınırlarına ulaştıkları sonucuna vardılar. Bu kararı, Bağdat'taki gelişmelerin riskini ve savaşın kazanılacağı anlaşıldıktan sonra olan olaylar üzerinde halkın etkisini vurgulayarak haklı gösterdiler. Kore'deki ve Vietnam'daki çıkmazları hatırladılar, ancak bunların nedenini unuttular.

George H. W. Bush yönetimi, kendisinden önceki yönetimler gibi, hareketlerinin gidişatını haklı göstermiştir. ABD hükümetinin en üst düzey görevlileri Kongre'nin huzurunda tanıklık etmişler ve uluslararası topluluğa Amerika'nın tek hedefinin Kuveyt'in bağımsızlığı olduğu konusunda güvence vermişlerdir. Bu hedefe ulaşıldığında ya da hedef geçildiğinde, savaşı sürdürmek için ülke içindeki veya uluslararası desteğin yıpranma tehlikesiyle karşı karşıya olunduğuna inanılıyordu.

Irak'ın parçalanması tehlikesi, savaşı hızla sona erdirmek için başka bir gerekçeydi. Bir Şii isyancı Basra'dan kaçmıştı ve İran'a eğilen bir cumhuriyet kurabilirdi. Uzun vadede, İran Körfez'deki en büyük tehlike olarak görüyordu. Ayrıca kuzey Irak'ta bağımsız bir Kürt devletinin Türkiye'nin huzurunu kaçıracağından ve böylece Türkiye'nin Körfez'de Amerikan politikasını desteklemeyeceğinden endişe ediliyordu. Son olarak, yenilginin etkisiyle ve on binlerce Irak'lı savaş esirinin iadesiyle birlikte Saddam'ın devrileceği sanılıyordu.

Bu tartışmalar, makul görünse de, Saddam'ın yönetimde kalma gücünü ve bunun Amerika'nın Körfez'deki konumu üzerindeki etkisini gözden kaçırıyordu. Saddam yönetimde olduğu sürece, Irak bölgede dengenin kurulması çabasında taraf olamazdı. İran'ı dengelemek için fazla zayıf, Körfez komşularının güvenliği için fazla güçlü ve Birleşik Devletler'e karşı fazla saldırgan olan Irak, kalıcı bir jokere dönüşecekti. Ayrıca askeri seçenekler de uygun

şekilde tanımlanmamıştı. Tercih Bağdat'a yürümek ya da savaşı sona erdirmek değildi; yapılacak en iyi şey, Saddam'ın yönetiminin esasını oluşturan seçkin Irak birimlerinin (Cumhuriyetçi Korumalar) yok edilmesinin sürdürülmesi olacaktı. Bu strateji izlenirse, büyük olasılıkla Irak ordusu Saddam'ı yerinden edecekti. Ardından gelecek olan kişi demokrasi için büyük bir ilan olmasa da, Saddam'ın alaşağı edilmesinin sembolik etkisinin önemi büyük olacaktı ve galip müttefikler Irak'ı bölgesel bir sistemle yeniden kurmaya başlayabilirlerdi.

Savaşı bir hafta daha sürdürme tartışması halkı tüketebilirdi ve uluslararası destek, Başkan Bush'un liderliğinin mümkün kıldığı haklı zafere karşı tartılmalıydı. Arap liderleri (özellikle Suudi Arabistan'da) durumdan en çabuk etkilenenler oldular ve sonradan Saddam yönetimden indirilene kadar savaşı sürdürmeyi tercih ettiklerini iddia ettiler.

Irak'ın yenilgisinin ölçüsünü ayarlama girişimi uzun vadeli bir politik ikileme yol açtı. 687 no'lu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Önergesi ile ateşkes sağladı; Amerikan güçlerinin hızla geri çekilmesi gittikçe müdahale tehdidini ortadan kaldırırken, silah bırakma şartları yalnızca müdahaleci uluslararası denetim tarafından yaptırılabilirdi. Saddam fırsatı yakaladı ve o zamandan beri inatla kendi konumuyla köktenci Irak'ın konumunu güçlendirdi.

Clinton yönetimi bu kötüye gidişi hızlandırdı. Saddam Körfez Savaşı'ndan sonra yönetimde kalırken, Birleşik Devletler'e üç politika seçeneği kalmıştı: (1) yola geldiği umut edilen Saddam'la uzlaşmak; (2) Saddam'ı 687 no'lu Önerge şartlarını yerine getirmesi için zorlayarak onu "kutusunda" tutmak; (3) Saddam'ı devirmeyi ulusal politika haline getirmek.

Clinton yönetimi bu seçeneklerin üçünü de aynı anda kovaladı ve hiçbirine ulaşamadı. Saddam Körfez Savaşı'ndan sağ salim çıkınca, yönetimi komşularının korkularını pekiştirdi. Saddam, Körfez Savaşı'nın sona ermesini sağlayan ateşkes şartlarını sistemli bir biçimde baltaladı. 1996 yılında, Kürt alanlarında Amerikan desteğiyle kurulmuş olan özerk kurumları kaldırdı. Yüzlerce insan öldürüldü ve Birleşik Devletler'le bağlantılı en az üç bin kişi sürgüne gönderildi. Saddam, 1997 yılının Kasım ayından başlayarak sitemli biçimde kitle imha silahlarının üretilmesi için oluşturulan Irak programlarını izleyen BM denetim sistemini sabote etti. Clinton yönetimi sürekli güç kullanmakla tehdit etti ve her seferinde Saddam'ın BM denetim sistemini

parçalamasına izin verecek biçimde geri çekildi. En sonunda 1998 yılının Aralık ayında dört gün boyunca Birleşik Devletler'in güç kullanması, denetimlerin tümüyle bırakılması için eski püskü bir kamuflajdı.

Denetim sisteminin parçalanmasıyla birlikte, Saddam tüm kitle imha silahlarının ve onların üretim yerlerinin yok edildiği ilan edilene değin kalacağı düşünülen denetim sistemini güçlendirmek için kurulmuş ekonomik yaptırımları yıkmaya başladı. Irak'ın Kürt bölgesindeki ateşkes düzenlemelerini yıkmasından üç ay sonra, 1996 yılının Aralık ayında Birleşik Devletler, Birleşmiş Milletler'in yürüttüğü ve Irak'ın yiyecek ve ilaç alımı için yıllık 2 milyar dolar değerinde petrol satmasına izin veren bir programa katıldı. Bunun temelinde, askeri hükümlerin yürütülmesini nüfusun refahından ayırarak Saddam'ı "izole etmek" yatıyordu. Saddam'ın ülke içindeki konumunu güçlendirmenin sonunda onu zayıflatacağı fikri, Körfez gerçeklerini çok az yansıtmaktadır. O zamandan beri, sözde "Gıda İçin Petrol" programı yıllık 6 milyar dolara yükseldi ve artık sınırsız hale geldi. Böylece, 2000 yılında Saddam on altı milyar dolar değerinde ham petrol ihraç etmiştir; bu aşağı yukarı Irak'ın Körfez Savaşı'ndan önceki yıllık kazancına eşittir. Kuşkusuz, para misli olduğu için, serbest bırakılan kaynaklar çok daha tehlikeli malzemelerin alımı için kullanılabilir.

Bu meydan okumalara ikircikli Amerika'nın tepkisini, Vietnam protestosunun iki psikolojik mirası harekete geçirmiştir: güç kullanmak için büyük bir isteksizlik ve herhangi bir güç tehdidini en geniş çok yönlü desteği kazanarak haklı gösterme ısrarı. Böylece, eski Başkan Bush'un 1993 yılında Kuveyt'e yaptığı gezi sırasında ortaya atılan Irak suikastı iddiasının karşılığında, Clinton Pentagon tarafından kesinlikle boş olduğu ilan edilen bir binaya birkaç Cruise füzesinin fırlatılması emrini vermiştir. 1996 yılında Saddam Amerika'nın korumasındaki Kürt kuvvetlerini ezdiğinde, Clinton yönetimi buna güneye doğru yüzlerce mil uzanan radar istasyonlarına fırlatılan Cruise füzeleriyle yanıt vermiştir. Ve bilindiği gibi, 1998 yılının Aralık ayında dört gece boyunca süren önemsiz bir bombalama harekatı, BM denetim rejiminin çöküşünün Amerika tarafından kabullenildiğinin işaretini vermiştir. Bu dönem boyunca, Clinton yönetimi, dizginleme konusunda istekli Körfez liderlerinin demeçlerinin görünen değerini alma eğiliminde olmuştur. Bunlar daha çok çeşitli yöneticilerin (yalnızca Saddam'ın oluşturduğu tehdidin fazlasıyla farkındaydılar) gizliden

gizliye Birleşik Devletler'in görmezden geleceğini umdukları mazeretler olarak hizmet etmiştir.

Saddam'ın politik olarak ayakta kalması, Birleşik Devletler'i hem İran'a, hem de Irak'a karşı "ikili dizginleme" politikası izlemeye zorlamıştır. Suudi Arabistan, Kuveyt ve Körfez devletleri bu ülkelerden birine ya da ikisine birden direnme gücüne sahip değillerdir. Ve Saddam'ın uzun vadedeki rolüyle ilgili Amerika'nın amacı belirsiz görünüyordu. Bu nedenle, Başkan Clinton bir misilleme saldırısını sonlandırmasının ardından, aslında fırlatmadan sonra, 1998 yılının Kasım ayında şu açıklamayı yapmıştır:

> Eğer UNSCOM'un [BM denetim grubu] orada çalışmasını sağlar ve Saddam'a bir kez daha onurlu bir şekilde basitçe BM çözümlerini gözlemlemeyi kabul etmesi için süre verirsek, sonuç elde edilebileceğini görürüz.[5]

Körfez'deki veya bölgedeki müttefiklerimizden hiçbiri, BM çözümlerini birkaç ay gözlemlemeye dayanan "onurlu uzlaşma" olasılığına biraz olsun inanmamışlardır. Hepsi de yaptırımlar kalkar kalkmaz Irak'ın yeniden silahlanmak için her türlü çabayı göstereceğinden emindi ve büyük güçler çoktan BM yaptırımlarını tümüyle kaldırmak için bahaneler bulmaya çalışıyorlardı. Bölgedeki Birleşik Devletler iradesine güvenen ülkeler, halka beyanları ne yönde olursa olsun, eninde sonunda Saddam'ı görevden almak veya artık tehdit oluşturmayacak şekilde onu güçsüzleştirmek becerisine göre, Amerika'nın kendi güvenlikleri için uygunluğunu değerlendireceklerdir.

Birleşik Devletler'in dünyanın en değişken bölgelerinden birinde tüm sınırların gerçek garantörü olmasıyla, Körfez'in güvenliği Amerika'nın Saddam'ın süregelen yönetimi ve artan gücünün sonuçlarıyla başa çıkma becerisine bağlı hale gelmiştir. Körfez devletleri Amerika'ya olan bağımlılıklarının oldukça farkındadır ve özellikle Amerika bocaladığında, işbirliğinin çok fazla görünür olması onları gerginleştirmektedir.

Saddam'ın stratejisi üç hedefi göre belirlenmiştir: (1) dünyanın dikkatini Irak'ın şikayetlerine çekmek; (2) Irak yaptırımlarıyla ilgili Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kalıcı üyeleri arasındaki gizli bölünmeyi açığa çıkarmak; (3) tartışma konusunu denetimden yaptırımların kaldırılmasına doğru kaydırmak. Saddam bu hedeflerin her birine ulaşma yolundadır. BM denetim

sistemini yeniden kurmak için herhangi ciddi bir çaba yoktur; uluslararası tartışmaların çoğunluğu yaptırımları azaltmaya ya da kaldırmaya odaklanmıştır. Aslında, Rusya, Çin ve Fransa'nın başını çektiği çeşitli devletler açıkça yaptırımlara karşıdır. Özellikle Irak konusu, Fransa'nın Birleşik Devletler'den ayrı ve ona karşı bir Avrupa kimliği tanımlama çabası için deneme vakası haline gelmiş gibi görünmektedir.

On yıla yakın zamandan beri süren belirsiz davranışlarının sonunda, Birleşik Devletler kendisini dünyanın başlıca bölgelerinde ve özellikle Avrupa'da, Saddam değil de Amerika'nın Körfez'deki gerilimin rahatlamasına engel olarak ortaya çıktığı bir durumun içine sokmuştur. Birleşmiş Milletler'de Irak'ı koruyanların, yaptırımların tümüyle kaldırılması için yeterli Güvenlik Konseyi çoğunluğunu elde etme şansları vardır. Birleşik Devletler vetosunu kuşkusuz uygulayacak olsa da, böyle bir sonuç Amerika'nın gittikçe büyüyen izolasyonunu ilan edecek ve büyük olasılıkla diğer ülkelerin yaptırımlara olan rızalarını gevşetecektir.

Amerika'nın nakarata meyilli olması hiçbir avantaj sağlamaz. Yaptırımları yok etmeye çalışan ülkeler, BM çözümleriyle desteklenen ABD politikasına karşı gelmenin cezası olmadığını öğreneceklerdir. Körfez devletleri Irak'ın baskılarından geçici bir süre için kurtuldukları için rahatlayacaklar, ancak bir sonraki kriz geldiğinde Amerika'nın sadakatinden endişe edeceklerdir.

"Akıllı yaptırımlar" tarafından bir alternatif olarak ortaya atılan konu, bunu bir çekilme yöntemi mi, yoksa aslında sürdürülecek olan bir baskı biçimi olarak mı yaptıklarıdır. Eğer akıllı yaptırımlar yaptırımlardan bütünüyle vazgeçilmesi yöntemi olarak yorumlanırsa, sorulacak soru, bozguna eşdeğer bir geri çekilmede Birleşik Devletler'in yürüyüşün başını çekmekten vazgeçmesi mi, yoksa diğerlerinin sorumluluğu üstlenmesine izin vermesi mi gerektiğidir. Eğer akıllı yaptırımlar ciddiyse, bu onların doğasına ve Amerika'nın uygulanmasına ısrar etme konusundaki istekliliğine bağlıdır.

Genelde duyulan Birleşik Devletler tarafından desteklenen gizli operasyonların, onun yaptırımlar politikasının karmaşıklıklarından kaçınmasını sağlayacağı varsayımına uyan benzer düşünceler vardır. Prensipte, ben Irak iç direnişini teşvik etmekten yanayım; ancak bu gizli girişimlere içerden tanık olduğum için, dikkat edilmesi gereken üç not belirtebilirim: Bu gizli operasyonlar maceraperestlerce değil, profesyonellerce yürütülmelidir; özellikle Türkiye, Suudi Arabistan, İran ve Ürdün gibi komşu ülkelerin

çıkarları gözetilmeli, bu ülkelerin katlanamayacakları ya da katlanmak istemeyecekleri ve Birleşik Devletler'in sürdürmeye hazır olmadığı sonuçlara sürüklenmeleri önlenmelidir; Birleşik Devletler sorun çıktığında direniş hareketini askeri açıdan desteklemeye hazırlıklı olmalıdır, aksi durumda 1975 ve 1996 yıllarında Domuzlar Körfezi ve Kuzey Irak'ta uğradığı bozgunları tekrar etmiş olur ve desteklediklerinin çoğu tükenir ve sürgüne gönderilir.[6] Eğer bu koşullar sağlanamazsa, büyük gizli operasyon çağrıları tehlikeli tuzaklara dönüşür.

Amerika'nın yaptırımlar rejimini yıkmaya çalışan Avrupalı müttefikleri bile, bölgedeki ılımlı hükümetleri yavaş yavaş baltalayan bir süreçte, OPEC'i endüstriyel demokrasilere karşı bir silaha döndürecek bir Irak kapasitesini isteyemez. Ancak Saddam gittikten sonra (güncel nedenlerle de olsa), Irak'a yönelik daha esnek bir politika mümkün olabilir ve gerçekleştirilebilir.

Saddam'ın yaptırımlar rejimi altında izin verilen petrol akışını düzenli şekilde düşürerek hafif petrol pazarını yönlendirme konusundaki artan çabasıyla birlikte, 2000 yılının sonbaharında uğursuz bir gelişme olmuştur. Bu çabaya kaynak sorunu ve enerji pazarında bir zorluk olarak değil, ulusal bir güvenlik sorunu olarak yaklaşılmalıdır. Endüstriyel demokrasiler açısından tutarlı müşterek bir enerji politikası şarttır, ancak bu Irak'a sorgusuz sualsiz boyun eğmekle eşit sayılamaz.

Saddam görevden ayrıldıktan sonraki Irak'a odaklanmak için çok erken değildir. Bölgedeki güç dengesi için Irak ne çok güçlü, ne de açgözlü komşularına (özellikle İran'a) karşı bağımsızlığını koruyamayacak kadar zayıf olmalıdır. 1991 yılındaki Körfez krizinin nedenlerinden biri, Batı devletlerinin İran-Irak savaşının başlarken Irak'ın bir sonraki saldırgan ülke olabileceği ihtimali karşısındaki kayıtsızlıklarıydı. Başka bir hayal tüneli, şu tam tersi sonucu ortaya çıkarmış olsaydı bu ironik bir durum olurdu: Komşularının ve özellikle İran'ın boşluğu doldurmak için acele ettiği zayıf bir Irak. Ancak Saddam görevdeyken Irak'a dengeli bir yaklaşım söz konusu olamaz; bu, Saddam gittikten sonra gelecekte elde edilebilir.

Amerika'nın Körfez'deki varlıklarını korumak için, 1990'ların yıkıcı özelliğinin karşısında, kararlı amaçlılık tercih edilir. Bu, ayrıca Amerika'nın bölgedeki en güçlü ve büyük ülke olan İran'la ilişkisinde de önemlidir. Eğer Birleşik Devletler yenilgiye uğramış bir Irak'la başa çıkamazsa veya Tahranlı liderler sınırlarına doğru bakıp Birleşik Devletler'e meydan okumanın ne kadar kolay ve

etkili olduğunu görürlerse, Birleşik Devletler muhafazakar İran'ı ılımlı hale getirmeyi beceremeyecektir. O zaman Ayetullah taraftarlarının ılımlı bir gidişat için nasıl bir dürtüleri olurdu?

İRAN

Dünyada İran'dan başka, Birleşik Devletler açısından ortada bozuşmak için çok fazla nedenin bulunmadığı ya da bu kadar çok ortak çıkarın olduğu pek az devlet vardır. 1970'lerde iki devlet arasındaki dostluğun simgesi Şah olduysa da, bu çıkarlar tek bir kişiye dayanmıyordu; bugüne kadar devam eden politik ve stratejik gerçekleri yansıtıyordu. Şu anda İran'ı yöneten Ayetullah taraftarlarının ısrarlarının aksine, Birleşik Devletler'in İran'a hükmetmek için hiçbir akla yatkın çıkarı yoktur. Soğuk Savaş sırasında Amerika, İran'ın bağımsızlığını, bu ülkenin tarihi baskı ve saldırı kaynağı olan Sovyetler Birliği tehdidine karşı korumakla ilgileniyordu. On dokuzuncu yüzyılda, Hindistan'ın ve deniz yollarının savunulmasıyla harekete geçen İngiliz müdahalesi, İran'ın büyük bir kısmının, çar tarafından zapt edilen komşu Orta Asya devletlerine olduğu şekilde Rus İmparatorluğu'na dahil edilmesini önlemiştir. 1946 yılında, ama Amerikan müdahalesi için, ülkeyi bölmeye yönelik ilk adım olarak, Sovyetler Birliği İran'ın kuzeybatı ili olan Azerbaycan'a el koyacaktı. Soğuk Savaş boyunca, İran Afganistan'daki Sovyet baskısına ve Ortadoğu'ya girilmesine karşı koymaya yardımcı olmuştur.

Amerika'nın İran'daki çıkarı İran'ın kendi bağımsızlık arayışıyla birbirine paraleldir. Ben dahil, o dönemki pek çok Amerikalı politikacı, Şah'a çeşitli Soğuk Savaş krizlerinde Birleşik Devletler'e sağladığı destek için derin bir minnet duymaktadır. Ancak bizi asıl harekete geçiren şey, hassasiyetten çok İran'ın coğrafyası, kaynakları ve yetenekli insanlarının öneminin farkında olmamızdı.

İran ve Birleşik Devletler arasında Amerika'nın düşmanlığını gerektiren hiçbir jeopolitik neden yoktur. Bununla birlikte, İran Amerika'yı uzakta tutmak için nedenler üretmeyi sürdürmektedir. Çeşitli hükümetlerde, Birleşik Devletler ilişkileri normalleştirmeye hazır olduğunu açıkça belirtmiştir. İran Körfez'de ve İslam dünyasında hayati ve bazı durumlarda sonuca götüren bir rol üstlenecektir. Öngörülü bir Amerikan hükümetinin

İran'la ilişkileri ilerletme konusunda istekli olmak için herhangi bir derse ihtiyacı yoktur.

En önemli engel, Tahran hükümeti olmuştur. 1979 yılında Şah'ın devrilmesinin ardından, Ayetullah rejimi, birçoğu açıkça Birleşik Devletler'i hedef alan ve uluslararası olarak kabul edilmiş ilkelerin çiğnenmesine neden olan birtakım hareketlerde bulunmuştur. Bu rejim, 1979 ve 1981 yılları arasında elli Amerikalı diplomatı on dört ay boyunca rehin tutmuştur. 1980'ler boyunca, Amerikalılar'ın ve Beyrut'taki diğer Batılılar'ın kaçırılmasından Tahran'ın desteklediği ve finanse ettiği kuruluşlar sorumluydu. Tahran rejimi, asıl desteğini Beyrut'ta yüzlerce Amerikalı askerin ölümüne neden olan gruplara sağlamıştır. Ayrıca rejim, Sudan'da teröristlerin eğitildiği kamplarla bağlantılıdır ve bunları finanse etmektedir. 1996 yılında on dokuz Amerikalı'nın öldüğü, Suudi Arabistan'da Khobar Kuleleri'ndeki Amerikan askeri kışlalarını bombalanması olayıyla İran'ın koruduğu grupların arasında bağlantı olduğu yönünde kanıtlar bulunmak-tadır. Fransa'da sürgünde yaşayan bir İranlı, İran ajanlarınca katledilmiş; bu kişiler daha sonra Beyrut'ta tutulan bir Fransız rehineye karşılık olarak hapishaneden çıkarılmıştır. İranlı Ayetullah taraftarları, yazar Salman Rüşdi için ölüm fermanı ilan etmişlerdir. Tahran hükümeti kendisini bundan "uzaklaştırmış" olsa da (her ne anlama geliyorsa), bu ferman henüz geri alınmamıştır.

Bu kişisel hareketlerin ötesinde, İran Ortadoğu barış diplomasisinin çukurunu kazmak için elinden gelen her şeyi yapmaktadır. Tahran, İsrail'le barışa karşı silahlı muhalefet yürüten Hizbullah'ın koruyucusudur. İran, sık sık İsrailli sivillere düzenlenen terörist saldırıların sorumluluğunu üstlenen Hamas ve Filistin İslami Cihad Örgütlerine önemli ölçüde finansal destek sağlamaktadır.

İran rejimi şimdi Ortadoğu'yu ve Orta Avrupa'nın büyük bir bölümünü vurma kapasitesine sahip uzun menzilli füzeler inşa etmektedir. İran, Nükleer Silahların Yayılması Karşıtı Antlaşma'yı imzalamış olmasına karşın, Batı'dan alınan ikili teknolojiyle ve Rusya'nın desteğiyle sağlanan gizli nükleer becerisini geliştirmektedir (Çin daha önce yaptığı yardımı kesmiş gibi görünmektedir).

Amerikalı politikacılar için sorulması gereken asıl soru, bu hareketlerin Tahran rejiminin doğasına uygun olup olmadığı ya da iki tarafından düşmanca davranmadığı bir ilişkinin mümkün olup

olmadığıdır. Bu konu, Amerika'nın Atlantik ilişkisini deneyen Avrupalı müttefikleriyle arasında çıkan anlaşmazlıkların gündemi haline gelmiştir.

Bir düzeyde, Avrupalı şirketlerle ve Avrupa'da yerleşik Amerikalı şirketlerin, yaptırımları ihlal edenlere karşı Birleşik Devletler Kongresi tarafından yasanmış cezalara tabi olduğuna ilişkin çekişme sona ermiştir. Bu sayfalarda başka yerlerde de yaptırımların fazla kullanıldığı hakkında endişelerimi belirtmiştim. Özellikle müttefiklere karşı bölge dışında bir uygulamanın, haklı gösterilmesi zordur ve yeni bir bakış gerektirir. Ancak asıl konu, Amerikan stratejisinin yasal temeli değil, İran'la ilişkilerin geliştirilmesine karşılıklı herhangi bir talep olmadan üstlenilen tek taraflı tavizlerin yardımı olup olmayacağıdır. Yoksa Tahran'ı sıkıştırmak, uzlaşmanın önündeki bir engel midir? Katı İran politikalarının karşısında tek taraflı tavizleri sürdürmek daha iyi bir ilişki hedefine yardımcı mı olur, yoksa bunu engeller mi?

Anlaşmazlığın kalbinde, Avrupalı müttefiklerin İran'la "kritik diyalog" olarak adlandırdıkları şeydeki ısrarcılıkları bulunmaktadır. Müttefikler, diyaloglarının İran'ın politikasını ılımlı hale getirme olasılıklarını keşfetmek için tasarlandığını ve her zaman İran'ın insan hakları ihlallerinin ve diğer kötülüklerinin eleştirilerini içereceğini savunmaktadır. Kısaca, salt varlığıyla gerginlikleri azaltmaya yardımı olacaktır (kârlı petrol ve gaz anlaşmalarından bahsetmiyorum).

Şimdiye kadar, eleştirel ya da değil, Avrupa ile çok az verimli diyalog gelişmiştir; ancak bir "uygarlıklar diyalogu" öneren İran Başkanı Muhammed Hatemi'nin sezdirdiğine göre, zamanla bir açılış noktası olabilir. Ayrıca Clinton yönetiminin resmi diyalog önerisine de herhangi bir yanıt gelmemiştir. Bu, Birleşik Devletler'le uzlaşmaya karar vermekten aciz görünen İran rejimi tarafından kaba bir biçimde reddedilmiş ve önceki Amerikan yönetiminin resmi ve sefil özürlerinden etkilenmemiştir.

Temelde, tek taraflı jestlerin bir şekilde İran düşmanlığını dindireceği varsayımı, "politik olarak doğru" psikiyatrik politika teorisinin uygulamasını temsil etmektedir: Bir suçun faili, iddiaya göre kendi kontrolü dışındaki baskılar nedeniyle bozulmuş bir kurban olarak algılanır. Ancak İran'ın sınırı aştığı durumlara uygulandığında, bunu destekleyecek ufacık bir kanıt bile yoktur. Her boyuttaki tek taraflı taviz, uzlaşmazlığı ılımlı hale getirmekten çok onu güçlendirir. Sonuçta, ideoloji tabanlı politika hedefleri bu denli umutsuzca barınmaya istekliyken neden değişsin?

Bu önemli ölçüdeki direniş karşısında Hatemi'nin daha ılımlı iç politikalar yerleştirmeye çabaladığı hakkında şüphe yokken, bu ılımlılaşmanın uluslararası sahneye yayıldığına ya da Hatemi'nin girişimde bulunması halinde değişim süreci yürütmesine izin verileceğine ilişkin çok fazla kanıt yoktur. Büyük olasılıkla Hatemi, uluslararası sahnede ideolojik dikkat sergileyerek ülke içinde yeniden yapılanacak ve dolap çevirmek için yer kazanacaktır. Aslında, Hatemi kendisini kamuoyunun karşısında Şam ve Beyrut'taki terörist gruplara destek sağlayan kişi olarak tanıtmıştır.

Tartışma kuramsal spekülasyonun ötesine gitmelidir. Eğer İran İslam rejimiyle ilişkilerde bir gelişme olacaksa, bunu güç ve yıkıcılık kullanarak devrim ihracının engellenmesiyle, terörün dizginlenmesiyle ve Ortadoğu barış diplomasisine müdahalenin sona erdirilmesiyle ilişkilendirmek önemlidir. Aynı zamanda, İran'ın füze ve nükleer silah edinmesiyle ilgili olarak gelişme kaydedilmelidir.

Eğer ilişkilerin geliştirilmesine yönelik İran'da bir isteksizlik söz konusu olsaydı, İran'daki yöneticiler normal bir ilişkiyi kucaklamak isterlerse, önemli bir gelişme elde edilmesi için kuşkusuz karşılıklı birtakım paralel adımlar oluşturulabilirdi. Bu tür bir yaklaşımın mekanizmasını kurmak zor olmazdı. Yeni Amerikan yönetimi, ilişkilerin adım adım ilerlemesini sağlayacak bazı karşılıklı ölçüler üzerinde anlaşmanın olası olup olmadığını araştırması için önce gizli güvenilir bir temsilci (ya da resmi olmayan güvenilir bir sözcü) görevlendirebilir. Hatta net bir biçimde başlangıç hareketine uygun bir zaman çerçevesi içinde İran'ın Birleşik Devletler'i izleyeceği kesin olursa, Amerika başlangıç diyalogunun ardından ilk olarak birkaç sembolik adım bile atabilir.

Eğer Amerika'nın müttefikleri onun diplomatik seçenekleri uygun biçimde araştırmadığına inanırlarsa, Birleşik Devletler ciddi bir ortak diplomasi çabasını üstlenmeye hazırlıklı olmalıdır. Ve en azından kuramsal olarak, bir çıkarlar topluluğu bulun-malıdır. İslami muhafazakarlık sıçramasının ve İran'ın orta menzilli füzelerinin ilk kurbanları Avrupa devletleri olacaktır. Nükleer bir güç olarak uzun vadede İran, Avrupa ve Rusya için Birleşik Devletler için olduğundan daha tehdit edici bir hale gelecektir. Ve eğer Körfez havaya uçarsa, ekonomik bir felakete engel olmak için, Amerika'nın enerji depolarına ulaşım iznini ilk olarak Avrupa devletleri isteyecektir.

Dış politika her zaman gelip gelecek seçimi yapmayı dayanır. Batı için etkili bir terörizm ve yayılma karşıtı politika, daha büyük uzun vadeli hedefler uğruna özveride bulunmayı istekli olmayı gerektirir. Bazen ticari çıkarlar, daha geniş güvenlik çıkarlarına yol açmak için hazırlanmalıdır. İran'la ilgili olarak, bu değiş tokuşa erişmek için Amerika'nın liderliği şarttır. Aynı za-manda, eğer bir ittifak taraflardan biri için serbest bir gezintiye dönüşürse, bu kamuoyu tarafından sürdürülemez.

Diplomasiyi mantıklı baskılarla ve İran'ı ilgilendiren üzerinde anlaşılmış diplomatik görüşme önerilerini bağdaştıran bir transatlantik oybirliğine ulaşmak için büyük çaba harcanmalıdır. Yalnızca katı, tutarlı ve uzlaştırıcı bir politikayla, İran'ın somut politika adımları atmaya hazır olacağı ve uzun vadeli müşterek ilişki için tek güvenilir temeli temsil eden gün söylenebilir.

AFRİKA NEREYE GİDİYOR?

Afrika, şiddetle Amerikan vicdanına asılmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri nüfusunun önemli bir bölümü buradan gelmektedir. Bu ülkenin üzerinde bir leke olarak duran koşullar altında, ataları bu kıyılara esir olarak getirilmiş; kölelik öncesi ve sonrasında hiçbir Amerikalı'nın gurur duyamayacağı şartlarda yaşamaya zorlanmıştır. Ancak yalnızca Afrika politikası geçmiş için bir sus payı olarak ortaya koyulduğunda, Birleşik Devletler bu küçük düşürücü durumları birleştirir. Bunun nedeni, kıtanın güncel sorunlarının, küresel bir düzen kurmak için çabalayan dünyaya karşı bir meydan okuma olmasıdır.

Yoksulluk yayılır. Afrika tüm kıtalar içinde en düşük ekonomik büyüme oranına sahiptir ve yenileşmenin çok gerisinde kalmıştır. İç soykırım savaşları geniş alanları mahvetmiştir. Çöküş kol gezmektedir. Sonuçta ortaya çıkan kaosta bazı Afrika ülkeleri terörist grupların, para aklamanın ve suç sendikalarının barınakları haline gelmiştir. Afrika'daki salgınlar, herhangi bir yerdekinden daha yüksek oranda, nüfusun büyük bir bölümünü kırıp geçirmektedir; dünyadaki AIDS hastaları içinde yetişkinlerin yüzde 70'i ve çocukların yüzde 80'i Afrika'da yaşamaktadır. Afrika kıtasındaki sorunlarla ilgilenmeden barış ve adalet üzerine kurulmuş birbirine bağlı bir dünyadan söz etmek mümkün olamaz.

Aynı zamanda, burada Amerika'nın çok az güvenlik çıkarı bulunmaktadır. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte, hiçbir düşman

ülke Afrika'ya hükmedecek konumda değildir ve hiçbir Afrika ülkesinin de bunu yapacak ekonomik ve askeri gücü yoktur. Soğuk Savaş'ın standart tartışması (Afrika'nın kaynaklarının düşmanların eline geçmemesi gerektiği), yakın gelecek için pek geçerli değildir. Kıtayı tehdit eden bir düşmanın veya egemenlik çabasındaki bir Afrika devletinin olmaması, yeni bir Afrika politikası için stratejik bir temel olmamasına yol açmaktadır. Üstelik, buradaki Amerikan yatırımı da diğer kıtalarda olduğundan çok daha azdır ve ticaret bağımlılığı önemsizdir.

Aynı zamanda, geleneksel jeopolitik çıkarların olmaması, çağımıza özgü bir fırsat tanımlamaktadır. Eğer "dünya topluluğu" teriminin bir anlamı varsa, bu dışavurumunu Afrika'da bulmalıdır. Ve tarih Amerika üzerine böyle çok yanlı bir çabayı düzenlemek ve sürdürmek şeklinde bir yükümlülük yüklemektedir.

En zorlayıcı görev, Afrika'nın çektiği acıların dindirilmesi ve buradaki salgınların üstesinden gelinmesidir. Uzun vadeli gereksinim, Afrika'nın politik çatışmalarını azaltılması, politik sisteminin geliştirilmesine yardım edilmesi ve bu temel üzerinde Afrika'nın küresel dünyaya getirilmesidir. Bu eylemler Afrika'nın koşullarının daha iyi kavranmasını gerektirir.

AFRİKA'NIN ORTAMI

Bu kitapta çeşitli kıtaların gelişimini, Avrupa tarihi çağlarına benzerlikleri açısından kısaca tarif etmenin faydalı olacağını düşünüyorum. Ancak kıtanın benzersizliği nedeniyle, böyle bir çerçeve Kara Afrika'ya uygulanamaz. Afrika tarihi zengin, çeşitli ve trajiktir; ancak esasında Afrika devletleri bu köklere kadar gitmez. Güney Afrika dışarıda bırakılacak olursa, bu devletlerin mevcut sınırları ve ulusal düzenlemeleri tek bir ortak geçmişi paylaşmaktadır: Kolonici yönetimin çöküşü. Başka hiçbir kıtada, ulusal sınırlar, büyük güçlerin kendi denetim alanlarını tanımladıkları şekilde, bu kadar doğrudan ve net biçimde ortaya çıkmamıştır.

Bundan emin olmak için şöyle düşünülebilir: Asya'daki koloni sonrası ülkeler de koloni sınırlarından ortaya çıkmıştır; Hindistan hiçbir zaman mevcut alanını içine alacak şekilde yönetilmemiştir ve Endonezya'nın başlıca tarihi deneyimi uzun süreli Hollanda koloni yönetimidir. Ancak Asya'da koloniciliğin pekişme eğilimi vardı: Hindistan, Endonezya ve Malezya toprakları, şimdi

kolonicilikten önceki prensliklerinden daha geniştir. Buna zıt şekilde, Afrika'daki koloni sonrası ülkeler parçalanma eğiliminde olmuş-tur.

Afrika'da, Asya'daki gibi sınırlar yalnızca Avrupa güçlerinin alanları arasındaki işaretlemeleri izlemez; aynı zamanda her koloni bölgesi içindeki idari bölünmeleri de etkiler. Doğu ve Batı Afrika'da İngiltere ve Fransa uzun sahil şeridi olan kolonileri yönettiler. Bu nedenle, bu kolonileri denize kendi açılımı olan ve sonradan bağımsız devletler haline gelen çok sayıda idari birime bölmek verimli olmuştur. Öte yandan, Orta Afrika'da küçük Belçika'nın neredeyse Fransa ve İngiltere'ninkiler kadar büyük olan ancak kendi özel sahil şeridi bulunmayan bir yönetim bölgesi vardı. Kongo Nehri'nin ağzında çok kısa bir deniz çıkışı bulunan bu büyük bölge, Belçika tarafından tek bir birim olarak yönetiliyordu; bölge daha sonra patlayıcı etnik bir karışıma sahip tek bir devlet olarak ortaya çıktı.

Daha da önemlisi, her kolonideki idari sınırlar etnik ya da kabile kimliklerine göre çizilmemişti. Aslında, kolonici güçler, yönetime karşı bütünleşmiş bir muhalefetin ortaya çıkışını zorlaştırmak için, genellikle etnik veya kabile gruplarını bölmeyi daha faydalı görüyorlardı.

Güney Afrika dışında Kara Afrika devletleri, başka herhangi bir yerde benzeri olmayan iç zorluklarla karşı karşıyadır. Dünyanın çoğu ülkesinde, bir topluluk veya devlet eyaletten önce gelmiştir; çoğu Afrika ülkesinde, eyalet devletten önce gelir ve haddinden çok kabilenin, etnik grubun ve çoğu durumda farklı dinlerin ulusal bilincini zorla elde etmek zorundadır.

Kaçınılmaz olarak, Batı'nın politik örgütlenmeyle ilgili demokratik ilkeleri Afrika'da en zayıf şekilde ele alınmıştır. Batı demokrasisi çoğunluk yönetimi biçimlerine dayanır. Ancak bu, çoğunluğun inip çıkabileceğini ve o zamanki azınlığın gelecekte çoğunluk haline gelebileceği olasılığını önceden varsayar. Bununla birlikte, ayrımlar kabile, etnik ya da dini çizgiler yoluyla olursa, bu denklem tutmaz. Kalıcı azınlık statüsü verilen bir grup, politik düzenlemeyi adil bulmaz. Ve bu, Ruanda'da ve başka çeşitli Afrika devletlerinde olduğu gibi, çoğunluğu azınlık yönettiği zaman daha da geçerlidir.

Ne Avrupa'nın parlamento sistemi, ne de Birleşik Devletler'in federal sistemi bu koşullar altında verimli işleyemez; çünkü Afrika federal sistemi etnik, kabile veya dini kimlik üzerine kurulmuş olsaydı, bu kalıcı ayrılma tehlikesini ortaya çıkarırdı. Ve eğer

federal birim ülkenin etnik, kabile veya dini kompozisyonunu taklit ederse, bu basitçe ülkenin bütün bölgelerindeki çatışmaları yineler. Bu durumda, politik süreç yönetimde değişikliğe değil, egemenlik arayışına odaklanır; bu da anayasal süreçlerden çok hükümet darbeleriyle ve etnik çatışmalarla gerçekleşir.

Parlamenter hükümet de sorunun üstesinden gelmez. Muhalefet ulusal tutarlılığa karşı bir tehdit olarak görülürse ve vatan hainliğiyle aynı şey olduğu düşünülürse, sadık muhalefet kavramının (modern parlamenter demokrasinin özü) uygulan-ması zordur. Bu nedenlerle, Afrika ülkelerinde iç savaşa karşı büyük bir eğilim vardır. Ve pek çok durumda olduğu gibi eğer kabile veya etnik bağlılıklar ulusal sınırlara kadar uzanırsa, iç savaşlar uluslararası savaşlara dönüşebilir. Bu şekilde, Zahire'de başlayan iç savaş (Batı güçleri demokrasi adına yardakçılık etmiştir), merkezi otoritenin büyük ölçüde dağılmasına neden olmuştur. Adı şimdi Kongo olarak değiştirilen ülke, Angola, Zimbabve, Ruanda, Uganda gibi Afrika devletlerinin birbirleriyle yarıştıkları bir arena haline gelmiştir. Zimbabve ganimet için savaşmaktadır; ancak Angola, Ruanda ve bir noktaya kadar Uganda, kendi iç istikrarları için savaşırlar, çünkü dahil olan etnik gruplar ulusal sınırları kaplamıştır.

Etnik savaşlar dünyanın her yerinde olağandışı bir acımasızlıkla yapılır. Afrika'da bu durum, Ruanda, Sierra, Leone ve Sudan'da olduğu gibi, soykırıma yaklaşmıştır. Angola'daki iç savaş otuz sekiz yıl sürmüştür; Sudan'daki de neredeyse buna yaklaşmıştır. Dahil olan taraflar için, konu hükümet programları üzerindeki anlaşmazlıklar değil, etnik, kabilesel ve dini yaşamda kalma ya da en azından kalıcı ayrım statüsüne engel olma veya kurumsal zulüm savaşıdır.

Tanım olarak yasaların yaygınlığını hükümet kararları üzerinde doğrulayan kurumların, bağımsız bir yargı inancının var olmadığı ve hatta hayal bile edilemediği bir yerde çok az anlamı vardır. Yasallığın kurumsal kavramının olmadığı bir yerde, kaba kişisel güç iddialarının kendisi bir yasal biçim haline gelir. İşte bu nedenle gelişmekte olan kurumları nedeniyle zamanında övgüye değer bulunmuş çok sayıdaki Afrika devleti (örneğin Kenya), keyfi kişisel kurallardan oluşan acımasız bir forma gerilemiştir.

Tarihi diğerlerinin çoğundan daha trajik olmasına karşın ve belki de bu nedenle, Güney Afrika ülkesi büyük bir istisnadır. Hollandalı yerleşimciler on yedinci yüzyılda Afrika'nın güney ucuna geldiklerinde, yanlarında Avrupa'daki büyük entelektüel

eğilimlerin tümüne arkasını dönmüş acımasız ve muhafazakar bir Kalvinizmi de getirdiler. Kökeni Hollandalı olan Afrikalılar, Avrupa koloniciliğinde ayrı benzersiz bir kimlik geliştirdiler. Aydınlanma'nın rasyonalizminden ve Fransız Devrimi'nin demokratik dağılımından etkilenmediler.

Ayrı olma duyguları o kadar derindi ki, Napolyon savaşları sırasında İngiltere Cape ilini istila ettiğinde Hollanda kökenli Afrikalılar toparlandılar ve tek tek yerleşimciler olarak değil, ancak hükümet kurumlarıyla, kiliseleriyle ve okullarıyla birlikte toplu halde yaklaşık bin mil kuzeye taşındılar. Bu yeni evlerinde, önce büyük siyah nüfuslarla karşılaştılar ve onlara tepeden bakan dini bir havayla ve köktenci bir üstünlükle muamele ettiler.

Hollanda kökenli Afrikalıların yalnızlığı uzun sürmedi. Altının keşfi yeni İngiliz devletlerini buraya çekti; bu durum, küçük Hollanda devletlerinin İngiliz İmparatorluğu'na karşı savaştığı ve gücünü neredeyse sekteye uğrattığı Boer (Hollanda kökenli Afrikalılar) Savaşı'nın çıkmasına neden oldu. Boer Savaşı Hollanda kökenli Afrikalıların ayrılmasıyla sonuçlandı, ancak onların ruhsal farklılığının yenemedi.

1948 yılında, kendi başına oya sahip olan beyaz nüfusun istatistikleri, Hollanda kökenli Afrikalıları kayırmıştır. Amerikan anlayışındaki ayrım her zaman var olmuş olsa da, şimdi baskın olan Hollanda kökenli Afrikalılar ırkları intikamla ayırmaya başlamışlardır. Irklar arası evliliği yasaklayan ve yaşam alanlarını, çalışma haklarını ve beyaz olmayan nüfus hareketini düzenleyen katı yasalar çıkarılmıştır. Irk ayrımı sistemini yasalaştırmak, tuhaf bir politik akılsızlık ve ahlaksızlık hareketiydi; çünkü endüstrileşme ve modernizasyonun gerektirdiği genel terbiyeye uymayan bir biçimde, beyaz nüfusu diğer ırkların büyük çoğunluğunu kaba güçle tutmaya zorluyordu.

Neredeyse mucizevi bir biçimde, yüzyılın sona ermesiyle birlikte, iki olağanüstü liderle bu engellerin üstesinden gelindi: Nelson Mandela ve F.W. de Klerk. Nelson Mandela'nın kariyeri, ruhsal derinlikle güçlenen cesaretin somutlaşmasıdır. Kendisini vatan hainliği suçlamasına karşı savunduğu 1964 yılındaki konuşmasında Mandela çok ırklı topluma bağlılığını ilan etmiştir:

> Herkesin oy hakkına sahip olmasının köktenci hakimiyetine neden olacağı doğru değildir. Renge bağlı olan politik bölünme tamamen yapaydır ve bu yok olduğunda bir renk grubunun diğeri üzerindeki hakimiyeti de son erecektir. ANC [Afrika Ulusal Kongresi] köktenciliğe

> karşı savaşmak için yarım yüzyıl harcamıştır; zafer kazandığında, bu politikayı değiştirmeyecektir.[7]

Mandela sözünü tuttu. Otuz yıllık hapis onda gözle görülür bir acı kalıntısı bırakmadı; aynı süreyi sürgünde geçiren meslektaşlarının etkilendiğinden daha az etkilendi.

Sovyet Komünizmi'nin ölümü gibi, ırk ayrımının bitişi önceden hayal bile edilemeyecek bir hızla ve öncekilere göre asgari şiddetle gerçekleşti. Felsefi idealizm ve pratik kavrayış, hapsedilen devrimciyle onu hapse atanlar arasında bir ortaklık kurulmasını sağladı. 1990 yılında, kariyerine ırk ayrımı savunucusu olarak başlamış olan F.W. de Klerk, daha bir önceki gün yasadışı olan şeyi, beyaz Afrikalıların hedefi olarak ifade edebiliyordu:

> Hedefimiz, her türde çalışma ortamında (anayasal, sosyal ve ekonomik) herkesin eşit haklara, muameleye ve fırsatlara sahip olacağı, tümüyle yeni ve adil bir anayasal dağılımdır.[8]

Sorunlarının üstesinden gelirken, Güney Afrika'nın eşsiz avantajları vardı. Irk ayrımına karşın, devletin yasallığı iyi kurulmuştu; çeşitli etnik gruplar, birbirleriyle ilgilenme konusunda önemli deneyime sahipti. Güney Afrika'da geniş kaynaklar, sağlam bir altyapı, önemli bir imalat tabanı ve komşularının hepsinden daha iyi düzeyde (üstelik mevcut hükümetin hızla geliştirmeyi taahhüt etmiş olduğu bir düzey) bir eğitim bulunuyordu. Ve çok sayıda etnik gruplaşma, halk çatışmasına karşı kesin teminat sağlıyordu. Güney Afrika'nın pek çok komşusunda görüldüğü gibi, Pandora'nın kutusu bir kez açıldığında sonuçları asla tahmin edilemez.

Bununla birlikte, Güney Afrika büyük sorunlarla karşı karşıyadır. Buradaki hukuk ve düzen, düzenli yabancı sermaye akışının ilgisini çekmek için uygun değildir; hükümet ve Zulu azınlığı arasındaki ilişki, gelişmesine rağmen, çok hassas ve değişkendir. Beyaz azınlık, yasadışı eylemlere karşı kendisinin yetersiz korunduğunu düşünmektedir. AIDS çok yaygındır. Dünya Sağlık Örgütü, 2010 yılı itibariyle, salgın nedeniyle ülkede Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın AIDS olmadan ulaşacağı rakamın yüzde on yedi altında olacağını belirtmiştir.

AFRİKA POLİTİKASINA DOĞRU

Afrika'nın paradoksu, zorluğun üstesinden gelme politikası için gereken kavramların dayanağı bulunmazken, büyük zorluk yaşanmasıdır. Soğuk Savaş'ın geleneksel politika cephaneliğinden çıkarılan politikalar, Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte uygulanabilirliklerini yitirmişlerdir. Dışarıdan gelen önemli herhangi bir tehdit bulunmamaktadır. Beyaz Afrika'nın geniş toprakları nedeniyle, buradaki devletlerin diğerlerini tehdit edecek durumları yoktur. Nijerya ve Güney Afrika dışındaki hiçbir devlet, kendi mevcut bölgesi dışında büyük bir rol oynayacak konumda değildir.

Ayrıca önemli olmasına karşın, demokrasinin yayılması bütünleştirici bir ilke sağlamaktadır. Afrika'da, Amerikan düşüncesine göre, çevresinde demokratik bir Afrika birliğinin oluşturulabileceği iyi kurulmuş demokrasiler bulunmamaktadır (Güney Afrika ve belki Nijerya dışında).

Başkan Clinton, kıtaya yaptığı iki gezi sırasında ev sahiplerine defalarca Birleşik Devletler'in Soğuk Savaş deneyimi sayesinde Afrika'nın pek çok kısmındaki tek partili hükümetlerden sorumlu olduğunu söylemiştir. Ancak Kongo dışındaki herhangi bir Afrika ülkesinde, Birleşik Devletler'in koloni sonrası hükümetin kurulmasında baskın bir rol oynadığını düşünmek zordur. Neredeyse her durumda, koloni karşıtı hareketlerin başını çekenler, bağımsızlıktan sonra ülke liderleri olarak ortaya çıkmışlardır. Neredeyse hepsi, tek partili hükümetler veya onun çeşitlemelerini kurdular (yine Güney Afrika hariç).

Kuşkusuz, çeşitli rejimler arasında önemli farklar bulunmaktadır. Ve Birleşik Devletler, demokratik devrimi teşvik etmek için elinden gelen her şeyi yapmalıdır. Açıkça insan haklarını ihlal eden hükümetleri dışlayabilir ve dışlamalıdır da. Ancak bunun ötesinde, Amerika'nın iç politikanın gelişimi üzerindeki etkisi sınırlıdır.

İşte bu nedenle Balkanlar'da izlenen insancıl askeri müdahale ilkelerini uygulamak, bazılarının ileri sürdüğü gibi, Afrika'da daha da tehlikeli olacaktır (Bölüm 7'de ele alacağım gibi, bu ilkelerin Balkanlar'da yol açtığı sorunlar ayrıdır). Eğer Birleşik Devletler Balkanlar'da kullanılan politikalarla Sudan'dan Kongo'ya kadar iç krizleri önleme çabasında olsaydı, kanlı bir çatışmayı uzun bir dış denetim süresinin izlemesi gerekirdi. Bu yalnızca yeni bir tür kolonicilik yönetimi çıkarılana kadar geçecek süre olurdu.

Amerika'nın Somali'de 1993 yılında yaşadığı bozgun açıklayıcıdır. Buradaki müdahale, insani yiyecek dağıtımı için bir çaba olarak başlamış, ancak kısa sürede Birleşik Devletler'i iç savaşta taraf olmaya itecek biçimde (bu, sürdürmede isteksiz olduğu bir görevdi), "kurum oluşturma" uygulamasına dönüşmüştür.

Eninde sonunda, iç savaşlar kimin egemen olacağıyla ilgilidir. Politik hegemonya yıprandıkça, yeni bir otorite tarafından doldurulması gereken bir boşluk oluşur. Birleşik Devletler insani bir askeri müdahaleye giriştiğinde, medya ve diğer gözlemciler, Batı hassasiyetine saldıran durumlar bulmak üzere sahneye üşüşürler. Yozlaşmayı sonlandırmaktan adalet yönetimine kadar Batı ortamında seçkin bir duygu uyandıracak çeşitli adımları zorlarlar. Ancak bunların hiçbiri, Birleşik Devletler'i politik süreç içinde daha da derine çekecek büyük bir müdahale olmadan başarılamaz. Ve eninde sonunda, ne kadar iyi niyetli başlamış olursa olsun, bu tür bir idare Afrika hassasiyetini yıpratmaya başlayacaktır ve bu da operasyon için Amerika'nın ülke içindeki ve Afrika'nın yerli desteğinin yıkılmasını getirir. Amerika'nın Afrika'ya kalıcı katkısını sonlandıracak en büyük şey, iç savaşlarında askeri rol almaktır.

Harekete geçmemenin, Amerika'nın kendisiyle ilgili ahlaki ve insani meselelerin evrensel geçerliliği olduğuna dair tarihsel algısıyla çatıştığı soykırım olayları olabilir (özellikle bu ihlaller kolayca denetim altına alınabilecekleri devletlerde olursa). Bu durumlarda, kısıtlı askeri müdahale bir vazife olabilir. Ruanda'daki ve Sierra'daki katliam bu kategoridedir. İki olayda da, buralara küçük bir kuvvet yerleştirilmesi soykırımı sona erdirebilirdi. Düzen sağlanır sağlanmaz uluslararası gücün yerini Afrika güçlerinin almasını belirleyen bir ön anlaşma olması halinde, Amerika'nın katılımıyla (özellikle lojistiğe) gerçekleşen uluslararası bir hareket uygun olabilirdi.

Önemli güvenlik çıkarlarının olmaması, Afrika'ya yeni bir yaklaşımın ana hatlarını belirlemektedir. Afrika, gerçek küresel bir politik, ekonomik ve sosyal programın uygulamalı ve ahlaki konuları birleştirdiği tek kıtadır. Bu, Birleşmiş Milletler, sivil toplum örgütleri, diğer uluslararası kurumlar ve özel sektör için evrensel hedeflerin peşine düşme konusundaki katılımları hakkında bir beceri sınavına dönüştürülmelidir. Birleşik Devletler tarafından, acilen Birleşik Devletler ve diğer endüstriyel demokrasilerce düzenlenen ve gelişim yardımı ve teknik eğitim

konularına daha yaratıcı bir yaklaşım getiren ortak bir program ortaya koyulmalıdır.

Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası yardımları çerçevesinde bir Afrika geliştirme programı, halk gelişim fonlarının ciddi biçimde kısıtlanacağı gerçeğini göz önünde bulundurmalıdır. Bu tür bir program, yozlaşmış veya ekonomilerini 1970'lerin modası geçmiş sosyalist modellerine dayandıran pek çok Afrika hükümetinin kalıtının üstesinden gelmeye yardımcı olabilir. Aynı zamanda, London School of Economics'te öğretilen dersleri aşma konusunda istekli olan ve ülke içi sermayeyi seferber eden ya da dış yatırımı çekmeye çabalayan Mozambik, Gana ve Senegal gibi az sayıda ülke, büyük bir gelişme kaydetmektedir. Afrika gelişim programı, diğer ülkelerin makul mali politikalar benimsemeleri ve ticaret yasalarıyla bağımsız yargı oluşturmaları için bir teşvik sağlamalıdır.

Gelişim ölçütlerini karşılayan ülkeler için, teşvikler Afrika tarım ürünlerine uygulanan ticari kotaların düşürülmesini ve geçmiş borçların affını içermelidir. Program ivme kazandıkça, pazar ilkelerini benimseyen Afrika ülkeleri için serbest ticaret statüsü araştırılmalıdır. Bu ölçütlerin bazıları, kefil olan ülkeler için acı verici olabilir; bu aynı zamanda onların amaçlarına ulaşma konusundaki ciddiyetlerini ölçer.

Afrika'nın güvenlik konuları (büyük ölçüde iç savaşlar ve etnik çatışmalar), Güney Afrika'yla Nijerya'nın başlıca rolleri üstleneceği bir biçimde, daha çok Afrika devletlerine bırakılmalıdır. Endüstriyel devletler, Afrika devletlerinden oluşturulan bir müdahale gücünün kurulmasını destekleyerek yardımcı olabilirler. Afrika barış koruma misyonlarında, Amerikalı ve Avrupalı danışmanların planlanan Afrika gücüne yardımcı olabilecekleri bir eğitim merkezi oluşturulabilir.

Son olarak, salgınların denetim altına alınması için uluslararası bir çaba şarttır. AIDS'le başa çıkma konusundaki küresel program geniş oranda artmalıdır. Bu, her katılımcı ülkenin stratejik bölgelerinde, AIDS konusunda eğitim vermek ve ilaç dağıtmak üzere kliniklerin kurulmasını içerir. İlaç şirketleri de bu çabalara katılmalı ve gerekli ilaçları neredeyse maliyet fiyatına sağlamalıdır (bunun için şirketlere patent koruması ve mal aktarımı garantilerinin verilmesi gerekmektedir). Gönüllü doktor, hemşire ve diğer uzman personelden oluşan uluslararası heyetler genişletilebilmelidir. Eğer yeterli ölçüde üstlenilirse, Afrika çağındaki bu tür bir çaba uygun altyapıların oluşturulmasını

zorunlu kılar ve böylece hem insancıl ve sosyal açıdan hem de ekonomik açıdan hizmet eder.

Afrika kıtası tam bir trajedidir; ancak aynı zamanda da bir meydan okumadır. Afrika'nın çeşitliliği ortak eylemi kısıtlamaktadır; yine de krizlerinin kapsamı önemli bir tepki gerektirmektedir. Burada, Amerikalı insanların idealizmi (Wilson ilkelerine bağlılığı ve temel inceliği) ve aynı zamanda pratik yaratıcılığı sınanmaktadır. Gerçekçilik, Amerika'nın altta yatan sorunları anlamasını aydınlatmalıdır. Ancak Amerikalılar'ın ve uluslararası topluluğun ahlaki bağlılığı olmaksızın, Afrika trajedisi çağımızın irinlenen felaketi haline dönüşecektir.

Altıncı Bölüm

Küreselleşme Politikaları

Tarihte ilk defa, dünya çapında tek bir ekonomik sistem hayata geçmiştir. Bütün kıtalardaki pazarlar sürekli etkileşim içerisindedir. İletişimler, sermayenin yeni fırsatlara ve düşük beklentilere anında yanıt vermesine imkan tanımaktadır. Gelişmiş kredi enstrümanları eşi görülmemiş bir likidite sağlamaktadır. Küreselleşme servet patlamasını ve önceki hiçbir devirde hayal bile edilemeyecek bir teknolojik gelişmeyi teşvik etmiştir. Ve büyümeyi birbirine bağlı olmaya dayandırarak, küreselleşme ulus devletin toplum refahının tek belirleyicisi olma rolünü yıkmaya hizmet etmiştir; aslında bu, Birleşik Devletler için diğer bölgelerde olduğundan daha geçerlidir.

Birleşik Devletler, küreselleşme dinamiklerinin arkasındaki itici güç olmuştur; aynı zamanda serbest bıraktığı güçlerden de asıl kendisi kazanç elde etmiştir. Yirminci yüzyılın son on yılında, Amerikan verimliliği küresel ekonomik büyümenin lokomotifi haline gelmiştir; Amerikan sermayesi şaşırtıcı yeni teknolojiler dizisinin altına imzasını atmış ve bunların dünya çapında dağıtımına yardımcı olmuştur; Amerikan kuruluşları geniş pazarları yetiştirmiş ve önceki yüzyıllarda yalnızca zenginlerin ulaşabildiği

ulaşabildiği bir kişisel tüketim düzeyini teşvik etmiştir. Yirminci yüzyılın son on yılı bir gün "eski güzel günler" olarak anımsanabilir; Amerikan ekonomisi o kadar iyi bir performans göstermiştir ki, bundan daha iyi olabileceğini hayal etmek güçtür. Yine de, Federal Rezerv Başkanı Alan Greenspan'e göre Birleşik Devletler henüz teknolojik ve ekonomik devrimin eşiğinde olabilir.[1]

Bu boyutta bir başarının taklit edilmesi kaçınılmazdır ve Amerikan ekonomik yönetim modeli, dünyanın çoğu bölgesi için standart haline gelmiştir. Düzenlemelerin azaltılması, özelleştirme ve ticaret bariyerlerinin kaldırılması konularının yayılmasının, Amerikan ekonomistlerinin belagatının veya ABD Hazinesiyle Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) öğütlerinin sonucu olduğuna inanmak tatmin edici olurdu. Dünyanın büyük kısmını ikna eden şey, Amerikan sermaye pazarlarının vazgeçilmezliği ve Birleşik Devletler ekonomisinin görünüşe bakılırsa sınırsız olan büyümesi olmuştur.

Serbest pazar neredeyse her yerde baskın çıkmıştır ve İnternet küresel ekonominin çeşitli bileşenlerini gerçek zamanlı olarak birbirine bağlama konusunda umut vaat edicidir. Yabancı yatırım genellikle teşvik edilmektedir. Çoğu bölgede (ve kârlı olanların tümün-de), hükümetler kendilerini pazarı düzenlemekten çok, onun işlemesini kolaylaştırmakla sınırlamaktadır. Ekonomik büyüme ve meslek yaratma, bugüne kadar görüşmemiş bir ölçüde serbest girişimlere ve serbest ticarete bırakılmaktadır.

Gerçeğe uygun herhangi bir alternatifin olmaması, eğilimi Amerikan modeline doğru güçlendirmektedir. Yozlaşma ve bürokrasiyle halkın gözünün açılması nedeniyle, kamu gelişim fonlarının kullanılabilirliği büyük ölçüde azaltılmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde büyüme özel sermayeye bu kadar fazla bağlı olduğu için ve özel sermaye öngörülebilir bir adalet sistemi ve makul riskle tatminkar bir kazanç oranı üzerinde ısrarcı olduğundan, rekabetçi olmak için çabalayan her ülkenin hem politik hem de ekonomik açıdan küreselleşme sürecine katılması gerekmektedir.

Kuşkusuz, Birleşik Devletler'de bile, küreselleşme kişileri ve grupları geride bırakmıştır. Bazı sektörlerdeki işler çoğalırken, diğerlerindeki işler yok olmuştur. Yine de, Küreselleşmenin kendiliğinden işsizliği getirdiğini savunan korumacı tartışma, en azından Birleşik Devletler'deki yükselen ücretler ve tam istihdamla çelişmektedir. Dünyanın, gelişmiş endüstriyel ülkelerde artan korumacı baskılar nedeniyle sersemlemesi, Dünya

Bankası'nın eski baş ekonomisti Joseph Stiglitz tarafından şöyle ifade edilmiştir: "Zengin ülkeler (tam istihdama ve güçlü güvenlik ağlarına sahip) küreselleşmeden kötü etkilenen vatandaşlarına yardım etmek üzere koruyucu önlemler almaları gerekliliğini tartışırken, gelişmekte olan ülkelerin sermaye liberalleşmesini yüreklendiren retorik konusunda ne yapmaları gerekiyor?"[2]

Bu koşullar altında, yeni bin yılın en belirleyici eseri korunmasızlığa dönüş olsaydı, bu ironik olurdu. Korunmasızlıkla başa çıkmak her şeyden daha zordur, çünkü bunun doğası veya çözümü için herhangi bir emsal bulunmamaktadır. Dünyanın şimdiye dek hiçbir bölümünde görülmemiş bir zenginliği oluşturan süreç, aynı zamanda dünya çapında bir ekonomik ve sosyal kriz yaymak için gereken mekanizmayı da sağlayabilir. Aynen Amerikan ekonomisinin dünyanın büyüme lokomotifi olması gibi, Amerikan ekonomisi için büyük bir gerileme de ekonomik krallığı aşacak ağır sonuçlar getirebilir. Boyutuna bağlı olarak, böyle bir gerileme pek çok ülkenin ekonomik istikrarını tehdit edebilir ve Amerika'nın uluslararası konumunu çökertebilir.

Hemen bütün uzmanlar, pazar sisteminin döngüler halinde işlediğini ve eninde sonunda bir düşüşün mümkün olduğu konusunda hemfikirdir. ABD'nin görünürde sonsuz olan ekonomik genişlemesi, er ya da geç durgunluğa girmek zorundadır; önemli olan, bunun zamanlaması ve derinliğidir. Bu kitap yazıldığı sırada (2001 ilkbaharı), Birleşik Devletler'in bir durgunluk için gecikmiş olduğu ve sözde yumuşak iniş olup olmayacağı hakkında belirsizlik bulunduğuna dair yaygın bir kanı vardır. Ne zaman bir durgunluk olsa (özellikle uzun bir durgunlukta), küreselleşme bunun sonuçlarının hızla dünyaya yayılmasını sağlar. Senaryo genellikle şöyle tarif edilmiştir: Uzun bir süre boyunca düşüşte olan stok pazar, birikimlerinin önemli bir bölümüyle stoklar halinde yatırım yapan Amerikalılar'ın tüketim oranını düşürecektir. Bu, diğer endüstriyelleşmiş ülkelerden alınan ihraç mallarını düşürecek ve bu ülkelerde düşüşü tetikleyecektir. Sermaye (özellikle spekülatif sermaye) etkilenen ülkelerden akacaktır. Bankalar kredilerde kısıntıya gidecektir. Belirsiz bir gelecekle karşı karşıya kalan tüm dünyadaki tüketiciler, birikimlerini artırıp harca-malarını kısarak negatif trendi hızlandıracaktır. 1990'larda Asya ve Latin Amerika finansal pazarlarını kriz noktasına getiren eğilimlerin bazıları, altta yatan aynı nedenlerle farklı biçimlerde yeniden ortaya çıkabilir.

Ancak böyle bir krize hazırlanmak için belirli psikolojik engeller bulunmaktadır. Ekonomiden sorumlu olanlar (ABD Hazinesi, büyük yatırımcılar, bankerler ve büyük çokuluslu şirketlerin yönetimleri), gerileme olasılığından şüphe etmemektedirler. Ancak uzak bir geleceğe ertelemeye çabaladıkları (kendileri yönetimde değilken olmasını tercih edecekleri) şeyi gerçekte tetiklememek için, bu varsayım üzerine oynamak konusunda isteksizdirler. Bütüne bakıldığında, onlar için durgunluğun sonuçlarını yönetmek, durgunluğu önlemek için tartışmalı önlemler almaktan (önceden sergileyemedikleri bir gereksinim) psikolojik olarak daha kolaydır. Veya bunu, barikatlar oluşturması için Federal Rezerv Sistemi başkanına bırakırlar. Üstelik, hükümetteki ve özel sektördeki politikacılar, bilinme-yen denizlere yelken açmak-tadırlar. Bunların çok azı büyümenin ölçeğini ve süresini görebildi; daha da azı 1980'lerde ve 1990'lardaki ekonomik büyümeyi noktalayan Latin Amerika, Asya ve Rusya'daki finansal krizleri tahmin edebildi.

Durgunluğun önüne geçmek veya onu hafifletmek için alınması gereken ekonomik önlemler tartışmasına ekleyecek hiçbir şeyim yok. Bu nedenle, bu bölümü ileri görüşlü bir devlet adamının, politik dünyanın küreselleşmenin ekonomik kazanımlarını yok etmesini önlemek için işaret etmesi gereken konulara ayırıyorum.

EKONOMİ VE POLİTİKA

Küresel sistem katılımcılarını ekonomik ölçütlerle ödüllendirir ve cezalandırır. Ancak halka göre, bu ölçütler bağlılık ve sorumluluk uyandırmak için fazla gizlidir. Bir krizde, nüfus ekonomik cezaların etkisini hafifletmeleri için politik liderlerine dönecektir. Bu doğrudur, çünkü büyüme dönemleri bile nüfus üzerinde söz sahibi olmaktadır; böylece çoğu ülkede (ve özellikle gelişen dünyada), küskünlüklerinin geçerliliğini oynamak için kanatlarda bekleyen neredeyse kalıcı bir azınlık bulunmaktadır.

Küresel rekabetçiliği elde etmek için, gelişmekte olan ülkelerdeki politik liderler ekonomilerini yeniden kurarak, savurganlığı önleyerek ve işletme giderlerini azaltarak politik sermayeyi kullanmak zorundadırlar. Bu genellikle şu anda gösterilmesi mümkün olmayan uzun vadeli kazançlar hatırına kitlesel işten çıkar-malar ve (umarım geçici) işsizlik anlamına gelir. Bu tür bir denklem, vaat edilen kazançlar politik ve

ekonomik liderler sahneyi terk ettikten çok sonra gelecekse, onların lanetlenmesine yol açar.

Küreselleşmeye katılan toplumların çoğunun yapılarındaki ve prosedürlerindeki değişiklikler, Birleşik Devletler hükümeti ve başı çeken uluslararası finansal ve ekonomik kurumlar tarafından şiddetle teşvik edilmekte ve genellikle yardım koşulu olarak ısrarla şart koşulmaktadır. Yine de, yeni gerçeklerin savunucuları genelde tarihi kayıtlardan habersizdir ve bu kendi ülkelerinde reform uygulamalarının gelişmesi için onlarca yıl geçmesi gerektiğini gösterir. En büyük teknik zorluk, Amerikan modelini benimsemek değildir; gelişmekte olan ülkelerin çoğunda bu, tanıdık şablonlarda yapılan büyük bir devrimci değişiklik anlamına gelir. Yalnızca çok az sayıda devlet muhafazakar mali politikayla parasal politikayı, mülkiyet ve denetim yerine düzenleme yoluyla yapılan hükümet müdahalesini, finansal kurumlardaki düzenlemelerin azaltılmasını, esnek çalışma pazarlarının teşvik edilmesini, geniş kabul gören ve net yasal çerçeveyi birleştirmeyi başarmıştır. Amerikan modeli, sermayenin göreceli olarak ucuz olduğunu ve çalış-manın göreceli olarak pahalı olduğunu önceden var-sayar; böylece sonunda rekabetçi başarı, sabit teknolojik ilerlemeyle sürdürülen verimlilik geliş-melerine bağlı olur. Çoğu verimli sürecin çalışma içeriğini olası en yüksek şekilde düşürerek, karşılaştırılabilir avantaj elde edilir.

Amerika'nın deneyimi, başlangıç aşamaları ne kadar zor olursa olsun, bütün bu etmenler birleştiğinde yaşam standardındaki önemli gelişmelerle önceki yerinden oynamaların haklı çıkacağını gösterir. Ancak aynı zamanda diğer pek çok ülkenin yaşadığı deneyim de Amerikan modelinin hızla işe yaramasını sağla-manın kolay olmadığını göstermektedir. Kıtasal Avrupa artık uyum sürecini iyi biçimde başlatmış görünse de, hâlâ gerekli yapısal reformların (özellikle çalışma pazarında ve tarımda) karşısındaki büyük iç engellerle boğuşmaktadır. Komünizm'in uğradığı yenilginin üzerinden on yıl geçtikten sonra, Rusya Batı'nın yaptığı bütün teşviklere ve milyonlarca dolar yardıma karşın hâlâ normal işleyen bir pazardan ve demokratik kurumlardan çok uzaktadır. Çin'in büyüme hızı olağanüstüdür, ancak bu önceliği demokratik reformdan çok hükümet istikrarına vermenin bedelini ödeyerek elde edilmiştir. Daha az kısıtlayıcı bir geçmişe sahip ülkelerde bile (örneğin Güneydoğu Asya ve Latin Amerika), küreselleşme rasgele çalışarak ilerlemiştir. 1990'larda Birleşik Devletler

endüstriyel teknolojisinde devrim yaratırken, iş yaratma sorununu neredeyse dünyada tek başına çözmüştür.

Gelişmekte olan ülkelerin tümü, insanları kırsal bölgelerden şehirlere çekmenin sonucunda, endüstriyelleşmeyle birlikte gelen geleneksel politik ve sosyal destek sistemlerinin zayıflaması zorluğuyla karşı karşıya kalmıştır. Kentsel çalışma ve düşük orta sınıf, köktenci politikalar veya dini muhafazakarlık için doğurgan bir çalışma tabanı haline gelmektedir. Bu olgu, küreselleşme öncesinde bile biliniyordu; on dokuzuncu yüzyılda Marksizm'in, yirminci yüzyılda İran devriminin ortaya çıkmasında payı vardır. Yoksulların ve düşük orta sınıfların maddi koşulları kesin olarak gelişse bile, modernizasyonun ilk evrelerinin büyüttüğü gibi ve televizyonla medyanın açıkça evlere ve hemen herkesin bilincine yerleştirdiği şekilde, göçmenler gittikçe zengin ve yoksul arasındaki uçurumun bilincine varmaktadır. Bu nedenle, politik ve ekonomik göstergeler sık sık birlikte ortaya çık-maktadır. Toplam ekonomik veriler büyümeyi işaret etse de, tedirginliğin kalbinde asılsızlık ve bağımlılık duygusunu ortadan kaldıracak şekilde, kazançlar hızla ve yeterli miktarda kent nüfusuna ulaşamayabilir.

Kuşkusuz, bu olgular tümüyle yeni değildir. Teknolojiyle alt üst olma büyük olasılıkla küreğin icadından beri süregelmiştir. Ve her ekonomik devrimde göçmenler yer almıştır. Çağımızda benzersiz olan şey, küresel etkinin ölçeği ve teknolojik değişimin oranıdır. Bu nedenle süreci insancıllaştırmanın zorluğu eşsizdir.

Serbest pazar kapitalizmi, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve yaşam standardının yükseltilmesi için en etkili ve sergilenen tek araç olmaya devan etmektedir. Ancak on dokuzuncu yüzyıldaki hükümetin ticarete karışmadığı kapitalizm Marksizm'i doğur-muştur; bu şekilde yirmi birinci yüzyıl küreselleşmesinin yalın bir uyarlaması, serbest pazarlar kavramına dünya çapında bir saldırı ortaya çıkarabilir. Küreselleşme, dünyayı içinde en verimli ve rekabetçi olanın başarı kazanacağı tek bir pazar olarak görür. Ekonomik ve sosyal açıdan yerinden oynamaya mal olsa da, serbest pazarın acımasızca verimliyi verimli olmayandan eleyeceği gerçeğini, kabul eder ve hatta hoş karşılar.

Ancak küreselleşmenin en uçtaki yorumlamaları, dünyanı politik ve ekonomik sistemleri arasındaki uyuşmazlığı görmezden gelme eğilimindedir. Ekonominin aksine politika dünyayı iki ulusal birime böler. Ve politik liderler ekonomilerindeki büyüme adına belli bir dereceye kadar güçlüğü kabul ederken, özellikle politikaları yurtdışından zorla kabul ettirilmeye çalışılıyorsa, yakın

kalıcı güçlüklerin savunucuları olarak uyakta kalamazlar. Güçlükleri politik yollarla tersine çevirme (ya da en azından etkiden koruma) isteği çok büyük olabilir. Korumacılık etkisiz kalabilir ve hatta uzun vadede geri tepebilir; ancak politik liderler sık sık politik gereklilikler olarak gördükleri kısa dönem baskılara yanıt verirler.

İyi kurulmuş serbest pazar demokrasileri bile, pazar adına limitsiz güçlüğü kabul etmez ve bir sosyal güvenlik ağı oluşturmak ve pazar fazlasını düzenlemelerle dizginlemek için gereken önlemleri almıştır. Uluslararası finansal sistem benzer açık alanlara sahip değildir.

2000 yılındaki Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası toplantılarıyla Seattle'da 1999 yılındaki Dünya Ticaret Örgütü toplantısında, küreselleşme karşıtı gösteriler, etkileme güçleri olmadığını düşün-dükleri güçlerin merhametine kaldıklarına inananların hissettiği potansiyel politik ağırlığın ilk uyarı işaretleriydi. Kuşkusuz, 1960'lardan ve 1970'lerin başından beri bu gösterilerin çoğu ve hatta katılan kişilerin bazıları benzer şekilde solcu, Amerika karşıtı ve kapitalizm karşıtı bir senaryo izlemektedir. Bazı göstericilerin duyduğu şiddet ve zevk coşkunluğu, belli bir ölçüye kadar özel şikayetlerden bağımsız olarak, mevcut politik ve ekonomik kurumları küçük görmektedir.

Yine de, endüstriyelleşmiş dünyanın liderleri, dünyanın şimdiye dek gördüğü en etkili büyüme lokomotifi olan küreselleşme, özellikle onun yararlarına en fazla gereksinim duyan gelişmekte olan ülkeleri kutuplaştırarak politik saldırıya batmasın diye, kısmen de olsa protestoların yansıttığı duygusal boşluğu göz ardı etmemelidirler. Ve eğer endüstriyelleşmiş dünyada ciddi bir durgunluk varsa, bu oraya da sıçrayabilir.

KRİZ YÖNETİMİ VE ULUSLARARASI PARA FONU

Krizler modern küresel ekonomik sisteme en az olağandışı büyümesinin göründüğü kadar yerel görünür. 1980 yılından beri, krizler artan bir sıklıkla yinelenmektedir (1980'lerde Latin Amerika'da, 1994 yılın-da Meksika'da, 1997 yılında Güneydoğu Asya'da, 1998 yılında Rusya'da, 1999 yılında Brezilya'da). Hepsi de kendisinden bir önceki krizden daha ciddi olmuştur ve her biri başka bölgelere sıçrama konusunda daha büyük bir risk oluşturmuştur; hepsi de şimdiye dek krizin zirvesinde olası

görünenden daha hızlı bir şekilde denetim altına alınmıştır. Bütün krizler, uluslararası ekonomik sistemin belki de düşünülenden daha çabuk kendisini topladığını göstermiştir.

Uluslararası finansal sistem, genellikle son savaşın derslerini iyi öğrenen ancak bir sonrakinin derslerini hayal edemeyen meşhur generaller gibi kendisini devam ettirmektedir. 1980'lerden sonra finansal kurumlar hükümetlere borç verme konusunda dikkatli olmayı öğrendiler. Bunun sonucunda, 1990'ların krizleri özel sektöre veya stoktaki ve tahvil pazarındaki spekülatif yatırımlara fazla borç verilmesi nedeniyle ortaya çıktı. Yirmi birinci yüzyılın ilk on yılında, uzun vadeli fonlardan alınan ders büyük ölçüde öğrenilmiştir; yatırımcılar basit spekülasyon biçimlerine karşı daha dikkatli olmaya başlamışlardır. 1990'ların spekülatif aşırılıkları aynı şekilde yinelenmeyecektir. Öte yandan, tecrübe önümüzdeki birkaç yıl içinde riskli yatırım olarak görülen şeyin şimdi nispeten güvenli görün-düğünü, aksi halde sermayeyi çekmeyeceğini de öğretmiştir. Bu durumda sorulacak soru şudur: Finansal sistemin günümüzdeki korunmasızlığında ne tür gizli değişkenlikler mevcuttur? Fiber optik gelecek on yıl içinde 1980'lerde yüksek Houston binasının ifade ettiği gibi bir şey mi olacaktır?

1990'ların çeşitli krizleri uluslararası finansal sistemin korunmasızlığını gözler önüne serer. Her krizin farklı bir tetikleyicisi olmasına rağmen, hepsi de aynı neden kategorilerine sahip olmaya eğilimlidir: Uluslararası ortamda değişiklik; küçük ekonomilerin sermaye akışını kendi uzun vadeli ihtiyaçlarıyla bağdaştıramaması; geçmişte (ama yalnızca geçmişte) savurgan görünen borç verenlerin kredi politikaları; büyük ülkelerin gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri üzerindeki etkilerine yetersiz bir endişeyle (veya bilgiyle) bakılan politikaları.

ABD faiz oranlarındaki yükselişler, 1980 ve 1994 yıllarında Latin Amerika'daki krizleri hızlandırdı; ayrıca ABD dolarındaki beklenmedik yükseliş, 1997 yılında Güneydoğu Asya krizine katkıda bulundu. Her kriz, dolar, Euro (Euro çıkmadan önce Alman Markı) ve yen gibi başlıca para birimlerinin göreceli değerlerindeki değişiklikler nedeniyle kötüleşmiştir. Ortaya çıkmakta olan ülkelerin küçük ekonomileri bu dalgalanmalarla başa çıkamamış ve sabit döviz kurunu sür-dürmeye çalışarak katkıda bulundukları sonuçları aslında pasif bir biçimde kabullenmişlerdir.

1990'larda uluslararası ortamda başka iki değişiklik Güneydoğu Asya'daki ülkelerin konumlarını değiştirmiştir: Bunlardan ilki, Çin'in düşük maliyetli imalatçıların ana kaynağı olarak ortaya çıkmasıydı; ikincisi ise, Japon ekonomisindeki uzun süreli durgunluktu. Japonya'daki durgunluk Güneydoğu Asya ülkelerinin pazarlarını küçültürken (ya da en azından büyümelerine engel olurken), Çin ekonomisinin büyümesi, bu ülkeler için yeni ve önemli bir rekabeti beraberinde getirdi.

Latin Amerika ve Asya krizlerini bağlayan öğe, borç verenlerin riske girmeye fazlasıyla hazır olmalarıydı. 1970'lerde bunun nedeni yüksek riskin (ülkelere borç vermenin) geri ödemede önemsiz bir risk oluşturduğuna inanılıyordu. 1990'larda bu dersi öğrenmişlerdi ve borç alan ülkelerin büyüme hızlarına ve uluslararası finans sisteminin riski almak için güvenlik ağına güvenerek borçları özel sektörle sınırlandırıyorlardı. Böyle savurganca borç vermenin bir nedeni, rekabetin yoğun oluşuydu; borç verenler, rakiplerinin gerisinde kalmamaya çalışıyorlardı ve tümü de bir şekilde kefaletle sonuçlanan önceki krizlerden edindikleri deneyim, onlar için bir avantaj oluşturuyordu.

Fakat 1990'lara gelindiğinde borç verenlerin doğası değişmişti ve bu da deneyimden ders almayı zorlaştırıyordu. 1970'lerde sermayeyi sağlayanlar bankalardı; 1980'lerde ve 1990'larda, bunlar çoğunlukla kuruluşlar ve yatırım fonları olmuştu. Kuruluşlar doğrudan yatırımı, yani hisse senetlerine ve bonolara yatırılan fonları kullanılabilir hale getirmişlerdi.

IMF'nin yönlendirdiği uluslararası para sistemi, finansal pazarlarla birlikte gelişememişti ve 1997 yılında Tayland'da başlayan Asya kriziyle birlikte IMF ciddi bir teste tabi tutulmuş oldu. Tayland çoğunlukla ABD Hazinesi ve uluslararası finansal kurumlar tarafından 1980'lerdeki krizlerle başa çıkmak için tavsiye edilen politikaları uygulamıştı: düşük enflasyon, dengeli bir bütçe, yüksek tasarruf oranı ve para biriminin dönüştürülebilirliği. Tayland'ın para birimi bahtın Tayland Merkez Bankası tarafından ilk önce yükselme eğilimindeki güçlü para birimlerine ve sonra ABD dolarına göre fiyatı tespit edilmişti. Bu şekilde dış dünyadan (özellikle Birleşik Devletler'den ama aynı zamanda Avrupa'dan da), devalüasyondan korunan spekülatif sermaye aceleyle geldi. Yerel borç alanlar Birleşik Devletler'de dolar borç alıp bunları Tayland bankalarında dolar fiyatının iki katına bozdurarak beklenmeyen kârlar elde edilebildiğini keşfettiklerinde bu akış hızlandı. Büyük spekülatif kazançlar bütün

varlıkların değerini yükseltti. Bütün bunlar, bu durumu teşvik etmediyseler de, bu savurganlıktan fayda sağlayan ve olayın ardından suçu kolayca Asyalı borç alanlara yükleyen Amerikalı veya uluslararası kurumlardan herhangi bir uyarı alınmadan gerçekleşti.

1997 yılında, ABD dolarının değeri yükseldi ve yenin değeri düştü (bu, iki ekonominin performansını yansıtıyordu) ve Çin para biriminin ihracat pazarlarında rekabet gücünü yitirmemesi için değeri düşürüldü. Bu nedenle dolar olarak ifade edilen Tayland ihraç malları daha pahalı hale geldi ve düşüşe geçti. Tayland cari hesabı açık vermeye başladı. Tayland'a akan sermaye kesildi; gayrimenkul fiyatları zayıflamaya başladı ve banka teminatı değeri aniden düştü. Tayland'lı borç alanlar bahtları garanti edilen oranda dolarla değiştirmek için acele ederken, yabancı yatırımcılar ve yabancı bankalar fonları geri çekti. Tayland Bankası, dolara çevrilen büyük kredilerle sorunu daha da karmaşıklaştırdı ve bu Tayland'ı uçurumdan itmeye yardımcı oldu. Birkaç hafta içinde, 30 milyar dolarlık Tayland döviz rezervleri tümüyle tükendi ve para biriminin devalüasyonu kaçınılmaz oldu. Dolar borçları başa çıkılamaz hale geldi; döviz sorunu olarak başlayan şey kendiliğinden güçlenen ekonomik, finansal ve sonunda da politik bir kriz halini aldı.

Suharto hükümetinin düşmesine neden olan Endonezya'daki kriz, Tayland'daki olaylara verilen spekülatif bir tepki olarak ortaya çıktı. İki aydan daha kısa bir süre önce, Dünya Bankası sağlam ekonomik yönetiminden dolayı Endonezya'yı resmi olarak övmüştü. Ancak Tayland'daki kriz başlayınca, yerel ve yabancı yatırımcılar, Endonezya Merkez Bankası'nın Tayland tecrübesinden çıkarıyor göründüğü dersleri sorgulamaya başladılar. Endonezya rubiyesinin savunulmasını üstlenmeyi reddeden banka, rezervlerini korumaya aldı; bu da Endonezya para biriminin daha hızlı çöküşüne ve kriz öncesi değerinin ellide birine düşmesine yol açtı. Böylece, Güneydoğu Asya kriziyle ister Tayland'da olduğu gibi ülke içi politik kararlar yoluyla, isterse Endonzeya'da olduğu gibi uluslararası kurumların tavsiyelerini izleyerek başa çıkılmış olsun, ekonomik kaos ortaya çıktı; çünkü uluslararası spekülatif bileşen, gelişmekte olan toplumların yerel ekonomileri için fazla güçlüydü. Hükümetin, yakınlarının kayrılması ve yozlaşma nedeniyle gücünü yitirdiği Endonezya'da, bu bileşim sonunda politik yapıyı da parçaladı.

Öz sermaye (varlıklara doğrudan yabancı yatırım), ev sahibi ülkenin iç yatırımcılarıyla aynı riskleri taşır ve fazlasıyla aynı kazançlara ve risklere tabidir. Varlıklar taşınamaz ve eğer yatırımcı kazancını paraya çevirmek isterse kâr etmelidir. Ancak portföy sermayesi hızlı spekülatif dönüşlere ayarlıdır. Spekülatif fonların yöneticileri fonlarının hareketinde çeviklikle hareket etmek isterler; diğer bir deyişle, bir fırsat gördüklerinde ona atlamak ve ilk sorun belirtisi gördüklerinde de çıkışa yönelmek isterler. Bazıları kısa oynama (pazardaki düşüş üstüne mevcut fiyattan hisse satarak spekülasyon yapma ve pazar düştüğünde en son fiyattan onu yeniden satın alma) böylece süreç içinde hızlandırdıkları değer düşüşlerinden kâr etme stratejisini benimserler. Uluslararası bankaların ticaret departmanları, kurumsal yatırımcılar ve hedge fonları, her yöndeki pazar salınımlarından kâr ederler; yükselişlerin taşmaya ve düşüşlerin iyileştirici önlemler alınmadan önce krizlere dönüşmesi tehlikesini yaratırlar.

Bu yatırımların yöneticileri pazardaki zayıflıkları yalnızca çıkarları için kullandıklarını, onlara neden olmadıklarını iddia ederler. Aslında onların mantığına göre, daha derin ve kontrolden çıkmış bir krize yol açsalar da, bu kurumlar ve fonlar rasyonel davran-maktadır. Küçük ve orta ölçekli ülkeler küresel finansal sistemin işlemesi karşısında kendilerini savun-masız halde bulurlar. Öte yandan, burada anlatılan krizler, küresel pazarın düşünce-sizce ve zorla aldığı borçların cezası ve pazarın arz ve talep yoluyla denge kurmaya çabalamasıdır. Ancak aynı zamanda IMF tabanlı uluslararası finansal sistemin düşüncesiz borç alanları, düşüncesiz borç verenlerden daha ağır bir biçimde cezalandırdığı doğrudur.

Uluslararası finansal sistem tarafından sağlanan krizleri bastırmak ve çözmek için alınan önlemler sık sık sorunları daha ciddi hale getirmiştir. Erimeyi önlemek için seçilmiş araç Uluslararası Para Fonu'dur. 1947 yılında uluslararası para işbirliğini teşvik etmek için kuruluş olan IMF, mali krizler sırasında kasalarını düzenli olarak üye devletlere açar (bazı koşullarla). Küreselleşen dünyada IMF giderek kurtarma paketlerinin düzenleyicisi ve son çareleri sağlayan kurum haline gelmiştir. Ancak geçmişteki çözümleri aslında ekonomik olduğu için genellikle sorunu daha karma-şıklaştırmıştır; çünkü kriz derinleştikçe politik bir hal almaya başlar. Ve IMF programların politik sonuçlarıyla başa çıkma konusunda donanımlı değildir.

Az çok standart olan IMF programı Latin Amerika hükümetlerinin, ödenmesi mümkün olmayan büyük borçları teoride almayı teşvik eden finansal kurumlara olan ağır borçları nedeniyle ortaya çıkan 1980'lerin Latin Amerika krizi sırasında geliştirilmiştir. Borç veren kurumlar ayrıca enflasyonla savaşmak için Federal Rezerv Bankası'nın Latin Amerika'da felaket sonuçlar ortaya çıkaracak şekilde ve Birleşik Devletler'de düşüş sağlamaya yetecek kadar uzun bir süre faiz oranlarını yüksek tutacağını önceden bilemediler ve adil olmak gerekirse bilmeleri de mümkün değildi. Büyük borçlanma kumarı tehdit edici bir durum aldığında, IMF çağırıldı ve hedefe ulaşılırsa ticari bankaların yeniden borç vermeye başlayacakları umuduyla hükümetlerin kredi notlarını eski haline getirmek için yola koyuldu. Bunu, hükümet hizmetlerinde küçültmeye giderek, para biriminin değerini düşürerek ve fazlalıkların yığılmasına izin vermek için ihracatı teşvik ederek gerçekleştirdi. Bu teorinin dikkate almayı unuttuğu şey, borçlu ülkenin politik yapısının borçlarını ödeyemediği zamanla kredi notunun yeniden sağlanacağı düşünülmesi arasında geçen sürede fedakarlığı sürdüremeyebileceğiydi. Yaşam standardının düşürülmesi ve işsizliğin artışı, etkilenen hükümetlerin ülke içindeki konumunu kaçınılmaz biçimde etkiledi. Sonuçta ortaya çıkan yenişememe durumu, borç sorununun on yıl boyunca veya ağır baskı altındaki hükümetler için gerçek rahatlama sağlayan politik bir çözüm getirilene kadar sürmesine neden oldu.

1980'lerde Latin Amerika için getirilen çözümler şiddetli ve politik açıdan duyarsız olsa da, en azından hükümet borçlanmaları nedeniyle ortaya çıkan krizler için uygundu. Asya krizinde olduğu gibi, tipik finansal krizlerin hükümette değil, özel sektörde çıktığı yeni yüzyılın küreselleşen finansal sisteminde aynı çözümler pek uygulanabilir değildir. Tek bir hastalık üzerinde uzmanlaşan ve önüne gelen her vakada o hastalığın çaresini uygulamaya çalışan bir doktor gibi, IMF Asya ve Latin Amerika arasındaki farklılıklara rağmen Latin Amerika çözümünde ısrar etti. Bu süreçte IMF, krize neyin eden olduğuna bakmadan ve sunduğu çözümlerin politik etkilerini göz önünde bulundurmadan, borçlu ülkenin ekonomik hastalıklarını çözmeye çabaladı.

Yakınları gözetme, yozlaşma ve bankaların uygunsuz denetimi, gelişmekte olan ülkelerde sık sık rastlanan şeylerdir. Kuşkusuz bunlar, 1990'larda Asya'da mevcuttu, ancak krizin ani nedenleri değildi. Kriz arifesine kadar, Asya dünyada en hızlı büyüyen

bölgeydi; gelişimi yüksek tasarrufla, disiplinli iş etiğiyle ve özel sektörün olmasa da, hükümetlerin sorumluluk sahibi mali tutumlarıyla sürdürülüyordu. Krizi gerçekten tetikleyen şey, büyük ölçüde daha önce açıkladığım ulusal veya bölgesel kontrol faktörleridir. Birleşik Devletler tarafından desteklenen IMF standart çözümleriyle büyük güçlüklere müdahalede bulunduğunda, politik bir kriz kaçınılmaz oldu. Para birimindeki yüzde kırk ikilik devalüasyon ve yüzde kırk oranındaki yüksek faiz oranları orta sınıfın büyük kısmını süpürdüyse de, Tayland'ın demokratik kurumları bununla cesurca yüzleşecek kadar esnek çıktı. Buna zıt biçimde, Kore'nin stratejik öneminin farkında olan ABD Hazinesi, IMF programını politik istikrarla uyumlu olacak şekilde ılımlı hale getirerek bu ülkeye ek yardımda bulundu. (Neyse ki, önceki Kore yönetimlerine soldan saldıran ve böylece politik açıdan ciddiyet kazandırmak için güçlü bir konumda bulunan başkan Kim Dae Jung seçimle yönetime geldi.)

Bununla birlikte, Endonezya'da (dünyanın Müslüman nüfusu en yoğun olan, geniş kaynaklara sahip ve çok önemli stratejik bir bölgede yer alan ülkesi) Endonezya şirketlerinin kampanya desteği ithamlarıyla karşı karşıya kalan Clinton yönetimi hiçbir politik risk almamayı tercih etti. IMF, krizle ilgili olsun ya da olmasın, toplumun sorun yaşadığı hemen her durumu iyileştir-meye şartlanmış bir yardım yapmaya teşvik edildi. IMF, on beş bankanın kapatılmasını, gıda ve ısınma yakıtı tekellerinin sonlandırılmasını ve hükümet sübvansiyonlarının bitirilmesini istedi. Bu ölçütlerin hepsi bir sorunla ilgiliydi ve uzun vadeli programın bir parçası olarak çözülmesi gerekiyordu.

Ancak uygulamadan sonra birkaç hafta içinde bunların toplu etkisi politik bir çöküşe neden oldu. Krizin tam ortasında bankaların kapanması diğer bankalara gidişi kaçınılmaz kıldı. Sübvansiyonların sonlandırılması, gıda ve yakıt fiyatlarının yükselmesine neden oldu; bu da ekonominin büyük bölümünü kontrolü altında tutan Çin azınlığa karşı ayaklanmalar çıkmasına yol açtı. Sonuçta, IMF'nin telafi ede-bileceğinden çok daha büyük miktarda Çin parası Endonezya'yı terk etti. Para krizi ilk önce bir ekonomik felakete, daha sonra da bir politik boşluğa dönüştü.

Bazıları Suharto rejiminin devrilmesinin, IMF (ve sahne arkasındaki destekleyicileri) kararlarını haklı çıkardığını savunabilir. Ancak IMF, politik devrimleri yönlendirebilecek politik yeteneğe sahip değildir ve ayrıca bu IMF'nin görevi değildir; çünkü politik değişikliğin mirası, bunun ani ekonomik

nedenlerinin ötesine geçer. Endonezya'da bu, arkasında ülkenin bölünmesi tehlikesini bırakmıştır. Bu durum, Yugoslavya'nın bölünmesine, Molucca Adaları'nda dini bir çatışmaya; muhafazakarlığın yükselişi tehlikesini içeren sağlam bir hükümetin oluşmasını engelleyecek biçimde, dört ya da beş büyük politik güç arasındaki yarışa eşlik eden özelliklere benzer özelliklerin bu önemli bölgede gelişmesine neden olabilirdi. Bu konuların hiçbiriyle ilgisi olmayan dış dünya, ya kavrayışı ya da baskılarının ve tavsiyelerinin yol açtığı sarsılmalarla orantılı yardımı bir araya getirdi.

Finansal krizleri ele alırken en önemli konulardan biri, borç alanlarla verenler arasında bunların üstesinden gelmenin yükünü tahsis etmektir. 1980'lerin Latin Amerika finansal krizlerinde, karma-şık olmasına ve büyük direnmeyle karşılanmasına rağmen, borçlan-manın yükünü kredi veren bankalarla borçlanan hükümetler arasında bölmek mümkündü. 1990'ların krizlerinde ve önceden tahmin edilebilen krizlerin çoğunda, sorun tamamen farklıdır. Yerel şirketlerle bankalar yatırımları hem geleneksel ve yerleşik finansal kurumlardan, hem de büyük ölçüde endüstriyel ülkelerdeki endüstriyel kuruluşlardan ve özel yatırımcılardan alırlar. Acının telafisi daha da zor hale gelir ve alacaklı sayısının çokluğu gelecekteki finansal krizlerin gelişmiş endüstriyel ülkelerin ekonomilerindeki el değmemiş sektörlere sıçramasını daha olanaklı hale getirmektedir.

Burada zorluk, krizlerin gelişmesini önlemekte ve önlenemeyen krizlerin acılarını paylaşmak için adil bir yöntem oturtmaktadır. Bununla birlikte, IMF programları tarihsel açıdan borç verenler üzerindeki kriz etkilerini borç alanlarda olduğundan daha çok azaltmaya eğilimlidir. Bu anlaşılabilirdir, çünkü krizin üstesinden gelinmesi isteniyorsa, borç vermeyi sürdürmeleri için bu kurumlara gereksinim duyulacaktır. Yine de, eğer çok ileri götürülürse, bu eğilim bor verme konusunda kayıtsızlığı teşvik eder. Eğer yanlış önerilmiş krediler için herhangi bir ceza olmazsa, krizler kendilerini yineler. Hazine Sekreteri Robert Rubin, 1998 yılında üzerinde iyi düşünülmüş konuşmasında bu konuyla ilgili şunları söylemiştir: "Kredi verenlerle yatırımcıların, kendi kararlarının sonuçlarına mümkün olduğunda katlanacakları şekilde küresel finansal mimariyi değiştirmeye yönelik çalışmalar yapmak çok önemlidir."[3]

Ancak katlanmanın adil uygulaması nasıl belirlenebilir? Yakın zamana kadar IMF içinde çalışacağı politik çerçeveye basitçe

kulak asmıyordu. Bu çerçeveyi ya görmezden gelir ya da nadiren onun altında ezilir. Politik ve sosyal ölçütleri uygulamaya yetecek kadar donanımlı değildir. Güneydoğu Asya'da ve özellikle Endonezya'da, karmaşık sosyal ve politik zorluklar karşısında teknik ölçütler uygulayan IMF, krizleri daha da kötüleştirmiştir. Rusya'da ABD hükümetinin baskısı altında kalan IMF, kendi ekonomik ölçütlerinin çoğundan vazgeçerek, ekonomik temelden yoksun oligarşik bir sistemin ortaya çık-masına katkıda bulunmuştur. Amerika Başkan Boris Yeltsin'e tam destek sağladığı için, IMF ekonomik açıdan hiçbir haklılığı bulunmayan büyük kredileri uzatmıştır. (Zamanında Yeltsin'in ekonomik danışmanı olan Anatoly Chubais, daha sonra oldukça nankör bir şekilde, böbürlenerek Rusya'nın IMF'yi sürekli borç vermesi yönünde kazıkladığını söylemiştir.[4])

Bütün zayıflıklarına karşın, küresel sistemin kendi esnekliğini ispat ettiği söylenebilir, çünkü Latin Amerika 1980'lerde kurtuldu (on yıl sürmesine rağmen) ve Asya ülkeleri (Endonezya haricinde) üç yıldan kısa bir sürede yeniden büyümeye başladılar. Bununla birlikte, Dünya Bankası bir raporla bu krizlerin inanılmaz sosyal maliyetini belgelemiştir. Bu rapora göre, toparlanma süreçlerinde nüfusun yoksul kesimi asla kriz sürecinde kaybettiklerini yerine koyamamıştır. Kore'de gerçek ücretler yüzde on, Endonezya'da yüzde kırk iki ve Tayland'da yüzde otuz sekiz oranında düştü. Bu ülkelerin hiçbirinde, ücretler kriz öncesi düzeylere ulaşmadı; hatta Meksika'daki ücretler hâlâ 1982 krizinden önceki ücretlerden daha düşük düzeylerde.[5]

Bu krizlerin toplumlar yeniden ayağa kalktığından sonraki uzun vadeli etkisi, büyümenin gerçekleşmesinin ardından ödenmeyen kredi yüzdeleriyle gösterilmektedir. 1999 yılının Eylül ayında, Tayland finansal sisteminin toplam varlıklarının yüzde kırk beşi, Kore'ninkinin yüzde on dokuzu ve Endonezya'nınkinin yüzde altmış dördü faiz ve anaparayı ödeyemeyen şirketlerin kredilerini temsil ediyordu. Bu tür bir durum borç veren kurumların, potansiyel olarak verimli kuruluşları desteklemek için kredi verme kapasiteleri bir yana, isteklilikleri tehlikeye sokar. Hükümetler bu durumun hükümet hareketleriyle üste-sinden gelmeye çabalarlarsa, kefaletler kamu borçlan-masını Güney Kore'de Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın yüzde on altısı, Tayland'da yüzde otuz ikisi ve Endonezya'da yüzde elli sekizi oranında yükseltir (ve bunlar krizin başlarında çok düşük borçlanmaya sahip olan ülkelerdir). Bu nedenle, bu krizlerin görünürde üstesinden gelindiyse de, en

azından istatistiksel olarak krizler kendilerini insani felaket, ekonomik yük ve politik krizlerin yatağı olarak göstermektedir.[6]

Rusya, Brezilya, Arjantin, Ekvator ve Afrika'da benzer sonuçlarla yinelenen bu sosyal değişiklikler, Birleşik Devletler'de eşi görülmemiş ve Avrupa'da daha küçük boyutta bir büyüme ve servet oluşumu sırasında meydana gelmiştir. Gelişmekte olan ve endüstriyelleşmiş ekonomiler arasındaki boşluğu kapatmak için yıllar süren çabanın ardından, 1990'ların finansal krizleri dev bir geri dönüş sinyalini vermiştir. Politik ve sosyal çöküş gerçekleşmeden, uluslararası sistem böyle kaç heyecana daha karşı koyabilir? Eğer ABD'deki durgunluk da denkleme girse ne olurdu? Bu olaylara önceden engel olmak için ne yapılabilir?

POLİTİK EVRİM VE KÜRESELLEŞME

Dikkatli düşünürlerin pek çoğu ekonomik büyümeyle yeni bilgi teknolojisinin dünyayı kendiliğinden yeni bir küresel refah ve politik istikrar çağına sürükleyeceğine güvenmektedir. Ancak bu bir illüzyondur. Dünya düzeni, avantajlı olanlarla istikrar ve ilerlemeyi baltalayan konumda bulunan dezavantajlılar arasındaki farkları önceden varsayan ve dezavantajlıların yine de kendi çabalarıyla yükselme olasılıkları olan ortak kararı gerektirir. Böyle bir bilincin olmaması durumun-da, toplumlar içinde ve arasında kargaşa yükselir.

Dünya liderleri (özellikle endüstriyelleşmiş demokrasilerde), yine toplumlar içinde ve arasında, pek çok açıdan küreselleşmeden kâr edenlerle dünyanın geri kalanı arasındaki uçurumun büyüdüğü gerçeğini göz ardı edemezler. Küreselleşme büyümeyle eşanlamlı hale gelmiştir; büyüme sermaye gerektirir; sermaye, risk ve kâr arasındaki en iyi alış verişe yönelip mümkün olan en düşük riski alarak olası en yüksek kâra ulaşmayı amaçlar. Uygulamada, bu bir biçimde Birleşik Devletler ve diğer gelişmiş endüstriyelleşmiş ülkelerin, dünyanın kullanılabilir yatırım sermayesin-den büyük bir yüzdeyi alacakları anlamına gelir. 1990 yılında taleplerin canlı olduğu büyük pazar, bu gerçeği yansıttığı (aslında buna dayandığı) için, eşi görülmemiş bir zenginliğin oluşmasına rağmen, endüstriyelleşmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki uçurum büyümüştür.

Uygun sermaye olmadan, gelişmekte olan ülkeler büyüyemez ve iş olanağı yaratamazlar. İstihdam artışının yokluğunda,

politikacılar küreselleşme modeli için bir ön koşul olan reform gerçekleştirme arzularını yitirirler. Gelişmekte olan pazarlara dayanan şirketler, uluslararası sermaye pazarlarına girmekte çok zorlandıkları için, sermayeyi kendi ülkelerinde bulmak zorunda kalırlar; bunu da finansal merkezlerde bulunanlardan daha yüksek faiz oranları ödeyerek gerçekleştirebilirler. Bu nedenle, gelişmekte olan ülkelerdeki ulusal şirketler, özellikle ticaret bariyerleri bölünme sürecinde olan ekonomi sektörlerinde, gittikçe rekabetten uzaklaşırlar. Uluslararası rekabetle maruz kalan gelişmekte olan pazarların şirketleri, ya başarısız olma ya da çok uluslu kuruluşlarla birleşme olasılıklarından birisiyle karşı karşıya kalırlar. Bu, endüstriyel ülkelerdeki korumacılık savunucularının gelişmekte olan ülkelerdeki düşük ücret rekabetiyle ilgili ikazlar karşısında yaptıkları tahminlerin tam tersidir.

Küreselleşme sürecine katılmak için çabalayan gelişmekte olan ülkelerin eninde sonunda yenilenmekten başka seçim şansları yoktur. Bu Birleşik Devletler, Avrupa ya da Japonya'ya mümkün olduğunca benzeme çabası, NAFTA (Meksika'ya büyük iyilikte bulunan) gibi kurumlar yoluyla ya da özel ticaret anlaşmaları ve para birimi dolar karşısındaki değerinin belirlenmesiyle (Arjantin ve Ekvator'un yaptığı gibi) hızlandırılabilmesine rağmen, çok zaman alır ve yorucudur. Hatta bazı ülkeler, doları resmi para birimi yapma konusunu ele almaktadır.

Hangi yol seçilirse seçilsin, Birleşik Devletler veya Avrupa'ya dayanan çok uluslu şirketler gittikçe küre-selleşmeyi yönlendiren lokomotifler olarak ortaya çıkmaktadır. Onlar için büyüme hızı, kendi içinde neredeyse mecburen kovalanan bir hedef haline gelmiştir; çünkü şirketlerinin hisse fiyatlarının yükselmesi gittikçe genel müdürlerin sorumlu tutulduğu bir standart halini almaktadır. Yöneticiler uzun vadeli düşünen inşacılar olmaktan günlük hisse senedi kotasyonlarında belirlenen hissedar değeri tarafından yönlendirilen finansal operatörlere dönüştükçe, bütün sistemin hassasiyeti büyümektedir ve uzun vadeli hassasiyeti ve hatta kriz zamanlarında esnekliği zayıflayabilir. Alan Greenspan'in "mantıksız coşkunluk" hakkındaki derin düşünceleri, altta yatan ulusal ekonomilerden ayrıldığında, ne kadar ertelenirse ertelensin,[7] hesap gününün geleceğiyle ve altta yatan gerçeklerin söylediklerinin ötesinde, coşkunluğun düşüşe yol açacağıyla ilgili korkuyu yansıtmaktadır.

Küreselleşen dünya birbiriyle çelişen iki eğilimle karşı karşıyadır. Küreselleşmiş pazar şimdiye dek ha-yal bile

edilemeyen bir zenginlik olasılığını getirmektedir. Ancak aynı zamanda zengin ve yoksul arasındaki gibi olmasa da, küreselleşmiş, Internet dünyasının bir parçası olanlarla olmayanlar arasındaki politik karmaşa ve yeni uçurum tehlikesi konularında yeni zayıflıklar ortaya çıkarmaktadır. Bu eğilimlerin gelişmekte olan dünya üzerinde derin etkisi vardır. Büyüklerin küçükleri yutması zorunluluğuyla yönlendirilen ekonomiler-de, gittikçe Amerika ve Avrupa'nın çok uluslu şirketleri gelişmekte olan ülkelerin şirketlerini yutmak-tadır. Bu sermayeye ulaşım sorununu çözüyor olsa da, ülke içindeki politik gerilimlere, özellikle de kriz zamanlarında büyük zayıflıklar getirir. Ve gelişmekte olan ülkelerde bu, tüm küreselleşme sistemine saldırıda bulunma arzusu uyandırır.

Süreç içinde, tipik bir gelişmekte olan ülke ekonomisi ikiye ayrılır: Genellikle uluslararası kuruluşların sahip olduğu bir grup kuruluş küresel ekonomiyle bütünleşir; geri kalanlar küreselleşmeden ayrılır, iş-gücünün büyük bir bölümünü en düşük ücretlerle ve en tatsız sosyal manzaralarla çalıştırır. "Ulusal" sektör büyük ölçüde gelişmekte olan ülkenin politik sürecini yönlendirme becerisine bağımlıdır. Her iki şirket türü de politik zorluk oluşturur: Çok uluslu şirketler halkın refahını etkileyen büyük kararları ülke içindeki politik denetimin elinden aldıkları için; yerel şirketler korumacılık adına ve küreselleşmeye muhalefet ederek politik baskılar oluşturdukları için.

Sosyal dünya bu iki sıralı sistemi yansıtır: Genellikle güvenli banliyölerde yaşayan küreselleşmiş seçkinler ortak değerler ve teknolojilerle bağlıdır; şehirlerde yaşayan geniş nüfusları ulusçuluk, etnik özellik ve genellikle Amerikan egemenliğiyle ilişkilen-dirilen küreselleşmenin hegemonyası olarak algıladıkları şeyler-den kurtulmaya yarayan çeşitli hareketler baştan çıkarır. Küresel Internet seçkinlerinin teknolojik ta-banlı ekonominin işlemesiyle erişimleri tamamen kolaylaşmışken, özellikle Birleşik Devletler, Batı Avrupa ve Japonya dışında yaşayan büyük bir çoğunluk bu deneyimi ne paylaşmaktadır, ne de bunun sonuçlarını özellikle ekonomik zorluk dönemlerinde kabul etmeye hazırdır.

Böyle bir ortamda, özellikle yönetimdeki seçkin sınıfının küçük ve zenginle yoksul arasındaki uçurumun büyük olduğu ve büyümeyi sürdürdüğü ülkelerde, küreselleşmeye yapılan saldırılar yeni bir ideolojik köktenciliğe dönüşebilir. Dünya çapında, özellikle de gelişmekte olan ülkelerde, kalıcı bir alt sınıfın oluşması tehlikesi vardır. Bu durum, ülke içi istikrarın, uluslararası

barışın ve küreselleşmenin dayandığı politik uyumu gittikçe zorlaştırmaktadır.

Tüm bu sürecin açık politik zorluğu bir süre daha belirgin hale gelmeyebilir. Ancak büyük endüstriyel ülkeler ve onların çok uluslu şirketleri artık çoğu çevre tarafından küreselleşmeden faydalanan başlıca kişiler olarak algılanmaktadır. Mevcut ekonomik büyüme dönemi özellikle Birleşik Devletler'de sona erdiğinde ve hatta daha da önemlisi bu büyüme terse döndüğünde, ekonomik gerçekler ve politik açıdan sürdürülebilir olan şeyler arasındaki gerilim, tüm dünyada hem ekonomik hem de politik sistemleri sarsabilir.

Bu tehlikelerin bazıları serbest ticareti hızlandırarak önlenebilir. Ancak çok taraflı serbest ticaret hızla ilerlese bile, endüstriyel dünyanın liderleri politik zorluğu gözden kaçırmamalıdır. Amerikan modelinin mevcut biçimine gelmek için yıllar boyu geliştiği unutulmamalıdır. Birleşik Devletler'de işe yarayan şey, gelişmekte olan dünyada tam anlamıyla ve kuşkusuz daha hızlı biçimde (neyse ki, küreselleşmeye karşı politik bir hareketle engel olmaya yetecek hızda değil) kopyalanamaz.

Büyük miktarda sermaye kişisel kararlara tepki olarak dünyada dolaştığında, denge kaybının periyodik krizleri kaçınılmaz şekilde ortaya çıkar. Ve küresel büyüme Amerikan ekonomisinin performansına bu denli bağlı olduğunda, herhangi bir ölçekteki düşüş uluslararası finansal ve politik sistemlerde hasara yol açabilir. Peki o zaman hiç ekonomik kriz görmemiş ve buna hazırlanamamış bir kuşağın tepkisi nasıl olurdu?

Eğer diğer endüstriyelleşmiş ekonomiler bizim dalgalanmalarımızı dengelemek yerine ardımızdan gelirlerse, küresel ekonomik sistemi değiştirme bas-kıları çoğalmaya mahkumdur. Demokratik toplumlar, kendilerini acı ve sarsıntıya karşı rahatlatacak bir kurtuluş için yüzlerini hükümetlerine döneceklerdir; ekonomik bir teori adına uzun zorlukları kabul etmeleri pek olası değildir. O zaman Asya krizinde pazara müdahale eden hükümetlerin (Hindistan, Malezya, Çin ve Tayvan), fırtınayı konvertibilite çömezlerinin yaptığından daha az sarsıntıyla yönlendirdikleri söylenebilir. Küreselleşmenin üzerinde duran kara bulut, politik baskı altındaki serbest pazarın, demokratik kurumlarla ilişkili tüm tehlikelerle birlikte çözülmesi tehdididir.

Göreceli olarak küçük bir çözülme tehlikesi bulunduğunda bile, olası karakterini tanımlamak ve gerçekleşmesi olasılığına karşı bir

krizi hafifletme önlemlerine ek olarak ona engel olmak için kullanılabilecek araçları belirlemek önemlidir. 1920'lerdeki canlılık döneminde pek az kişi 1930'ların Buhranını tahmin edebilmiştir ve hükümetlerin hiçbirisi buna hazırlanmamıştır. Ve sonunda hiçbir demokratik toplum Buhranla başa çıkmak için uygun yöntemleri kabul etmemiştir.

Hiçbir ekonomik sistem politik bir tabana oturtulmadan sürdürülemez. Küreselleşmeye inananlar için asıl zorluk, dünyayı yalnızca teknik ekonomik terimlerle görenlerle, bir çeşit yarı sosyalist ve gözden düşmüş hükümet denetim modeline dönmek için can atanların arasında gezinmek için ekonomik büyümeyi politik hayal gücüyle eşleştirmektir. Başarılı bir ekonomik sistemi bürokratlar tarafından zorla kabul ettirilen düzenlemelerle boğulmadan, uluslararası sosyal sorumluluk anlayışı teşvik edilmelidir.

Sorunları belirleme konusunda Birleşik Devletler yardımcı olmadan ve bunlarla başa çıkmak için forumlar tasarlamadan, çözümler bulunamaz. Başı çeken endüstriyel demokrasilerin hükümet liderlerinin katıldığı yıllık toplantılar (eskiden G-7, şimdi Rusya da katıldığı için G-8), ilk olarak çeyrek yüzyıl önce, endüstriyel demokrasiler için bir forum olarak, ekonomik zorlukların yanı sıra politik zorluklarla da yüzleşmek üzere tasarlanmıştır.[8] Üzücü biçimde, G-8 toplan-tısı hantal, neredeyse yalnızca bir halkla ilişkiler uygu-lamasına dönüşmüştür. Yıllık ekonomik zirvelerin yeniden dikkatli tartışma forumu ve endüstriyel dünyanın uzun vadeli zorluklarıyla başa çıkma kararı haline getirilmesi gerekmektedir.

Birleşik Devletler'in tekelci şirketlere karşı olan tarihi politikalarının henüz küresel bir dışavurum bulması gereklidir. Uluslararası finansal sistemlerin değişkenliklerinin azaltmalı ve krizlerin etkilerini daha verimli biçimde rahatlatmayı öğrenmelidirler. Spekülatif sermayenin rolü hâlâ bir zorluk olarak durmaktadır. Ekonomik krizlerle uğraşırken, borç verenlerin talepleri ve etkilenen toplumların sosyal gereksinimleri arasında daha iyi bir denge kurulmalıdır. Serbest ticaret sürdürülürken ve gelişmekte olan ülkelere Amerika'nın gerçek hedefinin onların rekabet gücünü yok etmek olduğu izlenimi verilmeden Birleşik Devletler'in ve diğer gelişmiş toplumların çalışma şartlarının iyileştirilmesi ve çevre korumasıyla ilgili endişeleri ele alınmalıdır.

Kısa süreli seçim baskısıyla yönlendirilen liderler, henüz açıkça ortada olmayan ve çözümü seçim sürecinin ötesine geçecek kadar

uzun zaman gerektiren sorunları ele alma konusunda isteksizlerdir. Bu liderler, ekonomik olgulara özerk, kendi kendine düzelen olgularmış ve politik süreçlerle ilgisi yokmuş gibi davranan geleneksel akılla yaklaşma eğilimindedirler.

Yine de, tarihteki en büyük değişimler neredeyse istisnasız olarak insanoğlunun politik yaratıcılık arayışıyla ve adaletin standart hale gelmesinin peşine düşmesiyle yönlendirilmiştir. Küreselleşmeye karşı dünyada yayılmaya başlayan gösterilerle bağlantılı erdem, nihilizm ve şiddet nefret uyandırıcıdır; ancak bu tür çıkışlar, uluslararası ekonomik sistemin bir meşruiyet kriziyle karşı karşıya kalabileceği uyarısını temsil eder. Endüstriyel demokrasiler, küreselleşmeyi canlandıran olağanüstü başarıları korumalı ve genişletmelidir. Ancak bunu küreselleşmenin ekonomik özelliklerini, benzer bir ilerleme ve yaratıcılık politikasını kurarak uzun vadede sağlayabilirler.

Yedinci Bölüm

Barış ve Adalet

Çağdaş uluslararası ilişkilerin doğasında yaşanan en heyecan verici dönüşüm, büyük olasılıkla bazı evrensel ilkelerin gerek Birleşmiş Milletler tarafından, gerekse sıra dışı durumlarda bir grup devlet tarafından (örneğin Kosova'da NATO gibi) uygulanabilir olduğu yönündeki önermenin genel kabulü olmuştur. Üstelik soykırımı, işkenceyi veya savaş suçlarını kınayan uluslar-arası anlaşmaların, suçlu olduğu iddia edilen kişilerin kendi adaletlerine iade edilme talebinde bulunma haklarının uygulanabilir olduğu ulusal hakimler tarafından söylenmektedir. Ayrıca, altmış devlet tarafından onaylandığında, anlaşmayı imzalayan devletlerden herhangi birinin talebi üzerine bir savcıya iddia edilen uluslararası yasa ihlallerinin incelemelerini başlatma ve on sekiz üyenin üçü tarafından desteklendiğinde, dünyanın herhangi bir yerindeki (ICC'nin yargılama yetkisini kabul etmemiş olan milletlerin vatandaşları da dahil olmak üzere) ihlal eden şüpheliler aleyhine suçlamalarda bulunma yetkisi verecek bir Uluslararası Ağır Ceza Mahkemesi (ICC) oluşturulma sürecindedir. Bu yenilikler, geleneksel özerklik ve başka ülkelerin içişlerine müdahale etmeme ilkelerinin, evren-

sel barış ve adalet kuralının önündeki başlıca engeller olarak durduğu yeni geleneksel bilgeliği yansıtır.

Gelişmekte olan dünyada daha az olmasına karşın, Amerika'daki ve çağdaş Batı Avrupa'nın büyük kesimindeki halka yönelik konuşmalarda sıradan olarak ele alınan bu görüşler bir araya getirildiğinde, uluslararası sistemin üç yüz yıldan beri süren çalışma biçimine göre devrime karşılık gelir. Bu görüşler, Soğuk Savaş'ın son on yılına kadar Birleşik Devletler'de de neredeyse benzersiz olarak benimsenmiş fikirlerin yaygın şekilde kabulünü temsil eder. Bunlar, önceden tahmin edilemeyen sonuçlara yol açan bir küresel müdahale dönemini başlatabilir.

Amerika'nın dünya meseleleriyle ilgilenmeye başla-dığında karşılaştığı uluslararası düzenin tarihi oldukça kesin olarak belirlenebilir: Otuz Yıl Savaşları'nın sona erdiren ve 1648'de imzalanan Westphalia Anlaşması. Bu savaşın kökleri, önceki evrensel Katolik Kilise'yi bölmüş ve kendi iç yönetimi üzerindeki özerk yargı-lama hakkına meydan okumuş olan Reformasyon'da yatar. Bazı feodal prensliklerin yöneticileri, kendi vatandaşlarının dini sadakatleri ve kiliselerinin yönetimleri üzerinde denetim uygulayarak yetkelerini güçlendirme fırsatını kullanmışlardır. Geleneksel olarak Papa tarafından yetkilendirilen Kutsal Roma İmparatorluğu'nun zaten kırılgan olan yapısı daha da zayıflamıştır. Katolik olarak kalan prensler bile, kısa bir süre içinde politik yetkenin ulaşabildiği alanı tanımlamak için Kilisenin gücünü sınırlandırmaya koyulmuşlardır.

Yöneticilerin Katolik Ortodoksluğu ve Protestan reformu arasında seçim yapmalarının ardından, iç savaş, uluslararası savaş ve din adına yapılan savaşlardan oluşan bir savaş yüz yılı yaşandı. Viyana'da yaşayan bir Habsburg olan Kutsal Roma İmparatoru, Orta Avrupa'da Katolik Kilisesini yeniden kabul ettirmek için savaştı. Fransa'daki Bourbon hükümdarlar, Katolik olmalarına rağmen Avusturya'nın olası egemenliğine karşı direnmek amacıyla Kuzey Avrupa'nın Protestan prensleriyle birleştiler. Sebepleri ne olursa olsun, sınırlar önemsenmedi ve savaş din adına yürütüldü. Bütün toplumlar, hangi ordu savaş alanında zafer kazanırsa, ona göre inançlarını değiştirmek zorunda kaldılar (Katolik Fransa'nın, Almanya'daki Katolik hakimiyet süresini azaltarak Avusturya'yı zayıflatmak amacıyla Protestan müttefiklerle taraf olması gibi çağdaş *Realpolitik* dönüşle birlikte). Bu din ve güç politikaları karışımı, savaşın alışılmamış bir vahşet içinde sürmesine yol açtı. Daha önce de belirtildiği gibi, bazı tahminlere göre, Otuz Yıl Sa-

vaşları sırasında Orta Avrupa nüfusunun yaklaşık yüzde otuzu öldürüldü.

Westphalia Anlaşması, bu katliama bir son verme yönündeki genel kararlılığı yansıtıyordu. Anlaşmanın temel amacı, (çağdaş terimlere göre) iç ve dış politikanın ya da (dönemin diliyle) inanç ve diplomasinin birleştirilmesine bir son vermekti. İmzala-yanların tümü *cujus regio, ejus religio* (hükümdar kim olursa, vatandaşlarının dinini o belirler) ilkesini benimsediler. Diğer ülkelerin hiçbiri bu sürece karışma hakkına sahip değildi. Böylece diğer devletlerin içişlerine müdahale etmeme kavramı doğdu; bu kav-ram bugün bir kenara bırakılma nedenine tam olarak karşıt bir nedenle geliştirilmişti. Bu, dönemin insan hakları sloganıydı; amacı yurt içindeki baskıları haklı göstermek değil, barışı ve sükûneti yeniden kurmaktı. O dönemin en kışkırtıcı sorunu Katolikler'le Protestanlar arasındaki bölünme olduğu için, Westphalia Anlaşması bir inancı taşıyan hükümdarların, farklı bir inanca sahip bir prens tarafından yönetilen dindaşlarını isyan etmeye kışkırtmalarını engellemeye çalışıyordu. Dinin, devletin yurt içinden çökertilmesi için bir bahane olmaktan çıkmasıyla, yurt içindeki sükûnetin ve böylece daha sevecen bir hükümetin geri geleceği beklentisi başlamıştır.

Bütüne bakıldığında, bu beklenti Avrupa sisteminin ulus devletlerin toplanması yönünde ilerlemesiyle birlikte, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda gerçekleşti. Diğer ülkelerin içişlerine müdahale etmeme doktrini, ülkelerin birbirleriyle kurdukları ilişkilerde gidişatı düzenleyen hükümdarlık ve uluslararası hukuk fikirleriyle birlikte, kilit taşlardan biri haline geldi. Bu, savaşları önlemedi ancak savaşların kapsamını sınırlandırdı. Aslında yirminci yüzyılda demokrasilerin, başta Komünizm olmak üzere totaliter ülkelere yönelik en büyük eleştirilerinden biri, onların köktenci hareketler ve yurtdışından kontrol edilen partilerle, başka bir deyişle dini savaşların değer ve inanç sisteminin geri dönüşüyle, var olan hükümetlerin otoritesini sarsarak uluslararası düzenin kurallarını sistemli bir biçimde ihlal etmeleriydi.

Westphalia Anlaşması'nı temel alan uluslararası sistemin, ülkeler arasıdaki şiddet, yani savaş sorununa verecek bir yanıtı vardı; ancak iç savaşlardan, etnik çatışmalardan ve günümüzde insan hakları ihlalleri adı verilen durumlardan kaynaklanan ülkelerin *içindeki* şiddete sunduğu hiçbir çözüm yoktu. Uluslararası sistem, barış sorunuyla uğraşmış, adaleti ise ülke içindeki kurumlara bırakmıştı. Çağdaş insan hakları eylemcileri bunun tam tersini sa-

vunmaktadır. Onlara göre, barış kendiliğinden adaletten doğar ve ulus devletin ya da belki herhangi bir devletin, adaleti sağlayacağına güvenilemez; devlet emrin mutlaka işlemesi için güç kullanmaya yetkili bir çeşit milletler üstü otoritenin altına yerleştirilmelidir. Bütün olarak bakıldığında, insan hakları eylemcileri, hukukçulara devlet adamlarına güvendiklerinden daha çok güvenirler. Westphalia ilkelerinin savunucuları ise, devlet adamlarına hukukçulardan daha çok güvenir.

AMERİKAN GELENEĞİ

Birleşmiş Milletler, Sovyetler Birliği'nin çökertici müdahalesini en gürültücü biçimde eleştirenlerden biriydi. Ancak kendisi de, kendi yönetimindeki müdahale etmeme ilkesini hiçbir zaman tam olarak kabul etmedi. Kuşkusuz, cumhuriyetin ilk günlerinde Birleşik Devletler Kurucuları, Avrupa dengesinin ilkelerini kavradıklarını ve bu ilkelere saygı duyduklarını gösterdiler. Genellikle yükselen tarafın karşısında, ancak her ikisine de asla bağlanmadan, İngiltere ve Fransa arasında ileri geri giderek, Alexander Hamilton'ın kararını uyguladılar: "En soğuk çıkar hesapları" Amerikalıların, kendilerini hiç kimseye bağlamadan Avrupalı güçlere verdikleri desteği hafifletmelerini gerektirdi.[1] İngiltere Kabinesinden kaynaklanabilecek bir ifadesinde, Thomas Jefferson güç dengesi kuramının Amerikan biçimini şöyle dile getirmiştir: "Biz, Avrupa güçlerinin, kendi aralarında son derece dengeli ve karşı dengeli olmaları ve hepsinin kendi güvenlikleri için kendi ülkelerinde kalmasını gerektirecek biçimde, dünyanın diğer bölgelerini durgun bir sükûnet içinde bırakmaları yönünde özellikle dua etmeliyiz."[2]

Ancak Amerikan dış politikasının birçok açıdan Avrupalı güçleri andırdığı bu Hamilton aşamasında bile, bunun savunulma nedeni oldukça farklıydı: Amerikalılar, o zamanlarda şimdi de olduğu gibi, kendi milletlerinin temelde hükümdarların bencil tutkularını yansıttığını düşündükleri Eski Dünya ilkelerinden daha yüksek ilkelerle harekete geçtiği görüşündeydi. Buna karşıt olarak, Amerikan cumhuriyeti aydınlatılmış rasyonalizmin diktasına göre çalışıyormuş gibi görülüyordu; kaderi, daha az iyilikçi bir yönetim altında yaşamaya mecbur olan şanssız kişiler için bir model görevi görmekti. Bu nedenle, Amerika'nın eylemleri asla tümüyle bencil olamazdı; kendi doğası gereği, Amerika evrensel bir dava oluşturuyordu. 1804 yılında James Madison'ın da belirttiği gibi, "Birle-

şik Devletler'in, kendilerine olduğu kadar dünyaya da, bir hükümetin hüküm süren karmaşaya en azından karşı çıktığı bir örnek gösterme borcu vardır."[3]

Bu, evrensel davanın nereye kadar izleneceği sorusuna engel oluyordu. Eğer Amerika dünyanın umuduysa, bu umudun gerçekleştirilmesi için yurtdışında müdahalelerde bulunma yükümlülüğü bulunuyor muydu? Ve eğer yanıt olumluysa, Birleşik Devletler kendi gücünü uygularken Avrupa devletlerinin yönetiminde kınadığı pratik ikilemlerin aynılarıyla karşılaşmadan, uluslararası görevini nasıl takip edebilirdi?

Bu ikilem, 1821'de Osmanlı hakimiyetinden çıkıp bağımsızlık kazanmak için verilen Yunan mücadelesiyle "bir şeyler yapma" heyecanı dalgası yayıldığında, Yunanlıların özgürlüklerine kavuşturulmaları davasına Amerikan ilkelerinin uygulanması için biraz aciliyet kazandı. Dışişleri Bakanı John Quincy Adams, ikilemi hem dile getirdi, hem de sonraki yüzyılda Amerikan dış politikasına yol gösteren yıldız olacak şekilde, bu ikilemi çözdü:

> Özgürlük ve bağımsızlık bayrağı her nerede açılmışsa ya da açılacaksa, Amerika'nın kalbi, takdisi ve duaları orada olacaktır. Ancak Amerika, canavarları yok etmek amacıyla onları aramak için ülke dışına çıkmaz. Herkesin özgürlüğü ve bağımsızlığını gönülden dileyen bir ülkedir. Yalnızca kendisinin savunucusu ve kendi kendisinin doğruluğunu kanıtlayandır. Kendi sesinin desteğiyle ve kendi oluşturduğu örneğe duyulan sempatiyle genel davayı önerecektir. Yabancı bir bağımsızlığın bayrakları olsalar bile, kendi bayrakları dışındaki bayraklar altında yardım sağlayacak, özgürlüğün renklerini takınan ve bayraklarını zorla alan tüm çıkar ve entrika savaşlarında, bireysel para hırsında, kıskançlık ve tutkuda kurtuluş gücünün ötesinde karışacaktır.... Dünyanın diktatörü haline gelebilir. Artık asla kendi ruhunun hakimi olamayacaktır."[4]

Birleşik Devletler'in kendi özel görevini güç kullanarak empoze etmekten uzak durmasının en iyi yol olduğu konusunda ısrar eden Adams, Avrupa güç dengesine müdahale için ideolojik temeli bir kenara bıraktı. İki yıl sonra Başkan James Monroe Hamilton dış politikası (Batı Yarıküredeki Avrupa müdahalesi korkusu) için gereken nedenleri ortadan kaldırdı. Monroe, doktrininde cesurca Adams'ın Birleşik Devletler'in Avrupa meselelerine karışmaktan alıkonması önerisini, Batı Yarıkürenin tamamını kapsayacak şekilde tanımlanan Amerika'nın meselelerine karışmama yönünde Avrupa'yı uyarmak, böyle bir müdahalenin "huzurumuz ve güven-

liğimiz için tehlikeli" bir savaş sebebi sayılacağı şeklinde genişletti.[5]

Monroe Doktrini, iki Avrupa gücünü (İngiltere ve İspanya) Kuzey Amerika güç hesabından çıkardı. Doktrin Kuzey ve Güney Amerika'da imparatorluk rolünden vazgeçen İngiltere ile sözsüz bir anlaşmaya dayanırken, Latin Amerika'daki İspanyol imparatorluğu açıkça çöküyordu. Avrupa güç dengesinde yer alma zorunluluğundan kurtulmuş olan Birleşik Devletler, kendini açığa vuran misyoner rolünü geliştire-bilirdi.

Amerika yalnızlık içinde on dokuzuncu yüzyılın keyfini sürmeye başladı; devlet adamları, diğer toplumlara çelişkili görünen iki konunun ayrıntılarına indiler: Amerika'nın değerlerinin ve kurumlarının evrensel olarak uygulanabilir olduğu, ancak bununla birlikte, Amerika'nın dünyanın geri kalanıyla kapsamlı politik etkileşimlere girerek kendi içinde bunları arıtırsa, bu değerlerin ve kurumların yayılmasının daha kesin olacağı.

İlerlemeye tereddütsüz olarak inanma ve tarihin Amerikan deneyimini tanımlayan simge olan refaha, özgürlüğe ve adalete doğru sabit bir ilerleme olduğu ya da en azından olması gerektiği kanaati, Avrupa milletlerine tarihleri ve coğrafyaları tarafından empoze edilmiş trajediler ve uyarlamalar tarafından zayıf düşürülmemiş şekilde Aydınlanmanın iyimserliğini ifade ediyordu. Alexis de Tocqueville, *Amerika'da Demokrasi* adlı eserinde "Amerika'nın ataları onlara eşitlik ve özgürlük aşkını verdi; Tanrı ise onları sınırsız bir kıtaya yerleştirerek, eşit ve özgür kalmanın yollarını bahşetti," diye yazmıştı.[6] Yazar John Louis O'Sullivan, yaklaşık aynı dönemde bu güveni "ortaya koyulan kadar" tabiriyle özetlemişti.[7]

Yirminci yüzyılın başlarında Amerika'nın evrensel görevine olan inanç, uluslararası refahın anahtarının, Amerika'nın başarı öyküsü altında yatan ilerlemelerin dünyanın geri kalanına yayılması yönünde gelişti. Yirminci yüzyıla girerken, William Jennings Bryan, Birleşik Devletler'i "kademeli ancak emin bir şekilde dünyanın ilerleyişindeki en üstün ahlaki etmen ve dünyadaki açmazların arabulucusu olarak kabul edilmiş bir cumhuriyet" olarak betimledi.[8]

Bu tutumları barındıran Birleşik Devletler, dünyanın geri kalanında yürütülen dış politikayı küçük görüyordu. Westphalia tarzı devlet sistemi ve gücün nihai yaptırım olarak kabulü kınanıyordu. Monroe Doktrini ile İspanya-Amerika Savaşı arasındaki dönemde,

dış politika (uygulamalarının ve stratejilerinin), Amerikan düşüncesinde çok küçük bir yere sahipti.

ROOSEWELT VE WILSON

İspanya-Amerika Savaşı'nın sona erişi, Amerika'nın Kurucularından bu yana güç dengesine uluslararası ilişkilerin belirleyici bir özelliği olarak yaklaşan Hamilton tarzı görüşü yeniden canlandıran ve bunu şekillendirmede etkin bir Amerikan rolü üstlenen ilk başkan Theodore Roosevelt'in yönetime gelişine rastladı. Roosevelt, kendinden önce gelenlerin tamamının ve kendinden sonra gelenlerinse çoğunun aksine, Birleşik Devletleri kurtarıcı bir dava yerine büyük bir güç, hatta potansiyel olarak en büyük güç olarak gördü. İngiltere'nin Avrupa'daki güç dengesini korumasına çok benzer biçimde, görevini Amerika'nın küresel dengeyi koruması olması şeklinde gören Roosevelt, Amerikan dış politika düşüncesinin geleneksel dindarlıklarının çoğu konusunda sabırsızdı. Roosevelt, uluslararası hukukun faydalı olduğu düşüncesini reddetti; milletlerin kendi güçleriyle koruyamadıkları şeyler, diğerleri tarafından korunamazdı. Dünya gündemine yeni girmiş olan silahsızlanma kavramını küçümsedi: "Arkasında güçle desteklenmeyen saf bir doğruluk, doğru yoldan ayrılmış güç kadar kötü, hatta daha da zarar vericidir."[9]

Kendine ait bir *Realpolitik* yürüten Roosevelt, Kore'nin kendisini savunmaktan aciz olduğu ve hiçbir devletin veya bir araya gelen devletlerin Kore'yi savunma riskini alma konusunda istekli olmadığı konularına dayanarak, 1908 yılında Japonya'nın Kore'yi işgalini kabullendi ve şunları söyledi:

> Kore kesinlikle Japonya'nındır. Kuşkusuz, anlaşmayla Kore'nin bağımsız kalması resmi olarak akde bağlanmıştır. Ancak Kore anlaşmayı uygulama konusunda çaresizdir ve herhangi başka bir devletin, Korelilerin kendileri için yapamadıklarını onlar adına yapma girişiminde bulunmaları söz konusu değildir."[10]

Roosevelt bu ruhla, Monroe Doktrinine "Roosevelt sonuçları" olarak bilinen, yalnızca Monroe Doktrininde belirtildiği gibi dış müdahalenin önlenmesi için değil, aynı zamanda, belki de her şeyin ötesinde, Birleşik Devletler'in ulusal çıkarlarını kanıtlamak ve savunmak için Amerika'nın Batı Yarıkürede müdahale hakkı olduğunu duyuran yaklaşımı geliştirdi. Roosevelt'in başkanlığı sırasında Birleşik Devletler Haiti'ye müdahalede bulundu; Pana-

ma'nın Kolombiya'dan ayrılmasına yol açan ve Panama Kanalının tamamlanması için temeli oluşturan bir devrimi destekledi; Dominik Cumhuriyeti'ni mali koruma altına aldı; 1906'da Küba'nın işgali için Amerikan birliklerini gönderdi.

Birleşik Devletler'in uluslararası sorumluluklarının yurttaşlıkla ilgili meziyetlerin uygulanmasıyla sınırlandırılamayacağına ikna olan Roosevelt, ülkeyi küresel dengenin yönetimine sokmaya başladı. Japonya ve Rusya 1904 yılında savaşa girdiklerinde, çağdaş ölçütlerin saldırgan olarak damgalayacağı Japonya'yı suçlamadı; çünkü olası bir Rus galibiyetinin, Rusya'nın Asya'ya hakim olmasına ve böylece küresel güç dengesini tehdit etmesine neden olabileceğinden korktu. Ancak bu jeopolitik endişesini, Rusya'ya karşı ahlaki bir haçlı seferine de dönüştürmedi. Bunun yerine güç dengesinin kurallarını uygulayan Roosevelt, Rusya'nın zayıf düşmesini istemesine karşın, Rusya'nın aldığı yenilgiyi, Japonların Rusların yerini alabileceği bir boyuta taşımaya direndi. Bu nedenle, savaşan tarafların temsilcilerini Oyster Bay, New York'taki evine davet ederek, burada arabuluculuk yaptı ve sonunda Portsmouth Anlaşması ile sorunu resmi olarak çözdü. Aynen İngiltere'nin Avrupa'daki dengeyi koruduğu gibi; bu anlaşma da Japonya'nın, arkasında İngiltere bulunduğu halde İmparatorluk Rusya'sını dengelediği ve Birleşik Devletler'in Asya'da iki taraf arasındaki nihai dengeyi koruduğu bir Asya güç dengesi öncülüne dayanıyordu.

Aynı jeopolitik yaklaşım, Roosevelt'in Birinci Dünya Savaşına yönelik tutumunu da belirlemişti. O tarihte görevde olmayan Roosevelt, göreve getirilen başkan Woodrow Wilson'un bunu yapma gereğini kabul etmesinden çok önce, İngiltere ve Fransa'nın tarafında müdahaleyi savundu. Roosevelt, galip bir Almanya'nın Batı Yarıkürenin işlerine karışmasından ve Alman galibiyeti söz konusu olduğunda, İngiliz donanmasının oluşturduğu kalkanı kaybetmesinden korkuyordu. Roosevelt görevinin başında olmuş olsaydı, büyük olasılıkla Portsmouth Anlaşması'na benzer bir anlaşma yolu arardı. Almanya'nın Avrupa'ya hakim olma kapasitesini azaltmaya çalışırken, bir yandan da onu yeni güç dengesinde bir bileşen olarak tutmaya çalışırdı. Düşman devletlerin hükümetlerini yok etme ya da hür irade gibi ilkelere dayanarak politik sınırları yeniden oluşturma girişimleri olmazdı.

Ancak Roosevelt görev başında değildi; bunun yerine dümenin başında tamamen farklı bir düşünce yapısına sahip, fikirleri yirminci yüzyılın kalanı boyunca Amerikan dış politikasının kavramsal esaslarını şekillendirecek bir başkan duruyordu. Woodrow

Wilson, Amerika'nın tarihi deneyimine Avrupa dengesinden çok daha uygun birtakım ilkelerle Birleşik Devletler'i savaşa soktu. Bir devletin güç dengesi sisteminde yer alması için, tek başına üstesinden gelemeyeceği gerçek bir tehditle karşı karşıya olduğuna inanması gerekir. Ancak 1914'te Amerikan halkı, mevcut Avrupa dengesinde oluşabilecek herhangi bir değişikliğin Amerika'nın güvenliğini tehdit edeceğine inandırılamıyordu. Tarih Roosevelt'i Amerikan dış politikasının nihai güçlüğü hakkında çok daha ileri görüşlü olarak görme eğilimde olsa da, Wilson'un görüşleri hakimdi; çünkü yabancıların kulaklarına her ne kadar radikal ve cüretkar gelirse gelsin, Amerika'nın bir yüzyıl süren yalnızlığı sırasında parlatılan gerçeklerin küresel olarak uygulanmasını temsil ediyorlardı.

Wilson'un I. Dünya Savaşının çıkışına gösterdiği ilk tepki, geleneksel olarak tecritçi bir tepkiydi. Wilson, 8 Aralık 1914'te Roosevelt'in Amerika'nın silahlı kuvvetlerini artırma yönündeki çağrısını reddetti, çünkü Avrupa'daki büyük yangının "sebepleri, bize dokunmayan, varlığı bize dostluk ve tarafsız hizmet fırsatları sunan" bir savaşı içeriyordu.[11]

İki buçuk yıl sonra Wilson Birleşik Devletler'i savaşa sokmaya karar verdi; ancak bunu, Roosevelt'in yapacağı şekilde, Avrupa güç dengesini korumak ve güçlendirmek olarak yapmadı. Wilson bunun yerine güç dengesini ve Westphalia tarzı sistemi tamamen ortadan kaldırmaya koyuldu. Amerika'nın savaşa girmesinden üç ay önce 22 Ocak 1917 tarihinde Wilson kabul edilebilir tek sonucun aşağıdaki gibi olacağını bildirdi:

> Gelecekteki dünya barışının ve politikasının bağlı olduğu soru şudur: Şu andaki savaş adil ve emin bir barışa yönelik bir mücadele mi, yoksa yeni bir güç dengesi için mi yapılıyor?... Bir güç dengesi değil, bir güç topluluğu olmalıdır; örgütlenmiş rekabet değil, örgütlenmiş ortak barış olmalıdır.[12]

Amerika'nın savaşa girişi, Amerika'nın büyüyen rolü nedeniyle dünyanın geri kalanı için de Amerikan dış politikasının sığınma anına dönüştü. Westphalia tarzı uluslararası anlaşmanın bir yüzyıl boyunca kınanmasının ardından, Birleşik Devletler onu yeniden kurmak için bir fırsat olduğunu gördü. Uluslararası arenada dolaşan Amerika, yalnızca kendi ulusal çıkarlarının peşindeki birçok devletten biri olma rolünü reddetti. Wilson doktrininde saklı olan anlam, Birleşik Devletler'i diğer ülkelerle aynı ahlaki esasa yerleş-

tirecek bir ahlaki eşitlik türünün reddedilmesiydi. Wilson'a göre, Amerika'nın savaşa girmesi için tek geçerli neden, Amerikan misyonunun kendi görüşüne göre daha yüksek bir etik düzlemde olacağı bir dünya yaratmaktı. Birleşik Devletler, sonunda büyük uluslararası oyuna katılacaktı, ancak bunu yalnızca kuralları yeniden yazacağı bir konumda yapacaktı. Wilson'un savaşın amacını şu bin yıllık terimlerle tanımlama nedeni buydu:

> Böylece dünyanın nihai barışı için savaşmaktan dolayı mutluyuz.... Dünya demokrasi için emin bir yer haline getirilmelidir. Dünya barışı, politik özgürlüğün sınanmış temelleri üzerine kurulmalıdır.[15]

Ulusal çıkar düşüncesini bir "ulusal bencillik standardı" olarak reddeden Wilson, yeni bir ölçüt ortaya sürdü:

> Bu çağ ... sorulacak tek sorunun şu olacağı yeni bir düzeni gerektirmektedir: Bu doğru mu? Bu adil mi? Bu insanoğlunun çıkarına mı?[14]

Sonraki Amerikan dış politikasının üç temel konusu, Wilson tarafından belirlenmişti. Bunların ilki olan uyum, uluslararası ilişkilerin doğal düzenidir; tarihte onu bozan konulara ne güvenilebilir, ne de bu konular önemlidir ve George Kennan'ın daha sonra Wilson taraftarlığını açıkladığı gibi, "uluslararası şiddetin sıkıntısını yaşamayan, düzenli bir dünya arzusunun ardında ikinci sırayı" almalıdır.[15]

İkinci olarak, değişikliğin güçle getirilmesi kabul olunamaz; dönüşümün tamamı, hukuka ya da hukuki prosedürlere benzer şeylere dayanan süreçlerle gerçekleşmelidir. Ve insanlara Tanrı tarafından kendi kaderlerini belirleme hakkı bahşedildiği için, devlet ulusal hür irade ve demokrasi üzerine kurulmalıdır.

Son olarak, Wilson'un görüşüne göre bu ilkeler üzerine kurulu herhangi bir devlet, asla savaşı seçmez; bu ölçütleri yerine getiremeyen devletler er ya da geç dünyayı anlaşmazlığa düşürecektir. Bu nedenle, dünyanın demokrasi için daha emin bir yer haline getirilmesi, ahlakın gerekliliği değil, öngörünün zorla kabul ettirilmesidir. Ve bu kuramda demokrasiler asla birbirleriyle savaşa girmedikleri için, insan yaşamının kalitesini artıran konulara yoğunlaşma lüksüne sahiptirler. Wilson'un kuramına göre demokrasilerin aslında evrensel değerlerin ilerlemesinden başka bir meşru çıkarı yoktur.

Günümüzdeki ironilerden biri, bu fikirlerin savunulmasının genellikle ülke dışında Amerika'nın egemenlik kurmak yönündeki büyük amaçları ve bir süper güç olarak etrafa ağırlığını koyma arzusu şeklinde yorumlanmasıdır. Aslında Amerikan modelinin dünyanın geri kalanına uygulanabilirliği, cumhuriyetin kurulmasından bu yana temel bir Amerika konusu olagelmiştir; Wilson'un buluşu, şimdiye dek "tepe üzerinde parıldayan bir şehir" olarak algılanan şeyin, diğerlerine ahlaki örnekle ilham kaynağı olarak, bu değerleri etkin bir dış politikayla yaymak için bir haçlı seferine dönüştürmekti. Rakipleri ona karşı gelmediler, çünkü Amerikan değerlerinin küresel ilgisinden şüphe duyuyorlardı. Bunun yerine, Amerika'nın evrensel misyonunun kaynaklarının yabancı maceralarla israf edilerek değil, yurt için kurumlarının geliştirilmesi yoluyla en iyi şekilde yerine getirileceğine inanarak, bu değerlerin nasıl uygulanacağı konusunda fikir ayrılığına düştüler.

1920'nin "tecritçileri", aslında James Monroe'nun başkanlığından sonraki on dokuzuncu yüzyıl Amerika'sının baskın Amerikan politikalarını dışa vuruyorlardı. Profesör Walter Russell Mead, Amerika'nın uzak ve gelişmemiş yerlerinden gelen ilk başkan ve çağdaş Demokratik partinin kurucusu olan Başkan Andrew Jackson'ın ardından, "Jackson taraftarları" olarak adlandırdı.[16] Amerika'nın Kurucuları, toprak sahibi olan yüksek toplumsal statüye sahip kişilerden ve uluslararası çıkarlara sahip bir ticari sınıftan oluşuyordu. Onlara, acemi Amerikan devletini korumak amacıyla Avrupa'daki güç dengesini kendi çıkarlarına kullanan Hamilton tarzı dış politika anlamlı geliyordu. Andrew Jackson, sırtını Avrupa'ya dönen ve batıya doğru yayılan bir Amerika'yı temsil etti. Öncülerin ve zaman zaman kentte, özellikle kasabalarda oturan orta ve işçi sınıfın görüşlerini savundu.

1920'lerde Jackson taraftarları ilk başta Wilsoncu taraftarlığına karşı çıktılar, İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş sırasında onunla taraf oldular ve Soğuk Savaş sona erdikten sonra önceki ilkelerine geri döndüler.

Wilson taraftarları, dünya işlerine etkin katılım yoluyla uluslararası sistemi yeniden kurmak istediler; Jackson taraftarlarının tamamı, açıkça ve doğrudan, Birleşik Devletler'in güvenliğini ya da değerlerini tehdit etmediği sürece Avrupa güç politikasının manevralarını görmezden geldiler. Ancak konu bir kez bu şekilde tanımlanınca, Jackson taraftarları amansız bir düşmana dönüşeceklerdi. 1930'da Wilson taraftarları uluslararası yasa ya da insan hakları ihlalleriyle bir araya gelebilirlerdi; Almanya ve Japon-

ya'nın her ikisinin 1930'lardaki yönetimi Jackson taraftarlarını harekete geçirmedi. Aslında Jackson taraftarları, Franklin Roosevelt'in Avrupa'ya müdahale yönelişine her yönüyle karşı çıktılar. Ancak Pearl Harbor'a saldırıldığında ve Amerikan güvenliğine doğrudan meydan okunduğunda, Wilson taraftarları ve Jackson taraftarları ortak bir amaçta birleştiler. Nazizmin yok edilmesi ve Almanya ile Japonya'nın koşulsuz teslim olmasının kabul edilebilir yegane sonuçlar olduğu konusunda hemfikirdiler. Ve Birinci Dünya Savaşın-dan sonra, Wilson Avrupalı müttefiklerinin görüşlerini ve çıkarlarını hesaba katmak zorunda kalırken; İkinci Dünya Savaşının sonunda Birleşik Devletler o kadar baskın durumdaydı ki, Başkan Franklin Roosevelt ve Harry Truman, Birleşmiş Milletler'i oluşturma süre-cinde uluslararası ortamı Amerikan ilkelerine (ortak güvenlik, ulusal hür irade ve sömürgelerden çekilme) göre şekillendirme özgürlüğüne sahip oldular.

1941 yılının Ocak ayında, Roosevelt "dünyanın her yerinde" Amerikan politikasının hedefleri olarak Dört Özgürlük (konuşma ve din özgürlüğü, yoksulluk ve korkudan kurtulma özgürlüğü) ilan etti. Başka bir deyişle Birleşik Devletler, John Quincy Adams'ın uyardığı her yerdeki özgür insanların savunucusu ve koruyucusu olma giysisini giydi. On dokuzuncu yüz-yıldaki Amerikan tecritçiliğini besleyen özellikler, yirminci yüzyıldaki kurtarıcı küreselciliğini besliyordu.

Birleşik Devletler, 1947'de Truman Doktrininde Yunanistan ve Türkiye'nin; 1949'da Batı Avrupa'nın tamamının; sonraki on yılda ise dünyanın geri kalanının çoğunun savunmasını resmi veya dolaylı olarak üstlendi. Ve bu rolü eşsiz bir Amerikan tutumu olarak savundu.

1953'te Soğuk Savaşın tırmandığı sıralarda, Dışişleri Bakanı John Foster Dulles, Ulusal Harp Akademisi'nde bir mezuniyet töreninde ahlaki, hatta ruhsal açıdan Amerika'nın rolünü anlattı. Birleşik Devletler'in varlığı gereği despotizme yönelik bir tehdit olduğu konusunda ısrar etti:

> Burada ruhsal, düşünsel ve maddi zenginlik içeren, dünyanın henüz görmediği bir yer oluşturduk. Her insanın hayali olan şeyi yakaladık ve her yerde "Büyük Amerikan tecrübesi" olarak bilinir hale geldik. Bizim özgür toplumumuz tüm despotlar için bir tehdit unsuru oldu, çünkü insanların daha büyük fırsatlara ve daha çok vakara duydukları açlığın nasıl karşılanacağını gösterdik.[17]

Jackson taraftarları ile Wilson taraftarları arasındaki ittifak Soğuk Savaş boyunca sürdü. Başkan John F. Kennedy, Amerika'nın hedefini "yalnızca Amerikalılar için değil, tüm insanlar için barış; yalnızca şimdi değil, her zaman barış" olarak doğruladı.[18] Ve Lyndon Johnson, Güney Vietnam'daki Komünistlerin yönetimi ele geçirmelerini önlemeye çalışırken ulusal bir çıkarı değil, ahlaki bir görevi yerine getirdiği konusunda ısrar etti, çünkü kendinden önce başkalarını düşünmek, Amerikan politikasının temelini oluşturuyordu:

> Özgürlüklerini savunmamız için yardımımızı isteyen Güney Asya'daki herkese bu yardımı sağlayacağız.
> Bu bölgede imrendiğimiz, aradığımız hiçbir şey yok; toprak, askeri pozisyon, politik tutku aramıyoruz. Bizim yegane arzumuz, bizim yegane kararlılığımız, Güney Asya halklarının kendi kaderlerini istedikleri yönde çizebilmek üzere barış içinde yaşamaları.[19]

Misyonerce bir gayret ve tekbenciliğin birleşimi (dünyaya başka bir şekilde bakmayı dahi düşünme becerisinden yoksun olarak), Birleşik Devletler'i Vietnam'a iten vahim bir küresel ve misyoner güç bileşimi meydana getirdi. Amerika, üşengeç Bao Dai'i zayıflatıp, ardından ondan sonra gelen Ngo Dinh Diem'i Amerika'nın seçtiği bir askeri cunta ile değiştirerek, bir anda hükümeti en üstten yeniden oluşturmaya ve Amerikan tarzı demokrasi ve kapitalizmi neredeyse orta sınıfı olmayan ve özerklikle ilgili hiçbir deneyimi bulunmayan bir ülkede desteklemeye girişti. Kendi içinde anıtsal olan bu görevler, Laos ve Kamboçya gibi komşu ülkelerdeki sığınaklar ve korunmamış tedarik hatlarına katlanılarak, acımasız bir gerilla isyanının ve Kuzeyden gelen işgalin ortasında gerçekleştirildi.

Sonuçta ortaya çıkan yıkım, Amerika'nın dış politikaya yönelik tarihsel yaklaşımının şu kollarını düzenleyememesiyle birleşti: Evrensel ilkelerin, yüce amaçlara yavaş yavaş ulaşmaya izin veren bir bölgenin pratik gereklilikleriyle nasıl uzlaştırılacağı; savaşın potasında mutlak ahlaki özdeyişlerin, durumlara bağlı olarak güç yoluyla gerçekleştirilmesiyle nasıl ilişkilendirileceği.

Düş kırıklıklarının kurbanlarından biri, Wilson taraftarlarıyla Jackson taraftarlarının oluşturduğu koalisyonu temel alan ulusal oybirliğiydi. Wilson taraftarları özgürlük, refah ve Amerikan kurumsal düzenini teşvik etme amacının hayali olduğunu fark ettiler ve daha kısıtlı, belki de daha ulaşılabilir hedefler için savaşmamayı seçerek acı bir savaşın ortasında çabalarından vazgeçtiler.

Wilson taraftarlarının köktenci kanadı, temel bir kusurun Birleşik Devletler'i Hindiçin'e çekmesi gibi, Amerikan idealizminin çok fazla yükseği hedeflediği sonucunu çıkardılar. Bu kusuru kökünden söküp çıkarmak için, Amerika'nın savaş sonrası politikasına rehberlik eden ilkelere tüm kaynaklarıyla saldırmaya giriştiler.

Öte yandan Jackson taraftarları, ilkelerinin nihai geçerliliği konusundaki ısrarlarını sürdüreceklerdi. Ancak Hindiçin'deki savaş uğrunda savaşmaya değer olsaydı, kazanılması gerekiyordu ve eğer kazanılmadıysa, o zaman vazgeçilmesi gerekiyordu. Jackson taraftarlarının sınırlı savaş diye bir kategorisi yoktu. Ne Wilson, ne de Jackson taraftarlarının hiçbiri, güvenliğin hâlâ çok fazla Amerika'nın sözüne bağlı olduğu durumda Amerika'nın Soğuk Savaş ortamındaki güvenilirliğini korumak için tasarlanmış kademeli bir kurtarmayı desteklemeye istekli değillerdi.

Bu tarihi fikir birliği enkazının ortasında, Amerika'nın dış politikasını yürütmek Richard Nixon'a kaldı. Wilson'un hayranlarından olan Nixon, Wilson'un masasının Oval Ofise yerleştirilmesini bile istemişti; ancak bir karışıklık nedeniyle ya da bürokratik kötü niyetin bir sonucu olarak, kendisine Grant'in ikinci başkan yardımcısı Henry Wilson'un masası verilmişti. (Kabine Odasına, doğru Wilson portresini asmayı başardı.) Ancak yaşamının büyük bir bölü-münde uluslararası politika çalışmış olan Nixon, tek bir formülün tüm tarihi açıklayabileceğini veya mevcut uluslararası sorunların tek bir stratejiyle çözülebileceğini kabul etmiyordu. Aşırı Wilson taraftarlığının bizi Hindiçin'de çamura sapladığına ikna olmuş ve Jackson taraftarlarının artık orada elde kalanlar için savaşmaya istekli olmadıklarının farkında olan Nixon, Amerikan dış politikasını Hamilton tarzı köklerine döndürerek ve önceliği ulusal çıkarlara vererek Amerikan halkını canlandırmaya çalıştı.

Yine de silah denetimi anlaşmaları, Sovyetler Birliği'nden Yahudi göçünün desteklenmesi ve Ortadoğu'daki barış sürecinin başlatılması ve biyolojik savaşın yasaklanması yönünde uluslararası bir anlaşma yapılması gibi önlemler açısından Nixon'ın politikalarında güçlü bir Wilson etkisi vardı. Ancak Nixon'ın baskın konusu, baştan aşağı Amerika'nın politik çıkarları ve çıkarlarının becerileri ile ilişkilendirilmesiydi. "Bizim hedefimiz, ilk etapta, sağlam bir dış politikayla uzun vadede *çıkarlarımızı* desteklemektir," diye bilgi vermişti 1970'te Kongre'de. "Çıkarlarımız, vaatlerimizin etrafından dolaşmak

Nixon'ın politikası, görüşmelerle sağlanan Vietnam'dan çıkış, Çin'e açılma, Berlin anlaşması, birçok konudaki görüşmeleri içe-

ren Sovyetler Birliği'ne yönelik politika ve Arap İsrail barış sürecinin başlatılması gibi kayda değer başarılara ulaştı. Klasik olarak Hamilton tarzı olmasına karşın, yüzyılın büyük bir kısmında Amerikan dış politikasının ana temasıyla uyumlu olması, onu haklı çıkaran neden olmuştur. Watergate Nixon'ı zayıf düşürdüğünde ve Vietnam'dan çıkılması bunun daha güvenli olduğunu gösterdiğinde, Amerika'nın değerlerinin küresel ilgisini doğrulamak için kurulan güdü kendisini güçlendirdi. Nixon ve Başkan Gerald Ford (ve onun Dışişleri Bakanı olarak ben), Wilson taraftarlarından gelen çok fazla güç yönelimli olma (aşırı gelenekçi ve eski dünyadan olmak yerine kullanılan ifade) ve Jackson taraftarlarından gelen aşırı uzlaştırıcı olma (politikayı birtakım karşılaşmalara dayandırma yönündeki istek-sizlik yerine kullanılan bir ifade) konularında gittikçe daha çok saldırıya maruz kaldık. Liberallerin bir kanadı, 1970 yılının başlarında taraf değiştirip yeni muhafazakarlık hareketini oluşturduğunda, Wilson taraftarları daha güçlü (Reagan taraftarı) bir biçimle yeniden ortaya çıktılar. Sovyetler'le girilen yarışın stratejik boyutunun yanı sıra, ahlaki bir boyuta da sahip olduğunu bize anımsattılar ve bu durumda uzlaşmak (ve tanım olarak Sovyetler Birliği'yle yapılan tüm görüşmeler) tehlikeliydi.

1974 yılında Amerikan dış politikasının yönetiminde beklenmedik bir değişiklik oldu. O zamana kadar Amerika'nın diğer ülkelerin yurtiçi politikalarını etkileme yönündeki girişimleri, gizli operasyonlar veya sessizce işleyen diplomasi yollarıyla gerçekleşiyordu. Diğer ülkelerin içişlerine resmi müdahale henüz Amerikan dış politikasının kabul edilmiş bir öğesi haline gelmemişti; hâlâ Westphalia'nın getirdiği tereddütler hakimdi. Bu nedenle Nixon yönetimi, Sovyet liderlere çağrıda bulunarak ve bir ülkenin göç politikasının hâlâ iç mesele olarak düşünüldüğünden, sessiz diplomasiyi kullanarak, Sovyetler Birliği'nden göç eden Yahudilerin sayısını artırmayı becerdi; bu rakam yılda binin altındayken, yılda yaklaşık otuz beş bine çıktı. 1974'te Kongre ilk kez Sovyetler Birliği'nden gelen Yahudi göçünün teşvik edilmesi amacıyla, bunu Amerikan dış politikasının resmi ve aleni bir parçası kılarak, yasa-maya ilişkin yaptırımlara başvurdu. Yaptırımların başlamasından birkaç yıl sonra Yahudi göçünün aslında yüzde 70 oranında *azalmasına* karşın yaptırımların devam etmesi, insan hakları adına alenen yapılan baskıya olan bağlılığın ne denli güçlü hale geldiğini ve Westphalia sisteminin diğer devletlerin meselelerine müdahale etmemeye ilişkin ilkelerinin ne ölçüde zayıfladığını gösterir.

O tarihten sonra, iç politika olarak düşünülen şeylere yapılan müdahale gittikçe daha revaçta olmuştur. 1975 yılının Ağustos ayında, Avrupa İşbirliği ve Güvenlik Konferansının Son Yasası, insan haklarının desteklenmesini, anlaşmaya imza atan devletlerin uluslararası yükümlülüğü olarak belirlemiştir. Başkan Ford, kapanış oturumunda yaptığı konuşmada "Amerikan halkının ve hükümetinin insan haklarına ve temel özgürlüklere olan derin bağlılığını" vurgulayarak, Sovyetler Birliği'ne açıkça meydan okumuştur.[21]

Başkan Jimmy Carter, bu temel Wilson taraftarlığını daha da güçlü biçimde doğrulamıştır: "Barışın, serbestinin, bireysel özgürlüğün, temel insan haklarının peşinde olan milletler için yol gösterici bir ışık olmalıyız."[22] Başkan Ronald Reagan, aynı ilkeleri daha da iddialı bir biçimde vurgulamıştır:

> Amerika'nın dünyadaki liderliğinin bize verilmiş olması, gücümüzden ve serbest seçimler, özgür basın, din seçme özgürlüğü, serbest ticaret sendikaları ve hepsinin ötesinde bireysel özgürlükle devletin keyfî gücünün reddedilmesi özgürlüğü gibi toplum olarak bizi yönlendiren değerlerden kaynaklanır. Bu değerler gücümüzün temellerini oluşturur.[23]

Reagan yönetimi, Amerikan düşüncesinin üç uzantısının, yani Amerika'nın olağanüstülüğünün Wilson tarzı ifadesinin, Jackson taraftarlarını canlandırmak için saldırgan ideolojiye ("Kötü İmparatorluk") karşı verilen savaşımın ve Nixon'un Hamilton tarzı taktiklerinin bir sentezinden oluşuyordu. Amerika'nın benzersiz ahlaki yükümlülüğünün çağrışımları, ulusal çıkarların makul bir değerlendirmesiyle birleştirilmişti. Kongre, 1970'lerde Amerikan dış yardımını, gittikçe daha fazla yardım alanların insan haklarını kabul etmeleri koşuluna bağladı. 1980'lerde insan hakları hedeflerine ulaşma çabasında yaptırımlar uygulamaya başladı ve bugün onlarca millet bu yaptırımlara konu olmaktadır. Bunlar arasında en başarılı ve şimdiye kadar açıkça başarılı olmuş tek örnek, 1986'da Kongre'den geçirilen Güney Afrika'ya yönelik ekonomik ambargoydu.

YENİ MÜDAHALECİLİK

John Quincy Adams'ın Birleşik Devletler'in, insan haklarının Amerikan dış politikasının ana hedeflerinden biri haline gelene

kadar teşvik edilmesi noktasında kendi erdemlerini kendi topraklarında uygula-yarak yurtdışında demokrasinin yayılmasına en iyi şekilde yardımcı olacağı şeklindeki önermesinde, son değişim Clinton yönetimi sırasında meydana geldi. Bill Clinton Soğuk Savaş sonrası dönemin ilk başkanıydı; aktivist politik deneyimi, Vietnam'ı protesto etme hareketlerinde bir eylemci olarak gerçekleşmiş ilk başkandı ve bu hareketin dayanak noktalarını Amerikan dış politikasına aşıladı. Gücün rolüne güvenmeyen ve denge kavramının kendisine düşman (bunun "Eski Tarz Düşünce" olduğunu düşünüyordu) olan Clinton, kendinden önce gelenler stratejik etkenlere aşırı ilgi göstererek Soğuk Savaşa katkıda bulunmuşlar gibi davrandı. Bunun sonucu olarak, Clinton'un yurtdışındaki konuşmalarının başlıca konularından biri, Amerika'yı Soğuk Savaşa dahil ettikleri için onları suçlayarak, Amerika'nın iddia konusu ahlaki ihlalleri için dilediği bir özürdü.[25]

Ancak Soğuk Savaş Birleşik Devletler tarafından icat edilmemişti; her iki tarafın Bill Clinton'dan önceki dokuz yöneticisi arasından ciddi baylar ve bayanlar, ülkelerinin ve genel olarak özgür insanların temel güvenliğini ve değerlerini etkileyen bir mücadeleye giriştiklerini düşünüyorlardı (ve buna inanmak için geçerli nedenleri vardı). Dış politikadaki yeni dönem, tarihin reddedilmesiyle birlikte geleneksel güvenlik ve jeopolitik görüşlerinden dönülmesini getiriyordu. Yeni dönem, Amerika'nın hatalarının Soğuk Savaşa katkıda bulunan nedenlerden biri olduğunu açıkça ileri sürerek, uluslararası gerilimlerin çoğunun köken olarak toplumsal olduğuna işaret ederek ve bu nedenle diplomasinin yumuşak, yani stratejik olmayan konularına yoğunlaşarak, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yarım yüzyıl boyunca elde edilenlerin çoğunu açık bir şekilde küçümsediğini

Soğuk Savaşta kazanılan zafer, onu küresel bir zaferciliğe dönüştürecek şekilde, başka gruplarda bile bu kendinden hoşnut olma duygusunu teşvik etti. Bu dönemde, Birleşik Devletler'in en uygun politik ve ekonomik sisteme gelmesi dolayısıyla, dünyanın geri kalanı için en iyi, aslında tek uygulanabilir seçenek Amerikan tarzı politik ve ekonomik esasların benimsenmesiydi. Soğuk Savaşın ve Birleşik Devletler'e alternatif olabilecek başka bir güç merkezinin yokluğunda, "tarihin sonu" kuramı önemli ölçüde inandırıcılık kazandı. İdeolojik mücadeleler ilk kez ve tamamen sona ermiş olabilirdi; dünyanın tamamı Amerikan ekonomik ve politik sistemlerinin çeşitlemelerini benimsiyordu. Rekabet temel olarak bu hedefe ulaşma hızıyla ilişki olduğunda anlamlıydı.[26] Ayrıca

1997'de yaşanan Asya mali krizi, Batı'nın elde ettiği zafere fazladan enerji kattı.

Bu süreçte, Amerikan dış politikası gittikçe iç politika tarafından yönlendirilir duruma geldi. Dış ülkelerin üzerindeki baskı risk oluşturmuyor gibi göründüğünde, Amerikan iç önceliklerinin dış politikanın hedefleri olarak kanunlaştırılması yönünde giderek genişleyen bir anlayış vardır. Çin ticareti hakkındaki sınırlandırmaları güçlü bir şekilde destekleyen Kaliforniya Temsilcisi Nancy Pelosi'nin yaptığı bir açıklama, Kongre'nin yeni uygulamasını gösteren örneklerden biridir. Yönetiminin başlangıç zamanlarında, Clinton bir yıl içinde insan hakları konusunda gösterdikleri ilerlemelere bağlı olarak, Çin'e En Çok Tercih Edilen Ülke statüsünü verdiğinde Nancy Pelosi şunları söylemişti:

> Bu on iki ayın sonunda Çin'de basın özgürlüğü olursa ve diğer insan hakları koşulları yerine getirilirse, umarım o zaman Kongre'nin diğer üyelerinin sorunlarının bazılarını çözmeye başlayabiliriz.[27]

Westphalia tarzı müdahalede bulunmama görüşünün çöküşünü, hiçbir şey, Çin tarihinde beş bin yıldır asla yer almamış konuşma ve basın özgürlüğü önerisinin, tek taraflı birtakım Amerikan talepleriyle başlangıçtaki on iki aylık bölümde Amerikan Kongresi yasaması yoluyla getirilebileceği savından daha iyi gösteremez.

Kongrenin bu türden ifadeleri bir sapma değildi; Amerikan (ve daha sonra Batı Avrupa) kamuoyunun şimdiye kadarki en yaygın konusunun dile getirilme-siydi. Daha sonra Dışişleri Bakan Yardımcısı olan Strobe Talbott, *Foreign Affairs*'ta 1996 yılının Kasım ayında bu konuyu ayrıntılarıyla ele almıştır:

> Gittikçe birbirine bağımlı hale gelen bir dünyada, Amerikalılar diğer ülkelerin kendilerini nasıl yönettiği ya da nasıl yanlış yönettiği konusunda büyüyen bir paya sahipler. Demokratik hükümet biçimlerini seçen milletler topluluğu büyüdükçe ve bu milletler birbirlerine yakınlaştıkça, Amerikalılar daha güvenli ve daha müreffeh olacaktır; çünkü demokrasileri kendi uluslararası taahhütlerini daha çok yerine getirmek isterken, terörizme daha az bulaşırlar, çevreye daha az zarar verirler ve birbirleriyle daha az savaşa girerler.
>
> Bu önerme, ulusal güvenlik mantığının enerji olarak desteklenmesi, teşvik edilmesi ve gerektiğinde demokrasinin diğer ülkelerde savunulması açısından özünü oluşturur.[28]

Yeni insani müdahale doktrinine göre, insani kaıiaatler Amerikan geleneğinin öyle bütüncül bir parçasıdır ki, bunların dünyanın herhangi bir yerinde doğru olduğunun kanıtlanması için devlet hazinesi, hatta son noktada insanların hayatları riske atılmalıdır. Şimdiye kadar başka hiçbir millet, Birleşik Devletler'deki ve müttefiklerindeki risk manevralarının dünya polisliğine dönüştüğü bu tür hedeflere ulaşamamıştır.

Kalıcı müdahale doktrinini doğrulayan ifadeler, NATO'nun Kosova'daki operasyonunun elde ettiği başarının kötü sonuçlarında özellikle açığa çıkmıştır. İngiliz Başbakanı Tony Blair, Kosova misyonunu, eskimiş geleneksel kavramların yerini alacak şekilde "ilerici" güçlerin dış politikada elde ettikleri bir zafer olarak ilan etmiştir:

> Bu savaş ... insanlığın ilerlemesi için gerekli temel bir ilke için yapılmıştır: Irkı, dini ya da doğduğu yere bakılmaksızın her insanın elinden alınamayacak olan zulüm görmeden yaşama hakkı vardır.[29]

Alman Başbakanı Gerhard Schroeder aynı noktayı daha da şiddetli bir biçimde belirtmiştir: "İttifak göstermiştir ki ... zayıf olanların, NATO'da insan hak-larını korumaya hazır ve istekli, güçlü bir dostu ve müttefiki vardır."[30] Başkan Clinton en kapsamlı formülü benimsemiştir:

> Birileri masum sivillerin peşinden gelip ırklarından, etnik kökenlerinen veya dinlerinden dolayı onları kitleler halinde öldürmeye çalışırsa, ister Afrika'da, ister Orta Avrupa'da, ister başka bir yerde yaşasın, dünya halklarına bunu durdurma gücümüz olduğunu, bunu sona erdireceğimizi söyleyebiliriz.[31]

Amerikan dış politikasında rekabet eden geleneklere karşı Wilson taraftarcılığının zafer kazanması Kasım 1998'den itibaren altı ay süren olaylarda çarpıcı bir biçimde gözler önüne serilmiştir. Jackson ve Hamilton standartlarıyla, Irak'ın oluşturduğu Körfez'e hakim olma tehdidi, Amerikan ulusal güvenliğine karşı büyük bir tehdit olarak algılanırdı. Aralık ayında Irak, Körfez Savaşı'nı sonlandıran ateşkes koşulları gereğince kitle imha silahları üretiminin önlenmesi için oraya Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nce yerleştirilmiş olan BM denetçilerini tahliye ettirdi. Bu, Irak'ın çoğu Amerika'nın müttefikleri olan ve hepsi de kaçınılmaz olarak endüstriyel demokrasilere petrol sağlayan komşularını tehdit etme konusundaki uzun vadeli kapasitesini yeniden diriltti.

Yine de, Amerika'nın tepkisi dört gün süren (sivillerin zarar görmesini kısıtlamak için) hava saldırılarıyla sınırlı kaldı ve bundan sonra, Irak'ın Güvenlik Konseyi çözümüne karşı gelmesi büyük ölçüde kabullenildi. Besbelli ortada bulunan varsayım, gerçekleşmesi halinde, Birleşik Devletler'in uzun vadeli sonuçlarla ilgilenece ğiydi; Körfez'deki Irak egemenliği riski, sürekli askeri harekatları haklı göstermek gibi ahlaki konuları içermiyordu.

Bunun aksine, üç ay sonra NATO, Kosova'nın geleneksel anlamda Amerikan güvenliğine karşı bir tehdit oluşturmamasına rağmen, temelde Kosova'da Sırplar'ın insan hakları ihlallerini durdurmak ve bu durumu tersine çevirmek için, Amerika'nın kışkırtmasıyla yetmiş sekiz gün boyunca Yugoslavya'yı aralıksız bombaladı. Batı'nın Balkanlar'daki dış politikasının baskın itici gücü Wilson ilkeleriydi.

Kosova, insan hakları ve insani değerler adına yürütülen birtakım müdahalelerin zirvesiydi. Amerikan ordusu ilk önce gıda dağıtmak, sonra sivil hükümet kurmak üzere Somali'de; halkı, hükümet darbesiyle başa gelmiş olan askeri hükümetten kurtarmak için Haiti'de; acımasız bir iç savaşı sonlandırmaya çalışmak için Bosna'da; aslında yetkiyi Sırbistan'dan alıp etnik olarak Arnavut olan halk çoğunluğuna kaydırmak için Kosova'da mevzilenmişti.

Bu dört askeri müdahale örneğinin (bunların üçü Clinton yönetimi tarafından başlatıldı) bazı ortak özellikleri vardır: Hiçbirisi, geleneksel olarak Amerikan ulusal çıkarları görüşünü yansıtmıyordu ve sonuçları hiçbir şekilde Amerikan güvenliğinin tarihi tanımını değiştirmeyecekti; bunlar, tartışmasız insan acısını (Bush başlangıçta Amerikan ordusunun açlık içindeki halka gıda dağıtması amacıyla Somali'ye müdahalede bulunmuştu) yatıştırmak üzere güçlü iç baskılara gösterilen tepkilerdi; müdahalenin risksiz olduğunu düşünülüyordu (Somali'de önemli yaralanma vakaları ortaya çıktığında, Amerikan kuvvetleri hızla geri çekilmişti). Müdahaleler, tarihi ortamları göz önünde

Kaçınılmaz şekilde, bu kadar geniş çaplı bir Wilson'culuk, Jackson'cıların 1920'lerde yaşadığı bölünmeye yol açtı. Reagan koalisyonunun Jackson'cı kanadı gemiden atladı ve dünyanın çok taraflı organizasyonu arayışına birlikte devam etmeyi reddetti. Senato, Ayrıntılı Nükleer Deneme Yasaklaması Anlaşması'nı onaylamayı reddetti; Uluslararası Ceza Mahkemesi onaylama konusunda isteksizdi ve Kosova'daki Birleşik Devletler güçlerinin kalıcı bir rolü olmasına kuşkuyla bakıyordu. İronik biçimde, Clinton'ın en iyi gerçekleştirebildiği Wilson ilkeleri, başkomutan

olarak emir verebilecekleriydi. Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması veya Amerika'nın Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) üyeliği gibi diğer iki partili başarılarının doğası Hamilton'cuydu.

Bu nedenle, 2000 yılı başkan seçimi kampanyası sırasında dış politika konusundaki ufak uyuşmazlığın Wilson'culuk ve Jackson'culuk arasındaki çatlakla ilgili olması şaşırtıcı değildir. Clinton yönetimi çeşitli askeri müdahalelerinde, ulusal çıkar diktalarının ötesine geçmekle yükümlüydü. Ancak gerçekte olan, Clinton'ın en uçlardaki Wilson terimleriyle ulusal çıkarları yeniden tanımlama girişimiydi. İnsan haklarının ve insani değerlerin güç kullanarak da olsa savunulması, Amerikan ulusal çıkarının genel ilkesi olarak ilan edildi. Daha önce söz edilen *Foreign Affairs* makalesinde, Devlet Bakanı Vekili Strobe Talbott, "diğer ülkelerdeki" demokrasinin desteklenmesi, teşviki ve savunulmasının, gerçekçiliğin mükemmel bir örneği olduğunu söylemiştir:

> Bazı gerçekçilerin Amerikan değerlerinin ve çıkarlarının birbirini güçlendirdiği imalarını çürütmenin temelidir.[32]

İNSANCIL MÜDAHALE VE ULUSAL ÇIKAR: DÖRT İLKE

İnsancıl müdahaleyi Amerikan dış politikasına en öncelikli konu olarak yerleştirmek için dört koşulun karşılanması gerekir: İlke evrensel olarak uygulanabilir olmalıdır; Amerika'nın ülke içi görüşü tarafından sürdürülebilir eylemlere yol açmalıdır; uluslararası toplulukta ses bulmalıdır; tarihi ortamla bir ilişkisi olmalıdır. Bütün bu koşullar artık genel olarak "çıkış stratejisi" denen ve bir kimsenin geçici bir sorunu mu düzelttiği, yoksa kalıcı bir bataklığa mı saplandığını belirleyen şeyle ilgilidir.

Bu koşullar, her şeyin ötesinde Birleşik Devletler'in basitçe koşulların sevk ettiği kararları haklı gösterdiğini mi, yoksa izlenebilecek genel bir strateji mi oluşturduğunu belirler. Eğer politika evrensel olarak uygulanabilir değilse (veya en azından öngörülen durumlarda büyük çoğunluk için uygulanabilir değilse), bu, dünyanın geri kalanına Amerikan egemenliğinin belirsiz bir uygulaması olarak ve zaman içinde bencil bir ikiyüzlülük olarak görünecektir. Eğer Amerika'nın görüşü eylemin gidişatını desteklemezse, başarısızlık Amerika'nın dünya düzeninin önemli bir üyesi olarak hizmet etme yönündeki isteğini yıkacaktır. Eğer uluslararası topluluk Amerikan hedeflerini takip etmezse, Birleşik Devletler ya zorla kabul ettirmeye ya da çekilmeye sürüklenecek-

tir. Eğer Amerika'nın eylemleri tarihi ortamı göz önünde bulundurmazsa, er ya da geç büyüyen yerel engeller veya yerel Amerikan birliğiyle uyumsuz bir güç seferberliği gereksinimi tarafından yenilgiye uğratılacaktır.

Açıkçası, Avrupa'yla birlikte veya tek başına, Birleşik Devletler, NATO liderlerinin Kosova'nın sert sonuçlarını savunduğu gibi, dünyadaki her yanlışı askeri güç uygulayarak düzeltecek konumda değildir. Ayrıca NATO koalisyonu liderleri uygulamada yüce bildirilerini biraz evrensel bir tavırla sergilemişlerdir. Yeni bir etnik dış politika oluşturulması sırasında, Rusya Çeçenistan'a yapısal olarak Kosova'daki Sırp eylemlerine benzer kısıtlama uyguladığında, aylar boyu utanç verici bir sessizliğe gömülmüşlerdir. Hem Kosova'da, hem de Çeçenistan'da, büyük bir ülke, insanlara karşı askeri baskı kullanarak farklı bir etnik kompozisyonun ve dini inancın bulunduğu bir yerde kendi konumunu sağlamlaştırmaya çabalıyordu. Rusya'nın Çeçenistan'daki eylemleri, her şeyin ötesinde, Sırbistan'ın Kosova'da yaptıklarından daha uzun sürmüş, daha büyük ölçekli olmuş ve daha çok ölümle sonuçlanmıştır.

Kosova operasyonunun evrensel bir örnek olduğunu iddia edenler, böyle bir zorlukla karşı karşıya kaldıklarında sessizliğe gömüldüler ve ülke içindeki baskı gruplarını sakinleştirmek için resmi önlemler aldılar. Umutsuz geri çekilmede, kurbanların etiketlerini değiştirerek teselli bulmaya çalıştılar. Böylece, Kosova'daki "özgürlük savaşçıları", hem resmi belgelerde, hem de medyanın gözünde Çeçenistan'da "asiler" ve "militanlar" oldu.

Afrika'yla ilgili yeni dış politika üzerine ilan edilen hedeflerden yan çizilmesi de buna benzerdir. Sierra Leone'deki yaygın cinayet ve tüyler ürpertici zulüm karşısında, Kosova operasyonuna katılanlar askeri olarak olaya dahil olmayı reddettiklerini ilan ettiler (Kosova'yla karşılaştırıldığında küçük bir kuvvetle bile hızla sona erdirilebilecek olan bir kıyım). Yine kayıpların boyutunun Kosova'yı aşmasına karşın, Sudan için veya Kafkasya'da da müdahale edilmemiştir.

Daha yakın bir incelemede, yeni etnik dış politikanın genel ilkesinin büyük ülkeler, onların müttefikleri veya güçlü yerel seçmenleri bulunan büyük demokratik ülkeler için uygulanmadığı görülür. Şu ana kadar bu politika, Avrupa'nın eşiğindeki küçük, önceden yaramaz olan bir ülkeyle ve büyük iç değişikliklerin

ortasında bulunan ve herhangi bir dış politika riski oluşturmaktan aciz olan Endonezya'yla sınırlı kalmıştır.

Bir dış politika ilkesinin uygulanabilirliğinin sınırları olması, kuşkusuz onun belirli durumlara uygun oluşunu geçersizleştirmez. Ancak Amerika'nın ahlaki ilkeyle günlük dış politika arasındaki farkı anlaması gereklidir. Ahlaki ilkeler evrenseldir ve değişmez. Dış politika koşullara bağlıdır; Bismarck'ın da belirttiği gibi, "olanaklının sanatıdır," "görecelinin bilimidir." Ahlaki ilkeler tarihi koşullarla ilgisi kurulmadan uygulandığında, bu genellikle acının iyileşmesine değil, artmasına yol açar. Ve eğer bu ilkeler ülke içi ve uluslararası koşullara uygulanırsa, Wilson'cuların sık sık kınamayla dile getirdikleri gibi, arzu edilen şey ulusal çıkar kavramıyla sınırlanır.

Bu nedenle, insancıl (veya başka) müdahalenin sınırlarını, kayıplarda ya da finansal özveride gereken bedeli ödemeye hazırlıklı olma derecesi belirler. Evrensel olan ya da olmayan bir müdahale doktrini, yalnızca halk tehlikede olan çıkarlarını elde edilecekleri haklı gösterdiğine ikna olursa sürdürülebilir. Somali'den Kosova'ya, 1990'ların evrensel insancıl müdahale örneklerinde eksik olan öğe tam olarak buydu. Amerikan kuvvetleri, kayıp vermeye başlar başlamaz Somali'den çekildi. Ve Kosova kampanyasının başından itibaren, NATO liderleri (Başbakan Tony Blair saygın bir istisnadır), karada savaşı tercih etmediklerini ilan ettiler (diğer bir deyişle, kayıp konusunda riske girmeyeceklerdi); bu Slobodan Miloseviç'i sürekli bombalamaya karşı dayanıklılığını ispat etmeye kışkırttı. Kayıp verme korkusu, bombalama kampanyasının bile yüksek yerlerde (on beş bin fit ve üzeri) yürütülmesine neden oldu. Batı demokrasilerinin, sonunda kendi ahlaki davranışları doğrultusunda risk almaları gerekti.

Üçüncü sav, uluslararası düzeni örgütleyen ilke haline gelmek için, bir kavramın uluslararası toplulukta genel kabul görmesi gerekir. Bunun nedeni, neredeyse kesin olarak uluslararası düzenin daha geniş kabul anlamına gelmesidir. Bu olmasa da bir ilke en büyük örgütleyici ilke olarak ortaya çıkabilir; ancak bunu zorla kabul ettirme yoluyla yapabilir. Bu daha önce olmuştur: bazı evresel dinler başlangıçta askeri fetihle yayılmış ve ancak daha sonra inanç malzemeleri halini almışlardır. Ve Amerikan İç Savaşı da dahil olmak üzere, politik sonuçlar için de doğrudur.

Birleşik Devletler tarafından 1990'larda yürütülen çeşitli askeri insancıl müdahaleler, değişen derecelerde uluslararası destek buldu. Somali çıkarması Birleşmiş Milletler Güvenlik Konse-

yi'nin oybirliğiyle aldığı karara dayanıyordu ve BM Genel Sekreteri'nin özel ricası üzerine gerçekleştirildi. Bu nedenle, askeri bir çözümüm tek taraflı olarak mı, uluslararası yaptırım olmaksızın yoksa devletlerin oluşturduğu bir grup tarafından mı getirileceği ilkesiyle ilgili sorular uyandırmadı. Görev, barışı korumaktan barış sağlamaya, tarafların kabul etmiş oldukları şeyi denetlemekten taraflar üzerinde güç kullanarak sonuca ulaşma çabasına döner dönmez, anlaşma bozuldu.

Haiti'deki insancıl müdahale, Amerika'nın çok taraflılığa olan bağlılığını sergileyecek yeni bir politikanın ifadesi olarak üstlenildi. Böylece Clinton yönetimi, Birleşmiş Milletler'i sivil hükümet kurmak üzere güç kullanımı için ikna etti ve iki hafta sonra 19 Eylül 1994 tarihinde Amerikan birliklerini BM güçlerinin bir parçası ve aynı zamanda yarıküre dışından unsurlar olarak gönderdi.

Bu çok taraflı müdahale, Amerika'nın (en azından yasal açıdan) Batı Yarıküreye yönelik tarihi politikasını tersine çeviren paradoksal bir etki uyandırdı. Monroe doktrininin ilanından batı Yarıküre'nin kolektif güvenlik sisteminin hazırlandığı 1947 Rio sözleşmesine ve o zamandan beri on yıllar boyunca her Amerikan yönetimi Yarıküre'nin problemlerinin oraya yerleşen Amerika halkları ve en uçta Birleşik Devletler tarafından çözüleceğini iddia ettiler.

Haiti göz önüne alındığında Clinton yönetimi tamamen güç kullanmaktan kaçındığı gibi özellikle bu amaç için tasarlanmış – Amerikan Devletleri Organizasyonundan– da kaçındı. Çünkü Yarıküre'nin diğer ulusları ekonomik ve diplomatik tedbirler için hazırlıklı olduklarından dolayı askeri müdahale olmayabilirdi.

Somali devletlerin çoğu için sorunun en büyük tanımının eşiğinde bulunduğu ve Haiti geleneksel Amerikan meselelerinin içinde bulunduğundan, bunların hiçbiri tam olarak kendilerini insancıl müdahalenin yeni ilkelerinin uygulanabilirliği üzerine genel sonuçlar çıkarmaya vermediler. Ancak durum Bosna ve Kosova açısından farklıydı. Bunlar Avrupa'daki huzursuzlukları işaret ediyordu; krizler, Nazi Tahribatı anılarının hâlâ canlı olduğu bir kıtada gerçekleşiyordu ve bu durum, Soğuk Savaş sırasında NATO'nun koruması altında bulunan bir ülkenin yıkılmasıyla sonuçlandı. Atlantik İttifakı devletlerinin Balkan savaşının acımasızlığına verdiği nevraljik tepki kaçınılmazdı.

Ancak iki durum aynı zamanda özde birbirinden farklıydı. Bosna, Yugoslavya'nın bölünmesinin ardından Birleşmiş Milletler

tarafından resmen tanınan bir ülkedeki iç savaşla ilgiliydi. Çatışma, çoğunu Sırplar'ın yaptığı korkunç bir zulmün ortaya çıkmasına neden oldu; ancak çatışma sona ermeden önce, Hırvatlar (teknik açıdan NATO ve BM tarafında olan) da kitlesel etnik temizliğe giriştiler. Müslümanlar geleneksel Balkan acımasızlığının standartlarını karşılayamadı. Tanınan Bosna hükümetinin talebi üzerine ve Birleşmiş Milletler'in desteğiyle gerçekleşen Bosna'daki NATO insancıl müdahalesinin askeri yüzü, ilke olarak yeni konular ortaya atmadı ve yeni hiçbir örnek oluşturmadı. Ve ulusal çıkar meselelerini önemsemek hakkındaki Amerikan ve demokratik bilincine saldıran bir şiddet ve zulüm düzeyi bulunmaktadır. Bosna'yla ilgili güçlükler müdahale yönünden değil, sonraki politik anlaşma (aşağıda ele alacağım) yönünden çıktı.

Tarihte Avusturya ve Osmanlı imparatorlukları arasında tampon görevi görmüş olan ve Avusturya İmparatorluğu'na 1908 yılında katılmış olan Bosna, yasal olarak hiçbir zaman Sırbistan'ın bir parçası olmamıştır; Kosova Sırbistan'ın ulusal kutsal bölgesiydi. Sırp bağımsızlık mücadelesi, burada Osmanlı İmparatorluğu'yla 1839 yılında yapılan feci bir savaşla başlamıştır. Kosova aslında Osmanlı İmparatorluğu'ndan 1912 yılına kadar alınmamıştır ve bundan sonra da Sırbistan'ın idari bir altbölümü haline gelmiştir. 1912 yılından önce Osmanlı yönetimi altında Müslüman azınlıklar (çoğu Arnavut) Kosova'da Sırp çoğunluk üzerinde egemen olmuştur. Sırbistan'ın 1912 yılındaki Balkan Savaşı'nın ardından burayı devralmasıyla, ilişki tersine dönmüştür; yalnızca Müslümanların intikam fırsatını kullandıkları Nazi işgali buna bir istisnadır.

Yirminci yüzyıl boyunca, Kosova'nın etnik kompozisyonu Arnavutlar nüfusun yüzde seksenini oluşturana kadar değişmeye devam etti. Başkan Tito 1974 yılında Kosova'ya özerklik vererek bir deney yapmasına karşın, karşılıklı kin hiçbir zaman yok olmadı. Slobodan Miloseviç, 1989 yılında kanlı Kosova savaşının altı yüzüncü yıldönümünde, Arnavut nüfusun Sırp nüfusa kötü muamelesini durdurmak için bunu yaptığını ilan ederek, bu deneye bir son verdi. Bu iddia gerçek olsun ya da olmasın, Bosna ve Kosova'daki etnik gruplar, birbirlerini ezmeye ancak şu dış güçler tarafından barış zorlandığında durdurmuşlardır: Osmanlı İmparatorluğu, Avusturya İmparatorluğu ve Tito. Bugün NATO bu gücü sağlamaktadır.

Kosova'nın statüsü, Bosna'nınkinden yasal olarak farklıydı. Bosna'da iç savaş, yaratılmak üzere olan devletteki politik gücün

üzerindeydi; bunun alternatifi, Bosna'nın üç etnik birime bölünmesiydi. Öte yandan, Kosova Yugoslav devletinin bir parçası olarak tanınıyordu ve statüsüne hiçbir zaman meydan okunmamıştı. NATO askeri harekatının hemen öncesinde, Başkan Clinton Sırplara yaptığı bir konuşmada mevcut BM politikasını yineledi: "NATO müttefikleri, Kosova'nın ülkenizin bir parçası olmasını destekliyor. Anlaşma, Kosova'daki insanların (Sırplarla Arnavutların) haklarını garantileyecektir."

Bu konuşmayla Başkan Clinton'ın Sırp hükümetini kabul etmeye zorladığı şey, NATO dışişleri bakanları tarafından yapılan, insancıl müdahale ilkesini görülmemiş bir şekilde zorlayan ve NATO için daha önce hiç düşünmediği bir görev tanımlayan olağandışı bir teklifti. Aslında bu, Kosova üzerinde NATO koruması ve NATO birlikleri için Yugoslav bölgesinden serbest geçiş talep eden bir ültimatomdu. Sözde Rambouillet teklifleri (teknik olarak Fransa ve İngiliz dışişleri bakanlarının başkanlığında, ancak esasen ABD Devlet Bakanı'nın desteğiyle Fransa'daki görüşmelerin yapıldığı şatonun adıyla anılır), Kosova'nın Yugoslavya içinde NATO koruması altında özerk olmasını ve KLA'nın (Kosova Kurtuluş Ordusu, Arnavut gerilla gücü) silahlarını NATO'ya devretmesini talep ediyordu. En büyük sorumluluk NATO'ya verilmişti; NATO on bin Sırp polisi ve bin beş yüz Sırp sınır koruması tarafından destekleniyordu. Üç yılın sonunda, Kosova'nın geleceğini bir seçim belirleyecekti.

NATO ültimatomunu motive eden insancıl güdüler saygıyı hak etmektedir. Ancak Sırp tarihini biraz bilen herkes Rambouillet tekliflerinin mutlaka savaşa yol açacağını anlardı. Osmanlı ve Avusturya imparatorluklarıyla savaşmış ve müttefiklerinin yardımı olmadan Hitler ve Stalin'e direnmiş bir ülke, asla dış birliklerin geçişine izin vermez ve tarihi açıdan kutsal bölgesini NATO'ya devretmezdi. Ayrıca KLA özerklik için mücadele eden sıradan politik bir hareket değildi. Stalinci Arnavut bir yönetici olan Enver Hoca'nın müritleri olarak işe koyulan KLA, 1998 yılında Clinton'ın Balkanlar'daki Özel Temsilcisi Büyükelçi Robert Gelbard tarafından "kuşkusuz terörist bir grup"[34] olarak tanımlanmıştı. KLA'nın hedefi bağımsız Kosova ve belki de mevcut Arnavutluk'u ve Makedonya'nın Arnavutluk bölümünü de içine alan daha büyük bir Arnavutluk'tu. Sırpları da içine alan çoğulcu ve çok etnik gruplu demokrasi, KLA topluluğu için kabul edilebilir bir kavram değildi.

Rambouillet ültimatomu verildiği sırada, çoktan üç yüz mülteci

ve yaklaşık iki bin kayıp yaratmış olan bir iç savaş kapıdaydı; ancak sistemli etnik temizlik henüz başlamamıştı. NATO bombalamasının başlamasının ardından televizyon ekranlarını dolduran mülteci kalabalığı, bu durumu hızlandıran nedenden çok NATO'nun eylemlerinin sonucuydu.

Ve bence (kuşkusuz bunu kanıtlamanın bir yolu olmamasına rağmen), istenilen sonuç olan Yugoslavya içindeki özerk Kosova (Kosova askeri operasyonlarının sonucu), daha az bedel ödeyerek ve daha az sarsıntıyla elde edilebilirdi.

Kuşkusuz, NATO müttefikleri eylemlerini belirsiz ve temelde doğru olmayan şu tarihi örneksemelerle haklı gösterdiler: İki dünya savaşının köklerinin Balkanlar'a dayandığı veya savaşın aslında Hitler benzeri tek bir figüre, yani Slobodan Miloseviç karşı olduğu gibi. Ancak İkinci Dünya Savaşı Balkanlar'da başlamamıştır; Birinci Dünya Savaşı da büyük güçlerin kendilerini Balkan kavgalarına bağlamaları sonucunda gelişmiştir. Ve Miloseviç, Orta ve Doğu Avrupa'daki diğer bütün Komünist otokratların sonunu tayin edenler gibi değildi. Miloseviç, en sonunda kendi halkı tarafından bir iç ayaklanmayla yerinden indirilen bir Balkan haydutuydu; Hitler değildi.

Pek çok kuşku bulunmasına karşın, televizyonda görüntülerin yayınlanmasından sonra ben Kosova operasyonunu destekledim; çünkü böyle büyük bir NATO girişiminin başarısızlığa uğramasının olabilecek en kötü sonucu doğuracağını hissettim. Ancak askeri başarı, NATO üyelerinin hâlâ tam diplomatik ilişki içinde bulunduğu ve yalnızca iki yıl önce NATO'nun Bosna üzerine bir anlaşmaya varmış olduğu bir devletin üyelikten çıkarılmasının talep edildiği NATO kararı karşısında duyduğum tedirginliği değiştirmedi. Rambouillet talepleri İttifak tarihinde bir dönüm noktasını belirler; çünkü bu talepler, her zaman birliklerini tümüyle savunmaya yönelik olarak gösteren bir grup devletin savaş konusundaki ısrarcılığı halini almıştır. Bu çok doğrudur, çünkü NATO Rusya'yı NATO'nun büyümesine ses çıkarmaması konusunda zorlarken sık sık kendi savunmacı doğasını vurgulamıştır.

Bir kimsenin ulusal egemenlik doktrininin demode olmaya başlaması hakkındaki görüşü ne olursa olsun, bir demokrasiler ittifakı tarafından bunun alenen önemsenmemesi ve saldırgan diplomasi, bu demokrasilerin Soğuk Savaş boyunca üzerinde ısrar ettikleri uluslararası normlardan kopmaya neden olmuştur. Sonuç olarak, kendi yeni etik dış politikalarını göklere çıkaran çeşitli müttefik liderlerin talepleri ve dünyanın geri kalanının büyük bir

çoğunluğu arasında dikkat çeken bir uçurum açılmıştır. Gelişmekte olan ülkeler genellikle insancıl müdahale doktrinini endüstriyel demokrasilerin yeni kolonici bir hegemonyayı sağlamlaştırma aracı şeklinde yorumlarlar. Çin benzer nedenlerle bunu reddetmiştir. Rusya Avrupa'daki askeri müdahale için NATO'ya açık çek vermekten korktu; Sırbistan'la tarihi bağları bulunuyordu.

Belki de en ilginç tepki, yeni yaklaşımın ilk çarpıcı bildirilerinin ardından ikinci kez düşünen Avrupalı müttefiklerinkidir. Evrensel ilkelerin savunucuları olarak kendilerini Kosova'ya atan Avrupalı müttefikler, kendi küstahlıklarının karşısında kısa zamanda geri çekilmişlerdir. Avrupalı ldierler gittikçe daha çok BM onayı almadan bir daha asla hareket etmemekten bahsetmektedirler. Ayrıca Güvenlik Konseyi'nin iki kalıcı üyesi olan Rusya ve Çin'in vetoları bulunduğu için, Kosova üzerinde hazırlandığı şekliyle insancıl müdahale doktrini bir paradoksa (fikir birliği arayışında evrensel bir ilkeye) dönüşmüştür

Bu şartlar altında, evrensel müdahalecilik doktrini zamanla insancıllık kavramına katkıda bulunabilir. Bir kez evrensel müdahale doktrini yayılırsa ve rekabet eden gerçekler birbirleriyle savaşmaya başlarlarsa, G.K. Chesterton'ın deyişiyle "faziletin çılgınlığı geçtiği" bir dünyayla karşı karşıya kalabiliriz.

İNSANCIL MÜDAHALE VE TARİHSEL BAĞLAMI

Herhangi bir dış politika doktrininin başarısı, onun gerçekleştirilmesi gereken tarihsel bağlamla olan uyumluluğuna bağlıdır. Kuşkusuz, içinde geliştiği tarihsel bağlamı safdışı bırakan büyük değişiklikler olmuştur. Ancak bu olaylar genellikle uzun sürelidir ve çok vahşidir. Politika geçmişin esiri haline gelmemelidir; ancak reform adına daha büyük acıları ve sonunda da karmaşayı davet etmeden, olası en büyük gelişmeyi hedeflemek için geçmişten yararlanmalıdır.

Amerika'nın (ve son zamanlarda Batı Avrupa'nın da) insancıl askeri müdahaleye olan yaklaşımına en büyük engel, bunun tarihsel veya kültürel bağlam göz önünde bulundurulmadan her durumda uygulanabilen evrensel bir buyruk şeklinde ortaya konmuş olmasıdır. Sonuç olarak, bu bölümde açıklanan 1990'ların çeşitli askeri müdahaleleri, sözde çıkış stratejileri (bu da insancıl askeri müdahalelerin evrenselliğinin sınırlarını tanımlamanın başka bir yoludur) hakkında bir tartışmaya yol açmıştır.

George H. W. Bush yönetimi, 1992 yılının Aralık ayında, Güvenlik Konseyi'nin oybirliğiyle "Birleşmiş Milletler'in insani refahı ve ulusal uzlaşmayı destekleyeceği güvenlik ortamını yaratmak" için görevlendirdiği BM Genel Sekreteri'nin açık talebi üzerine Somali'ye birlikler gönderdi. Bunun ardındaki itici güç insancıl ve Wilsoncu'ydu; Amerikan güvenliğini tehdit eden herhangi bir şey yoktu. Bu, yalnızca övgüye değer bir biçimde insan acısını dindirme amacı taşıyan bir politikaydı. Ancak bu özgün misyonun göz önünde bulundurmadığı şey, birliklerin gönderilmesini gerektiren koşulların, bu birliklerin ayrılmasına nasıl izin vereceğiydi.

Bu nedenle, Başkan Clinton yönetime geldikten sonra, BM Beyannamesinin 8. Maddesinin verdiği yetkiye dayanarak, bu misyon barışı koruma amacından barış oluşturmaya genişletildi. Bu, çekişen hiziplerin silahsızlandırılmasını ve ilgili Güvenlik Konseyi çözümünün sözcükleriyle "bölgesel kurumların yeniden kurulmasının ve tüm ülkenin sivil olarak yönetilmesinin"[35] gerçekleştirilmesini gerektiriyordu. Birleşik Devletler'in hedefi, BM Büyükelçisi Madeleine Albright tarafından şöyle tarif edilmiştir: "Sürece katılmalı ve bu ülkeyle insanlarının başarısız devlet kategorisinden kurtulup yükselen demokrasiye geçmelerine yardımcı olmalıyız."[36]

Ne yazık ki, Somali'de demokrasi olmasa da merkezi otorite kurma çabaları, Somali'nin bir ülke değil, bağımsızlık kazanmadan önce yarısı İtalya, diğer yarısı da İngiltere tarafından yönetilmiş olan bir savaşçı kabileler koleksiyonu olduğu tarihsel gerçeğiyle karşı karşıya geldi; ülke ortak bir koloni geçmişinden bile yoksundu. Bir kez devlet oluşturma gündeme geldikten sonra, Somali müdahalesinin politik hedefleri, katılımcının kayba uğrama konusunda isteksiz olması durumunda başarılamayacak büyük ve sürdürülebilir bir askeri çaba gerektirdi. Bu misyonunun sürünme belirtilerinden Washington'ın böylesine bihaber olduğu, yeni Clinton yönetiminin Amerikan birliklerinin sayısını yirmi sekiz binden dört bine düşürmesinden bellidir. Sonuç olarak, 1993 yılının Ekim ayında çok sayıda Amerikalı'nın hayatına mal olan bir savaş gerçekleşti. Kalan Amerikan kuvvetleri ise aniden geri çekildi. Bu, Birleşik Devletler'in Somali'deki insanların acısını dindirmenin finansal ve ekonomik bir fedakarlığa değeceğini düşünürken, Amerikalıların hayatlarını harcamaya hazırlıklı olmadığını gösterir; bu da Amerika'nın Somali'deki insancıl çıkarının sınırlarını tanımlar.

Haiti'de benzer bir sonuç engellendi, çünkü Amerikan müdahalesi barışı korumayla sınırlı kaldı ve politik gelişimi şekillendirmek için kullanılmadı. Sonuç olarak, Haiti çarpıcı biçimde otokratik ve kötü durumda kaldı. Asıl fark, nüfusun büyük çoğunluğunun yaşadığı yoksulluğu halletmeden ve sefil yaşam kalitesini yükseltmeden gücün sağcı bir otoriter rejimden solcu bir otoriter rejime kayması oldu.

Balkanlar'da, Amerikan değerleri ve tarihsel bağlam arasıdnaki uçurum giderilememiştir. Birleşik Devletler, çeşitli etnik gruplar arasındaki savaş vahşetini sona erdirmek için Bosna'ya müdahalede bulundu. Askeri müdahale başarılı olduğunda ve Dayton Anlaşması'yla 1995 yılında savaş sona erdiğinde, Birleşik Devletler en azından Wilson'dan beri dış politikasını şekillendirmiş olan şu iki ilke arasında seçim yapma durumunda kaldı: Uluslararası değişimi gerçekleştirirken gücün kabul edilemezliği ilkesi ve kişisel kararlılık ilkesi. Çok etnik gruba sahip olmak, Sırplardan, Hırvatlardan ve Müslümanlardan oluşan birleşmiş bir Bosna gerektiriyordu. Kişisel kararlılık, Bosna'yı üç etnik birime bölmek anlamına geliyordu. Bu ikilem, Bosna'nın çok etnik gruplu Yugoslavya'nın idari bir alt birimi olması yüzünden ortaya çıktı. Ancak Hırvatistan ve Slovenya gibi diğer birimlerin aksine Yugoslavya'nın kendisi de Hırvatlar, Sırplar ve Müslümanlar'dan oluşan çok etnik gruplu bir bütündü. Zaten ilk başta Yugoslav devletinin parçalanmasına bu grupların birbirlerine olan nefreti yol açmıştı.

Bu nefretin uzun süreli olması, Başbakan Benjamin Disraeli'nin (Lord Beaconsfield) 1878 yılında Lordlar Kamarası'na yaptığı bir konuşmadan anlaşılabilir:

> Hiçbir lisan, Balkan Yarımadası kesiminin, yani Sırbistan, Bosna ve Hersek'in durumunu tam olarak tarif etmeye yetmez. Hiçbir kelime politik entrikaları, sürekli rekabeti, toplum ruhunun tamamen noksan oluşunu, bütün ırkların birbirine olan nefretini, rakip dinlerin kinlerini ve denetleyici gücün yokluğunu anlatamaz. Avrupa'nın en iyi birliklerinden 50.000 kişinin oluşturacağı bir ordudan başka hiçbir şey bu kesimlerde düzeni sağlayamaz.[37]

Amerikan liderlerinin tarihsel bağlamla uğraşma konusundaki isteksizlikleri, onları Balkan ihtiraslarının dipsiz kuyusunda bağladı. Bosna halkına hitap ederken, Clinton onların durumunu Amerika'nın iç savaş zamanındaki durumuyla karşılaştırmıştı. Bu savaştan Amerika "ortak bir platformda birleşmenin büyük faydaları

bulunduğunu öğrenerek"[38] çıkmıştı. Bu benzetme tümüyle yanıltıcıdır. Amerikan İç Savaşı sonuna kadar savaşılmıştı ve sonucu uzlaşma değil, koşulsuz teslimiyet olmuştu.

Basit anlamda Bosna tarihinin Amerikan tarihiyle hiçbir ilişkisi yoktur. Tarihleri boyunca Sırplar ve Hırvatlar kendilerini önce Müslüman akınına karşı, sonra da birbirlerine karşı dinlerinin (Sırp Ortodoks ve Roma Katolik) savunucuları olarak görmüşlerdir. Ve Müslümanlar bu iki dini grup tarafından nefret edilen Türklerin maşaları ve böylece de dönekler (etnik olarak aynı halka ait olduklarından) olarak algılanmışlardır. Her bir tarafın diğer ikisine duyduğu derin nefret, çatışmalarının güncel herhangi bir politik çatışmadan çok Otuz Yıl Savaşları'na benzerliği yüzünden süregelmiştir.

1991 yılında George H. W. Bush yönetimi, Bosna'da bulunan bütün etnik gruplarca neredeyse üzerinde anlaşılmış, gerçek bölünmeye eşdeğer gevşek bir konfederasyon oluşturma planını iptal etti. 1993 yılında yeni Clinton yönetimi, eski Devlet Bakanı Cyrus Vance ve eski İngiliz Dışişleri Bakanı David Owen tarafından geliştirilmiş olan benzer bir bölünme planını reddetti. 1994 yılında Clinton yönetimi, meydan okumayı istemediği BM silahlanma ambargosundan kurtulmak için, Bosna'da çok etnik grupluluk ilkesini köktenci muhafazakar İran'a direnmeye yönelik stratejik hedeften daha önemli bulduğunu öne sürerek İran'dan Bosna'ya gizlice silah gönderilmesini teşvik etti.

Bu anlamda Birleşik Devletler, 1992 yılında kurulmasına kadar geçen sürede Bosna'nın asla bağımsız bir devlet olmadığı gerçeğine rağmen, 1995 yılındaki Dayton görüşmelerinde çok etnik gruplu birleşmiş bir Bosna devletine doğru yöneldi. En azından beş yüz yıldan bu yana, Bosna Avusturya ve Osmanlı imparatorluklarının arasında sınır ili olmuştu. NATO'nun 1992 yılında bağımsız egemen Bosna devletini tanıması kaçınılmaz olarak bir ülke olmaktan çok bir iç savaş çıkmasına davetiye çıkardı. Bu geçmiş ele alındığında, iç savaşın sonunda çok etnik gruplu bir devlet konusundaki ısrarcılık, aslında NATO'ya barışı korumak için kalıcı bir rol kazandırdı.

Temelde yalnızca bir tek etnik grubun ayrıcalıklı olduğu çok etnik gruplu bir devlet neden dış askeri güçler tarafından zorla kabul ettirilsin? Bu tür bir politika hangi Amerikan ulusal çıkarına veya ne türde daha büyük bir amaca hizmet eder?

Bosna'daki insancıl askeri müdahale, Batı demokrasilerinin kendi sınırları yakınında bulunan ve tarihi bağları olan bölgelerde-

ki soykırımcı etnik temizliği reddettiklerini vurguladı. Ancak söz konusu üç ulustan ikisinin açıkça reddettiği çok etnik gruplu bir devlet konusunda ısrar etmenin politik sonucu, insancıl ilkelerle bağdaşmaz. Bu, kişisel kararlılık ilkesine karşı bölgenin güç kullanarak devredilmemesi ilkesine dayanan politik bir karardı.

Birleşik Devletler'in yaşamları risk altına sokmaktan veya Bosna'da çok etnik gruplu bir devlet kurulmasından ya da sonsuza dek kendisinin politik bir bataklığa gömülmesine izin vermekten hiçbir ulusal çıkarı yoktur. Çok etnik gruplu bir devletin kurulması taraflara bırakılmalıdır; bunun gerçekleşmesi Birleşik Devletler tarafından hoş karşılanır, ancak bu Amerikalılar'ın hayatlarını Amerikan baskısı ya da Amerikan askeri varlığı yoluyla risk altında bırakmamalıdır. Birleşik Devletler'in askeri ayrılması, aşağıda açıklanan uluslararası bir konferans bağlamında *tüm* büyük dış güçlerin ayrılmasına izin verecek politik bir çözüm değildir. Bu türlü bir yaklaşım fırsatı, Miloseviç'in yerine yeni ve demokratik yollarla seçilmiş Yugoslavya başkanının gelmesiyle

Aynı çelişik duygular, Kosova'daki insancıl askeri müdahale tarafından şekillendirildi. Bir yanda NATO liderleri, Bosna'ya müdahalede bulunma konusunda kaytarmalarına neden olan tereddütleri yinelemek istemediler. Diğer yanda, her zaman Yugoslavya'nın bir parçası olarak tanıdıkları bir bölgeyle ilgili insancıl endişeleri vardı. Aslında, elde etmeye çalıştıkları şeyden çok, önlemeye çabaladıkları şey hakkında daha nettiler.

Kosova'da Amerika'nın varlığı, George H. W. Bush yönetiminin görevde bulunduğu son haftalarda, 1992 yılının aralık ayında Miloseviç'i "Kosova'daki Sırp hareketinin neden olduğu çatışma olayıyla ilgili olarak Birleşik Devletler'in Kosova'daki ve Sırbistan'daki Sırplar'a karşı askeri güç uygulamaya hazır olduğu hakkındaki"[39] uyarısıyla başladı. Neyin kabul edilemez davranış olarak alınacağı veya çatışmayı hangi tarafın başlattığının nasıl belirleneceği konusunda herhangi bir tanımlama içermeyen bu ifade, herhangi bir çözüm ya da fikir bile geliştirmeden Birleşik Devletler'i Kosova'ya sokmak içindi. Sonraki beş yıl boyunca, Clinton yönetimi ve NATO, belki de Balkan krizinin en tutarlı kurnaz gözlemcisi olan İngiliz tarihçi Timothy Garton Ash'in sözcükleriyle, "yüksek sesle konuşuyor ancak kısa bir sopa

Kitlesel tehditler ve kaçamak eylemler bir çıkmaza yol açtı. Sırplar NATO tepkisinin eşiğini ve müttefiklerin herhangi bir askeri tepki yoluyla sonuç görme konusundaki kararlılığını yanlış değerlendirdiler. Arnavutluk tarafında, Arnavutluk direnişinin o

zamana kadar kabul gören lideri İbrahim Rugova'nın yerine (tutarlı olarak şiddet karşıtı bir yaklaşım sürdüren), Batı insan hakları meselelerini şiddetin düzeyini NATO müdahalesini zorlayacak noktaya yükseltmek için kullanmaya kararlı olan KLA geldi. Kısaca NATO'nun politikası her iki tarafa en uzlaşmaz süreci izlemek için bir neden oldu.

Nihayet NATO müdahalede bulunduğunda, bunu daha önceki davranışını şekillendirmiş olan aynı çelişkili duygularla yaptı. Rambouillet önerileri askeri müdahale dışında hiçbir seçenek bırakmadı. Aynı zamanda NATO, Kosova'yı Yugoslavya'nın bir parçası olarak kabul ettiğini yinelemek için Westphalia'nın egemenlik görüşlerine yeterli ölçüde bağlı kaldı. Ve savaşı sona erdiren BM Güvenlik Konseyi kararlarını net biçimde sürdürmeye bağlı kalarak sonlandırdı.

Bu anlamda, Balkanlar gerçeği "yeni" bir diplomasinin ahlaki kabadayılığı üzerine yüklendi; çünkü şiddetin sona ermesinin ardından NATO'nun Bosna'daki ve Kosova'daki rolü, bölgede çekişen etnik hizipler üzerinde ateşkes uygulamayı başarabilen ancak birbirleriyle olan çatışmaların önünü hiçbir zaman tamamen alamayan Avusturya ve Osmanlı imparatorluklarının önceki konumlarına benzerdir. NATO yönetimindeki bölgelerde yeni bir ahlak yerleştirmekten çok geleneksel bir korumacılık yapmaya daha yakındır.

NATO güçleri Kosova'da aslında yerel Arnavut halkın isteklerine karşı olan bir BM emrine dayanarak bulunuyorlar. Arnavutlar özerklik için değil, bağımsızlık için ve kuşkusuz Yugoslav devleti içinde kalmamak için savaştılar. Ve bu tutumu NATO zaferinin ardından yaklaşık iki yüz binden fazla Sırp'ı etnik olarak bölgeden temizlerken sergilediler. Miloseviç sonrası Rusya tarafından desteklenen demokratik Yugoslavya, kendi kalan haklarını almak üzere Güvenlik Konseyi çözümüne katılmak için Birleşmiş Milletler'e başvurduğunda ne olacak? Muhtemelen yükselecek olan Kosova'nın bağımsızlık talepleri karşısında Amerika'nın tutumu ne olacak? Eğer Kosova'nın özerkliği adına savaşmış olan Birleşik Devletler *şimdi* Kosova'nın bağımsızlık kazanma girişimleri karşısında direnirse (veya hatta savaşırsa) bu ironik olur. Ancak NATO işgal gücüne dönüştükçe, acı Balkan mücadelesinde Amerikalıların ve Batı Avrupalıların büyük çoğunluğuna esrarengiz görünen konularla ilgili kendisine kalıcı

Öte yandan, Kosova'nın bağımsızlık kazanması bütün komşuları üzerinde, özellikle de büyük Arnavut nüfusa sahip olanlarında

derin bir etki bırakacaktır. Makedonya nüfusunun en azından üçte biri Arnavut'tur ve Montenegro ile Yunanistan'da da önemli sayıda Arnavut azınlık yaşamaktadır. Kosova'nın bağımsızlığı neredeyse kesin olarak en azından bu azınlıkların, özellikle de Makedonya'da yaşayanların özerklik taleplerini (ve büyük olasılıkla da bir gerilla savaşını) tetikler. Süreç içinde, bugünkü Arnavutluk'la Kosova'yı ve özerklik kazanabilen diğer ülkelerdeki Arnavut azınlıkları kapsayan daha büyük bir Arnavutluk girişimi bile ortaya çıkabilir. Bütün Arnavutluk tutkularının karşılanması, on dokuzuncu yüzyılda ve yirminci yüzyılın başlarında bağımsızlık için mücadele etmiş olan devletlere, dirilen İslam'ın kendi bağımsızlık mücadelelerinin sonuçlarını tersine çevirdiği geri sarılan bir film gibi görünecektir.

Birleşik Devletler ve NATO meselelerin belirsiz şekilde sürüklenmesine izin veremez. Bunun olası çözümü, OSCE (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü) desteği altında Rusya'yı da içeren ve Bosna ile Kosova için politik bir çözüme ulaşmaya çalışacak uluslararası bir konferansın toplanması olabilir. Bu konferans Kosova'nın bağımsızlığa giden adımlarını tanımlayabilir ve Bosna konusunu her etnik grubun kendi kararlılığı temelinde çözebilir. Konferans aynı zamanda sonuçta çıkan düzenlemeleri garantileri üzerinde de anlaşabilir.

John Quincy Adams yok edilecek canavarları aramak için ülke dışına gitme konusunda uyarıda bulunduğundan beri Birleşik Devletler uzun bir yol kat etti. Bugün Amerika ve NATO Balkanlar'ın baş jandarmaları olarak ortaya çıkmaktadır. Bir düzeyde, insan hakları konusundaki artan ilgi çağımızın kazanımlarından biridir ve kesinlikle daha insani uluslararası bir düzene doğru gelişmenin vasiyetidir. Ancak bunun savunucuları, bunun bütün geleneksel dış politika fikirlerinden ayrılabileceğini ve Amerika'nın kişisel hakimiyetinin tarihi değerlerinin izinde düşüncesiz ve ahlak dışı olduğunu iddia ederek davalarına iyilikte bulunmuyorlar. Soğuk Savaş sırasında Wilson'cuların güvenlik konusuna aşırı ilginin stratejik aşırı zorlamaya ve Amerika'nın sınırsız güçte olduğu illüzyonuna yol açtığını savunduklarını hatırlayın; bu durumun ironik olduğunu göreceksiniz. Yine de şimdi Soğuk Savaş sonrası dönemde, Birleşik Devletler için ve insani ve ahlaki değerler adına, daha da geniş içerikli bir aşırı zorlamaları riske atan küresel bir misyonu teşvik ediyorlar.

Vietnam döneminin iç tartışmalarının cephelerinin böyle terse dönmesi, aslında özgün tartışmanın altında yatan aynı yanlış de-

ğerlendirmenin bir yansımasıdır. 1976 yılında başkan adayı olan Jimmy Carter sık sık Vietnam'ı güç politikaları uğruna kendi değerlerini terk eden bir devletin başına gelecekler için örnek olarak gösterirdi. Gerçekte Vietnam bunun tam tersini kanıtladı. 1960'ların ve 1970'lerin Amerikan dış politika travması Birleşik Devletler çok fazla güç odaklı olduğu için değil, değerleri fazla evrensel uygulandığı için ortaya çıktı; Amerika çok fazla ulusal çıkarlarına odaklanmıştı, ancak Wilson ilkeleriyle stratejik çıkarlarının tanımını fazlasıyla ayrım gözetmeyen bir biçimde benimsemişti.

Güç ve ahlak arasındaki bölünme neredeyse Amerikan tarihinin hiçbir dönemine uymaz. Ahlaki niyet, her büyük Amerikan politikasının ve yirminci yüzyıldaki her savaşın ardındaki ana öğeydi (1917'de "savaştan bütün savaşları sona erdirin"e, İkinci Dünya Savaşı'nda direnen totaliter felakete, Kore'de ve Vietnam'da Komünist çatışmalara karşı savaşmaya ve Irak'la Kuveyt'in Saddam Hüseyin tarafından işgaline kadar). Her durumda, Amerikan başkanları gururla Birleşik Devletler'in bencil değerlere değil, evrensel çıkarlara hizmet ettiğini bildirdiler (aslında Amerika'yı ayıran belirleyici özellik, belirli bir Amerikan ulusal çıkarı olmamasıydı). Bu nedenle, yeni yaklaşım Amerikan değerlerine verilen önemin değil, Amerikan değerleri anlayışının büyüdüğünü belirtir.

Stratejik çıkarlara daha düşük bir sınıf olarak davranmak, bütünüyle ahlaki sayılan hedeflerin izinde bile Birleşik Devletler'i felce uğratmaktır. Amerikalıların yaşamlarının tehlikede olduğu her durumda, Amerika'nın hayati çıkarları kavramı da tehlikededir; aksi halde fedakarlık, kaybı bulunan ailelerin ıstırabıyla dalga geçer. Buna karşıt şekilde, kayıplar vermeye hazırlıklı olmadan savaşa girmek, konunun hayati olmadığı ve Amerika'nın yalnızca ilkelerini savunmak üzere buna giriştiği anlamına gelir; bu da düşmanın savaşı uzatmasına neden olur. Son yüz yıl içinde Birleşik Devletler'in girdiği her savaşın, hareketten geri çekilmenin sonunda daha büyük Amerikan fedakarlıklarına neden olacağına dair en azından ifade edilmemiş bir dayanak noktası bulunuyordu. Yeni yüzyılda, Amerikan başkanlarının hem henüz görünür olmayan, hem de bu sayfalarda tartıştığımız bazı konular hakkında benzer yargılarda bulunmaları gerekecek.

Dışişleri'ndeki derin makalesinde Joseph Nye Jr. İnsancıl müdahale için şu dört önemli ilkeyi geliştirmiştir: başkalarının gözüyle haklı bir neden bulunması; sonlara giden yolların oranlı olması;

yüksek başarı olasılığı; mümkün olduğunda insancıl nedenin diğer güçlü ulusal çıkarlarla güçlendirilmesi.[41]

İnsancıl müdahalenin çıkardığı konular bu ruhla yeniden tanımlanırsa, insancıl ve ulusal çıkarlar arasındaki retorik ayrım yok olmaya başlar. Amerika'nın ve diğer demokrasilerin liderlerinin karşılaştıkları zorluk, şunlar gibi soruları yanıtlamaktır: Birleşik Devletler nerede ve hangi insancıl nedenlerle askeri gücünü kullanmayı seçecektir? Hangi risklerle karşılaşmaya hazırlıklıdır? Nasıl bir bedel ödemeye hazırdır? Güçten yoksun hangi ölçütleri ve ne kadar bir süre için almaya hazırdır?

Yeni yüzyıl, Birleşik Devletler'den stratejik olduğu kadar ahlaki yeni bir yaşamsal çıkar tanımı talep ediyor. İnsancıl müdahale savunucuları bir tanım sunmakta hatalı değillerdi; asıl mesele, önerilerinin Amerika'nın uluslararası çıkarlarının boyutu ve karmaşıklığını dikkate alıp almadığıdır.

EVRENSEL YARGILAMA YETKİSİ

On yıldan daha kısa bir sürede, uluslararası politikayı yasal prosedürlere dönüştürmek gibi eşi görülmemiş bir kavram ortaya çıkmıştır. Bu olağanüstü bir hızla yayılmıştır ve kısmen savunucularının korkutucu ihtirası nedeniyle sistematik tartışmaya tabi olmamıştır. Kuşkusuz, insan hakları ihlalleri, savaş suçları, soykırım ve işkence modern çağı öylesine çok ve öyle çeşitli yerlerde küçük düşürmüştür ki, bu zulümleri önlemek veya cezalandırmak için yasal normları söyleme çabası savunucularının gurur kaynağıdır. Asıl tehlike, yargıçların zorbalığının yerine hükümetlerinkini koymayı riske atacak şekilde uçlara itilmektir; tarihsel olarak, erdemlilerin diktatörlüğü genellikle sorgulamalara ve hatta saldırılara yol açar.

Evrensel yargılama yetkisi doktrinine göre, öylesine acımasız suçlar vardır ki, bu suçları işleyenler fedakarlık doktrinleri ya da ulusal sınırların doğal kutsallığını haykırarak adaletten kaçmayı başaramamalıdır. Son zamanlarda bu hedefe ulaşmak için iki özel yaklaşım çıkmıştır. Bunların ilki, evrensel standartların ihlaline karşı, ulusal savcıları suçluları yargılamaya suçluların iadesi için yetkilendirerek (çok sayıdaki BM uygulamalarında somutlaştırıldığı gibi) iç ceza adaletinin prosedürlerini uygulama çabasındadır. İkinci yaklaşım ise, 1998 yılının Temmuz ayında Roma'daki bir konferansta benimsenen ve çoğu Avrupa ülkesi de dahil olmak üzere doksan beş ulusun imzaladığı Uluslararası Ceza Mahkeme-

si'dir (ICC). ICC şimdiden yaklaşık bir düzine devlet tarafından imzaladı ve hükümlerini toplamda altmış devlet kabul ettiğinde yürürlüğe girecek. 31 Aralık 2000 tarihinde, Başkan Clinton ICC Anlaşması'nı son zamanlarında, görevinin bitmesinden yalnızca birkaç saat önce imzaladı. Ancak bunu Senato onayına göndermeyeceğini ve anlaşma mevcut biçiminde olduğundan, kendisinden sonra gelecek başkana bunu yapmasını da önermeyeceğini belirtti.

Evrensel yargılama yetkisi kavramı son zamanlara özgüdür. *Black'in Hukuk Sözlüğü*'nün 1990 yılında yayınlanan altıncı basımında bu terim yer almaz. Burada yer alan buna en yakın kavram, *hastes bumanigeneris*'tir ("insan ırkının düşmanları"). Şimdiye dek bu yalnızca korsanlara uygulanmıştır, çünkü açık denizlerdeki operasyonları genellikle herhangi bir devletin yargılama yetkisinin ötesindeydi ve bu nedenle, var olan herhangi bir ceza adaleti sistemine tabi değildi.

Büyük Nazi Katliamı'nın sonunda ve o zamandan beri gelişen pek çok zulümde, bu boşluğu doldurmak için büyük çaba harcanmıştır. Bunların arasında, 1945-1946 Nuremberg yargılamaları, 1948 yılındaki İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1948'in soykırım konvansiyonları ve 1988 yılındaki işkence karşıtı konvansiyon sayılabilir. 1975 yılında Helsinki'de Başkan Ford tarafından Birleşik Devletler adına imzalanmış olan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nı Son Yasası, imzalayan otuz beş devletin belirli insan haklarını gözlemlemeleri, bunları ihlal edenlerin dış politika taahhütlerinin genellikle askıya alınarak baskı altında bırakılmaları yükümlülüğünü getirdi.

Doğu Avrupa'daki cesur grupların ellerinde Son Yasa, Komünist yönetimin meşruiyetini yitirmesi ve sonunda çökertilmesi için kullanılan pek çok silahtan biri haline geldi. 1990'larda, suçları cezalandırmak için Yugoslavya ve Ruanda'da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından kurulan uluslararası mahkemeler, keyfi şiddet tarafından yağmalanmakta olan belirli bölgeler için bir sorumluluk sistemi sağlanmasını amaçlamıştır.

Ancak bu adımların hiçbirisi zamanında "evrensel yargılama yetkisi" kuruyor gibi algılanmamıştı. Birleşmiş Milletler konvansiyonlarını veya Helsinki'deki Son Yasayı imzalayanların akıllarına, ulusal yargıçların bunları kendi yargılama yetkileri dahilinde işlenmiş olan ileri sürülen suçlarla ilgili olarak suçluların iadesi taleplerinde bir temel olarak kullanabilecekleri gelmemiştir. Bunu hazırlayanlar, kurbanların veya suçluların ülkelerinin haricindeki mahkemeler tarafından uygulanacak yasalar değil de, neredeyse

kesin olarak genel ilkeler belirlediklerine inandılar. Örneğin, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin hazırlayıcılarından biri olan Eleanor Roosevelt buna "genel standart" olarak atıfta bulunuyordu. Helsinki konferansındaki Son Yasa'nın görüşmecilerinden biri olarak, ben de temsil ettiğim yönetimin bunu öncelikle kendi ülkelerinin mahkemelerini bulunmadığı durumlarda bireysel liderlere karşı yasal bir silah olarak değil de, kendi üzerlerindeki ve esirler üzerindeki Rus baskısına karşı kullanılacak bir diplomatik silah olarak gördüğünü söyleyebilirim. Yakın zamanlara kadar çeşitli BM bildirilerinin geçmişteki ve gelecekteki liderlerin, üçüncü ülkelerin ulusal sulh yargıçları tarafından uygun süreç koruyucuları ve kurumsal sınırlandırmalar olmadan tevkif edilmesi olasılığını konu aldığı asla tartışılmadı.

Yine de bu aslında 1998 yılının Ekim ayında eski Şili Başkanı Augusto Pinochet'nin, onu Şili toprakları üzerinde İspanyollara karşı işlediği suçlardan dolayı yargılamak isteyen bir İspanyol yargıcın iade istemi sonucunda İngiltere'de on altı buçuk ay boyunca alıkonması ile başlayan bir süreçtir. Evrensel yargılama yetkisi savunucuları için bu alıkoyma ilke oluşturma açısından bir mihenk taşıdır. Ancak herhangi bir evrensel sistemin, yalnızca kötüleri cezalandırmak için değil, fakat aynı zamanda dürüstleri de zorlamak için prosedürler içermesi gerekir. Bu sistem yasal ilkelerin politik nedenleri düzenleyen silahlar olarak kullanılmasına izin vermemelidir. Bu nedenle bu tür soruların yanıtlanması gerekir: Ne tür yasal normlar uygulanmaktadır? Delil kuralları nelerdir? Davalı için ne tür koruyucular bulunmaktadır? Tutuklamalar diğer önemli dış politika hedeflerini ve çıkarlarını nasıl etkiler?

Dünya, herhangi bir yerdeki tek bir yargıcın aslında kendi kişisel sağduyusuna dayanarak başka bir devletin vatandaşını işlendiği iddia edilen ve tümüyle başka bir devlette gerçekleşmiş suçlardan dolayı yargılama ve sanığın ülkesinde konuyla ilgili olarak mevcut olma olasılığı bulunan uzlaştırma prosedürleri olmaksızın üçüncü bir ülkeden iadesini talep etme yetkisi bulunan bir prosedürün olası sonuçları üzerine dikkatle düşünmelidir.

En azından Pinochet davasının ele alınma biçimi hakkında bir ölçüye kadar kuşku ifade etmek açıkça demodedir. Avrupa solunun hemen tüm partileri için, Augusto Pinochet, sağ kanat demokrasiye saldırısının vücut bulmasıdır, çünkü seçimle gelmiş bir lidere karşı hükümet darbesi yürütmüştür. O zamanlar, diğerleri (Şili'nin demokratik liderleri de dahil olmak üzere) Salvador Allende'yi, Kübalı eğitimli militanların ve Küba silahlarının yar-

dımıyla Castro stili bir diktatörlüğü zorla benimsetmeye çalışan köktenci bir Marksist olarak görüyorlardı. Şili'nin demokratik partilerinin alenen Allende'nin devrilmesini istemelerinin nedeni budur. (Tutumlarını ancak cuntanın otokratik yönetimi olağanüstü durum tarafından garantilenenden çok fazla ileri götürmesinin ardından değiştirdiler.)[42]

Allende rejiminin onaylanmaması, yönetim düşürüldükten sonra gerçekleşen sistematik insan hakları ihlallerini aklamaz. Ancak politika olarak evrensel yargılama yetkisinin uygulanabilirliği bir kimsenin Şili'ni politik tarihi hakkındaki görüşü tarafından belirlenmemelidir. Sonuçta Şili temyiz mahkemesi Pinochet'nin senatör dokunulmazlığını düşürerek uygun çözümü buldu. Bu, Pinochet aleyhine yapılan suçlamalarla kendi tarihini yargılama konusunda ve kararlarını demokratik kurumlarının istikrarı ve önemiyle ilişkilendirebilecek en yetkili makamlar olan ülke mahkemelerinde baş etme olasılığını sağladı.

25 Kasım 1998 yılında, İngiltere Lordlar Kamarası "bazı idarelerin hiçbir kimse tarafından kabul edilebilir idareler olamayacağını uluslararası hukukun açıkça ortaya koyduğu" sonucuna vardı.[43] Ancak bu ilke, Lordlar Kamarası'na İspanyol bir sulh yargıcına bunu üçüncü bir ülkede uygulama hakkı tanıma yetkisi vermez. Şili'nin veya özellikle Şili'de işlenmiş suçlar için oluşturulmuş uluslararası bir mahkemenin, Yugoslavya veya Ruanda'da işlenen suçlar için oluşturulan mahkemelere model olup olmadığı, uygun bir tartışma konusudur. Uluslararası hukukun *Ex pane Pinochet*'deki eşi görülmemiş ve geniş içerikli yorumu, dünyanın herhangi bir yerindeki herhangi bir sulh yargıcını, tek yanlı bir ulus üstü adalet kavramı isteme; kendi yargısının yerine insan hakları ihlalleri iddialarının bulunduğu demokratik toplumların rekabete yer vermeyen uzlaşma prosedürlerini koyma; sanığı yabancısı olabileceği ve kendisini uzun mesafelerden delil ve tanık getirmeye zorlayacak şekilde sulh yargıcının suç prosedürlerinin karşısında bırakma gücüyle yetkilendirebilir. Bu tür bir sistem, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından Yugoslavya'daki ve Ruanda'daki savaş suçlarını ve Kamboçya görüşmelerini konu alan mahkemeler için ortaya koyulan net ve sınırlı emirlerin ötesine geçer.

Belki de en önemli konu, evrensel yargılama yetkisinin, kendi ülkelerin kuşkulu geçmişleriyle başa çıkmaya çalışan yeni demokratik hükümetler tarafından oluşturulan ulusal uzlaşma prosedürleriyle olan ilişkisidir. Bir İspanyol sulh yargıcının, başka bir

yerde işlenen insanlığa karşı işlenmiş iddia edilen suçların İspanya mahkemelerinde görülmesi konusunda İspanya İç Savaşı ve Franco dönemindeki aşırılıklardan usanmış İspanya tarafından yapılan bir talebin bağdaşmazlığına duyarlı olabileceği düşünülebilir.

Franco sonrası İspanya'nın yakın geçmişin insan hakları ihlalleri hakkındaki büyük çaptaki suçlu davalarından kaçınılması yönündeki kararı, belirgin bir biçimde İspanyol demokrasisinin halihazırdaki zindeliğinin teşvik edilmesine hiç kuşkusuz katkıda bulunmuş ulusal bir uzlaşma sürecinin geliştirilmesi için tasarlanmıştır. Şili'nin ulusal uzlaşma yönündeki girişimi neden aynı fırsatı sağlamamıştır? Diyelim ki Afrika'nın uzlaşma prosedürlerinden hoşnut olmayan herhangi bir dış grup onlara kendi ulusal mahkemelerinde ya da üçüncü bir ülkenin mahkemelerinde meydan okuma özgürlüğüne sahip olmalı mıdır?

Savaş suçu işleyenlerin ya da sistematik olarak insan haklarını ihlal edenlerin sorumlu tutulması önemli bir ilkedir. Ancak kötü bir geçmişi kabullenmeye uğraşan bir millette yasanın, iç barışın ve temsilci hükümetin birleştirilmesinin de hakkı vardır. Her anayasal demokratik politik yapıda olduğu gibi cezalandırma içgüdüsü, demokrasinin hayatta kalması ve genişlemesi için hayati önem taşıyan diğer unsurları içeren kontroller ve dengeler sistemiyle ilişkilendirilmelidir.

Başka bir önemli konu ise, sıradan suçlular için tasarlanan suçluların iadesi prosedürlerinin kullanımıdır. Pinochet davası bir örnek olursa, herhangi bir yerdeki sulh yargıçları sanığı uyarmadan ve sanığın ülkesindeki politikaların zaten suçlamaları ele alacak durumu olabileceğine bakılmaksızın bir iade talebi öne sürebilecek konumda olacaktır. İadenin talep edildiği ülke daha sonra görünüşe göre aslında politik takdir yetkisinin uygulanmasıyla aynı anlama gelen, iddiayı kabul edip etmemek gibi teknik yasal kararlarla karşı karşıya kalır. Suçluların iadesi prosedürleri başladıktan sonra kendi kendilerine hızlanırlar. Sanığın davanın doğruluğu kanıtlanan değerlerine karşı çıkmasına izin verilmez ve sanık kendisini yönteme ait konularla sınırlandırmalıdır: Diyelim ki, iade talebinde bazı teknik eksiklikler vardır; talepte bulunan ülkenin adli sistemi adil bir duruşma yapma gücüne sahip değildir veya iadenin talep edildiği suç, iade talebinde bulunan ülkede suç olarak kabul edilmiyordur ve böylece suçlamanın değerlerinin çoğu bırakılıyordur. Bu arada, bu iddialar düşünülürken, sanık büyük olasılıkla yıllar süren bir çeşit alıkoymada tutulur. Bu tür prose-

dürler, sanık kendi savunmasını sunacak bir konuma gelmeden çok önce politik taciz için bir fırsat yaratır. Politik prosedürleri aşınak için tasarlanan bir doktrinin evrensel adalet yerine politik düşmanların takip edilmesi için bir araca dönüştürülmesi ironik olacaktır.

Harfi harfine uygulanırsa Pinochet örneği, Arap İsrail anlaşmazlığının ya da herhangi başka bir aşırı tutkulu uluslararası çekişmenin her iki tarafının, suçluların iadesi talepleriyle rakiplerini dava ederek savaşlarını çeşitli ulusal mahkemelere yansıtmalarına izin verir.[44] Suçların evrensel yargı hakkına konu olduğu ve kimin mahkemeye verileceği hakkındaki takdir yetkisi ulusal savcılara bırakıldığı zaman, keyfilik kapsamı gerçekten genişler. Şimdiye kadar evrensel yargı hakkı, onlarca Doğu Avrupalı Komünist lider (kendi işkence ve eziyet önlemlerine maruz bırakan Karayipli, Orta Doğulu veya Afrikalı liderlerden söz etmeye bile gerek yok) benzer davalarla yüzleşmek zorunluluğunda olmazken, sağdan modaya uygun şekilde hakaret edilen bir adamının davasını içermiştir.

Çifte standardın uluslararası yasa ihlallerini mazur göstermeyeceği ve tümüne birden dokunulmazlık vermek yerine bir suçlunun adalete teslim edilmesinin daha iyi olduğu iddia edilmiştir. Bu, birçok demokrasinin yurtiçi yargılamalarında izin verilen bir ilke değildir; örneğin Kanada'da bir suçlama yalnızca bir davanın sürecin kötüye kullanımına gelecek şekilde seçici olduğu gösterildiğinde mahkeme dışına atılabilir. Herhangi bir davada evrensel bir adalet standardı, adil bir ucun adil olmayan yolları haklı gösterdiği ya da politik modanın adil hukuki usulleri koz olarak sürdüğü önermesini temel almamalıdır.

Evrensel yargılama yetkisinin ideolojik destekçileri aynı zamanda gelişen Uluslararası Ceza Mahkemesi için entelektüel alanın çoğunu sağlarlar. Amaçları belirli türdeki askeri ve politik eylemlerin suç olduğunu bildirmek ve böylece uluslararası ilişkilerin çok daha insani biçimde yürütülmesi için bir değişiklik yapmaktır. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin ulusal yargıçların iddialarını uluslararası yargılama yetkisiyle değiştirmesi oranında, uluslararası yasanın durumunu büyük oranda geliştirir. Zaman içinde ICC'yi Amerika'nın anayasal uygulamasıyla daha uyumlu hale getirmek için mevcut yasadaki değişiklikler hakkında görüşmeler yapılması mümkün olabilir. Ancak uluslararası politikaların nihai çelişkilerini seçilmemiş hukukçulara ve bu noktada uluslararası yargıçlara atamanın mevcut biçiminde Amerikan anayasal uygulamasında

bulunan tam bir ulusal münazaranın ve Kongre'nin tam katılımının zorunlu olduğu temel bir değişikliği temsil eder. Böylesi çok önemli bir devrim, Lordlar Kamarası'nın kararlarındaki sözlü bir kabul edişle ya da ICC sorununun temel bir ilke sorunu yerine bazı hükümlerin geliştirilmesi stratejisi olarak ele alınmasıyla gelmemelidir.

Evrensel yargılama yetkisi doktrini, ona konu olan bireylerin ya da davaların açıkça belirlenmiş olması önermesini temel alır. Bazı durumlarda, özellikle Nuremberg örneklerini esas alanlarda, tanım kendi kendini ortaya koyar. Ancak birçok sorun çok daha belirsizdir ve tarihsel ve politik bağlamın anlaşılmasına bağlıdır. Keyfiliği savcılar ve hakimler açısından olaydan yıllar sonra riske atan ve mevcut mahkemelere oranla açık hale gelen belirsizlik budur. Örneğin, Birleşik Devletler veya başka bir ülkenin herhangi bir lideri, başka amaçlarla kurulan uluslararası mahkemeler huzuruna getirilebilir mi? 1999 yazında bir grup Avrupalı be Kanadalı hukuk profesörünün Louis Arbour'a yönelik bir "şikayetini" desteklediğinde ve daha sonra Eski Yugoslavya'nın Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin (ICTY) savcısı, Kosova'da NATO hava saldırısı sırasında insanlığa karşı çeşitli suçlar işlenmiş olduğunu iddia ederken Uluslararası Genel Af tam olarak bunu ima ediyordu. Arbour iç personel teftişi emri verdi ve böylece aslında bu tür ihlallerin kanıtlanması durumunda yargılama yetkisine sahip olmadığını gösterdi. Onun halefi olan Carla Del Ponte, "bireysel sorumlulukların kesin olarak belirlenmesi" yönündeki yetersizlik nedeniyle sonunda herhangi bir NATO subayını suçlamayı reddetti; böylece bir kez daha mahkemenin Balkanlardaki NATO ve Amerikan liderleri üzerinde yargılama yetkisi olduğunu ve katıldığı iddia edilen liderleri belirleyebilmiş olsaydı bir suçlamada bulunacağını ima etti.[45]

Birçok Amerikalı, 1993'te Amerikan buyruğu altında Balkan savaş suçlarının ele alınması için kurulmuş olan ICTY'nin, iddia edilen cezai idare ve hiçbir sınırlama yasası uygulanmadığından dolayı belirsiz bir süre için Amerika'nın politik ve askeri liderleri hakkında tahkikat yapma konusunda hak iddia ettiğini öğrenince hayrete düştü. ICTY savcısının, kanıt toplama konusundaki yetersizlik gibi belirsiz bir gerekçeyle suçlamanın peşine düşmemeyi seçmiş olmasına karşın, bazı ulusal savcılar ileride konuyu evrensel yargılama açısından geçerli bir konu olarak

Evrensel yargılama yetkisi doktrini için en geniş kapsama ulaşılması yönündeki baskılar, 2000 Haziranında Avrupa İnsan Hak-

ları Mahkemesi'nde *General Belgano* adlı kruvazörün Falklans savaşında batmasıyla ölen Arjantinli denizcilerin ailelerinin açtığı davada da kanıtlanmıştır.[46] Evrensel yargılama yetkisi kavramı insanlığa karşı işlendiği iddia edilen politik suçlardan tahmine göre olaydan on sekiz yıl sonra, ne sivillerin, ne de sivil hedeflerin dahil olmadığı askeri operasyonlara doğru kaymıştır.

Ulusal hükümetlere yönelik güvenmeyen evrensel yargılama yetkisi savunucularının birçoğu hükümetleri, sulh yargıçlarının ve adli sistemin gözetimi altına yerleştirmeye çalışıyor. Ancak savcıların sorumluluk içermeyen takdir yetkisi, kesin olarak Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kusurlarından biridir. İlgili suçların tanımları belirsizdir ve politik uygulamaya karşı çok açıktır. Davalılar, Birleşik Devletler'de algılandığı gibi hak sürecinin keyfini sürecekler. Anlaşmayı imzalayan herhangi bir devlet bir soruşturma başlatma yetkisine sahiptir. Amerikan özel savcılığının deneyimi gösterdiği gibi, böyle bir usul zaman sınırlaması olmaksızın kendi hızıyla gelişme eğilimindedir ve bir politik savaş aracına dönüşebilir. Ayrıca ICC'nin, Amerika'nın anlaşmaya katılmaması durumunda dahi Amerikalılar üzerinde yargılama yetkisi iddia etmesi yönündeki olağandışı girişimi, Kongre'deki yasamayı çoktan buna karşı direnilmesi yönünde

ICC'nin bağımsız savcısı, yalnızca üç hakimin oluşturduğu bir jüri heyeti tarafından incelenen suçlamalarda bulunma yetkisine sahiptir. Roma yasalarına göre, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi herhangi bir suçlamayı bozma hakkına sahiptir. Ancak bir suçlamanın geri alınması herhangi bir kalıcı üyenin vetosuna bağlı olduğu için ve savcı Güvenlik Konseyi'nin kalıcı üyelerinden en az birini arkasına almadan suçlamada bulunmayacağı için, uygulamada neredeyse sınırsız takdir yetkisine sahiptir. Başka bir hüküm de, vatandaşı suçlanan ülkenin soruşturmayı ve davayı üstlenmesine izin verir. Ancak ICC, bu işlevin yeterince yerine getirilip getirilmediği konusundaki nihai yetkisini korur ve yeterince yerine getirilmediğini bulması durumunda, ICC yeniden yargılama yetkisi talep edebilir. Yıllar alabilen bu prosedürler gerçekleşirken, suçlu bir çeşit kısıtlama ve kesinlikle yeni kamu gölgesi altında olacaktır.

Evrensel yargılama yetkisinin savunucuları, devletin temel savaş sebebi olduğu ve adalet dağıtacağına güvenilemeyeceğini iddia ederler. Yasayla politikanın yeri değiştirilirse, barış ve adalet hüküm sürecektir. Ancak gelişigüzel yapılan bir tarih incelemesi bile gösterir ki, böyle bir kuramın desteklenmesi için hiçbir kanıt yok-

tur. Devlet adamının rolü, barış ve adaleti ileri götürürken, ikisi arasında sıklıkla bir gerilim olduğunun ve herhangi bir uzlaşmanın yalnızca kısmi olacağının farkına vararak en iyi seçeneği seçmektir. Ancak seçim, basit bir biçimde evrensel ve ulusal yargılama yetkileri arasında yapılan bir seçim değildir. Suçun büyüklüğünün belirgin olduğu ve Yugoslavya ile Ruanda'da olduğu gibi, yerel adalet sisteminin açıkça adaleti yönetemediği durumlarda uluslararası mahkemeler tarafından oluşturulan örnekler göstermiştir ki, tüm politik yargının ve deneyimin süreçten kaldırılmadan ceza verilmesi mümkündür. Zamanla ICC yasasının eksikliklerinden ve tehlikelerinden kaçınılması için yeniden görüşülebilmesi mümkün olacaktır. O zamana kadar Birleşik Devletler aşağıdaki hükümleri içeren bir sistemden daha resmi bir sisteme doğru gitmemelidir:

- BM Güvenlik Konseyi, hukuki bir eylem için haklı gerekçe oluşturacak gibi görünen sistematik insan hakları ihlalleri olduğunda rapor edecek bir İnsan Hakları Komisyonu ya da özel bir alt komite oluşturacaktır.
- İddia edilen suçun meydana geldiği hükümet yetkili biçimde temsil edilmediğinde ya da yurtiçi adli sistemin suç hakkında yargıya varmaya yeterli olmadığı durumda Güvenlik Konseyi Yugoslavya ve Raunda modeline göre özel amaçlı bir uluslararası mahkeme kuracaktır.
- Davanın kapsamı kadar bu uluslararası mahkemelerin usulleri de Güvenlik Konseyi tarafından kesin biçimde tanımlanmalı ve sanık ortak yasa yargılama yetkileriyle bağdaştırılan hak etme süreci korumaları hakkı tanınacaktır.

Bu şekilde savaş suçları, soykırım ya da insanlığa karşı işlenmiş suçların ele alınması için uluslararası kabul edilen usuller kurumsallaştırılabilir. Öte yandan, evrensel yargılama yetkisinin mevcut gidişatının tek yanlılığından kaçınılmalıdır. Çünkü bu, kavramın geliştirildiği amacın ta kendisini tehdit altına sokar. Sonunda evrensel yargılama yetkisine yönelik aşırı güven, içinde yaşadığımız şiddet dolu zamanların yumuşatılması için o denli gerekli olan uluslararası davranış insani normlarının sürdürülmesi için politik iradeye zarar verebilir.

Sonuç

ENFORMASYON VE BİLGİ

Bir toplum, Birleşik Devletler'in karşısında duranlar kadar karmaşık güçlüklerle yüz yüze geldiğinde, genellikle o toplumun "dönüm noktasında" olduğu söylenir. Ancak benzersiz olanlar yalnızca güçlükler değildir; bir dönüm noktasını neyin oluşturduğunun tanımı da bir o kadar eşsizdir. Tarihsel olarak bu terim, belirli bir seçenekler kümesiyle birleştirilmiş, seçenek daha sonra gelecekteki politikanın yönünü belirlemiştir.

Yeni bir yüzyılın ve yeni bir bin yılın başlangıcında Birleşik Devletler, her derde deva olan yeni bir ilaç keşfetmeyecek. Uzun vadeli bir kavramdan çok belirli bir politikaya daha az gereksinim duyan Amerika, ilk kez belirsiz bir geleceğe uzayan küresel bir strateji tasarlamakla yükümlüdür. Alınyazısı, basit bir dizi özlü sözün evrensel olarak uygulanabilir olduğuna ikna olmuş bir milleti seçilmiş stratejiler gerektiren tarihsel evrimlerin çeşitliliğiyle belirlenen bir dünyaya doğru itmiştir.

Amerika'nın böyle bir dünyadaki başarısı, çok çeşitli politik, ekonomik, stratejik ve toplumsal sorunların dereceli olarak iyileştirilmesiyle ölçülecektir. Bunların çok azı kesin sonuçlara karşı hassastır; her biri farklı, belki de eşsiz tarihsel bir ritimle tınlar. Amerika'nın rolü bunların çoğunun çö-

zümü için merkez olduğunu kanıtlayacaktır ancak Birleşik Devletler, ne yapması gerektiğini, ne yapmak isteyeceğini ve nelerin becerilerinin ötesinde olduğunu ayırt etmediği sürece, psikolojik ve maddi kaynaklarını boşaltacaktır. Bu dengeyi, yalnızca dış politikayı etkileyen nesnel koşulların akışta olduğu değil, ancak malumatın edinildiği ve algıların şekillendiği biçimin ta kendisinin de değiştiği bir anda kurmalıdır.

Bilgi çağını tarihteki en devasa aydın devrimlerden biri, belki de en büyüğü olarak tanımlamak ve bu devrimin toplumsal, ekonomik ve politik uzantılarına yoğunlaşmak sıradan olacaktır. Onun uluslararası ilişkilerin yürütülüşünü nasıl etkilediği, modern iletişimin küresel erişimi açısından, yani yalnızca sayılar ve aktarım hızı açısı dışında pek az tartışılır. Ancak uluslararası ilişkilerin yürütülüşünü ve dolayısıyla tarihin akışını şekillendiren şey, yalnızca bilgiye erişebilen insanların sayısı değildir; daha da önemli olacak şekilde onu nasıl çözümledikleridir. Var olan bilgi kütlesi, onu değerlendiren kapasiteyi aşma eğiliminde olduğu için, bilgi ve malumat arasında, hatta malumatla bilgelik arasında bir boşluk meydana gelmiştir.

Önceki nesillerden hiçbiri bugün kullanılabilen bilginin boyutunu hayal edemediği gibi, bir klavyeyi kullanmanın neredeyse mekanik biçimiyle bilgiye anında erişilebileceğini hiç hayal edemedi. Günümüz iletişim devriminin etkisine en çok benzeyen konu, matbaanın bulunuşudur. Matbaadan önce malumat, belleğe veya yaygın kullanımı imkansız kılacak kadar karmaşık saklama biçimlerine bağımlıydı. Matbaa saklanabilecek ve aktarılabilecek bilgi miktarını çok büyük oranda artırdı. Ancak kitaplar, elektronik veritabanlarına kıyasla çok hantal depolar ve içeriklerinin de zaman harcatan dizin oluşturma aygıtlarıyla sıraya koyulması gerekiyor. Bu nedenle bilginin kitaplar yoluyla alınması, işlevi her bir bilgi öğesini bir başkasıyla ilişkilendirmek ve karşılaştırılabilir olayları kategoriler halinde gruplandırmak olan kavramları gerektiriyor. Okumak da, onu bir estetik keyfe dönüştürerek

bu işi kolaylaştırmak için tasarlanmış tarzda bir vurgu yapıyor.

Kuşkusuz bizim çağımızın günümüzdekilerden çok daha aşina olduğu tüm kısıtlamalarına karşın, matbaanın keşfi kendisiyle birlikte dini, felsefi ve politik düşüncede devasa bir devrimi de getirdi. Bilimsel bilgilerin genel olarak kullanılabilir hale gelmesini sağlayan yöntemler sunarak, bilginin hızla çoğalmasını mümkün kıldı. Kilisenin keyfini sürdüğü bilgi tekeli dağıldı. Matbaa Evrensel Kilise'nin bölünüşünün koşullarını yarattı, ulus devleti meydana getirdi, usçuluğu doğurdu ve bilim ve keşif çağını başlattı. Aynı zamanda bu değişiklikler insan bilinci ve politik, dini kurumlar tarafından soğuruldukça, iki yüzyıl süren değişime yol açtı.

Bizim çağımız, matbaanın bulunmasının yarattıklarından daha kapsamlı ve daha hızlı evrimleşeceği kesin olan entelektüel ve politik dönüşümlerin başlangıcındadır. Bu arada, bilgiyi işlemenin yeni yollarının uluslararası ilişkiler alanındaki öğrenme kapasitemize aslında ket vurup, vurmayabileceği sorusu gündeme gelmektedir. Teknolojik devrim bilginin sipariş edilmesi için olağanüstü araçlar sağlarken, dış politikanın yürütülmesi her şeyin ötesinde geleceğin sezilebilmesi ve dolayısıyla geleceğe hakim olunması için sezgisel beceri gerektirir. Liderlik, deneyimle öngörü arasındaki boşluğa köprü kurma sanatıdır.

Birçok büyük devlet adamının ayrıntılı malumatları (belirli bir taban bilginin vazgeçilmez olmasına karşın) yerine daha çok tarihsel akımları sezgisel olarak yakalamaları, sayısız izleniminden geleceği şekillendirme olasılığı en çok olanların bilincini etkileyenleri ayırt edebilme becerileriyle ayrılırlar. Bu, nihai "gerçekçi" Otto von Bismarck'ın devlet adamı görüşünü saygı uyandıran bir ifadede derlemesine neden olmuştur:

Bir devlet adamının yapabileceği en iyi şey, Tanrı'nın ayak seslerini dinlemek, O'nun pelerinine bürünmek ve yolun birkaç adım dışında O'nunla birlikte yürümektir.[1]

Birkaç modern idealist amaçlarını böylesi gösterişsiz bir biçimde dile getirecek ve "gerçekçiler" tanrısal olana yakar-

mayı reddedeceklerdir. Anlık iletişimler çağında çok az şey bu tür bir alçakgönüllülüğü yüreklendirir. Devlet adamlığı sanatını mükemmelleştirmekle en çok ilgili bilim dalları olan tarih ve felsefe eğitimi her yerde ihmal edilir ya da o denli faydacı yorumlarla verilir ki, basmakalıp bilgelik için geçerli olan ne varsa desteklemeye koyulurlar. Liderler, anın ruhsal durumunu kullanarak ve istediği şekilde değiştirerek yüksek mevkilere gelirler. Amaçlarını, kendi adlılarını izlemekten çok, odak gruplara danışarak tanımlarlar. Geleceği tanıdık olanının ileriye doğru bir izdüşümü olarak görürler.

Bilgisayar bilginin saklanması ve devasa miktarlarda verinin kullanılabilir kılınması sorunlarını çözmüştür. Aynı zamanda özellikle dış politika sorunlarıyla uğraşırken derinliğin azalmasının bedelini zorla alır. Politika yapanlar olayları bekleme ve basın yayın organlarındaki kendi yankıları tarafından dikkatlerinin dağılmasıyla baştan çıkarlar. Aslında kendi başarımlarını değerlendirebilecekleri birkaç başka ölçüt vardır. Süreç içinde, geleceğin görünüşü sıklıkla taktiğin altına gömülür. Sorun, bireysel liderlerin yetersizliği değil, daha çok onların kültürel hazırlıklarının sistematik sorunudur. Birleşik Devletler'deki eğitimsel güçlük, bilgisayar çağının, toplumumuzun yazgısının bir görüşünü oluşturmak için bilginin işlenmesinden nasıl mezun edileceğidir.

Devlet adamının nihai ikilemi, değerlerle çıkarlar arasında ve ara sıra da barış ve adalet arasında bir denge kurmasıdır. Ahlak ile çıkar arasındaki, idealizm ile gerçekçilik arasındaki pek çokları tarafından varsayılan ikilik, uluslararası ilişkiler hakkındaki süregelen münazaraların alışılmış basmakalıp sözlerinden biridir. Aslında bu denli sade bir seçenek yoktur. Aşırı "gerçekçilik" durgunluk yaratır; aşırı "idealizm" ise haçlı seferlerine ve sonuç olarak da hayal kırıklığıyla birlikte anlamaya götürür.

Bunun nedeni, uluslararası ilişkilerdeki ahlaki uçların izlenmesinin yurtiçi politikasından farklı bir bağlama sahip olmasıdır. Başarılı dış politika, ilerleyen bir süreç içindeki ince farkların yönetilmesini gerektirir; yurtiçi politikası çıkarların sıraya koyulması ve daha sonra kabul edilen bir adli

sistemle uygulanacak olan yasaların geçirilmesidir. Diplomaside erdem, kendisini, her biri nihai hedef açısından kaçınılmaz olarak eksik olan bir dizi adım boyunca sebat etme yönündeki istekte ifade eder. yurtiçi politikalar başarılarını daha kısa zaman dilimlerinde ve daha mutlak terimlerle ölçerler.

İş sonunda Birleşik Devletler'in kendisini nasıl algıladığına gelir. imparatorluğa özgü kurumları reddetmesine ve hiçbir imparatorluğa özgü yapıya sahip olmamasına karşın, tüm iyi niyet itirazlarına karşı dünyanın birçok bölgesinde buyurucu ve hükmeden, aslında yayılmacı olarak algılanır. Amerika'nın üstünlüğü, tümü de Birleşik Devletler'inkine denk daha çok hareket özgürlüğü ya da en azından Amerika'nın hareket özgürlüğünü sınırlandırmak talebi için tasarlanmış olan Avrupa Birliği'nden Rus-Çin "stratejik ortaklığına", Latin Amerika'daki Mercosur'a, henüz başlamakta olan Asya serbest ticaret bölgesine, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin yetkesini oluşturulmasına kadar tepkiler almaktadır.

Bir dereceye kadar bu tepkiler Amerika'nın kalan tek süper güç olması biçimindeki benzersiz konumunun kaçınılmaz sonuçlarıdır ve Birleşik Devletler diplomasisini nasıl yürütürse yürütsün, var olmaya devam edeceklerdir. Baskın güç neredeyse otomatik olarak diğer toplumların kendi kararları üzerinde daha çok söz sahibi olmaya ulaşmalarını ve en güçlünün göreceli konumunu indirgemeyi çağrıştırır. Ancak bu çeşitli gruplaşmalar oluşan yeni uluslararası düzenin kaçınılmaz yapı taşları olarak anlaşılırsa, dünyanın gelecekteki biçimi kendi kimliklerini Birleşik Devletler'le işbirliğine uyumlu biçimde mi, yoksa onun karşısında olarak mı bulacaklarına bağlıdır.

Ülkelerinin gücünden dolayı çok sevinen bazı Amerikalılar, cömert bir Amerikan egemenliğinin açıkça doğrulanmasının üzerinde duruyorlar.[2] Ancak böyle büyük bir amaç Birleşik Devletler'e şimdiye dek hiçbir toplumun belirsiz bir süre için başarıyla üstesinden gelemediği bir yük yükleyecektir. Amerika kendi amaçlarını her ne kadar özgeci olarak

algılarsa algılasın, hakim olma üzerine yapılan açık baskılar, kademeli olarak dünyanın Birleşik Devletler'e karşı birleşmesine ve en sonunda onu yalnız başına ve tükenmiş bir biçimde bırakacak cezalara zorlayacaktır.

İmparatorluğa giden yol, yurtiçinde çürümeye yol açar çünkü zamanla her şeye gücü yetenin talepleri yurtiçindeki sınırlamaları aşındırır. Britanya İmparatorluğu gibi süreç gelişemeden gücünü devretmedikçe hiçbir imparatorluk Sezar'cılığa giden yoldan kaçınamamıştır. Uzun süren imparatorluklarda her sorun bir iç soruna dönüşür çünkü dış dünya artık karşı bir ağırlık sağlamaz. Zorluklar daha çok yayılmaya ve tarihsel yurtiçi tabanından giderek uzaklaşmaya başladıkça, iç çekişmeler daha da acı bir hal alır ve zamanla daha şiddetli hale gelir. Egemenlik yönündeki temkinli bir arayış, Birleşik Devletler'i büyük kılan değerlerin yok edilmesinin en emin yoludur.

Amerika'nın üstünlüğü yakın ve neredeyse kesinlikle orta dönem gelecek için bir gerçektir. Uzun dönem gelecekte nelerin ortaya çıkacağını Birleşik Devletler'in onu ele alma biçimi belirleyecektir. Başkan George W. Bush, Amerika için alçakgönüllülük önlemine davet etmekle çok bilgece davranmıştır. Avustralyalı bilgin Coral Bell, Amerika'nın karşısındaki güçlüğü çok zekice açıklamıştır: kendi üstünlüğünün farkına varmak ancak politikasını hala birçok güç merkezinin var olduğu bir dünyadaymışçasına yürütmek.[3] Böyle bir dünyada Birleşik Devletler yalnızca liderliğin getirdiği psikolojik yükleri paylaşmak için değil, aynı zamanda özgürlük ve demokrasiyle tutarlı bir uluslararası düzenin şekillendirilmesi için de ortaklar bulacaktır.

Geleneksel örüntüler geçiş sürecindeyken ve deneyim ile bilginin temeli kökten değişirken, Amerika'nın karşısındaki nihai engel, değerlerini zorla kabul ettirerek değil, görünen tüm dirence karşın çaresizce aydınlanmış liderlik gereksinimi duyan bir dünyada isteyerek kabul edilecek şekilde yayarak, gücünü ahlaki uzlaşmaya dönüştürmektir.

Son Söz

Terörizmin Yeniden Meydan Okuması

Bu kitap kaleme alındığından bu yana yeni ufuklar açan bir olay gerçekleşti: Amerika Birleşik Devletleri'ne 11 Eylül 2001 tarihinde yapılan terörist saldırı. İnsanlığın şiddet ve acı dolu bir trajedisi olmasına rağmen bu olay, yüzeydeki olguyu altta yatan eğilimlerden ayıran, kendi hatalarını görmezden gelmekten ve güne uymaktan kurtulmaya zorlayan ve gelecek için bir vizyon isteyen bir dönüm noktasını gösterir.

Son 10 yıl boyunca, demokrasiler adım adım dışarıdan gelen tehditlerin neredeyse tamamen yok olduğu şeklinde bir yanılsamaya kapılmışlardır. Bu yanılsama, eğer varsa tehlikelerin esas olarak psikolojik veya sosyolojik kaynaklı olduğu, bir anlamda bu zamandan önce kaydedilen tarihin, ekonomi veya psikiyatrinin bir alt kolu olduğu yanılsamasına yol açmıştır. Amerika terörizm deneyimini yaşamasına rağmen bu, genelde yurtdışındaki ABD tesislerini hedef almıştı. Etkisi genel anlamda sembolikti ve ABD içindeki yaşamları ve uygar toplumu tehdit edememişti.

11 Eylül'den önce, Amerika'nın tepkisi kınama, bir veya iki misilleme saldırısı ve bulunabilirlerse suçluların mahkemeye çıkarılması olmuştu. Fakat Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yapılan saldırılar sembolik saldırıların ötesindeydi; ABD toplumuna, güvenliğine ve dünyadaki bütün toplumlara temel bir tehdit oluşturmuştu. Hedef, sivil nüfusun morali ve yaşam şekliydi. Kitlesel bir ulusal desteği arkasına alan Başkan George W. Bush'un başlangıçtan beri bu tehdidi savaş olarak adlandırmasının sebebi budur. Bir savaşta yalnızca karşı koymak yetmez, yenmek gerekir.

Aynı zamanda bu felaket, Amerika'ya küreselleşmiş dünyanın rahat varsayımlarının bazılarının terörizm yoluna başvuran kesim için geçerli olmadığını öğretmiştir. Dünyanın bu kesimi Batı değerlerine karşı bir nefretle hareket ediyor gibi görünmektedir. Bu nefret öyle derindir ki, bu kesimin temsilcileri, kendileri tarafından uzlaşmaz değerlerin çatışması olarak algılananlar adına toplumlarımızı yok etmek için ölümle yüzleşmeye ve masumların kitlesel olarak acı çekmelerine hazırdırlar.

Bu gerçekler demokratik dünyanın bilincinin derinlerine kazınırken, teröristler önemli bir savaşı daha başından kaybettiler. Amerika'da terörizm belasını yok etme kararıyla birlik olmuş bir halkla karşılaştılar. Batı'daki ittifakın içinde varolan Soğuk Savaş sonrası ortak bir amacın bulunup bulunmadığı hakkındaki tartışmayı en azından bir süreliğine sona erdirmişlerdir. Batı demokrasileri en azından ilk tepkilerinde ABD'ye yapılan saldırının kendi toplumlarının savunmasızlığını ortaya çıkardığı gerçeğini kavradılar.

Bunun ardından gelen 'koalisyon diplomasisinde', Avrupa'nın belli başlı ülkelerinin, birleşmiş bir Avrupa'nın kurumları aracılığıyla arabuluculuk rolü üzerinden Washington ile doğrudan teması tercih ettikleri açıklık kazandı. Eğer Avrupa kenara itilmek istemiyorsa, ittifak diplomasisine dönüş Avrupa'nın Birleşik Devletler'den ayrı ve farklı olması kavramı üzerine çıkarılmalıydı. Terörizm konusunda Avrupa kurumları Kuzey Atlantik ulusları arasındaki geleneksel bağlantıya göre ikinci sırada yer aldılar. Birleşik Devletler'e yapılan saldırıya ilk tepkilerde Avrupalı liderler, yeni diplomasi üzerindeki etkilerinin ve stratejilerinin Amerikan politikalarına karşı çıkmaktan çok ortak hareket etmekte yattığını anladılar; bu durum Bush yönetiminin koalisyon diplomasisine daha uygun hale gelmişti.

Bu koalisyon diplomasisi bağımsız bir Avrupa varlığına karşı Amerikan düşmanlığını göstermiyordu. Tam tersine yeni Atlantik diplomasisi, Amerika ve Avrupa arasında daha yapıcı ilişkiler açısından bir temel oluşturmuştur. Avrupa kurumlarının küresel stratejik bir rol oynaması için henüz hazır olmadıklarının anlaşılması üzerine, Avrupalı liderler, Avrupa ve Birleşik Devletler arasında temel oluşturan amaç ve değer birliğini vurgulamak için ulusal politikaları kullanmışlardır. Fakat süreç içinde, daha yapıcı bir ortamda Avrupa'nın katılımının bir sonraki adımı için de temel oluşturmuşlardır.

İngiltere Başbakanı Tony Blair, terörizm konusundaki ortak Atlantik çalışmasının ahlaki ve politik çerçevesinin yaratılmasında liderlik etmiştir. Fakat açıktır ki, daha uzun vadeli hedefleri de vardı: İngilizlerin Atlantik birliği konusundaki temel algılarını Birleşik Devletler'in kavramasını ve Avrupa katılımının en son adımında Washington'un rol almasını bu politikaların etkisiyle sağlamak. Alman Başbakanı Gerhard Schroeder de benzer bir politika izlemiştir. Avrupa'nın, kimi zaman Birleşik Devletler'in talep etmiş olabileceği veya derhal kullanmak istediği biçimin ötesinde bir gönüllü askeri katılımının söz konusu olduğu bu yeni ortamda Atlantik ötesi ilişki, en azından terörizm karşıtı kampanyanın ilk aşamalarında daha yapıcı bir yön izlemiştir. NATO müttefiklerinin, NATO'nun elli yıllık varlığından bu yana hiç kullanılmayan ortak savunma hakkındaki 5. maddesini hemen uygulamaya koymalarının nedeni budur.

Endüstrileşmiş ve demokratik Asyalı müttefiklerimiz Japonya ve Kore, benzer bir kararlılık ve çabuklukla ortak hareket etmişlerdir.

Fakat koalisyon Soğuk Savaş çerçevesinin dışına uzanmıştır.Dünyanın ikinci büyük Müslüman nüfusuna sahip olan ve İslami köktenciliğin yayılması tehdidiyle karşı karşıya olan Hindistan, Birleşik Devletler'le ortak bir rota izlemezse çok şey kaybedecektir. Müslüman bölgelere komşu olan Rusya da , batı bölgeleri aynı durumda olan Çin gibi bu konuda ortak bir çıkar görmektedir. Çin ayrıca, Pekin'de yapılacak 2008 Olimpiyatları öncesinde küresel teröre son verilmesi amacını gütmektedir. Terörizm paradoksal olarak, geçmişte sadece felsefi bir kavramı temel aldığı sıralarda dünya düzenini savunanları göz ardı etmiş olan bir dünya topluluğu anlayışını uyandırmıştır.

İslam dünyasındaki görüşler doğal olarak daha çapraşıktı. Köktencilik konusunda derin kaygılar taşıdıkları halde Müslüman nüfusa sahip pek çok laik ulus, halkın tepkisi üzerine Birleşik Devletler'i açıkça desteklemeye zorlanmışlardır. Hatta daha az

letler'i açıkça desteklemeye zorlanmışlardır. Hatta daha az sayıdaki bazıları, muhtemelen terörist gündemin bakış açısını paylaşmışlardır. Birleşik Devletler'in ve Batı'nın geleneksel dostluğunu sürdürerek Amerika'nın tavrını anlayabilen Suudi Arabistan ve Mısır gibi devletler, Arap dünyasında koalisyonun genişlemesi için yardımcı oldular.

Bu koalisyon kurulurken Bush yönetimi Amerikan topraklarına yapılan saldırının doğrudan değerlendirmesi yapıldıktan sonra belirli terörist merkezlere karşı, anında askeri harekatta bulunulması konusundaki iddialara karşı direnmiştir. Bunun yerine Dışişleri Bakanı Colin Powell, ustalığını öne çıkararak uluslararası terörizmin kötülük sembolü Usame bin Ladin'e açıkça emin bir sığınak sağlayan Afganistan'a karşı askeri güç kullanılmasını yasallaştıran küresel bir koalisyon toplamıştır. Amaç, devlet destekli terörün ortadan kaldırılması olarak tanımlanmıştır. Bütün alışılmamışlığına rağmen bu yeni mücadele, stratejik amacının açık tanımlanmasına fırsat vermiştir.

Teröristler acımasızdır fakat sayıları fazla değildir. Herhangi bir alanı sürekli olarak kontrol altında tutamazlar. Potansiyel kurbanlarının yönetim organları ve güvenlik güçleri tarafından faaliyetleri engellenebilirse, hiçbir ülke onları barındırmadığı takdirde kanun kaçakları durumuna düşerler. Faaliyetleri giderek sadece kendi varlıklarını sürdürmekle sınırlı hale gelecektir. Eğer herhangi bir ülkenin herhangi bir parçasına el koymaya kalkarlarsa, Afganistan'da belli bir yere kadar gerçekleştiği üzere, askeri operasyonlar aracılığıyla bozguna uğratılabilirler. Bu yüzden terörizm karşıtı stratejinin anahtarı, onların güvenli sığınaklarını ortadan kaldırmaktır.

Bu güvenli sığınaklar çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bazı ülkelerde yerel kanunlar veya anayasal sınırlamalar eyleme geçirilmedikçe, suçlara karşı yapılacak uygulamaları engeller veya Almanya'da ve bir yere kadar Birleşik Devletler'de bir zamanlar olduğu gibi, görünüşteki ulusal istihbaratın diğer ülkelere iletilmesine izin vermez. 11 Eylül saldırısından sonra bu gibi durumlara karşı iyileştirici önlemler alınmıştır.

Fakat bu güvenli barınakların çoğu, bir devletin, teröristlerin amaçlarında ortak çıkar görerek faaliyetlerine göz yumması sonucu ortaya çıkar. Bu durum, Afganistan, Yemen, Somali'de , bir ölçüde Iran ve Suriye'de ve ilk başlarda Taliban'ı destekleyip sonra-dan yönünü değiştiren Pakistan'da görülmüştür. Hatta genel stratejide Birleşik Devletler'le ortak hareket eden Suudi Arabistan

gibi görünüşte dost ülkeler bile, terörist faaliyetler kendi ülkelerine yönelmediği sürece teröristlerle sessiz bir pazarlık yapmışlardır.

Birleşik Devletler tarafından bir araya getirilen terörizm karşıtı koalisyon, bu bağlantıyı koparmayı hedeflemiştir. Yerel hükümetlerin çoğu 11 Eylül'den önce, bildirmeye istekli olduklarından daha fazla bilgi-ye sahiptiler. İstihbaratın paylaşılabilmesi yönünde adımlar atılmıştır. Maddi kaynakların akışını, terörist iletişimi önlemeyi ve olağanüstü durumlarda askeri gücü de içeren güvenli barınakları sağlayan ülkeleri hedefleyen bir güvenlik için ortak hareket geliştirilmiştir.

Birleşik bir güç oluşturan Bin Ladin'in, onun takipçilerinin ve iletişim ağının çökertilmesi gözle görülür bir başarı olmasına rağmen, dünya çapında süregelen kampanyanın açılışını haber vermekteydi.

ATLANTİK İTTİFAKI VE IRAK

Amerika'nın gösterdiği çabanın hedefi, belirli bir ülkedeki tanımlanmış terörist grupların ortadan kaldırılmasından, kitlesel imha silahlarının dağıtımını yok etme yönünde değiştiği zaman, koalisyondaki uzlaşma zayıflamaya ve bazı durumlarda dağılmaya başladı. Afgan operasyonu konusundaki aylar süren neredeyse tam anlamıyla sağlanan uzlaşma, başkanın silahlı kuvvetleri harekete geçirmesiyle daha önce görülmemiş sert bir tepki uyandırdı. Başkan Bush'un Ocak 29 2002'de Birliğin Durumu'nda yer alan ve Kuzey Kore, İran ve Irak ile onların kitlesel imha gücüne sahip olmalarını konu alan 'şer ekseni' yorumuna çığ gibi büyüyen hayal kırıklığının küçük bir kısmı konunun asıl anlamını işaret etmiştir; eleştirilerinin odağını onu harekete geçiren nedenler oluşturmuştur: Yakın gelecekteki kongre seçimleri (bu, İngiliz Dışişleri Bakanı'ndan); Amerikan emperyalizmi (Avrupa Komisyonu dışişleri politikası başkanı); basit ve özensiz düşünce şekli (Fransız Dışişleri Bakanı); Amerikan izolasyonu ve hegemonyası (önde gelen Alman gazeteleri).

Yine de Başkan Bush, uluslararası güvenliğin ortak temasını gündeme getirmiştir: Büyük, iyi organize olmuş ve ölümcül terörist grupların bağlantıları (El Kaide gibi), terörizmi kullanan ve destekleyen devletler (İran ve Kuzey Kore) ve kitle imha silahları geliştiren devletler (ve Irak söz konusu olduğunda bu gücü kullanan). 11 Eylül'den önce, Birleşik Devletler ve müttefikleri askeri gücü terörist saldırılar gerçekleşmeden kullanmadılar; yaptırımlar

kitle imha gücünü ellerinde bulunduran büyük güçler için kullanılan aynı prensip aracılığıyla, mantıklı liderlerin kendi sonlarını hazırlayacak eylemlerden uzak duracakları beklentisi aracılığıyla yapılmıştı. Fakat bu tip silahlar ulusal kurumlarla ve kamu görüşüyle sınırlanamayan, bu silahları komşuları veya kendi halkı üzerinde kullanmaktan çekinmeyen (Irak gibi), politikalarının bir parçası olarak sistematik cinayetler işleyen ve yüz binlerce insanı açlıktan ölüme kurban eden (Kuzey Kore gibi), düşmanlıkla hareket eden terörist gruplara ve rehin alanlara arka çıkan (İran gibi) liderlerin elinde olduğu sürece ve saldırılar intihar eylemcileri tarafından yapıldığında, bu yaptırımlar artık işe yaramaz hale gelir. Özellikle gizli kullanımın ve teröristlere bağlantının mümkün olduğu durumlarda önlemler alınmalıdır.

Başkan Bush tarafından dile getirilen üç ülkeyle kesinlikle onların özel durumlarına uygun yöntemlerle mücadele edilmelidir. Irak en yakındaki tehdit olarak durmaktadır; İran için daha karmaşık bir politika gerekecektir, Kuzey Kore ise yerel olarak Irak'la karşılaştırılabilir fakat son yıllarda belirgin olarak yeni bir anlayışa doğru yol almaya çalışmaktadır. Irak söz konusu olduğunda, diplomasi aralığının en az olduğu görülmektedir fakat beklendiği gibi bu aralık İran ile en fazladır. Başkan Bush ve Colin Powell'ın, İran ve Kuzey Kore'ye askeri araçlarla müdahale düşünülmediğini açıklamasının nedeni budur. Fakat sonuç olarak bu konudaki her politikanın test edilme ölçütü, kitle imha silahlarına sahip tehlikeli rejimlerin ne derece kontrol altına alınabildiğidir.

Bir nesil boyunca üyelerine dış politika konusunda merkez oluşturan Atlantik İttifakı, bu konuyu daha fazla erteleyemez. Bir düzeyde uzlaşmazlık, tarihsel deneyimlerdeki temel farklılıklardan kaynaklanır. Amerika hiçbir zaman, en azından 1812 savaşından bu yana, kendi topraklarında bir tehditle karşı karşıya kalmamıştır. Avrupa ülkeleri (belki İngiltere dışında) 1000 yıl boyunca komşuları tarafından saldırıya uğramıştır. Bu nedenle 11 Eylül, Amerikan kamuoyunda Avrupa'da olabileceğinden daha büyük bir şok yaratmıştır. Amerikalılar, tehdit bir kez açıkça ortaya konduktan sonra, geleneksel olarak herhangi bir tehdidin kesinlikle üstesinden gelmeye çalışmışlardır; Avrupalı toplumların aynısını gerçekleştirecek kaynakları hiç olmamıştır ve tarihin onları alıştırdığı üzere problemleri çözmek yerine kontrol altına almaya yatkındırlar.

İttifakın birliğinin görünüşteki restorasyonundan hemen sonraki uyuşmazlığın bir diğer nedeni de, Avrupa'nın ulusal politikaların-

dan kaynaklanmaktadır. Başkan Bush'un anlayışı ve bakış açısı, Amerikan siyasi yelpazesinin muhafazakar kanadı tarafından şekillen-dirilmişti ve kendisi bu prensipleri destekleyerek seçilmişti. Dış politika söz konusu olduğunda, bu anlayış ulusun güvenliği konusunda katı bir bağlılık, geleneksel müttefiklerle kurulmuş bağların geliştirilmesi ve bazılarınca tek yanlılık yönünde yol almak olarak yorumlanan ulusal çıkar üzerinde durulması şeklinde kendini göstermiştir.

Diğer taraftan, ulusal konularda pazar odaklı bir siyasete doğru evirilen merkez soldaki Avrupa hükümetleri, en azından dış politikalarında alışılmış solcu ilkeleri korumaları konusunda sol kanattan baskı görmektedirler. Bu ilkeler, kurulu nükleer dengedeki herhangi bir değişime karşı muhalefeti (büyüklüğünü azaltmak dışında), Amerikan askeri harcamalarına ve amaçlarına karşı şüpheyi, Avrupa'nın güvenlik bütçesinin azaltılmasını ve çevre gibi sözde 'yumuşak' konular üzerine önem verilmesini kapsar.

Avrupalı liderlerin siyasi tecrübelerinin ilk oluşumu, 1970'lerdeki Vietnam karşıtı protestolar ve 1980'lerdeki füze savar gösterilerine dayanır ki, bu davranışlardan dolayı Reagan döneminin Amerikan yönetiminin önde gelen üyeleri tepki görmüşlerdi. Anlayışların çatışması bu yüzden kaçınılmazdı.

Olağanüstü dayanışmadan hemen sonra gelişen uyuşmazlık konusuna etki eden bir diğer faktör de nesil farkı olmasıdır. Atlantik İttifakı'nın birinci nesil Avrupalı liderleri, savaş tarafından zayıflatılmış ve yoksullaşmış ülkelerini yönlendirdikleri halde, önceki tecrübelerini Avrupa dünya gündeminin merkezindeyken edinmişlerdi. Temel seçimlerinin ittifak veya bir çeşit tarafsızlık arasında olduğunu anladılar. Tehlikeye karşı ortak bir anlayış bugün artık yok. Bu nedenle Amerika'ya karşı şiddet eğilimli, tek taraflı silahsızlanmadan yana ve dengesiz (Soğuk Savaş döneminin muhalefet sloganları) suçlamaları, sadece hükümetler tarafından güçsüzce tepki görmediği sürece, aydınların ve medyanın standart sözcükleri haline gelmiştir. Birleşik Devletler hakkındaki en olumlu medya yorumu, sanki her an kontrolden çıkması mümkün devrimci bir hükümetmiş gibi, hükümetlerin politikalarını ortak anlayışa sahip olduğu düşünülen Bush yönetiminin ılımlı üyelerini 'yüreklendirmek' üzerine dayandırmalarını teşvik etmeye eğilimlidir.

Bu eğilim güçlenmiştir çünkü Avrupa hükümetlerinin dış politika konusundaki esas meseleleri Avrupa Birliği'nin kurulması, Birleşik Devletler'in tanım olarak dışında kaldığı tarihi bir görevin yerine getirilmesi olmuştur. Pek çok Avrupalı lider, Avrupalı kim-

liğini Birleşik Devletler'den ayrılmakta ve pek nadir olmamak üzere, Birleşik Devletler'e karşı muhalefette arar. Avrupa, tarihleri, dilleri ve tabii ki kültürleri farklı yirmiden fazla ulusun bütünleşmesi için yasal, bürokratik ve yapısal uzlaşmalara yoğunlaşmışken, Birleşik Devletler yerleşmiş kurumlarının olağanüstü doğasını över ve bunların, dünyanın geri kalanı için gerekli olduğunu bildirir.

Avrupa ve Birleşik Devletler'in askeri güçleri arasındaki büyük fark, bakış açılarındaki farklılığı arttırmaktadır. Birleşik Devleler'in dünyanın geri kalanına karşı sağladığı askeri üstünlüğün başka bir örneği yoktur. Şu anda ya da gelecekte öngörülebilecek bir zaman içinde Birleşik Devletler'e tehdit oluşturabilecek herhangi bir ülke ya da ülke grubu bulunmamaktadır. Bu durum Birleşik Devletler'in düşmanlarını bilinen yöntemlerin dışına çıkarak terörizm gibi yöntemlere kışkırtmaktadır. Bazı dost ülkeler, Birleşik Devletler'in kendi tercihlerini kabul ettirebilecek güçte olması yüzünden her durumda sadece güç uygulayacağından korkmaktadırlar. Amerikalıların tek süper güç olma durumlarını ve Amerikan hegemonyasını arada sırada hazla sahiplenmeleri, bu eğilimleri güçlendirmektedir.

Farklılıkların olması kaçınılmazdır. Fakat bu farklılıklar, Atlantik'in her iki yakasındaki liderleri, kargaşanın arttığı bir ortamda dünyadaki bütün demokrasilerin sürekli ortak olmasının önemini hatırlamaya davet etmelidir. Birleşik Devletler koalisyon ortaklarını, düşündüğü askeri seçenekler ve aradığı siyasi sonuçlar konusunda uyarmaya borçludur. İttifaktaki ülkeler eğer gerekli bir geleneksel bağlantıyı sürdürmek istiyorlarsa, Amerika'nın tetik çekmekten hoşlanan, zorba bir dev biçimindeki karikatürünü göz önüne almak durumundadırlar. Düşünceli Amerikalı liderlerin, uluslararası düzenin güçle dayatılmasının, tarihindeki baskın temanın emperyalizm karşıtlığı olan ve yalıtımcı bir çizginin hiç varolmadığı bir milletin karakterine ters düşeceğinin farkında olduğunu bilmektedirler ya da bilmelidirler. Aynı şekilde, Amerika'nın uzun vadeli düşüncesi her konuyu bir güç testi haline getirmek olamaz. Böyle bir gidişat diğer ülkelerin Amerika'ya karşı birleşmelerine zemin hazırlar; tarih göstermektedir ki, imparatorluklar genellikle her konu ulusal hale geldiğinde ve psikolojik, fiziksel yorgunluk yerleştiğinde çökerler.

Birleşik Devletler, Irak ve benzeri ülkeler tarafından gelen tehlikelerin bir tanımını ortaya koymuştur: Kitle imha silahlarına bu gücü kullanma isteğinde olan, Amerika ve onun müttefiklerine

karşı düşmanca tutumlar içinde bulunan ve yerel kurumları tarafından sınırlanamayan hükümetlerin Irak'a sahip olması. Müttefiklerimiz Amerika'nın tehlike tanımını ret mi etmektedirler? Ya da bunu kabul etmekte fakat mücadele yöntemi olarak askeri araçları mı reddetmektedirler? Eğer askeri araçlar reddediliyorsa, bunu alternatifi nedir? Eğer 'savaş', düşmanın etkisiz hale getirilmesi gibi psikolojik terimlerle ifade ediliyorsa, yatıştırma yerine kullanılacak eşanlamlı bir sözcük haline gelmektedir. 'Savaş' Irak'ta ne kazandırmıştır? İngiltere Dışişleri Bakanı'nın Tahran ziyareti İngiltere'ye ne yarar sağlamıştır? Ne şekilde Avrupa Birliği'nin bir delegasyonunun Pyongyang'a yaptığı itaatkar ziyaret (Bush tarafından verilen demeçlerdeki ayrımcı ifadeler Avrupa'da fazla ısrarlı bulunmuştu) Seul'le veya dünyanın geri kalanıyla bağlarını iyileştirmiştir?

Amerika'yı eleştirenler, Amerika'nın askeri yöntemleri ileri süren saplantısına karşı genelde bir ulusun yapılandırılmasını alternatif olarak ortaya sürerler. Bu dayanak noktası değerlendirilse bile, bu kadar geniş içerikli bir ulus yapılandırma siyaseti ve yoksulluğu azaltma, şu andaki terörizm problemi ve kitle imha silahlarının potansiyel terörist devletlerin elindeki varlığı konusunda daha uzun zamanlı çözümler olarak kalmaktadır. Zaten, terörist bir rejim yıkıldıktan sonra ancak ulus yapılandırmanın işe yarayabileceği savunulabilir; bu yöntem, Taliban ve belki de Irak'ta olduğu gibi, bu süreden önce ya imkansızdır, ya da daha sonradan işe yarayabilecek bir yöntemdir.

Bush yönetiminin yaklaşımına karşı, özellikle Irak'a yönelik en esaslı kesin alternatif, kitle imha silahlarının ortaya çıkarılmasına yönelik bir teftiş plânıdır. Fakat tasarıdaki böyle bir plân, Körfez Savaşı'ndan önce Irak'ın nükleer silahlarını ortaya çıkaramamış ve savaş sonrasında Irak'ın biyolojik silah üretim tesislerini bulamamış önceki teftiş yöntemlerinin başarısızlığını az da olsa iyileştirmemiştir.

Bütün bunlar Irak problemini bir üst dereceye çıkarmıştır. Konu temelde jeopolitiktir. Irak'ın politikası süreklilik arz eden bir şekilde Birleşik Devletler'e karşı düşmancadır. Irak'ın, Saddam Hüseyin'in savaşta İran ve kendi halkı üzerinde kullandığı biyolojik ve kimyasal silah stokları vardır. Nükleer bir kapasiteye ulaşmaya çalışmaktadır. Eğer bu kapasite bozulmadan durursa, zaman içinde terörist saldırılarda ya da bölgesel veya uluslararası bir değişikliği ateşlemek için kullanılabilirler.

Fakat Saddam Hüseyin'i devirmek ciddi olarak düşünülürse, üç öncelik sağlanmalıdır: (a) hızlı ve kararlı askeri bir plânın geliştirilmesi, (b) Hüseyin'in yerine nasıl bir siyasi yapının geleceği üzerine önceden anlaşma sağlanması, (c) askeri plânın uygulanabilmesi için anahtar ülkelerin tarafsızlığı ya da desteği.

Saddam Hüseyin'e karşı yapılacak bir askeri harekât uzun tutulamaz ve harekatın yıpranmasına izin verilemez. Aksi takdirde savaş, Batı'nın İslam'a karşı savaşı haline gelecektir. Ayrıca bu Hüseyin'in büyük olasılıkla kimyasal ve biyolojik silahlar kullanarak İsrail'e saldırıp, onu savaşın içine çekmesine ve bu şekilde İslam dünyasında karışıklık yaratmasına yarayacaktır. Uzun bir savaş aynı zamanda Rusya ve Çin gibi katılmaları pek muhtemel görünmeyen, ancak aynı zamanda muhalefet etmeleri de beklenmeyen müttefiklerin de zamanla ayrılmasına yol açacaktır.

Bu yüzden Irak'la karşılaşma durumuna geçilmeden önce, Bush yönetimi büyük bir dikkatle söz konusu askeri stratejiyi inceleyecektir. On yıl öncesinin Körfez Savaşı'nda gereken büyüklükte bir güce büyük olasılıkla gerek kalmayacaktır. Aynı zamanda, sadece yerel muhalefete ve ABD hava gücüne güvenmek tehlikeli olacaktır. Kesin olarak söylenebilir ki, Körfez Savaşı sırasında bugünkü miktarlarda hassas silahlar bulunmuyordu. Uçuşa yasak bölgeler Irak müfrezelerinin hareketlerini karmaşıklaştıracaktır. Bu alanlar harekete kapalı alanlar haline getirilip güçlendirilerek, belirli kategorilerdeki silahların hareketleri engellenebilir.

Yine de Amerikan ulusal güvenliğinin tamamını ya da büyük bir kısmını, henüz varolmayan ve savaş kapasiteleri bilinmeyen yerel muhalefet kuvvetlerine güvenerek tehlikeye atamayız. Belki de bazı kişilerin savunduğu gibi Irak güçleri ilk karşılaşmada çökeceklerdir ancak Amerikan askeri gücü açıkça ezici bir şekilde fazla olduğunda bu olasılık artar.

Irak'a karşı askeri bir kampanya için ikinci bir ön koşulsa, siyasi sonuçların tanımlanmasıdır. Büyük olasılıkla yerel muhalefet, kuzeyde Kürt azınlığı ve güneyde Şii azınlığı tarafından sürdürülecektir. Fakat Saddam Hüseyin'i devirmek için Sünni çoğunluğun desteğinin sağlanması yönündeki Amerikan siyasetinin amacının Irak'ın bölünmesi olmadığını ortaya koymamız gerekmektedir. Bu çok önemlidir çünkü Irak'a yapılacak bir askeri operasyon, Türkiye'nin desteğini ve Suudi Arabistan'ın ve Körfez ülkelerinin tarafsızlığını gerektirir. Kuzeyde bir Kürt devletinin ve güneydeyse bir Şii cumhuriyetinin kurulmasını olası bir sonuç olarak görmeleri halinde bu devletlerden hiçbiri işbirliğinde bulunmak istemeyecektir. Bir Kürt devleti, Türkiye'deki Kürt azınlığı ve bir

cektir. Bir Kürt devleti, Türkiye'deki Kürt azınlığı ve bir Şii devleti, Suudi Arabistan'ın Dhahran bölgesini alevlendirebilir ve Körfez bölgesini kontrol etmek için İran'a yeni bir ün sağlayabilir. Birleşik bir Irak için federal bir yapı kesinlikle olasılık dahilinde olmalıdır. Her koşulda, askeri harekatlara girişilmeden önce öne sürülen sonuçlar hakkında açık bir fikir oluşturulmalıdır.

Bu çaba için uygun bir koalisyon yaratılması ve ihtiyaç duyulan Amerikan yayılması için üsler bulunması zor olacaktır. Bu çaba, koalisyona Amerikan faaliyetleri üzerine veto gücü sahibi olmak için katılmış olan adaylarla, uzun süreli bir strateji konusunda istekli olanları birbirinden ayıracaktır. Yine de, terörizm karşıtı kampanyanın ilk adımını oluşturan ustaca yürütülen diplomasi üzerine inşa edilecek çok şey vardır. Saddam Hüseyin'in Körfez bölgesinde dostu yoktur. İngiltere, Birleşik Devletler'le özel ilişkisi dolayısıyla krizin evrimi sırasında kazandığı merkezdeki rolünü kolayca terk etmeyeceği gibi Almanya da Birleşik Devletler'e karşı faal bir muhalefete girişmeyecektir. Aynı durum Rusya, Çin ve Japonya için de geçerlidir. Kararlı bir Amerikan politikası genelde varsayılanın aksine daha geniş yelpazeye sahiptir.

Zeminin diplomatik yollardan büyük bir özenle hazırlanması gerekmektedir. Birleşik Devletler kendi temel ulusal güvenliğini ilgilendiren konuları tamamen diğer uluslarla anlaşmaya terk edemez ancak ortak karar mümkün olmadığında dahi, diğer toplumların temel çıkarlarını etkileyen hareketleri başlatmamalıdır. Bu kitabın diğer bölümlerinde de işaret ettiğim üzere, dünyanın en güçlü ülkesi olarak, talebimizi hegemonyaya dayalı liderlik üzerinde tutmamalıyız.

11 Eylül sonrası değerlendirmelerde, katılım derecelerini üyelerinin kendilerinin belirleyeceği dayanak noktasından yola çıkan bir küresel koalisyon oluşturulmuştu. üyelik ilke olarak terörizme karşı muhalefet göstermenin biraz daha fazlasını ifade ettiği sürece *a la carte* koalisyon yönetimi yolunda gitmiştir. Irak konusunda devam eden işe yararlığı, koalisyon yükümlülüklerinin nasıl tanımlandığına dayanacaktır. Konvoy en yavaş geminin hızında mı gitmelidir, yoksa bazı parçalar kendi başlarına yol almalı mıdırlar? Eğer birincisi söz konusuysa, koalisyon çabası eninde sonunda Irak'taki BM'nin teftiş sistemini sonlandıran en küçük ortak payda uzlaşmaları olarak tanımlanacaktır. Farklı olarak, koalisyon ortak hedefler tarafından birleştirilmiş bir grup olarak tanımlanabilir ancak ortak kararlarla özerk hareketlere veya olağanüstü durumlarda, sadece Birleşik Devletler'in hareketine izin verilmelidir.

Amerikan liderliği ve uluslararası uzlaşma arasındaki denge, 1990'daki Körfez Savaşı deneyimi ile ortaya koyulmuştur. Bu savaş birbiri ardına gelen iki partinin Amerikan başkanları tarafından güvenliği çok önemli olarak sayılan Suudi Arabistan'a karşı bir tehdit içeren saldırganlık karşısında tetiklenmiştir. Birleşik Devletler büyük ölçekli kara harekatının yaz sıcağı tarafından sekteye uğratılmaması için uygun olan ilk aylarda Saddam'ın macerasını sona erdirmeyi hedeflemişlerdir. Birkaç yüz bin Amerikan müfrezesi, koalisyon yapılandırma çalışmaları başlatılmadan önce gönderilmişti. Eğer gerekirse Birleşik Devletler açıkça tek başına hareket edeceği için, koalisyona katılmak olayları etkilemek için en etkili araç haline gelmişti.

O zaman konu, Amerika'nın uluslararası bir düzen oluşturma çabası değil, koalisyonun her üyesinin bizim güvenlik konusunda bizim temel algılayışımız üzerine vetosu olup olmayacağıdır. Hatırlanmalıdır ki, bir ülkenin tek taraflı silahsızlanma anlayışı diğer ülkenin liderlik anlayışı olabilir. Oy birliğine dayanan bir uzlaşma tanımı felce yol açar; her konuda tek taraflı silahsızlanmayı ileri süren bir liderlik emperyalizme yol açar ki, uzun vadede de yayılmacı gücü tüketir. Bu iki uç nokta arasında yönünü bulması, Amerika ve onun müttefiklerinin politikasında aşılması gereken en büyük engeldir.

İran ve Kuzey Kore göz önüne alındığında, uzun vadeli diplomatik strateji geliştirilmesi olasılığı daha fazladır ve temel bir seçim içerir. Bu tip rejimlerle mücadele üzerine tartışma genelde varolan yapı içerisindeki ılımlı üyelerin yüreklendirilmesine, özellikle İran'da Başkan Muhammed Hatemi etrafında odaklanmıştır. Fakat esas mücadelenin giderek gelişen halk ve baskıcı rejim arasında olduğu önermesi üzerine sağlam bir tartışma ortaya konabilir. Ayetullahlar ile diyalog kurulması önemlidir, fakat iktidar üzerindeki hakimiyetlerini güçlendirmenin aracı olmamalıdır. Genel kamuoyunun demokratik isteklerine çağrıda bulunacak boşluk bırakılmalıdır. Ayetullahlara yönelik diplomasi konusunda ise, beraberliğin getirecekleri karşılıklı olmalıdır; bu, psikolojik bir kendi kendini tatmin egzersizi haline gelmemelidir.

Potansiyel terörist devletlerin elindeki kitlesel imha silahları sorunu çözüldüğünde, uzun vadeli amaç başka ülkelerin de kitlesel imha silahları, biyolojik veya kimyasal silahlar edinme girişimlerini önleyecek uluslararası bir sistemin geliştirilmesi olmalıdır. Uygar hayatın ayakta durması, bu sorunun önceden etkisiz hale getirilmesini gerektirir ve tek taraflı silahsızlanmacı Amerikan

faaliyetiyle gerçekleştirilemez. Böylece, terörizm konusu uluslararası düzenin karşılaştığı güçlükle birleşecektir.

İSRAİL FİLİSTİN ANLAŞMAZLIĞI

Arap İsrail uyuşmazlığı terörizm tehdidiyle yan yana ve bir parça da bağlantılı olarak gelişmiştir. Amerika'nın yoğun diplomatik faaliyetlerinin 2000'deki İntifada çıkmazının ortaya çıkmasında etken olduğuna ikna olmuş olan Bush yönetimi, ilk günlerde Amerikan arabuluculuğunun devam edebilmesi için taraflara farklılıklarını azaltması konusunda ısrarcı bir tutum izleyen ilgisiz bir tavır sergilemiştir. 11 Eylül'den sonra terörizme karşı savaşa kaçınılmaz olarak öncelik verilmiştir. Ancak Ortadoğu'daki şiddetin artması üzerine Bush yönetimi, Nisan 2002'de diplomatik süreci yeniden başlatmıştır.

Etkin Amerikan diplomasisinin Ortadoğu'da yeniden ortaya çıkması, ümit ve kaygıyla karışık bir biçimde karşılandı. Ümit vardı, çünkü iki tarafın öfkesi de artık tükeniyordu. Kaygı vardı, çünkü iki taraf da ortaya koydukları hedeflerinin aslında uzlaşmaz olduğunu biliyorlardı. İsraillilerin gizli rüyası, varolan durumun yasallaştırılmasıdır. Filistinliler için ise amaç, İsrail'i 1967'deki ve belki de BM'nin 1947 tekliflerindeki (bunlar Yahudi devletinin tamamen ortadan kalkmasını kolaylaştıracaktır) sınırlarına çekilmek için gerekli şartları zorlamaktır.

Amerika'nın dış politikasını eleştiren (ve günahları arasında onların tavsiyelerine kulak asmamayı sayan) pek çokları, Washington'un etkin bir rol oynaması için yapılan geniş bir çağrıya katılmaktadır. Eğer İsrail 1967'deki sınırlarına dönerse, Arap dünyası ve İsrail arasındaki ilişkilerin normalleşeceğini ileri süren bu önerilere Suudi Arabistan tahtının varisi Prens Abdullah'ın girişimiyle taze bir kan gelmiştir. Aynı zamanda, Amerika'nın müdahale etmesini teşvik eden Avrupa ve Arap dünyası arasındaki oybirliğine yakın görüş, Birleşik Devletler'in Abdullah plânına yakın bir yerleşimi İsrail'e dayatacağı umudundan kaynaklanmaktadır.

Geçmiş otuz yılda barış sürecinde kat edilen bütün ilerlemeler, Amerikan diplomasisinin katalizör görevi görmesinden kaynaklanır. Ancak bölgenin siyasetinin patlamaya hazır olması, mümkün olanın abartılmasını çok kolay hale getirir. 5. bölümde açıkladığım üzere, 2000'de Camp David'de sınırlı bir zamanda bütün konuları tekbir celsede çözmeye çalışan aceleci girişim, şimdiki çatışmaların patlak vermesinde etkili olmuştur.

Şu andaki durumda, iki tarafın da pozisyonlarının karşılaştırılması görüşmelerle çözüm arayacak başka bir girişimin de daha iyi sonuç vermeyeceğini ortaya koymaktadır. İsrail hükümetinin tek resmi plânı Camp David'de Başbakan Ehud Barak tarafından ortaya konmuştur. Bu plân, çekişmeli bölgelerin yüzde doksanını öneriyor ancak yerleşimlerin yüzde yetmişini ise elinde tutuyordu. (Formül biraz karışıktı ve yüzde doksanın nasıl hesaplanacağı ise muğlaktı). Karşılığında Filistinlilerin İsrail'e dönüş hakları da olmak üzere (fakat Filistin devletine dönüşleri serbest olacaktı), geleceğe yönelik bütün taleplerinden vazgeçmeleri isteniyordu. Başbakan Ariel Şaron bu teklifi göz ardı etti. Yaser Arafat teklifi kabul etmek yerine İntifada'yı tercih etti.

En açık Arap önerisi Prens Abdullah'tan gelmişti. Önerinin kesin olmayan ana hatlarına göre, İsrail Arap devletleriyle ilişkilerinin normalleşmesi karşılığında 1967'deki sınırlarına geri çekilecekti. Genel anlamıyla bu, bütün yerleşimlerin İsrail tarafından boşaltılmasını ve kutsal yerler de içinde olmak üzere Kudüs şehrinin Arap kontrolünde olması anlamına geliyordu. Abdullah'ın plânı, normalleşmeden ne kastedildiğini tanımlamamakta ve mültecilerin dönüş hakları gibi konularda sessiz kalmaktadır (yine de bu, tabii ki gerçek bir müzakerede tartışılacaktır).

Barış sürecindeki bu gelişmenin, İsrail'le doğrudan ulusal bir anlaşmazlığı olmayan bir Arap devletinden gelen ilk girişimin hoş karşılanmasına karşın, özel koşulları, şu andaki çıkmazı üreten bir durumun yeniden ortaya konmasını temsil ediyordu. Filistin'deki 1967 öncesi 'sınır' (Mısır, Suriye ve Ürdün'ün İsrail'le olan sınırlarının tersine) hiçbir zaman uluslararası bir sınır olamamıştı; 1948 savaşının sonunda tanınan bir ateşkes hattıydı. Elli yıl boyunca hiçbir Arap devleti tarafından tanınmamıştı ve İsrail devletinin yasallığını tanımayan devletler tarafından gönülsüzce kabul edilmişti. Özellikle Ürdün nehri kenarında güvenlik durumunun terk edilmesiyle ikiye katlanacak bir şekilde '67 sınırını savunulabilir bulan herhangi bir İsrail Başbakanı, başkanı veya kurmayına rast gelmedim. Bunun nedeni, '67 sınırlarının Hayfa ve Tel Aviv arasında sadece 8 mil genişliğinde bir koridor bırakması ve Filistin sınırını İsrail'in tek uluslararası havaalanının köşesine koymasıdır. Hatta, İsrail nüfusunun en ideolojist kesimini de içinde barındıran 200,000 kişilik (Yahudi nüfusunun yüzde dördü) grup yerleşimlerinden vazgeçecektir. Kutsal bir yerleşim iddiasında olanların pek çoğu, güç kullanılarak yerlerini boşaltmak zorunda bırakılacaktır.

Karşılığında, İsrail komşularıyla diplomatik ilişkiler kazanacaktır. Ancak diğer bütün müzakerelerde, tarafların karşılıklı birbirini tanıması zaten alışılmış bir durumdur, bir imtiyaz olarak görülmemiştir. Aslında, tanımama diğer devletin yasal olarak varolmamasını işaret eder ve Ortadoğu bağlamında, yok etme seçeneğini elinde tutmaya eşdeğerdir. Bir kez kabul edildikten sonra, tanıma her zaman geri alınabilir ve diplomatik ilişkilerin kesilmesi tanıdık bir diplomatik araçtır. Resmi normalleştirme de daha fazla bir şey içermez: İsrail'in Mısır'la yaptığı yirmi üç sene önceki barış antlaşmasıyla gerçekte bir rol oynamayan büyükelçilerin karşılıklı gönderilmesinin dışında ekonomik ve kültürel ilişkilerde çok küçük bir gelişme sağlanmıştır.

Prens'in teklifinin koşulları önemli bir gelişme sağlamamasına rağmen, Suudilerin katılımı, bir ateşkes yapılması ve iki taraftan da ön koşullar olmaksızın müzakerelere başlanması açısından önemli olabilir. Fakat eğer nihai sonucu Birleşik Devletler'in özel hükümlerinin dayatılması olursa, İsrail'in güvenliği ve en sonunda bölgenin dengesi tehlikeye atılır.

Bu nedenlerden dolayı 1967 sınırlarına odaklanmış bir müzakere bir çıkmazla sonuçlanır. On sekiz aylık intihar saldırılarından sonra ve Oslo antlaşması deneyimlerinden sonra dünyanın geri kalanı gibi İsrailliler de biliyorlar ki, Filistinliler arasındaki gerçek bölünme, Batılı bir anlamda, yani barış bilinciyle ve gerilimlerden uzak bir noktadan sonra barış isteyenlerle (Filistinli liderlerin küçük bir azınlığı), sözde aşırı uçta olanlar arasında değildir. Tam tersine, temel ayrılık günümüzdeki atışmayı sürdürerek İsrail'in parçalan-masını sağlamak isteyenlerle şu anda yapılacak bir anlaşmanın gelecekteki nihai çözüm için güçleri harekete geçirmekte daha iyi bir strateji olduğuna inananlar arasındadır.

'Nihai' bir anlaşma imzalayacak olan Filistinliler ve diğer Arap liderleri art niyetli olmasalar bile, daha radikal halefler tarafından yerlerinin alınmayacağını kimse garanti edemez. Bir barış antlaşması radikal grupların veya devletlerin uzlaşmaz tavırlarını ortadan kaldırmayabilir fakat uysallaştırabilir. Fakat iddia edildiği üzere eğer Arafat radikal muhaliflerinin veto hakkı olması yüzünden sürekli bir ateşkesi müzakerelere giriş bedeli olarak kabul edemiyorsa, neden aynı durum bir barış antlaşmasından sonra geçerli olmasın? Bu yüzden sürekli ve geçici bir anlaşma arasındaki fark, özden çok anlam üzerinedir. Gerçek soru, beraber yaşayan Filistinli ve İsraillilerin gerçek deneyimlerine dayanan ve teorik yargılardan kurtulmuş nihai amaçlara ulaşılabilmesi yönün-

de bir yaklaşıma izin verecek yeterli bir beraber varolabilme sürecinin yaratılıp yaratılamayacağıdır.

İsrail'in pozisyonunun güvenilmezliği paradoksaldır. İsrail daha önce hiç bu kadar güçlü ama aynı zamanda da savunmasız olmamıştı. İsrail olası Arap düşmanlarından veya onların birleşimlerinden askeri olarak daha güçlüdür; Filistinli terörist grupları kesinlikle ağır zararlara uğratabilecek güçtedir. Fakat orta sınıf ağırlıklı bir topluma doğru ilerlemektedir ve gerilla savaşımının böyle bir toplum üzerindeki etkileri psikolojik olarak yorucudur. İntifada, İsrail toplumunda karışık bir katılık yaratmıştır. Oslo antlaşmasından önce İsrail barış hareketi, Arap dünyasıyla uzlaşmaya psikolojik bir rahatlama olarak bakmıştır; Araplar verdiklerinin karşılığını geri alabilseler bile, barış için toprak değiş tokuş edilecektir. Fakat İntifada'dan bu yana, İsraillilerin çoğunluğu uzlaşmaya inanmıyor; zaferle birlikte Arap düşmanlarının yenilmesini istiyorlar.

Aynı zamanda, girişimin görünüşteki boşunalığı üzerine gittikçe büyüyen bir umutsuzluk oluşmaktadır. İsrailli kazazedelerin gerillalara oranının artması ve İsrail misillemelerinin Birleşik Devletler ve dünyanın geri kalanı tarafından belli bir noktadan daha fazla hoş görülemeyeceği gerçeğiyle birlikte bir kabullenme duygusu yayılmaktadır. Zalimlerden hesap sorma isteği, her bedeli ödeyerek barışı sağlamanın açlığı yönündeki işaretlerle dengelenmeye başlamaktadır.

İsrail, iki nesil boyunca kendisinin de sergilediği gibi, gerilla savaşımının klasik dinamiğiyle yüzleşmektedir. Gerillaların terörizmi geri tepmediği gibi, İsrail'in şiddetli, duygu yüklü ve gözlemcilere göre aşırı misillemesi, özellikle Birleşik Devletler olmak üzere, uluslararası toplumun karışmasını tetiklemek amacına hizmet ederek aşırı bir formunun uygulanmasını sağlamaktadır. Bu süreç içerisinde, İsrail mülteci kamplarının kuruluş şekli bütün niyet ve amaçlara rağmen terörist karşıtı güçlerin gerilla tehdidinin köklerine ulaşma kapasitelerini zayıflatır. Dünyanın medya ve diplomatları İsrail'in gösterdiği aşırılıklara üzülseler de bu süreç, İsrail'in hayatta kalma sınırının adım adım aşındırılması tehdidini içinde barındırır. Stratejik ihtiyaçların tanınması ve duygusal zorunlulukların baskısı arasında parçalanmış İsrail, sonuçta felce uğrama riskini taşımaktadır.

NATO, Amerika veya üçüncü tarafların sağladığı garantiler, bu psikolojik sorunun aşılmasında marjinal bir fayda sağlayabilir. Avrupa ülkelerinin, özellikle de muğlak tehditler karşısında İsrail

için savaşa gireceğine hiç kimse ciddi olarak inanmaz. Komşu devletlerin işgali karşısında tek olası çözüm, Amerikan garantisi olabilir. Bu durum, Birleşik Devletler içinde derin yerel sorular uyandırmasının yanı sıra neredeyse bütün saldırıların ve göze göz dişe diş gerilla savaşımının Amerikan vetosunu beraberinde getireceği için, İsrail'in savunma gücünün kapasitesini geliştirmeyecek ancak Amerika'yı bir hedef haline getirecektir.

Bu nedenle, bilinçli hareketin başladığı nokta şimdiki koşullar altında nihai anlaşmanın olanaksızlığının tanınmasıdır. Bazı krizler sadece kontrol altına alınabilir, çözülemez. Ulaşılamaz amaçlar için sürekli dilek tutmak, genel bir sorumsuzluk iklimini besleyecektir. Şimdiki durum Filistinliler için de gittikçe katlanılmaz bir hal aldığından daha az hırsla yürütülen bir arabuluculuk yine de başarı için bazı olasılıklar taşıyabilir. Onlar asimetrik savaşımın klasik paradigması adına acımasızca savaştılar: Gerilla kaybetmezse kazanır. Buna rağmen, savaşın bedelinin gerillaların kurmayı hedeflediği uygar toplumu tüketeceği ve hatta yok edeceği bir nokta yaklaşıyor olabilir. İsrail'in Filistin bölgesine yaptığı baskınlarından sonra Filistin altyapısının ağır bir şekilde zarar görmesi, tam da bu durumu gösterir. Diğer Arap devletleri için, Filistin konusundaki yetersizlikleri zaman içerisinde yerel politikalarının radikalleşmesi tehlikesini yaratır. İlk aşamalarda ulusal nedenler yüzünden etraflı bir çözüm için tarihi Arap koşullarını değiştiremeseler de beraber varolmanın söz konusu olduğu bir yerleşimden çıkarları vardır.

Eğer Birleşik Devletler büyük bir diplomatik çabanın içine girecekse, çıkarının ne olacağı konusu açıklığa kavuşturulmuş olmalıdır. Göstereceği arabuluculuk, bölgede terörizm tarafından üretilmiş olarak mı, yoksa tanıdık Amerikan ilkelerinin temel alındığı bir sonucu şekillendirmeye çalışan bir çaba olarak mı anlaşılacaktır? Alınan ders, 11 Eylül'ün sonunda Amerika'nın daha önce reddettiği pozisyonları şimdi kabul ettiği mi olacaktır? Ya da terörizm, Amerika'nın oynayacağı olumlu bir rolün rahatlatıcı bulunmasından çok, engelleyici olarak mı görülmesini sağlayacaktır? Eğer müzakereler başlarsa, İntifadada Filistinlilerin ortaya koyduğu askeri yetenek, 1973 savaşlarında ilk Arap başarılarının ardından Enver Sedat'ın oynadığı yapıcı rolü oynamaları için bir özür mü sağlayacaktır? Veya Filistinlilerin Amerika'yı geri çekilmede ve İsrail'i bir cehennemin kenarında algılamasıyla Arafat müzakerelerin dışından onları bu duruma adım adım itecek midir? Bu soruların cevapları bölgede barışçıl bir evrim için olasılıkları ve

büyük bir oranda Amerika'nın terörizm karşısında savaşımını belirleyecektir.

Filistinliler kendi başlarına en üst düzeydeki taleplerinden daha az olan hiçbir şeyi kabul etmeyeceklerdir çünkü arkalarındaki uluslararası desteğin gücüne sahip olduklarına inanıyorlar; İsrailliler ise bu talepleri kabul etmeyeceklerdir çünkü sadece varoluşları konusunda endişe duyuyorlar. Birleşik Devletler sadece her iki tarafa da ulaşılabilir hedefin her ikisinin de maksimum amacından daha azını, ancak çıkmazın sürmesiyle kazanacağından daha çoğunu alacağı bir yerleşim olduğunu açıkça ortaya koyarak bu ayrılıkta bir köprü kurabilir. İsrail'i bir barış programına zorlamalıdır; Arap muhataplarına ise olası ödünlerin sınırlarını hissettirmelidir.

Bu amacı güden Bush yönetimi, geniş katılımlı bir Ortadoğu barış konferansı önermiştir. Ortadoğu kaynar kazanı uzun aralıklarla olası bir çıkış fırsatı üretir. Bu, genelde taraflara sınırları kadar ihtiyaçlarını da hatırlatan bir patlayış sonrasında meydana gelir ve ilgili gözlemcilerin yardımıyla ödünlerin dengelenmesine izin verir. Dışişleri Bakanı Colin Powell tarafından çağrısı yapılan Ortadoğu konferansı, bu fırsata bir araç olabilir. Fakat bunun oluşabilmesi için sadece fırsat hakkında değil, sınırları hakkında da açık olunması önemlidir.

Geniş tabanlı bir Ortadoğu konferansı geniş tabanlı bir çözüme ulaşılması için en uygun forum değildir ve Birleşik Devletler genelde bu noktayı göz ardı ettiği için, bu tür konferansların yapısı Amerika'yı izole etme eğilimindedir. İsrail dışında önerilen konferansın potansiyel katılımcılarının büyük çoğunluğu (Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler, Rusya, ılımlı Arap devletleri) kapsamlı bir çözüme ulaşmak için Suudi plânının çeşitlemelerini destekleyeceklerdir. Birleşik Devletler kendi tarafınca yarı gönüllü de olsa, tam olarak 1967'deki sınırların kastedilmediği 'güvenli sınırları' hedefleyen BM Güvenlik Konseyi önergelerinin ifade şeklini desteklemiştir. Kapsamlı bir çözüm arayışı böylece cihatçıların ilerletmeye çalıştığı Birleşik Devletler ile İsrail'in dünyaya karşı eşitliğini tam anlamıyla kurmaktadır.

Kapsamlı bir antlaşma göz önüne alındığında, uzlaş-mayı başlatacak en iyi forum genel bir konferans da değildir. İsrail, geniş tabanlı bir muhalefete karşı tepkisel olarak savunmaya geçecektir. Ilımlı Arap katılımcılar, radikal yandaşlarının baskısı altında konumlarını değiştirmeyeceklerdir. Bu nedenle, Birleşik Devletler önceki genel konferansların yalnızca bir simge olduğunu görmüştür. 1970'lerdeki Cenevre konferansı, ayrı forumlarda yönetilen ve

Mısır'la yapılan bir barış antlaşmasıyla sonuçlanan iki siyasi antlaşmanın ve iki ateşkes antlaşmasının yapıldığı müzakerelerin ardından, sınırsız bir oturumla sadece bir kez toplanmıştır. 1991'deki Madrid konferansı ise, ilk toplantıya başvurulmadan Norveç'in desteğinde müzakere edilerek FKÖ - İsrail antlaşmasıyla sonuçlanmıştır.

Prens Abdullah, İsrail'i bazı koşullar altında kabul etme yönündeki isteğini gösterdiği için takdir edilmeyi hak etse de, Suudi plânının özü doğal olarak tek taraflıdır. Somut ve geri dönüşü mümkün olmayan bir hareket olarak İsrail'den topraklarından vazgeçmesi istenmektedir; Arap ülkeleri de buna karşılık psikolojik ve geri alınabilir tanıma ve normalleştirme teklif etmektedirler. Normalleştirmenin kapsamı hiç tanımlanmamıştır. Filistinli liderler de genel bir anlaşmaya varacak konumda değillerdir. Hiçbir Filistinli lider, Filistinliler'in İsrail'e dönüş hakkından feragat etmek istememiştir. Bu İsrail'i demografik olarak alt etme veya yok etme olasılığını işaret eder.

Popüler bir tartışma da, İsrail'in Batı Yakası'nın yüzde doksanını vermeyi teklif ettiği 2000'deki Camp David görüşmelerini ve bu oranı yüzde doksan altıya çıkararak Suudi plânının gerçekten çok da uzak olmadığını kanıtlayan, hemen ardından gelen Taba görüşmelerini gündeme getirmektedir. Fakat Taba 'anlaşması' garip bir karışımdır. Clinton'un başkanlığının son haftalarında ve İsrail Başbakanı Ehud Barak'ın ezici bir yenilgiye doğru gittiği seçime yaklaşılan günlerde müzakere edilmiştir ve ne yazılı bir kaydı, ne de yüzdelerin aslında neyi temsil ettiğini gösteren herhangi bir belge bulunmamaktadır. Kendisi de İsrail içinde bir azınlık olan ve Arafat tarafından reddedilen İsrail teklifi, büyük bölgesel ödünlerin psikolojik çerçeveyi değiştireceği ve gerçek bir arada yaşama durumuyla sonuçlanacağı varsayımı üzerine kurulmuştu. Aylar süren intihar bombalamalarının ardından hiçbir şey yeniden diriltilemez; eğer gerçekleşebilirse, uzun süreli bir beraber var olma sürecinin sonucunda bunlar gündeme gelebilir.

Yine de bazılarının iddia ettiği gibi, Birleşik Devletler veya bir uluslararası uzlaşma, yalnızca İsrail'i gittikçe düşmanlarını çoğaltan bir stratejiden ve Amerika'nın İslam'daki pozisyonunun yıpranmasından kurtarmak için kapsamlı bir anlaşmanın peşine düşmeli midir? Suudi plânının dayatılması, Arap dünyasını uzlaştırmayacaktır. Birleşik Devletler'in diplomatik girişimler için İslam dünyasında beğeni toplaması, öne sürülen seçeneklerin nasıl algılandığına bağlıdır. İslami militanlığın tehditleriyle gerçekleştiği

düşünülen her yaptırım, dünyadaki bütün cihat gruplarını cesaretlendirecek ve bir süre sonra İsrail'in yok edilmesini talep edecektir. Militan İslam'ın hız kazanması, ılımlı Arap liderlerinin konumlarını yıkacağı için, böyle bir ödün görünüşte ılımlı Arap liderlerine bile yardımcı olmayacaktır ve Amerika'nın terörizme karşı savaşını derinden zayıflatacaktır.

Zorlamalar psikolojik olarak İsrail'in belini kıracaktır. Karşı konulmaz Amerikan baskısı altında İsrail, İntifada dönemini uzun süreli Arap karşılığından emin olmadan, güvensiz sınırlar, terkedilmiş yerleşimler ve bölünmüş bir Kudüs'le sona erdirecektir. Bu da İsrail'i her krizde savunma anlaşmaları aracılığıyla Amerikan askeri desteğine bağımlı (intihar bombacılarına karşı yararsız) Amerika'nın bir müvekkil ülkesi durumuna getirecektir; bu, İsrail toplumunun geleceğine yönelik inancında (umutsuzluk anlarında oylar ne gösterirse göstersin) büyük bir değişikliğe yol açacaktır. Bu da, Arap dünyasındaki olası bir anlaşmayı, İsrail'in yok edilmesinde bir ara adım olarak görenleri baskılarını arttırmaları yönünde heveslendirecektir.

Amerika'nın ve aynı zamanda Avrupalı müttefiklerinin etkisi, diplomatik girişimlerin terörizm ya da petrol boykotları gibi diğer baskılardan değil de, özgür seçimlerden kaynaklandığının algılandığı dereceye kadar yükselmiştir. Amerikan stratejisi, bildik verileri değerlendiren kağıt üzerindeki plânların hesaplanması değil, şimdiki çıkmazı üreten hesaplamaların değiştirilmesini içerir. Birleşik Devletler, uzlaşma yolunda ilerlemenin adım adım geleceği ve soyut olarak kapsamlı bir barışı aramanın başka bir patlamayı garantileyeceği temel gerçeğini yansıtan bir stratejiyi zorlamalıdır.

Ortadoğu krizinin bu aşamasında, en temel zorluk her iki taraf için de beraber varolmanın çerçevesini oturtmaktır. Yalnızca o zaman barış için uzun süreli konuların ve nihai hedeflerin gerçekçi olarak belirlenmesi mümkün olacaktır. Amerika'nın özel durumu, onu arabulucu olarak rol oynamaya zorlarken arabuluculuğunun sınırlarını tanımlamaya da zorlamaktadır. Ilımlı Arap ulusları anlamalıdırlar ki, Birleşik Devletler onlar için en üst düzeydeki talepleri elde edemez ancak Amerikan arabuluculuğu olmadığında elde edebileceklerinden daha fazlasının alınması için elinden geleni yapacaktır. İsrail ise mevcut durumun, uzun süreli olmadığını kabul etmelidir.

Bütünlüklü bir uzlaşma yönündeki arayış, tartışmanın koşullarının bağlantısız olduğu ve Arap teröristlerinin İsrail birliğini zayıflatmayı hedefleyerek, umutsuz bir İsrail'in komşularını zayıflat-

mayı düşüneceği uzun süreli bir pat durumunun eşitir. Son bir kapsamlı anlaşma için açık kapı bırakılarak, bu noktada tek uygulanabilir stratejinin barışçıl bir birliktelik yönünde çalışılması olduğu söylenebilir; spesifik bir aradan sonra iki taraf için de yeni koşulların yaratıldığı kap-samlı bir çözüm bir sonraki adım olmalıdır.

Kısaca böyle bir ara anlaşma, Filistin saygınlığına ve kendine saygısına saldıran İsrail kontrol noktalarını sona erdiren birleşik bir alanla beraber şu andaki Filistin İktidarı'nın kontrol altında tuttuğundan daha büyük alanlarda, 1967'deki sınırlardan daha küçük olsa da Filistin devletini gündeme getirecektir. Yeni İsrail yerleşimlerini sona erdirecek ve şu anda varolan yerleşimleri de boşaltmayla Filistin kuralları altında yaşamak seçimlerine maruz bırakacaktır. Şu andaki koşullar altında bu, İsrail'in kabul edebileceği en üst düzeydeki durumdur ve Filistinliler için ileriye doğru atılmış çok büyük bir adımdır. Filistin devletinin sınırları ile 1967'de belirlenen sınırlar arasındaki alanın, özel bir statüyle tampon bölge olarak oluşturulup oluşturulamayacağı araştırılması gereken bir konudur.

Buna karşılık Filistinliler, düşmanca propagandalarını durdurmalı, terörist merkezleri terk etmeli ve İsrail bölgesine karşı terörist saldırıları sona erdirmelidirler. Filistin İktidarı bunu başarmak için yükümlülüklerinin itibarını arttıracak, yeteneklerine güven doğuracak bir şekilde kendini yenilemeli, demokratik ve temsilci kurumlar üzerinde işleyen bir devlet kurmalıdır.

Böyle bir ara antlaşma, görece hızlı bir şekilde müzakere edilebilme şansı olan ve belirli bir süre uygulanabilecek akla yatkın tek sonuçtur. Bu sonuç verilen tavizlerin bir dengesini içerir; bir arada yaşa-manın denenebileceği ve içinden kapsamlı bir anlaş-manın çıkabileceği bir çerçeve sağlar.

Böylece, bir iş bölümü benimsenirse, önerilen konferans yararlı bir rol oynayabilir:

> • Birleşik Devletler bir ara anlaşma konusundaki müzakerelerde, bütün amaçların genel tanımlamasıyla güçlendirerek, ara bir anlaşmayla etraflı bir uzlaşma arasında bağlantı sağlayacak ana arabuluculuk rolünü oynayacaktır. Avrupalı müttefiklerimiz Arap dünyasındaki pozisyonlarını güçlendirme amacındaki fakat aslında gerçekleştirilemez beklentiler yaratarak bu dünyayı radikalleştiren sayısız plânlarını askıya alarak katkıda bulunabilirler.

• Taraflar arasındaki güvensizlik çok büyük olduğu için, İsrail şimdiki Filistin İktidarının sözlerini kabul etmeyecektir. Fakat İsrail'in müzakerede bulunmaya hazırlandığı liderleri şekillendirmesi uygun olmadığı için, Arafat konferansa katılan Arap devletlerinin sorumluluğunda olmalıdır. Filistin otoritesinin taahhütleri garanti edilmeli ve müzakereler kolaylaştırılmalıdır.

• Birleşik Devletler'in desteğiyle Avrupa ve Birleşik Milletler, sürdürülebilecek bir Filistin varlığının yaratılmasına yardım etmek üzere önce ara bir anlaşma altında ve daha sonra kalıcı bir uzlaşmaya ulaşmak üzere uluslararası bir taahhüt oluşturabilirler. Bu taahhüt sadece kuruluşunda konferansın veya benzer bir alt grubun ana rolü oynayabileceği yeni bir grup kurum bağlamında etkili olabilecek bir yardım düzeyini işaret edecektir. Uluslararası desteği çekmek için gereken kriter şu anda Filistin otoritesinde olmayanı da kapsamalıdır: Yürütmeyi şekillendirmekle sorumlu bir yasama meclisine bağlılık, çürümenin ötesinde bir idari yapı ve kanunlar sistemi.

Bu şekilde, konferans güvenilir ve gerçekten ortak bir çalışma ilişkisi yürütebilecek yeniden yapılanmış bir Filistin otoritesini öne çıkarabilir. Bu sonuç nihai anlaşmaya doğru son adımın kan ve nefretin daha az gölgesinde gerçekleşebileceği ve her iki taraftan da liderlerin geçmişin savaşları tarafından daha az engellendiği bir ara sağlayabilir

RUSYA İLE İLİŞKİLER

11 Eylül, ABD ile Rusya'nın ilişkilerinin bu kader anından önceki başlayan gidişatını hızlandırmıştır. Bu ilişki, 1972'den sonra Çin'e açılmakta olduğu gibi, yeni çağın sembolü olma potansiyeline sahiptir. Başkan Vladimir Putin'in 11 Eylül öncesinde ve o tarihten bu yana gerçekleştirdiği temaslar, komünizm sonrası Rusya'nın ilk liderinin, Rusya'nın tarihi politikalarını gelişen uluslararası gerçeklere uyarladığını göstermektedir.

Mihail Gorbaçov ve Boris Yeltsin, sahip oldukları kariyerlerini Politbüro'daki konumlarıyla sonuçlanan ölüm kalım mücadeleleri sonucunda yükseltmişlerdir. Sovyetler Birliği'nin kendisini en azından kendi anlayışı içinde Birleşik Devletler'e eşit bir süper güç olarak gördüğü bir dünyada büyümüşlerdi. İçgüdüsel bir biçimde Rusya'da devam eden kargaşanın, kendi anlayışında

Birleşik Devletler'e eşit bir süper güç olarak gördüğü bir dünyada büyümüşlerdi. İçgüdüsel olarak Rusya'daki karşılaşanın, kendi küresel misyonunu yeniden elde etmeden önceki kısa bir duraklama olduğuna içgüdüsel olarak inanarak, Amerika'yla yan yana bir süper gücü ve Birleşik Devletler'e stratejik muhalefetin temel alındığı geleneksel Sovyet politikalarını düzensiz denemeler halinde gündeme getiren liderler olarak bu iki uç arasında gidip geldiler.

Putin tam tersine, kariyerini KGB bürokrasisinde ve St. Petersburg valisi olarak yapmıştı. Önceki konumu uluslararası ortamın analizinde ilerlemesini sağladı; sonraki konumu ise Sovyetler sonrası yeniden yapılan-manın ikilemleriyle yüzleşmesine neden oldu. O da kendinden öncekiler gibi, yeniden Rusya için belirgin bir rol kurmaya çalışmaktadır; ancak diğerlerinden ayrılarak bu durumun uzun bir süreç olarak Rusya'nın emperyalist tarihinden farklı bir yol izlemesi gerektiğini anlıyor.

Rus tarihine bakılınca Putin, en çok 1856'daki Kırım Savaşı'nın ardından yirmi beş yıl boyunca Rus dış politikasını yönlendiren Prens Aleksandr Gorçakov'la karşılaştırılabilir. Sabırlı, gönül alıcı politikalarıyla uluslararası askeri krizleri önleyen Gorçakov, izole ve çok zayıflamış bir ülkeyi bir uluslararası lider pozisyonuna yeniden yükseltmeyi başarmıştı.

Putin'in öncelik verdiği konular, Rusya ekonomisinin iyileştirilmesi, tercihen Birleşik Devletler'le ortak hareket ederek, fakat gerekirse Çin ve Avrupa ile dengeleyici güç merkezleri kurarak Rusya'nın büyük bir güç durumuna yeniden yükseltilmesi; İslami köktencilikle mücadele edilmesi; özellikle Baltık ülkelerine NATO'nun genişlediği göz önüne alındığında Avrupa'ya karşı yeni bir güvenlik ilişkisi kurulması; ve Birleşik Devletler ile stratejik nükleer konuların çözülmesi olarak görünüyor.

Bu öncelikler yüzünden, Putin füze savunması konusundaki itirazını karşı karşıya gelme noktasına kadar ilerletmemiştir. Birleşik Devletler'le bir çatışma Rusya'nın kaynaklarını kurutur ve Soğuk Savaş gidişatına dönüşü yüreklendirebilirdi. Ortak hareket etmek yeni bir dönemi sembolize edecek ve paylaşılan bir füze savar teknolojisiyle teknolojik ilerlemeyi mümkün kılacaktır. Ve bunun bedeli kaldırılabilir bir düzeydedir: Rusya nükleer ve füze cephaneliğinin boyutu Rusya'nın mükemmel misilleme kapasitesini tehdit edecek herhangi bir füze savunmasını öngörebileceğimiz gelecek çeyrek yüzyılda önleyecektir. Bu yüzden Putin her şeyin ötesinde saldırgan yayılmalarla ilgili üzerinde anlaşılan sınırlar için uğraşmış ve elde etmiştir. Aynı nedenden dolayı Birle-

nırlar için uğraşmış ve elde etmiştir. Aynı nedenden dolayı Birleşik Devletler'in ABM (füze savar) antlaşmasını iptal etmesine ses çıkarmamıştır.

Siyasi düzlemde, İslami köktenciliğin tehdidi muhtemelen en baskın Rus meselesidir. Rusya'nın liderleri Afganistan'daki Taliban'ın ve benzer hareketlerin daha önceden Sovyet devletleri olan ve Rusya'nın güvenliği için büyük önem taşıyan bağımsızlığını yeni kazanmış Özbekistan, Azerbaycan, Kazakistan, Tacikistan ve Türkmenistan'a tehdit olarak algılamışlardır. Daha da ötesinde, Moskova militan ideolojilerin Rusya'nın güneyindeki Müslüman bölgelerde ayrılıkçılığı ateşlemesinden korkmaktadır.

Bu endişeler Putin'in 11 Eylül terörist saldırılarını köktenci tehdide karşı her şekilde kendi yolu olarak hissettiği ortak çalışma yolunda bir fırsat olarak kullanmasına neden oldu. Rusya'nın hedefleri için Amerikan gücünün desteğini almak anlamına gelen Birleşik Devletler ile bir ortaklık politikası inşa etti

Başkan Bush kararlı olarak bu açılmayı yakaladı, fakat yeni Rus politikasının Putin'in Amerikan Başkanı için kişisel tercihlerinden değil – kişisel ilişkileri her ne kadar yararlı olsa da – Rusya'nın çıkarlarının değerlendirilmesinden sonuçlandığını akılda tutmak önemlidir. Putin Birleşik Devletler'e güvenini ilk plânda tutarak Çin ve Avrupa ile de kendisine seçenek bırakmıştır. Bundan dolayı, liderler arasındaki kişisel ilişkiler – ilk psikolojik çerçeveyi yaratmak için gerekli olan – üzerinde anlaşılmış, sürekli ortak çıkarlara tercüme edilmelidir. Aksi takdirde, önceki Batılı liderlerin Mihail Gorbaçov ve Boris Yeltsin (ve öncesinde Jozef Stalin ve onun selefleri) ile olan bağlarına güvenmelerindeki tecrübeler tekrar edilir. Putin'in siyasetini onun – etkileyici-kişiliğine yormanın ona bir yararı dokunmaz, ulusal muhaliflerinin zaman içinde ona karşı cephe alacağı tezi vardır.

Amerikan ve Atlantik ilişkilerinin Rusya'yla tam olarak gelişmesi yolunda ümit vardır çünkü onlar için tarafsız yeni bir temel bulunmaktadır. Avrupa'nın şimdiki siyasi yapısının bir zamanlar Rus güvenlik endişesini arttıran Napolyoncu ya da Hitlerci istilaların üstesinden gelmesi veya nükleer güçler arasındaki savaşların artık gündem dışı olmaları sebebiyle de kaçınılmaz olarak herhangi mantıklı bir hedefe giden oranların bedelleriyle eşitlenmektedir.

Her şeyin ötesinde, siyasi hesap değişmiştir, özellikle Ortadoğu gibi tarihi çatışma bölgelerinde. Daha önceki sonuçta kimsenin kazanmadığı baskın güçler arasındaki oyun anlayışı artık geçerli değildir. Soğuk Savaş sırasında – ve sonrasında bir süre – hem

Rus hem de Amerikalı liderler bir tarafın siyasi kazancının diğer taraf için stratejik bir kayıp olduğunu düşündüler ve birbirlerinin etkisini sistematik olarak Ortadoğu'da azaltmaya çalıştılar. 11 Eylül sonrası koşulları altında, bu tip politikalar her iki ülkeyi de İslami köktenciliğe karşı zayıflatırdı ve her iki ülkenin de büyük önem atfettiği bölgenin dengesini göz ardı ederdi.

Fakat hiçbir ülkenin ötesine geçemeyeceği kesin sınırlar bulunmaktadır. Birleşik Devletler, İslami köktenciliğe karşı koyma adına, Çeçenya'daki ayaklanmaları bastırmak için Rusya'nın kullandığı metotları kabullenemez. Ya da İslami köktenciliğe karşı savaşın bağımsızlığını yeni kazanmış Orta Asya devletlerini yeniden Rus stratejik egemenliğine zorlamak için bir bahane olarak kullanılmasına Amerika kayıtsız kalamaz. İsrail'in güvenliği temel bir Amerikan hedefi olarak kalmaktadır. İsrail'i İslami köktenciliğe karşı bir denge olarak gören Bazı Rus liderler – özellikle Putin - söz konusu olduğunda bazı değişimler gözlemlenmesine rağmen, Rusya geçmişte benzer bir tavır sergilememiştir. Sonuç olarak, petrole erişim yarışı ve dağıtımı için gereken yollarının siyasetin koordinasyonunun önündeki ana engeller olduğu ortaya çıkacaktır. En sonunda, İslami köktencilik konusunda Rus-Amerikan işbirliğinin olasılıkları tanımlanmış stratejik alanlardaki rekabet ile coşkulu iyimserliğin arasında bir geçit bulma yeteneğine dayanmaktadır.

Zorluk, Avrupa'ya bir Rus-Amerikan egemenliğiyle karşı karşıya olduğu hissi verilmeden yeni ortak realitelerle başa çıkabilecek görüş alışverişi mekanizmalarının nasıl yaratılacağıdır. Avrupa, NATO Rusya'yı NATO ile yeni ilişkilere sokmaya çalışan bir tasarıyı benimsediğinde bu mekanizmaları kendisi genişletmeye çalışmıştır. Rusya'yı da içeren yeni bir NATO konseyinin açıkça belirtilen siyasi alanlarla ilgilenmesi varsayılırsa Rusya'yı içermeyen şu andaki NATO konseyi de bütün diğer konularla ilgilenmektedir. Yeni yapının kararları ortak olacak böylece bütün diğer üyelerle beraber Rusya'ya da veto hakkı verilecektir. Başlıklar nükleer silahlanmadaki artış, terörizm ve mülteci mübadelesini içerir – azalan bir Rus tehdidiyle başa çıkmanın dışında geleneksel NATO'ya fazla bir alan kalmamaktadır.

Bu konuların Rusya ile ortak olarak tanımlanması gerekmektedir. Fakat Rusya'nın NATO'ya fiilen üyeliği en mantıklı çözüm değildi – yine de bu satırlar kaleme alındığında tamamlanmıştı. NATO temelde bir askeri ittifaktır ve amaçlarının bir kısmı da Avrupa'yı yeniden emperyalistleşebilecek Rusya'ya karşı koru-

maktır. Soğuk Savaşın bitiminden ve terörizme karşı ortak cephenin gelişiminden sonra bu tehlike öngörülebilen bir gelecek için ortadan kaybolmuştur. Bununla birlikte, Varşova Paktı'nın önceki üyelerinin NATO'ya katılmasının ve diğerlerinin de bu yolda olmasının sebebi Orta Avrupalıların tarihi kişiliklerden daha fazla güvenlik endişelileriyle bağlantılı bulmalarıdır. NATO üyelerini birbirlerine karşı korumaz. NATO yayılmasını NATO'ya kısmi Rusya üyeliğiyle iki katına çıkarmak bir anlamda iki zıt faaliyet yolunu birleştirmekti.

Bu sorunun yeni NATO-Rus konseyine ayrılan hedeflerin dikkatlice tanımlanmasıyla önlenebileceği üzerine tartışılacaktır. Fakat bu Rusya'nın sorunlarını çözmez, ya da NATO'nun. Her foruma verilen konuların arasındaki ayrım çok belirsizdir. Kafalarında başka bir şapkayla ve aynı binadaki ofisleriyle görev yapan aynı büyükelçiler grubu tarafından temeli atılacak ve ortak çalışma yürütülecekse, konsey üyeleri olanaksız bir psikolojik durum içinde bulunacaktır. Fakat Rusya fiilen bir NATO üyesi olunca, NATO bir ittifak olma konumundan çıkacaktır veya belirsiz bir kolektif güvenlik aracı olacaktır.

Ya da NATO büyükelçilerinin sürekli topluluğu terörizm, nükleer yayılma veya diğer küresel konularla uğraşmak için en iyi forum değildir. Çünkü NATO bu tip konular için merkezdeki, forum değildir. NATO çerçevesinin dışında yeni bir danışma kalıbına ihtiyaç vardır.

Rusya'nın görünürdeki NATO üyeliğinin kararı alındığına göre, atılacak adım Atlantik İttifakı'nın şu ana kadar sağlamış olduğu güvenlik ağını yok etmeden Rusya'yla görüş alışverişini mümkün kılacak ve ciddi bir forum sağlayacak bir ilişki geliştirmektir.

Avrupa hakkında ikinci bölümde tartışmış olduğum üzere, sorun Napolyoncu imparatorluğun çöküşünün ortaya koyduklarıyla paralellik taşır. Napolyon'un sonu yeniden canlanan Fransa'nın korkularını sona erdirmedi. Fakat uluslararası diplomasiye Fransa'nın tamamıyla katılımının sürekli bir barışı gerektirdiği anlaşıldı. Çözüm Avrupa'yı Fransız yayılmacılığından koruyacak Dörtlü İttifak'ın yaratılmasıydı. Fransa güvenlik sözleşmesinin bir üyesi değildi. Fakat Avrupa'nın politik dengesini etkileyen siyasi konularla ilgilenen Avrupa Anlaşması'na eşit bir ortak olarak davet edilmişti

Amerika-Avrupa-Rusya ilişkisi dört temel engelle baş etmek zorundadır:

• İlişkiler psikolojik düzeyden politik düzeye taşınmak zorundadır; liderlerin kişisel ilişkilerine dayandırılamazlar. Hedeflerin ve özellikle programların ve anlayışların somutluğu gereklidir. Nükleer alanda, bu iki yolu aynı anda izleme yeteneğini gerektirir: bir önceki neslin süper güç rekabetini (ve sınırlı sayıdaki nükleer güç) temel alan varsayımları üzerine şekillenen anlaş-maları geçerliliklerinin büyük bir kısmını kaybetmişlerdir, fakat aynı zamanda nükleer dünya nükleer silahların ve diğer kitle imha araçlarının sınırsızca çoğalmasına izin veremez. Özellikle nükleer güçler konusunda sınırlandırma diplomasinin esas amacı olmalıdır

• Siyasi alanda, bugünün gerekleri gelecek için ümitler tarafından boğulmamalıdır. Bu özellikle Amerika'nın NATO'yla Avrupa'ya kurumsal tek bağlantısı olan ilişkisi üzerinedir. Fakat aynı zamanda Amerika'nın Çin, Japonya ve İsrail'le olan ilişkileriyle de ilgilidir. Bunlar günün taktiklerine kurban edilmemelidir.

• Aynı şekilde, Rusya Rus devletine göre önemli olan jeopolitik ve tarihi bölgeleri üzerindeki etkisini yeniden kazanmaya çalışacaktır ve dolaylı bir şekilde Rus-Amerikan ilişkilerine yeni bir temel yaratma çabaları – Çin ve Kuzey Kore ile yapılan yeni dostluk anlaşmalarında görüldüğü üzere - bocalayacaktır.

• Bütün bunlar Amerika ve Avrupa dış politikasında hayal gücü için yeni bir ihtiyacı zorlamaktadır. Akıllı bir dış politikayla, öngörülebilecek bir gelecekte Amerika Rusya ve Çin'i Birleşik Devletler'le zıtlaşmak yerine beraber hareket etmekten daha fazla kazancının olacağı girişimler yaratabilecek bir pozisyonda olmalıdır

Soğuk Savaş sırasındaki dondurulmuş ilişkiler önemli düşmanların olmadığı ve pek çok bölgede dostlarla düşmanlar arasında bir değişim yaşandığı bir dünyaya artık uyarlanamaz. Bu koşullarda, Birleşik Devletler'in belirli bir düşmanı işaret etmeden temel Amerikan çıkarlarına ve değerlerine tehditleri önleyecek ve olumlu hedeflere dayalı mümkün olan en geniş uluslararası bir uzlaşmayı temel alan bir politika aracılığıyla bir diploması çizmesi gerekmektedir

Henry Kissinger

SON BİR SÖZ

Terörizme karşı savaş, her şeyin üzerinde uluslararası sistemi yeniden şekillendirmek için ortaya çıkan olağandışı fırsatın korunması olan Amerikan dış politikası için nihai test değildir. Ortak tehlikeleri kavramış olan Kuzey Atlantik ulusları ortak amaçların yeni tanımına yönelebilir. Önceki düşmanlarla ilişkiler Soğuk Savaş'ın izlerinin tasfiye edilmesinin ötesine geçebilir ve post-emperyal dönemde Rusya ve büyük bir güç konumuna ilerleyen Çin için yeni bir rol yaratabilir. Hindistan önemli bir küresel oyuncu olma durumuna evirilmektedir. Ortadoğu barış süreci hemen yeniden başlatılmalıdır ve zor bir süreçtir. Bunların ve diğer olasılıkların ortadan kalkmasına izin verilmemelidir çünkü egemenlik yeteneğine sahip olanlar fırsatlarının izin verdiklerinin gerisinde kalmaktadırlar.

NOTLAR

Birinci Bölüm

Zirvedeki Amerika: Bir İmparatorluk Mu, Yoksa Lider Mi?

1. Chicago Dış İlişkiler Konseyi anketleri uluslararası katılım konusunda devam eden bir ilgi olduğunu gösterir. Ancak basın yayın faaliyetleri ve kongreye ait meseleler gibi diğer göstergeler aksini iddia eder.

2. Tom Brokaw, *En Büyük Kuşak* (New York: Random House, 1998).

İkinci Bölüm

Amerika ve Avrupa: Demokrasiler Dünyası I

1. Avrupa Birliği – Rusya Zirvesi basın konferansı, 30 Ekim 2000.

2. Joschka Fischer, Alman Dışişleri Topluluğu'na hitaben, Berlin, 8 Haziran 1998.
3. Bkz., örneğin, daha sonra Başkan Clinton'ın Dışişleri Bakan Yardımcısı olacak olan Strobe Talbott tarafından yayımlanan makale, "Kızıl Tehdidi Yeniden Düşünmek," *Time,* 1 Ocak 1990, s. 69.

4. Başkan Bill Clinton, Rusya Başkanı Boris Yeltsin'le birlikte düzenlenen basın konferansında, Helsinki, 21 Mart 1997.

5. Başkan Bill Clinton, Birleşik Devletler Askeri Akademisi diploma törenindeki sözleri, West Point, New York, 31 Mayıs 1997.

6. Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin Katılımı hakkında 1949 Kuzey Atlantik Paktı Protokolleri, 4 Mayıs 1998, özellikle 3. Kısım, *Kongre Kaydı (Senato), s.* S4217-20.

7. Avrupa retoriği örnekleri için, bkz. Peter W. Rodman, *Uzaklaşıyor Muyuz? ABD-Avrupa İlişkilerinin Yönü* (Washington, D.C.: The Nixon Center, Haziran 1999), s. 11-13, 29-31, 55-57.

8. Başkan John F. Kennedy, Paulskirche konuşmasında, Frankfurt, Almanya, 24 Haziran 1963, *Amerikan Dışişleri Bakanlığı Bülteni,* Cilt. XLIX, No. 1256 (22 Temmuz 1963), s. 122.

9. Dışişleri Bakanı Hubert Védrine, Fransız Uluslararası İlişkiler Enstitüsü (Fransızca kısaltmasıyla IFRI) konferansının açılış konuşmasında, "21. Yüzyıla Doğru," Paris, 3 Kasım 1999.

10. Joschka Fischer, "Devletler Birliğinden Federasyona: Avrupa Entegrasyonunun Amacı Üzerine Düşünceler," Humboldt Üniversitesi'ndeki konuşmasında, Berlin, 12 Mayıs 2000.

11. Védrine, *loc. cit.*

12. Çeşitli bileşimlerde düzenlenmiş, entegre olmuş bir çekirdek grup ve çekirdekle kalanı içeren daha geniş bir gruptan oluşan örtüşen entegrasyon çemberlerinin fikri, Avrupa entegrasyonunun aralarında eski Fransa Başkanı Valery Giscard d'Estaing, eski Alman Şansölyesi Helmut Schmidt

Schmidt ve eski Avrupa Komisyonu Başkanı Jacques Delors'un da bulunduğu birkaç savunucusu tarafından onaylanmıştır.

13. Başbakan Tony Blair, Polonya Borsası konuşması, Varşova, 6 Ekim 2000.

14. *Diario Noticias,* 8 Ocak 2000.

15. Başbakan Tony Blair, Avrupa Konseyi toplantısı ardından verilen demeç, Helsinki, 13 Aralık 1999.

16. Daha fazla ayrıntı için, bkz. Rodman, *Uzaklaşıyor Muyuz?,* s. 38-39, 70, 76-77.

17. Birleşik Devletler'e Yönelik Balistik Füze Tehdidinin Değerlendirilmesi Komisyonu'nun Raporu, İdari Özet (Washington, D.C.: 15 Temmuz 1998), s. 5.

18. Ibid., s. 6.

19. Başkan Bill Clinton, "Yeltsin'i Hatırlamak," *Time,* 1 Ocak 2000.

20. Vladimir Putin, "Bin Yılın Eşiğinde Rusya," 31 Aralık 1999.

21. Başkan Vladimir Putin, açılış töreni konuşması, Moskva, 7 Mayıs 2000.

22. "Rusya'nın Ulusal Güvenlik Konsepti," 10 Ocak 2000, *Arms Control Today,* Ocak/Şubat 2000, s. 18.

Üçüncü Bölüm

Batı Yarıküre:
Demokrasiler Dünyası II

1. Avrupa Birliği Konseyi başkanı Antonio Guterres ile yapılan görüşme, *Le Monde,* 1 Ocak 2000.

2. Larry Rohter, "Güney Amerika Ticari Bloğu Kuşatma Altında," *New York Times,* 24 Mart 2001, s. B2.

3. Bkz. Brezilya üzerindeki Bağımsız Görev Gücü Dış İlişkiler Konseyi, "Başbakana Bir Mektup ve Birleşik Devletler'in Brezilya'ya Yönelik Politikası Hakkında Bir Muhtıra," Şubat 2001.

Dördüncü Bölüm

Asya:
Denge Dünyası

1. Winston S. Churchill, *Yaklaşan Fırtına* (Cambridge: Riverside Press, 1948), s. 207-8.

2. *Kanada Uluslararası İş Stratejisi, 1996-97: Savunma ve Havacılık,* s. 5.

3. Bkz. Andrew Nathan ve Perry Link, eds., *Tiananmen Makaleleri: Çin Yönetiminin Kendi İnsanları Üstünde Güç Kullanma Kararı* (New York: Dış İlişkiler Konseyi, 2001). Tiananmen Meydanı başkaldırısı sırasındaki liderlik kararla-

kararlarıyla ilgili bu derleme çarpıcı bir anlayış verir. Gerçekliği hakkında yargıda bulunamam; akla yatkın geliyor.

4. Henry Kissinger, *Ayaklanma Yılları (Boston: Little,* Brown, 1982), s. 692.

5. Başkan Bill Clinton, Şansölye Helmut Kohl ile ortak basın demeci, Potsdam, Almanya, 13 Mayıs 1998.

Beşinci Bölüm

Ortadoğu ve Afrika: Geçiş Sürecindeki Dünyalar

1. Henry A. Kissinger, "Bir Peri Masalının Gerçeğe Dönüştürülmesi," *Newsweek,* 27 Eylül 1993.

2. Bkz., örneğin, Henry Kissinger, "Ortadoğu Barış Sürecinin Dip Noktası," *New York Post,* 19 Kasım 1996; ve "Kademeli Oslo Süreci," *Washington Post,* 24 Ağustos 1997.

3. Bkz. Henry Kissinger, *Beyaz Saray Yılları* (Boston: Little, Brown, 1979), s. 559-60, 1276; ve Henry Kissinger, *Ayaklanma Yılları* (Boston: Little, Brown, 1982), s. 201-2.

4. Tracy Wilkinson, "Bir Zamanlar Kahraman Olarak Alkışlanan Clinton, Filistinli Protesto Çığlıklarının Ortasında Yükümlülükten Sıyrılıyor," *Los Angeles Times,* 19 Ocak 2001, s. A-10.

5. Başkan Bill Clinton, Beyaz Saray brifing odasında verilen demeç, 15 Kasım 1998.

6. Iraklı Kürtlerin 1975'te terk edilişi, bkz. Henry Kissinger, *Yenilenme Yılları* (New York: Simon & Schuster, 1999), s. 576-96.

7. Nelson R. Mandela, Rivonia duruşması sırasındaki demeci, 20 Nisan 1964.

8. F. W. de Klerk, parlamentonun açılış konuşması, Cape Town, Güney Afrika, 2 Şubat 1990.

Altıncı Bölüm

Küreselleşme Politikaları

1. Alan Greenspan'ın, Beyaz Saray Bankacılık ve Finans Hizmetleri Komitesi'ne, Amerikan Merkez Bankası'nın ekonomi ve para politikası hakkındaki altı aylık raporu konusunda verdiği ifade, 17 Şubat 2002.

2. Joseph E. Stiglitz, "Gelecek Round ya da Gelişmekte Olan Ülkeleri Soğuktan Kurtarmak İçin İki İlke" Uluslararası Ticaret ve Sürdürülebilir Kalkınma Merkezi'ne hitaben konuşma, Geneva, 21 Eylül 1999.

3. Robert Rubin, Asya'nın finansal durumu hakkındaki hitabı, Georgetown Üniversitesi, 21 Ocak 1998.

4. Anatoly Chubais ile görüşme, *Kommersant Daily,* 8 Eylül 1998. Ayrıca bkz. Stephen Fidler, "Rus Merkez Bankası IMF'ye Yalan Söyledi," *Financial Times,* 30 Temmuz 1999.

5. *Global Ekonomik Fırsatlar ve Gelişmekte Olan Ülkeler 2000* (Washington, D.C.: Dünya Bankası, 1999).

6. Bkz. Martin Wolf, "Asya'nın Geleceği Parıldıyor," *Financial Times,* 23 Şubat 2000.

7. Alan Greenspan, Francis Boyer'in Amerikan Girişim Enstitüsü Dersi, 5 Aralık 1996.

8. Bkz. Kissinger, *Yenilenme Yılları,* 20. Bölüm.

Yedinci Bölüm

Barış ve Adalet

1. Henry Cabot Lodge, ed., *Alexander Hamilton'un Çalışmaları,* Cilt. V (London and New York: G. P. Putnam's Sons, 1885-1886), s. 369-70.

2. Andrew A. Lipscomb ve Albert Ellery Bergh, eds., *Thomas Jefferson'un Yazıları,* Cilt. XV (Washington, DC: The Thomas Jefferson'ı Anma Derneği, 1903-1904), s. 435-36.

3. Gaillard Hunt, ed., *James Madison'un Yazıları,* Cilt. VII (New York: G. P. Putnam's Sons, 1901), s. 183.

4. John Quincy Adams'ın 4 Temmuz 1821 tarihli, Walter LaFeber'deki konuşması, *ed.,John Quincy Adams ve Amerikan Kıtasal İmparatorluğu* (Chicago: Times Books, 1965), s. 45.

5. Başkan James Monroe'nun Kongre'ye Mesajı, 2 Aralık 1823, in Ruhl J. Bartlett, ed., *Amerikan Diplomasininin Sicili* (New York: Alfred A. Knopf, 1956), s. 182.

6. Alexis de Tocqueville, *Amerika'daki Demokrasi,* I. Kitap (New York: Alfred A. Knopf, 1994), s. 290-291.

7. Bkz. David L. Larson, "Nesnellik, Propaganda ve Püriten Etiği," David L. Larson, ed., *Birleşik Devletler Dış Politikasında Püriten Etiği* (Princeton: Van Nostrand, 1966), s. 15.

8. William Jennings Bryan, "Emperyalizmin Felç Edici Etkisi," Demokratik Ulusal Kongre Konuşması, Kansas City, 6 Temmuz 1900.

9. Roosevelt'in Hugo Munsterberg'e mektubu, 3 Ekim 1914, Elting E.Morison, ed., *Theodore Roosevelt'in Mektupları (Cambridge:* Harvard University Press, 1954), Cilt. 8, s. 824-25.

10. John Morton Blum, *Cumhuriyetçi Roosevelt* (Cambridge: Harvard University Press, 1967), s. 131.

11. Woodrow Wilson, Kongre'ye Yıllık Mesaj, 8 Aralık 1914, Arthur S. Link, ed., *Woodrow Wilson'un Yazıları* (Princeton: Princeton University Press, 1966-94), Cilt. 31, s. 423.

12. Başkan Woodrow Wilson, ABD Senatosuna Hitaben, 12 Ocak 1917, ibid., Cilt. 40, s. 536-37.

13. Başkan Woodrow Wilson, "Savaş Mesajı," 2 Nisan 1917, ibid., Cilt. 41.

14. Woodrow Wilson, Anma Günü'nde Suresnes Mezarlığındaki sözleri, 30 Mayıs 1919 in Link, ed., *Woodrow Wilson'un Yazıları,* Cilt. 59, s. 608-9.

15. George Kennan, *American Diplomacy, 1900-1950* (Chicago: University of Chicago Press, 1951), s. 96.

16. Walter Russell Mead, "Jackson'cılık Geleneği," *The National Interest,* No. 58, 1999/2000 Kışı.

17. John Foster Dulles, "Ahlak ve Güç," Larson, ed., *Birleşik Devletler Dış Politikasında Püriten Etiği,* s. 143.

18. Başkan John F. Kennedy, Amerikan Üniversitesi'nde söylediği sözler, 10 Haziran 1963.

19. Başkan Lyndon B.Johnson, haber konferansı, 13 Mart 1965.

20. Başkan Richard Nixon, "1970'ler için Birleşik Devletler'in Dış Politikası: Barış İçin Yeni Bir Strateji," Kongre'ye Sunulan Rapor, 18 Şubat 1970, Giriş.

21. Başkan Gerald R. Ford, Avrupa'da Güvenlik ve İşbirliği Kongresi'ne hitaben, Helsinki, 1 Ağustos 1975.

22. İkinci Carter-Ford başkanlık tartışması, 6 Ekim 1976.

23. Ronald Reagan, Birlik Durumu Konuşması, 25 Ocak 1983.

24. Jim Hoagland, "Boşluğa Doğru Rusya," *Washington Post,* 21 Kasım 1997, s. A27.

25. Bkz., örneğin, Başkan Clinton'ın Kusowera Topluluğu Okulu'ndaki sözleri, Mukono, Uganda, 24 Mart 1998 (Afrika'da), ve Dışişleri Bakanı Madeleine Albright'ın Amerika İran Konseyi huzurundaki sözleri, Washington, D.C., 17 Mart 2000 (on Iran).

26. Francis Fukuyama, *Tarihin Sonu ve Son İnsan* (New York: Free Press, 1992).

27. *Los Angeles Times, 29 Mayıs* 1993.

28. Strobe Talbott, "Demokrasi ve Ulusal Çıkar," *Foreign Affairs,* Kasım/Aralık 1996, s. 48-49.

29. Başbakan Tony Blair, Yugoslavya'ya Karşı Yürütülen NATO Hava Saldırıların Askıya Alınması Konusundaki Demeci, Londra, 10 Haziran 1999.

30. Şansölye Gerhard Schroeder, NATO'nun Ellinci Yıl Dönümünde Alman Parlamentosu'naYönelik Politika Beyanı, 22 Nisan 1999.

31. Başkan Bill Clinton, Kosova Gücü (KFOR) birliklerine hitaben, Skopje, Makedonya, 22 Haziran 1999.

32. Talbott, "Demokrasi ve Ulusal Çıkar," s. 49.

33. Başkan Bill Clinton, video banttan Sırp halkına hitaben, 25 Mart 1999.

34. Amerika Dışişleri Bakanlığı Belgrat hakkındaki basın brifingi, Serbia, and Montenegro, 23 Şubat 1998.

35. BM Güvenlik Konseyi Çözümü 814, 26 Mart 1993.

36. Madeleine Albright, Ulusal Harp Akademisi'deki sözleri, Ulusal Savunma Üniversitesi, Fort Leslie McNair, Washington, D.C., 23 Eylül 1993.

37. Hansard Parlamenter Tartışmaları, Fifth Series, Cilt. 241, Ağustos 1878, 1759-60. Sütunlar.

37. Hansard Parlamenter Tartışmaları, Fifth Series, Cilt. 241, Ağustos 1878, 1759-60. Sütunlar.

38. Başkan Bill Clinton, banttan Bosna halkına hitaben, 12 Ocak 1996.

39. Dışişleri Bakanı Lawrence Eagleburger'dan Birleşik Devletler Elçiliğine Çekilen Telgraf, Belgrad, 24 Aralık 1992, 18 Nisan 1999'de *Washington Post*'ta yer almıştır,, s. A1.

40. Timothy Carton Ash, "Kosovo: Değer Miydi? " *New York Review of Books,* 21 Eylül 2000.

41. Joseph S. Nye, Jr., "Ulusal Çıkarı Yeniden Tanımlamak," *Foreign Affairs*, Temmuz/Ağustos 1999.

42. Bu olaylar sırasında ben yüksek kademedeydim ve anılarımda, hizmet verdiğim Nixon ve Ford yönetimlerinin görüşleriyle eylemlerini açıkladım (bkz. Henry Kissinger, *Beyaz Saray Yılları* (Boston: Little, Brown, 1979), 17. Bölüm; *Ayaklanma Yılları* (Boston: Little, Brown, 1982), 9. Bölüm; *Yenilenme Yılları* (New York: Simon & Schuster? 1999), 24. Bölüm). Bizim ardımızdan gelen üç yönetim gibi, bizim amacımız da Pinochet'nin insan hakları ihlallerini, Şili'nin politik evrimine yönelik kökten ve Castro'cu tehdidi canlandırmadan hafifletmekti. Ve Reagan yönetimi aslında Şili'de demokrasinin yerine getirilmesinin teşvik edilmesi yönünde epey iş başardı.

43. Birkenhead lordu Lord Nicholls, *Ex parts Pinochet*'deki Temyiz Kararı, İngiliz Lordlar Kamarası, 25 Kasım 1998.

44. 2000 Ekimindeki Kahire Arap zirvesi, Arap devletlerinin, İsrailli yetkililer ve askeri personel tarafından o dönemdeki Filistin ayaklanması sırasında işlendiği öne sürülen "za-

uluslararası yasa kapsamında mahkemeye vereceklerinin" işaretini verdi.

45. *La República,* 2 Haziran 2000.

46. Robert Shrimsley ve Ken Warn, "İngitere Belgrano'nun Batırılması Konusunda Yasal Davayla Karşı Karşıya," *Financial Times,* 30 Haziran 2000, s. 2; Andy McSmith, "Belgrano Aileleri İngitere'yi Dava Ediyor," *Daily Telegrapb* 30 Haziran 2000, s. 2. ECHR 19 Temmuz 2000 tarihindeki davayı reddetti çünkü yasal zaman sınırının dışında yapılmıştı.

Sonuç

1. Paul Liman, *Fürst Bismarck nach seiner Entlassung. Neue ver-mehrte Volksausgabe* (Leipzig: Historisch-politischer Verlag, 1901), s. 3.

2. Bkz, e.g., Robert Kagan, "Cömert İmparatorluk," *Foreign Policy,* 1998 Yazı.

3. Coral Bell, "Güç Kılığında Amerikan Üstünlüğü," *The National Interest,* No. 57, 1999 Sonbaharı, s. 55-63.

DİZİN

ABM anlaşması, 25, 52-57.
Adams, John Quincy, 217, 224, 228, 246.
Adenauer, Konrad, 28.
Albright, Madeleine, 113, 115, 241.
Allende, Salvador, 250-251.
Arbour, Louise, 254,
Arrafat, Yasser, 148, 152-155, 157, 159-163, 165, 276-277, 279, 281, 284.
Baker, James, 162.
Balkan savaşı, 236.
Barak, Ehud, 17, 148, 152, 157, 276, 281.
Begin, Menachem, 151, 165.
Ben-Gurion, David, 152.
Birleşik Devletler Füze Savunması, 24, 49, 51-57, 65, 117, 131, 285.
Blair, Tony, 45, 65, 231, 235, 265.
Brandt, Willy, 29.
Bryan, William, Jennings, 218.
Bush George W, 26, 36, 52, 87, 262, 264.
Bush, George H. W, 78, 82, 128, 171, 241, 243-244.
Canning, George, 95.
Cardoso, Fernando Henrique, 76, 85, 90.
Carter, Jimmy, 89, 151, 159, 228, 247.
Castro, Fidel, 75, 251.
Cavallo, Domingo, 93.
Chavez, Hugo, 75, 76, 79.
Chesterton, G.K, 240.

Chirac, Jaques, 25, 52, 84.
Christopher, Warren, 135, 159.
Chubais, Anatoly, 205.
Churchill, Winston, 99.
De Gaulle, Charles, 49.
De Klerk, F.W., 186.
De la Rua, Fernando, 93.
Del Ponte, Carla, 248.
Deng, Xiaoping, 126-128.
Diem, Ngho Dinh, 225.
Disraeli, Benjamin, 242.
Dulles, John Foster, 224.
Esad, Beşar, 153.
Esad, Hafez, 153.
Evans, Gareth, 154.
FTAA, 72, 81, 84, 91, 93.
Gandhi, Mohandas K., 138.
Garcia, Alan, 76.
Greenspan, Alan, 192, 207.
Guterres, Antonio, 84.
Güvenlik sistemi, 33, 101, 236.
Hamilton, Alexander, 216-217, 226, 228, 231.
Hitler, Adolf, 59, 65, 238-239, 286.
Hoca, Enver, 238.
İnsan hakları, 72, 79, 81, 128, 145, 179, 187, 215, 227, 230, 232, 245, 248-249.
İntifada, 153, 161, 163, 165, 168, 275, 282.

Jackson, Andrew, 223-226, 231, 233.

Jefferson, Thomas, 216,

Johnson, Lyndon B., 225.

Kapitalizm, 35, 61, 64, 75, 196.

Kennan, George F., 222.

Hatemi, Mohammad, 179, 274.

Kim Dae Jung, 113, 115, 119, 144, 203.

Kim Il Sung, 113, 115.

Kim Jong Il, 113, 116, 118-119.

Kohl, Helmut, 37.

Kolombia planı, 76.

Köktencilik, 73, 74, 140, 148, 161, 167, 170-173, 196, 208, 215, 225, 243, 250, 266, 285.

Kriz yönetimi, 47, 197.

Küreselleşme, 16, 24, 42-43, 74, 76, 87, 191-195, 206-209.

Lee Teng-Hui, 135.

Madison, James, 217.

Mandela, Nelson, 185.

Mao Zedong, 111, 123.

Marshall planı, 20.

Mead, Walter Russel, 223.

Menem, Carlos, 83, 93.

Mercosur, 14, 82-85, 91 94-95.

Milosevic, Slobodan, 235, 237, 239, 244-245.

Mitterrand, François, 40.

Miyazava, Kiichi, 112.

Şah, (Muhammed Rıza Pehlevi), 177.

Monroe, James, 72, 95, 217-219, 223

Morgan, Thomas, 89.

Nasır, Cemal Abdül, 150.

NAFTA, 14, 67, 82-85, 87, 93-95, 207.

Nehru, Jawaharlal, 139.

Netanyahu, Benjamin, 157, 242.

Ngo Dinh Diem, 225.

Nixon, Richard M., 24, 54-55, 124, 135, 162, 226-228.

Nükleer program, 64, 115, 141-142.

Nye, Joseph, Jr., 247.

Owen David, 243.

Pelosi, Nancy, 230.

Perez, Şimon, 154.

Peron, Juan, 92-93.

Perry, Matthew, 106.

Pinochet, Augusto, 250-252.

Protesto kuşağı, 32.

Rabin, Yitzhak, 153-154, 157.

Reagan Ronald, 55-56, 82, 134, 170, 227, 232, 269.

Roosevelt, Eleanor, 250.

Roosevelt, Franklin D., 20, 60, 133-134, 224.

Roosevelt, Theodore, 219-220.

Rubin Robert, 204.

Sedat, Enver, 151, 279.

Salinas de Gortari, Carlos, 86.

Schmidt, Helmut, 29.

Schroeder, Gerhard, 231, 265.

SEATO, 102.
Soğuk savaş sonrası nesil, 21.
Solana, Javier, 48.
Stiglitz, Joseph, 193.
TAFTA, 67.
Timothy, Garton, 244.
Truman doktrini, 224.
Türkiye, 148, 169, 171, 176, 224, 272.
Védrine, Hubert, 38, 45.
Vietnam, 19, 54, 79, 97, 100.
Westphalia, 13, 17, 214, 218, 221, 228, 230, 245.
Wilson, Henry, 23, 102, 119, 168, 190, 222.
Yeltsin, Boris, 26, 32, 61, 284.
Yom Kippur Savaşı, 151.
Zedillo, Ernesto, 86.

Henry Kissinger'ın, dünyanın dört bir yanındaki ülkeler, uluslararası organizasyonlar ve çeşitli konularla ilgili görüşlerini Amerikan bakış açısından değerlendirdiği kitabında, Türkiye'yi de yakından ilgilendiren konular öne çıkıyor.

"Son otuz yıl içinde, İsrail'le Müslüman dünyası arasında yaşanandan daha fazla ve daha kanlı savaşlar, Müslüman ülkeler arasında gerçekleşmiştir. Bu İslam içi çatışmaların kendi iç sapmaları ve gerilimleri olmuştur. Zaman zaman muhafazakâr İran, Körfez devletlerine ve Suudi Arabistan'ın başına bela olmuştur (Körfez devletlerinin korkuları, açıkça söyleyemeyecekleri kadar büyük olsa da). Öte yandan İran da, laik Irak'ın ve kendisininkinden bile daha yoğun olan ve İran'ın güvenliğine hem kuzeyden, hem de giderek daha çok doğudan Pakistan yoluyla tecavüz eden Afganistan'daki Taliban muhafazakârlığının tehdidi altındadır. Batı için kritik ülke, bölgedeki en büyük askeri güce sahip, Batı'nın müttefiki, İsrail'e dost ve coğrafyasının kaçınılmazlığı nedeniyle çekişen bütün güçler için önemli olan Türkiye'dir."

"... Oldukça basit bir şekilde, gerçek şudur: Endüstriyel demokrasiler Körfez'deki petrole ulaşamamayı kabul edemezler ya da Körfez'in kendilerine düşman bir ülke veya ülkeler grubu tarafından yönetilmesine razı olamazlar."

"... Ancak Saddam görevdeyken Irak'a dengeli bir yaklaşım söz konusu olamaz; bu, Saddam gittikten sonra gelecekte elde edilebilir."

ISBN 975-7064-56-4

17500000